

Аутономна Покрајина Војводина
ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН
Vajdaság Autonóm Tartomány
TARTOMÁNYI OMBUDSMAN
Autónomna Pokrajina Vojvodina
POKRAJINSKY OMBUDSMAN

Аутономна Покрајина Војводина
ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН
Provincia Autonomă Voivodina
OMBUDSMANUL PROVINCIAL
The Autonomous Province of Vojvodina
THE PROVINCIAL OMBUDSMAN

ИЗВЕШТАЈ

ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА

ЗА 2008. ГОДИНУ

1. УВОД	1
1.1 Уводна реч.....	1
1.2 Иницијативе Покрајинског омбудсмана на плану заштите људских права у 2008. години.....	2
1.3 Статистички преглед података у првих 5 година.....	4
1.4 Законодавно регулисање у области људских права.....	5
1.5 Сарадња са Заштитником грађана и локалним заштитницима грађана (омбудсманима)	10
2. ЗАШТИТА ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЂИНА	12
2.1 Заштита права мађина	12
2.2 Поступци по службеној дужности	13
2.3 Делотворно учешће националних мађина у органима	14
2.4 СТРУКТУРА ЗАПОСЛЕНИХ	15
2.4.1 Окружно јавно тужилаштво.....	16
2.4.2 Општинско јавно тужилаштво.....	16
2.4.3 Окружни судови.....	17
2.4.4 Општински судови.....	18
2.4.5 Полицијска управа	19
2.4.6 Приказ запослених према националној припадности у покрајинским органима, организацијама, службама, дирекцији и фондовима	20
2.5 СЛУЖБЕНА УПОТРЕБА ЈЕЗИКА НАЦИОНАЛНИХ МАЂИНА	21
2.6 ОБРАЗОВАЊЕ НА ЈЕЗИЦИМА НАЦИОНАЛНИХ МАЂИНА, СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ОБРАЗОВАЊЕ РОМА	22
2.6.1 Припремни предшколски програм	22
2.6.2 Основно образовање	23
2.6.3 Средње образовање	25
2.6.4 Више и високо образовање.....	27
2.6.5 Образовање Рома у АП Војводини	31
2.7 АКТИВНОСТИ У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЂИНА	34
3. РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА	35
3.1 Увод.....	35
3.2 Општи показатељи (СТРУКТУРА ПРЕДСТАВКИ)	36
3.3 НАСИЉЕ НАД ЖЕНАМА	36
3.3.1 Подаци о насиљу.....	37
3.3.2 Препоруке	39
3.4 ЖЕНЕ И ПОРОДИЧНИ ОДНОСИ.....	40
3.4.1 Препоруке	40
3.5 ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА	41
3.5.1 Препоруке	42
3.5.2 Извештај о резултатима испитивања здравствене заштите жена у Војводини.....	42
3.6 ЗАПОШЉАВАЊЕ ЖЕНА И ДИСКРИМИНАЦИЈА НА ТРЖИШТУ РАДА.....	51
3.6.1 Препоруке	52
3.7 ОБРАЗОВАЊЕ	53
3.7.1 Препоруке	55
3.8 УЧЕШЋЕ ЖЕНЕ И МЕСТА ОДЛУЧИВАЊА/ДОНОШЕЊА ОДЛУКА	55
3.8.1 АП Војводина после избора	56
3.8.2 Равноправност полова у покрајинским органима и установама чији је оснивач АП Војводина.....	59
3.9 ПРИМЕЊИВАЊЕ ОДЛУКЕ О РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА – ИЗВЕШТАЈИ ПОКРАЈИНСКИХ СЕКРЕТАРИЈАТА И ИНСТИТУЦИЈА	61
3.9.1 Препоруке	65
3.10 АКТИВНОСТИ У ОБЛАСТИ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА У 2008. ГОДИНИ	65
3.11 ОКВИРНИ ПЛАН ЗА БУДУЋНОСТ.....	67
4. ИЗВЕШТАЈ О СТАЊУ ПРАВА ДЕТЕТА ЗА 2008. ГОДИНУ	68
4.1 Увод.....	68
4.2 ПРИМЕРИ ПРЕДСТАВКИ У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ПРАВА ДЕТЕТА	68
4.2.1 Здравствено осигурање.....	68

4.2.2	Обустављање МОП-а.....	68
4.2.3	Представке у вези са школама.....	69
4.2.4	Алиментација.....	69
4.3	ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ.....	70
4.4	СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА И ЗАШТИТА ДЕЦЕ БЕЗ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА.....	72
4.5	ЗАКЉУЧАК.....	75
4.6	ИЗВЕШТАЈ О РЕЗУЛТАТИМА УПИТНИКА О КОМИСИЈАМА ЗА ПРЕГЛЕД ДЕЦЕ СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ.....	75
4.6.1	Увод.....	75
4.6.2	Резултати.....	76
4.6.3	Завршина разматрања.....	86
4.7	МРЕЖА ОМБУДСМАНА ЗА ДЕЦУ У ЈУГОИСТОЧНОЈ ЕВРОПИ.....	89
4.7.1	Циљ пројекта.....	89
4.7.2	Ток и реализација активности у 2008. години.....	89
4.7.3	Трећа годишња конференција Мреже омбудсмана за децу у југоисточној Европи.....	90
4.8	ВРШЊАЧКА МЕДИЈАЦИЈА.....	91
4.8.1	Друга пројектна година – наставак.....	91
4.8.2	Закључци и препоруке.....	93
4.9	РЕАЛИЗОВАНЕ АКТИВНОСТИ.....	93
4.10	ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ.....	94
5.	ОПШТЕ НАДЛЕЖНОСТИ.....	96
5.1	Остваривање људских права у области урбанизма, просторног планирања и заштите животне околине.....	96
5.1.1	Планиране активности.....	97
5.2	Мониторинг затвора, појединих аспеката рада полиције и заштита одраслих и остарелих особа на територији АПВ.....	98
5.3	Извештај о раду Служби за одрасла и стара лица при Центрима за социјални рад....	102
5.4	Активности на контроли појединих аспеката рада органа унутрашњих послова у АП Војводини.....	104
5.4.1	Извештај о просторијама за полицијско задржавање.....	106
5.4.2	Заступљеност припадника етничких заједница у полицији.....	107
5.4.3	Полиција и насиље у школама.....	108
6.	РАД ПОДРУЧНИХ КАНЦЕЛАРИЈА.....	111
6.1	Извештај о раду канцеларије у Суботици.....	111
6.2	Извештај о раду Канцеларије Покрајинског омбудсмана у Панчеву.....	113
6.2.1	Представке грађана.....	113
6.2.2	Поступање по представкама.....	113
6.2.3	Друге активности.....	115
7.	ПРЕДМЕТИ – СТРУКТУРА, СТАТИСТИКА, ЗАКЉУЧЦИ.....	116
7.1	СТРУКТУРА ОРГАНА НА КОЈЕ СЕ ГРАЂАНИ ЖАЛЕ.....	117
7.1.1	Територијална структура.....	120
7.2	ОБЛАСТИ.....	122
7.2.1	Општи послови.....	122
7.2.2	Заштита права детета.....	123
7.2.3	Заштита права националних мањина.....	123
7.2.4	Равноправност полова.....	124
7.3	ОКОНЧАЊЕ ПРЕДМЕТА.....	124
7.4	ТЕЛЕФОНСКИ ПОЗИВИ И ПОСЕТЕ.....	126
8.	ПРЕДМЕТИ – СТРУКТУРА И СТАТИСТИКА 2004 – 2008.....	127
8.1	Укупан број представки и однос мушкараца и жена као подносилаца представки..	127
8.2	Надлежност Покрајинског омбудсмана.....	128
8.3	СТРУКТУРА ОРГАНА НА КОЈЕ СЕ ГРАЂАНИ ЖАЛЕ.....	129
8.3.1	Територијална структура.....	134
8.4	ПРЕДМЕТИ ПО ОБЛАСТИМА.....	136
8.5	ОКОНЧАЊЕ ПРЕДМЕТА.....	137
9.	ПРИМЕРИ ПРЕДМЕТА.....	141

9.1 ПРИМЕРИ ПРЕДСТАВКИ – РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА	141
9.2 ПРИМЕРИ ПРЕДСТАВКИ - ОПШТА ПИТАЊА	145
9.3 ПРИМЕРИ ПРЕДСТАВКИ – МЕДИЈАЦИЈА.....	152

10. САРАДЊА СА ДРУГИМ ОМБУДСМАНИМА, УЧЕШЋЕ НА КОНФЕРЕНЦИЈАМА, ОКРУГЛИМ СТОЛОВИМА И СЕМИНАРИМА..... 153

10.1 САСТАНАК МЕДИЈАТОРА ИЗ ПРВОГ ЦИКЛУСА ПРОЈЕКТА СА ТЕРИТОРИЈЕ БАЧКЕ.....	153
10.2 МЕЂУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЈА „РЕГИОНАЛНА ЕВРОАТЛАНТСКА ИНИЦИЈАТИВА- РЕА ИНИЦИЈАТИВА“	153
10.3 ОКРУГЛИ СТО „КОЛИКО ЈЕ НЕТРАНСПАРЕНТНОСТ ЈАВНИХ ПОДАТАКА ОБЛИК КОРУПЦИЈЕ У СРБИЈИ И КОЛИКО ТО ШТЕТИ ЈАВНИМ ИНТЕРЕСИМА И РАЗВОЈУ ДРУШТВА“.....	154
10.4 ОКРУГЛИ СТО „ДИСКРИМИНАЦИЈА У СРБИЈИ“.....	154
10.5 ПОСЕТА ЗАВОДУ ЗА ХИТНУ МЕДИЦИНСКУ ПОМОЋ НОВИ САД.....	154
10.6 САСТАНАК ОМБУДСМАНА СРБИЈЕ.....	155
10.7 СЕМИНАР „РЕГИОНАЛНЕ СМЕРНИЦЕ ЗА ИНСПЕКЦИЈУ И НАДЗОР ЗАТВОРА“	155
10.8 КОНФЕРЕНЦИЈА „УСТАВНИ СУД, ВРХОВНИ СУД И ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА У ЗАШТИТИ ПРАВА ГРАЂАНА“	155
10.9 ПРЕДСТАВЉАЊЕ ПУБЛИКАЦИЈА БЕОГРАДСКОГ ЦЕНТРА ЗА ЉУДСКА ПРАВА	156
10.10 ПРОМОЦИЈА ИЗВЕШТАЈА „ПРИМЕНА КОНВЕНЦИЈЕ О ПРАВИМА ДЕТЕТА У СРБИЈИ И ПРАВА ДЕТЕТА У СРБИЈИ - КАКО ТО ВИДЕ ДЕЦА“.....	156
10.11 СЕМИНАР О РОДНИМ УЛОГАМА И СЕКСУАЛНОСТИ, ДИСКРИМИНАЦИЈА И НАСИЉЕ, ПРАВНА РЕГУЛАТИВА	156
10.12 СЕМИНАР „ЗАБРАНА ТОРТУРЕ“	157
10.13 РЕГИОНАЛНИ СЕМИНАР О ЉУДСКИМ ПРАВИМА ЗА ПРАВНИКЕ	157
10.14 КОНФЕРЕНЦИЈА О ИМПЛЕМЕНТАЦИЈИ, ЗАШТИТИ И МОНИТОРИНГУ ПРАВА ДЕТЕТА НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ: НАУЧЕНЕ ЛЕКЦИЈЕ И ИЗАЗОВИ	157
10.15 ОМБУДСМАН КАО МЕДИЈАТОР.....	158
10.16 МЕЂУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЈА БЕЗБЕДНИХ ЗАЈЕДНИЦА ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ	158
10.17 "ОМБУДСМАН КАО МЕДИЈАТОР".....	159
10.18 ИЗЛОЖБА РАДОВА О ПРАВИМА ДЕТЕТА.....	159
10.19 КОНФЕРЕНЦИЈА „ЈЕДНАКОСТ ПОЛОВА НА ДНЕВНОМ РЕДУ НАЦИОНАЛНИХ И ЛОКАЛНИХ ПАРЛАМЕНАТА“	160
10.20 СЕМИНАР "ЈАВНЕ НАБАВКЕ"	160
10.21 КОНФЕРЕНЦИЈА „ФУНКЦИОНИСАЊЕ ОМБУДСМАНА У КРХКИМ ДЕМОКРАТИЈАМА“.....	161
10.22 ОТВАРАЊЕ КАМПА ТОЛЕРАНЦИЈЕ МЛАДИХ ПОДУНАВСКИХ ГРАДОВА И РЕГИЈА ПОД НАЗИВОМ: "ИНТЕРКУЛТУРАЛНИ ДИЈАЛОГ"	161
10.23 ДВАНАЕСТА ГОДИШЊА КОНФЕРЕНЦИЈА ЕВРОПСКЕ МРЕЖЕ ОМБУДСМАНА ЗА ДЕЦУ (ЕНОС) .	162
10.24 КОНФЕРЕНЦИЈА „ЗАШТИТА ИНДИВИДУАЛНИХ И КОЛЕКТИВНИХ ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЂИНА И НАДЗОР НАД ЊИХОВИМ ОСТВАРИВАЊЕМ“	163
10.25 ПОСЕТА КОМЕСАРА ЗА ЉУДСКА ПРАВА САВЕТА ЕВРОПЕ РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	163
10.26 ПАНЕЛ О ТЕМИ „УЛОГА МАЂАРСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У ДЕФИНИСАЊУ СТАТУСА ВОЈВОДИНЕ“	163
10.27 ЈАВНА РАСПРАВА О НАЦРТУ ЗАКОНА О ЈАВНОЈ СВОЈИНИ, СВОЈИНИ И ДРУГИМ ИМОВИНСКИМ ПРАВИМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ И ЈЕДИНИЦЕ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ..	164
10.28 СЕМИНАР „ГУБИТАК ЖИВОТА И НЕЗАКОНИТО ПОСТУПАЊЕ. ОБАВЕЗЕ ДРЖАВЕ КОЈЕ ПРОИЗИЛАЗЕ ИЗ ЕВРОПСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА У ВЕЗИ СА КРШЕЊЕМ ПРАВА, СПРОВОЂЕЊА ИСТРАГЕ И ПРОЦЕСУИРАЊА“	164
10.29 ПОСЕТА ДЕЛЕГАЦИЈЕ САВЕТОДАВНОГ КОМИТЕТА ОКВИРНЕ КОНВЕНЦИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ НАЦИОНАЛНИХ МАЂИНА САВЕТА ЕВРОПЕ РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....	165
10.30 МЕЂУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЈА „НЕЗАВИСНОСТ И САМОСТАЛНОСТ ИНСТИТУЦИЈЕ ОМБУДСМАНА“	165
10.31 МЕЂУНАРОДНИ НАУЧНИ СКУП „ПРИВАТНА БЕЗБЕДНОСТ – СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ“.....	168
10.32 УЧЕШЋЕ НА КОНФЕРЕНЦИЈИ „ЉУДСКА ПРАВА – ОБЕЂАНА ЗЕМЉА ПРАВА, АЛИ И ПРАВИЧНОСТИ“.....	168
10.33 КОНФЕРЕНЦИЈА „ЕВРОПА – ГЛОБАЛНИ ИГРАЧ У ЕНЕРГИЈИ“	169
10.34 МРЕЖА „ЖИВОТ БЕЗ НАСИЉА“	169
10.35 МЕЂУНАРОДНИ НАУЧНИ СКУП "ИЗБЕГЛИЦЕ, РАСЕЉЕНА ЛИЦА И ЕМИГРАНТИ НА ПРОСТОРУ БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ"	170
10.36 ОТВАРАЊЕ ИНФОРМАЦИОНОГ ЦЕНТРА О ЕВРОПској унији.....	170
10.37 СВЕЧАНО ОТВАРАЊЕ ЧЕТВРТОГ ИЗДАЊА ФЕСТИВАЛА О ЉУДСКИМ ПРАВИМА – VIVISECT ...	170

10.38 СВЕЧАНА СЕДНИЦА СКУПШТИНЕ ГРАДА НОВОГ САДА ПОВОДОМ МЕЂУНАРОДНОГ ДАНА ЉУДСКИХ ПРАВА	171
10.39 СЕДНИЦА ОДБОРА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ЗА ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ И ОДБОРА СКУПШТИНЕ АП ВОЈВОДИНЕ ЗА ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ И МЕЂУНАРОДНУ РЕГИОНАЛНУ САРАДЊУ	171
10.40 СЕМИНАРИ У ОКВИРУ ПРОГРАМА УСПОСТАВЉАЊА АКТИВНЕ МРЕЖЕ НЕЗАВИСНИХ ВАНСУДСКИХ ИНСТИТУЦИЈА ЗА ЗАШТИТУ ЉУДСКИХ ПРАВА.....	172
10.40.1 Семинар „Права лица лишених слободе: Улога домаћих институција успостављених по Опционом протоколу уз Конвенцију о забрани тортуре, и оних које то нису“	173
10.40.2 Семинар „Жалбе на рад полиције и поступање домаћих институција за заштиту људских права по тим жалбама“	174
10.40.3 Радионица „Заштита људских права ирегуларних миграната: улога националних структура за заштиту људских права“	175
10.40.4 Сусрет стручњака институција за заштиту људских права „Улога националних структура за заштиту људских права у промовисању и заштити слободе изражавања и права на информације“	176
10.40.5 Семинар под називом: Улога државних структура у промовисању и заштити права особа са инвалидитетом	177
11. ПРОЈЕКАТ „ОМБУДСМАН КАО МЕДИЈАТОР“	178
11.1 Циљеви пројекта	178
11.2 Корисници пројекта у 2008. години.....	178
11.3 Представници општинских тела	178
11.4 Представници мреже „Живот без насиља“	179
11.5 Средњошколци	179
11.6 Носиоци и партнери у реализацији пројекта	179
11.7 Активности и резултати пројекта у 2008. години.....	179
12. ПРОЈЕКАТ „СЛОБОДА ИЗРАЖАВАЊА И ЉУДСКА ПРАВА НОВИНАРА У ВОЈВОДИНИ“	181
13. ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН И МЕДИЈИ	182
13.1 Оглашавање поводом представки грађана/ки	182
13.2 Оглашавање по службеној дужности о дневно актуелним догађајима/темама.....	182
13.3 Годишњи и посебни извештаји	183
13.4 Прес клипинг (праћење написа и извештаја у медијима).....	184
13.5 Редовна тематска гостовања у електронским медијима.....	186
13.6 Особље задужено за односе са јавношћу	186
13.7 Штампани материјал и публикације.....	187
13.8 Статистика медијских активности Покрајинског омбудсмана у 2008. години.....	187
13.9 Веб-сајт Покрајинског омбудсмана.....	188
13.9.1 www.ombudsmanapv.org – статистика.....	188
14. СТРУКТУРА И ОРГАНИЗАЦИЈА ИНСТИТУЦИЈЕ	192
15. ФИНАНСИЈСКИ ИЗВЕШТАЈ	193

1. УВОД

Др Петар Теофиловић
Покрајински омбудсман

1.1 Уводна реч

Институција Покрајинског омбудсмана је протекле 2008. године обележила петогодишњицу успостављања. У том периоду, ова, код нас нова институција чија функција и природа у почетку многим нису били познати и јасни, суочавајући се са изазовима, како техничке, тако и концепцијске и регулаторне природе, израсла је у институцију која на домаћем плану даје значајан допринос у области заштите и унапређења људских права, као и контроле рада органа управе и других носилаца јавних овлашћења. Извештаји Покрајинског омбудсмана су, нарочито у неким областима, важни извори за многе домаће, али и међународне субјекте, који прате стање људских права у Аутономној Покрајини Војводини, па и шире.

Један од начина на који је обележена петогодишњица рада Покрајинског омбудсмана био је организовање међународне конференције омбудсмана у Новом Саду почетком новембра 2009. године, посвећене остваривању независности и самосталности ове институције као једном од кључних концепцијских питања које задире у готово све битне аспекте њеног делотворног и правилног деловања. Независност омбудсмана од других органа власти и различитих интересних група је од суштинског значаја за остваривање њених функција и захтева успостављање различитих механизма који ће ту независност гарантовати. Конференција је организована уз подршку Високог комесара за људска права Савета Европе и Мисије ОЕБС-а у Србији, а у њеном раду учествовали су представници 21 институције омбудсмана из европских земаља, представници више међународних организација и универзитета, као и домаћих организација и институција (универзитети, невладине организације).

Покрајински омбудсман придаје велики значај практичном остваривању принципа јавности рада, тако да већ неколико година једном месечно, или Омбудсман, или други представник институције, у програму Радио Војводине говори о заштити људских права, представљају поједини случајеви из праксе, указује на неправилности у раду органа управе са којима се грађани суочавају, представљају протекле и најављују важније планиране активности, и сл. Осим тога, комуникација са свим другим, електронским и штампаним медијима је стална и двосмерна.¹

Током 2008. године Покрајински омбудсман је поступао у 597 предмета, што је готово исти број као и 2007. године када је поступак вођен у 605 предмета. При томе је донекле (за 3%) повећан број поступака покренутих у канцеларији у Новом Саду, док је у подручним канцеларијама у Суботици и Панчеву забележен благи пад. Осим представки по којима је покренут поступак, регистровано је још

¹ Детаљнији преглед односа Омбудсмана са медијима током протекле године дат је у посебном поглављу овог извештаја.

око 2.000 обраћања грађана институцији код којих поступак није покренут из различитих разлога (неблаговременост подношења представке, ненадлежност омбудсмана, неискоришћавање расположивих правних средстава, и сл.), али је и у тим случајевима грађанима указивано на могућности које им стоје на располагању да би заштитили своја права. И ове године, као и претходне, запажа се даље повећање броја случајева у којима је повреда права грађана који су се обратили Покрајинском омбудсману отклоњена још током истраге, као и броја случајева у којима је Покрајински омбудсман одређеним органима упутио препоруке за отклањање кршења неког права. Осим тога, запажено је да су рокови у којима органи достављају одговоре краћи, односно да се рокови за одговор веома ретко прекорачују, што указује на повећање свести о обавезама према Омбудсману, повећано поштовање и поверење, што је својеврсна потврда јачања институције Омбудсмана.²

Покрајински омбудсман је и током 2008. године интензивно комуницирао и сарађивао са институцијама омбудсмана из других земаља, као и са многобројним органима, институцијама и невладиним сектором у земљи. Организовањем или учешћем на конференцијама, округлим столовима, јавним расправама и семинарима посвећеним питањима људских права и/или деловања администрације, институција, с једне стране, размењује искуства са другим субјектима јачајући тако и сопствене капацитете, а с друге стране даје свој допринос подизању свести јавности о питањима којима се бави, као и расправама о прописима у области људских права који се припремају.

Прошле године је Покрајински омбудсман успоставио и први пут доделио годишњу награду за допринос заштити и унапређењу људских права у Војводини. Награда се додељује поводом Дана људских права, а предлоге кандидата за награду могу да подносе организације и институције са територије АП Војводине. Комисија за доделу награде једногласно је одлучила да награда за 2008. годину буде додељена Независном друштву новинара Војводине. Комисија је једногласно донела и одлуку да се пок. Карољу Берешу, вишегодишњем руководиоцу Екуменске хуманитарне организације (ЕХО), додели почасна награда.

1.2 Иницијативе Покрајинског омбудсмана на плану заштите људских права у 2008. години

Током протекле године Покрајински омбудсман је у више наврата јавно указивао на одређене слабости, неправилности или противправности у раду одређених органа управе, односно на ситуације у којима одређени органи управе нису деловали у складу са захтевима добре управе и нису испуњавали своју функцију као сервиса грађана. Од тих активности у уводном делу посебно указујемо на следеће:

- У августу 2008. године Покрајински омбудсман је пред Уставним судом Србије покренуо поступак за оцену уставности става 1. члана 55. Закона о

² Детаљан статистички преглед случајева у којима је покренут поступак, по различитим критеријумима, и ове године је са пратећим коментарима и објашњењима представљен у посебном поглављу овог годишњег извештаја

телекомуникацијама, који је у супротности са чланом 41. Устава РС којим се гарантује тајност писама и других средстава општења. Наиме, док Устав прописује да се надзор над преписком грађана може вршити само уз постојање судског налога, у поменутом члану Закона о телекомуникацијама наведен је шири основ за овакав надзор од оног који допушта Устав, јер закон допушта такав надзор и «на основу закона» (одн. без изричитог захтева да за то мора да постоји судски налог). Уставни суд још није разматрао овај предлог Омбудсмана.

- Крајем априла 2008. године у Србији је почело издавање нових личних докумената грађанима, најпре нових личних карата, а потом и пасоша. Овај захтеван и веома обиман посао је у надлежности Министарства унутрашњих послова, а број личних докумената који се у току једног дана могу обрадити је ограничен (нпр. у Новом Саду је у почетку могло да се у току дана преда и обради свега 30-ак захтева). Услед више пропуста у организацији и обављању овог великог посла, у појединим насељеним местима, а посебно у већим градовима у Србији, од почетка издавања нових личних докумената настале су велике гужве на шалтерима полицијских управа, полицијских станица и испостава предвиђеним за предавање и касније преузимање личних докумената. Велики број грађана је, да би прибавили документе који су за њих изузетно важни за остваривање низа људских права, морао више пута да долази на шалтере. У неким местима, па и у Новом Саду, многи од њих којима је истекло важење ранијих докумената били су принуђени да на лице места долазе претходног дана и чекају читаве ноћи не би ли се нашли међу онима који су успели да обезбеде приступ шалтеру ради предавања захтева и потребне документације. Многи грађани су, понекад и више пута, проводили сате у великим редовима не успевајући да обаве посао, због чега је, уз питања спремности за овај посао, организације и ефикасности рада надлежних органа, у фокус дошло и питање поштовања достојанства грађана у ситуацији када морају да код одређеног државног органа управе обаве неки посао. Поставља се и питање њихове спречености да остваре низ својих права због спорости у раду администрације при издавању личних исправа грађанима. Тим поводом Покрајински омбудсман се јавно огласио већ почетком маја прошле године, упутивши и препоруке усмерене првенствено на унапређивање ефикасности поступања надлежних органа, а у циљу омогућавања и олакшавања грађанима да на начин који неће вређати њихово достојанство и друга права, и у разумном року, дођу до нових личних докумената. У Новом Саду, у којем је описано стање било посебно изражено, након упућених препорука предузете су неке мере за убрзавање пријема захтева (повећан је број места у граду где грађани могу да предају своје захтеве, продужено радно време шалтерске службе, и др.), али то није отклонило него само донекле ублажило овај проблем. Неколико седмица касније и републички Заштитник грађана упутио је своје препоруке усмерене првенствено на обезбеђивање бољих услова за дуготрајни боравак грађана у просторијама у којима се предају ови захтеви. Покрајински омбудсман је у сарадњи и у координацији са Заштитником грађана Србије и до сада успостављеним локалним омбудсманима, неколико месеци касније (током октобра и новембра 2008. године) обавио мониторинг са циљем утврђивања тренутног стања у издавању личних докумената, и ради провере да ли су и у којој мери

препоруке које су тим поводом биле упућене Министарству унутрашњих послова биле поштоване у пракси. Покрајински омбудсман је том приликом обавио мониторинг полицијских управа, станица и испостава у 34 општине одн. града (од укупно 45) у Војводини,³ а обиласци су искоришћени и за упознавање са стањем у вези са неким другим аспектима рада органа унутрашњих послова. Резултати мониторинга су предочени у делу извештаја који се односи на поступање Покрајинског омбудсмана у оквиру општих надлежности институције.

- Покрајински омбудсман је 01.09.2008. године, по службеној дужности, Министарству рада и социјалне политике Републике Србије упутио иницијативу за разрешење државног секретара у наведеном министарству, који је у средствима јавног информисања изложио план о **формирању државне агенције** која би се бавила довођењем жена са Далеког истока и других делова света да би се удавале за мушкарце који живе у селима у Србији.⁴ Та изјава државног секретара је најављивала кршење појединих међународних конвенција за заштиту људских права, а које је Србија ратификовала, као и појединих одредби Устава Србије које садрже гаранције људских права. Оснивањем такве агенције Република Србија би подстицала међународну трговину људима и довођење поменутих жена у ропски или положај сличан ропском. Покрајински омбудсман је из тих разлога, а полазећи од одговорности јавних функционера за свој рад, Министарству рада и социјалне политике Републике Србије упутио иницијативу за разрешење државног секретара. Министар је оштро осудио поступак државног секретара, али поступак за разрешење није покренут. Ипак, дешавања након упућивања ове иницијативе надлежним органима су разоткрила неке од слабости у функционисању државне управе, првенствено непостојање одговарајућих механизма за утврђивање одговорности носилаца јавних функција за своје деловање.

1.3 Статистички преглед података у првих 5 година

За овај годишњи извештај је, осим статистичког прегледа предмета заведених током 2008. године, припремљен и преглед свих предмета по којима је институција поступала од оснивања, током првих 5 година. Из тих података могу се извући извесни општији закључци о трендовима и кретањима у вези са деловањем институције јер они, непосредно или посредно, указују на развој појединих аспеката њеног рада од оснивања, на неке актуелне трендове у погледу области на које се односе представке грађана, на потенцијалне проблематичне тачке у раду органа чији рад надзире омбудсман, на степен упознатости грађана са постојањем институције и њеним надлежностима, на степен њихове свести о

³ Уз претходни договор и координацију, локални омбудсмани Зрењанина и Суботице су мониторинг обавили у додатних 8 општина у Војводини, тако да су њим били обухваћени органи надлежни за овај посао у преко 90% локалних заједница у Војводини.

⁴ Садржина изјаве државног секретара је детаљније изложена у делу извештаја у којем су представљени примери појединих предмета поводом којих је током прошле године поступао Покрајински омбудсман.

сопственим правима и могућим начинима њихове заштите, о појединим аспектима рада администрације и сл.

Из наведених података лако се уочава стално повећање броја и процента предмета који спадају у надлежност Покрајинског омбудсмана у односу на оне који нису у његовој надлежности. Тако током 2004. године, дакле током прве године деловања институције, чак 76% од укупног броја предмета није био у надлежност Покрајинског омбудсмана. Већ наредне године удео заведених представки који су у надлежности омбудсмана је знатно повећан, на 50%, а треће године рада (2006.) је проценат представки у надлежности институције достигао 62%. Од те године удео представки у надлежности Покрајинског омбудсмана је стабилан, уз благи пораст током 2007. и 2008. године, тако да практично већ три године уназад 2/3 предмета јесте у надлежности институције, за разлику од почетка њеног деловања када тај проценат није прешао 1/4 од укупног броја заведених предмета. Овај тренд је последица више фактора, а пре свега континуираног рада институције на комуникацији са широм јавношћу кроз различите акције усмерене на упознавање што већег броја грађана са овом институцијом, њеним надлежностима и природом њеног деловања, као и у различитим акцијама усмереним на подизање свести грађана о постојању и садржини појединих права, средствима која им стоје на располагању да заштите своја права или отклоне последице њихових кршења, и сл.

Збирни подаци за протеклих пет година показују да међу подносиоцима представки, како у укупном броју, тако и у односу на готово све посебне категорије органа, има више мушкараца него жена (60,47% мушкараца насупрот 39,53% жена). Једина врста органа где се жене јављају у већем броју као подносиоце представки од мушкараца су центри за социјални рад, где су готово 2/3 странака које су се обратиле Омбудсману жене. Имајући у виду типичне представке које се односе на ове органе (питања у вези са одлукама о додељивању деце након развода родитеља, регулисање виђења родитеља са децом након развода, поједини аспекти насиља у породици, поједина питања у области социјалне заштите – нпр. испуњеност услова за додељивање једнократне материјалне помоћи, и сл.), овај податак донекле указује и на то да у тим областима, и за сада само у њима, жене показују веће интересовање и иницијативу за заштиту тих права.⁵

1.4 Законодавно регулисање у области људских права

Покрајински омбудсман је и у својим ранијим годишњим извештајима констатовао да је законодавно тело, Народна скупштина Републике Србије, пропустила да усвоји поједине законе од значаја за заштиту људских права и слобода. Заостајање је настављено и у 2008. години, коју је обележила веома редукована законодавна активност, што се одразило на мали број усвојених закона, па и у области људских права.

⁵ Графички прикази, табеле, и детаљнији коментари и закључци поводом података о органима на које су се у протеклих пет година односиле представке грађана, о структури представки, исходу поступања Покрајинског омбудсмана и другим релевантним статистичким показатељима дати су у посебном поглављу овог извештаја.

Након избора 2008. године, стицање статуса кандидата за приступање Европској Унији (ЕУ) прокламовано је као један од приоритета већине политичких партија које чине владајућу коалицију на републичком нивоу. Остваривање тог циља захтева, између осталог, доношење низа закона који се односе на област људских права и слобода који би, у основним принципима, били усаглашени (хармонизовани) са релевантним прописима ЕУ. Ипак, међу прописима који су ушли у скупштинску процедуру било је мало оних који се односе на област људских права и на механизме за њихову заштиту и унапређење. Стога и за 2008. годину мора да се понови оцена да Република Србија и даље заостаје у законодавном регулисању области људских права и слобода.

Од прописа који се односе на питања од значаја за област људских права и слобода, у октобру 2008. године усвојен је нови **Закон о заштити података о личности** (који је почео да се примењује од 1. јануара 2009. г.), којим је замењен истоимени закон из 1998. године. Нови закон би требао да омогући бољу заштиту права на заштиту личних података, која је због бројних слабости старог закона (застарела терминологија, непотпуне или контрадикторне одредбе, непостојање одговарајућег механизма за заштиту права на заштиту личних података...), била непотпуна и у пракси готово неприменљива. Послови заштите података о личности законом су поверени већ постојећој институцији Повереника за информације од јавног значаја, којој је овим законом делокруг проширен, а назив промењен у Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности. Повереник је дефинисан законом као самосталан државни орган независан у вршењу своје надлежности.⁶ Једно од контроверзних питања у првобитној верзији предлога закона односило се на могућност да се, из разлога побројаних у закону, Поверенику ускрати приступ и увид у податке, документе, просторије и опрему органа власти који рукују подацима о личности. Имајући у виду да у предлогу није било предвиђено никакво правно средство које би се могло користити у случајевима када руковалац, позивајући се на ту одредбу закона, одбије да Поверенику омогући увид у тражене податке, као и чињеницу да у Србији још не постоји пропис који би утврђивао критеријуме за проглашавање одређених података тајним, таквим решењем би било успостављено стање у којем би Поверенику практично било онемогућено да, на основу чак и арбитражне одлуке руковаоца подацима, оствари приступ и увид у одређене податке, па самим тим и да поступа бар у неким случајевима који се односе на заштиту података о личности. Такво решење је било веома дискутабилно и стога што је истим предлогом (а сада законом) била прописана и дужност Повереника, његовог заменика и запослених у стручној служби да чувају тајност свих података које сазнају у обављању својих дужности, а који су у складу са законом и другим прописима којима се уређује тајност података класификованих као поверљиви, и то, како током обављања дужности, тако и по престанку дужности одн. радног односа у стручној служби.⁷ Укратко, такво решење би у великом броју случајева

⁶ Чл. 1. Закона о заштити података о личности.

⁷ Члан 46. Закона гласи:

„Повереник, заменик Повереника и запослени у стручној служби, дужни су да као тајну, у складу са законом и другим прописима којима се уређује тајност података, чувају све податке које сазнају у обављању својих дужности, осим ако је друкчије прописано.

Обавеза из става 1. овог члана траје и по престанку обављања дужности Повереника и заменика Повереника, односно по престанку радног односа у стручној служби.

могло да отежа деловање Повереника на заштити података о личности. У закон је ипак уврштена формулација по којој је руковалац подацима, када сматра да постоје разлози за ограничење приступа подацима Поверенику, дужан да у року од осам дана од дана достављања захтева Повереника затражи мишљење председника Врховног касационог суда о постојању разлога за ограничење права приступа и увида Повереника, а Председник Врховног касационог суда је дужан да руковаоцу у року од осам дана од дана достављања његовог захтева достави мишљење о (не)испуњености услова за ускраћивање увида Поверенику, о чему је руковалац дужан да обавести Повереника.⁸ Ово решење, иако боље од првобитног, јер у крајњој линији омогућава да Повереник и у тим случајевима оствари увид и приступ таквим подацима и поступа по захтевима који су му упућени, ипак представља ограничавање могућности деловања Повереника. Наиме, законом није изричито утврђено шта се дешава у случајевима када је мишљење Председника Врховног касационог суда да је Поверенику неоправдано ускраћен увид у податке које је тражио, нити је прописана санкција за руковаоца у случају да и након мишљења да је дужан да Поверенику омогући приступ и увид у тражене податке одбије да то учини. Најзад, и овим законом је, као и Законом о приступу информацијама од јавног значаја, прописано да извршење одлука Повереника у случају потребе обезбеђује Влада Републике Србије. Ово решење се у досадашњој пракси показало као неадекватно, јер Влада није предузимала потребне мере за извршење тих одлука и закључака, доводећи на тај начин у питање смисао читавог поступања Повереника у тим случајевима. Ако не дође до значајне промене у односу Владе према својим обавезама прописаним законом, ни у погледу заштите података о личности се не може очекивати обезбеђење пуног поштовања одлука и закључака Повереника.

Крајем 2007. године усвојен је нови Закон о локалној самоуправи („Службени гласник РС бр. 129/07). Између осталог, нови Закон је на нешто другачији начин него раније поставио институције локалних омбудсмана. По терминологији новог закона сам назив институције је измењен, па се уместо ранијег термина „грађански бранилац – омбудсман“, по новом закону ова институција сада назива „заштитник грађана“. Што се саме одредбе која се односи на локалне заштитнике грађана тиче, она је краћа него одговарајућа одредба чл. 126. старог закона.⁹ У односу на ранији закон, новим је прецизније дефинисана

Руковалац је дужан да упозна обрађивача и лице које има увид у податке са мерама за заштиту тајности података.“

⁸ Чл. 45. Закона о заштити података о личности.

⁹ Члан 97. новог Закона о локалној самоуправи, који се односи на локалне заштитнике грађана, гласи:

«У јединици локалне самоуправе може се установити заштитник грађана који је овлашћен да контролише поштовање права грађана, утврђује повреде учињене актима, радњама или нечињењем органа управе и јавних служби, ако се ради о повреди прописа и општих аката јединице локалне самоуправе.

Две или више јединица локалне самоуправе могу донети одлуку о установљавању заједничког заштитника грађана.

Надлежност и овлашћења, начин поступања и избора и престанка дужности заштитника грађана уређује се статутом и другим општим актом.»

Чл. 126. старог закона је гласио:

«У јединици локалне самоуправе може се установити грађански бранилац (омбудсман) који штити индивидуална и колективна права и интересе грађана, тако што врши општу контролу рада управе и јавних служби.

надлежност заштитника грађана која се изричито прописује за повреде прописа и општих аката јединице локалне самоуправе. Уређење институције и њеног статуса у потпуности је препуштено локалним заједницама. Пракса по ранијем закону је показала да поједина питања (нпр. независност институције; политичка непристрасност вршиоца ове функције; самосталан буџет; могућност самосталног успостављања пратеће стручне службе; изричита обавеза локалних органа и јавних служби да заштитнику грађана дају податке и информације од значаја за вршење његових овлашћења, што је предвиђао ранији закон...) у прописима неких локалних заједница које су увеле ову институцију нису била регулисана, или су била уређивана на начин који је понекад отежавао деловање локалних омбудсмана. Пропуштена је прилика да се Законом о локалној самоуправи на општи начин утврде бар неки од општих принципа и елемената битних за положај, деловање и остваривање функција ове институције на локалном нивоу, који би били разрађени локалним прописима. Стога институција локалних заштитника грађана ни овим законом није постављена на начин који би отклонио неке од недостатака у њеном конципирању који су се испољили у претходном периоду.

Закон о локалној самоуправи садржи и одредбу о локалним саветима за међунационалне односе. Основна функција ових локалних савета, успостављених ранијим Законом о локалној самоуправи, је да разматрају питања остваривања, заштите и унапређивања националне равноправности у локалним заједницама које су према прописаним критеријумима мултиетничке. У раду ових савета по ранијем Закону о локалној самоуправи уочене су слабости у погледу обезбеђивања услова за рад, комуникације са локалним скупштинама о питањима из делокруга рада савета, недовољно дефинисаног положаја и односа са другим локалним органима. Нови Закон о локалној самоуправи је задржао већину решења из претходног закона. Савети за међунационалне односе су новим законом одређени као самостална радна тела, а додате су одредбе које се односе на састав, начин избора чланова и одлучивање савета. С друге стране, положај ових савета тиме није значајно ојачан, тако да се може очекивати да ће се и у наредном периоду савети за међунационалне односе сусретати са проблемима у остваривању своје функције.

С друге стране, поједини закони који већ дуго недостају у области људских права, као ни ранијих година, нису усвојени ни током 2008. године. То се, најпре, односи на **закон о избору и надлежностима националних савета**, за чије је доношење одавно протекао прописани рок. Покрајински омбудсман понавља препоруку да овај закон буде укључен међу приоритетне, јер је од велике важности за ревитализацију система унапређења и заштите права националних мањина. Његово успостављање је започето оснивањем националних савета већег броја националних заједница по Закону о заштити права и слобода националних

О појавама незаконитог и неправилног рада којима се повређују права и интереси грађана, грађански бранилац упозорава управу и јавне службе, упућује им препоруке и критике и о томе обавештава скупштину јединице локалне самоуправе и јавност.

Управа јединице локалне самоуправе и јавне службе дужни су да грађанском браниоцу на његов захтев дају податке и информације од значаја за вршење његових овлашћења.

Грађанског браниоца поставља скупштина јединице локалне самоуправе из реда угледних и политички непристрасних личности, под условима и на начин утврђен статutom и другим општим актом.

Надлежност и овлашћења, начин поступања и избора и престанка дужности грађанског браниоца уређује се статutom и другим општим актом.»

мањина из 2002. од чега је највећи број успостављен у Војводини. Међутим, ови савети, изабрани на одређени рок, се налазе у продуженом правном вакууму управо због кашњења у доношењу закона који би уредио начин избора у националне савете и њихове надлежности. Уз слабости у деловању локалних савета за међунационалне односе, развој и унапређивање читавог пројектованог система у овој области се због тога налази у застоју.

Закон о равноправности полова није усвојен ни прошле године и Покрајински омбудсман, стога, понавља препоруку да предлог овог закона што пре буде упућен републичкој Скупштини. У овој области у протеклом периоду највише се одмакло на покрајинском нивоу (још раније усвајање покрајинске одлуке о равноправности полова и успостављање тела за мониторинг и старање о равноправности полова, а почетком 2008. године и усвајање покрајинске стратегије за борбу против насиља у породици у Скупштини Војводине), док је и на локалном нивоу настављено са оснивањем тела за праћење стања у овој области. Ни у овој области, дакле, систем није заокружен јер недостаје републичка регулатива и одговарајућа тела на републичком нивоу.

Од почетка ове декаде најављује се **Закон о невладиним организацијама (удружењима грађана)**, чије је усвајање од великог значаја за уређење њиховог деловања, па и оних које се баве облашћу људских права. Ова област је и даље регулисана застарелим прописима, чиме је угрожено уживање слободе удруживања гарантоване чланом 55. Устава Србије и ограничена могућност њене заштите у одређеним ситуацијама. У овом контексту треба поменути и неусвајање **закона о волонтирању**, који је од значаја и за поједине аспекте деловања невладиних организација, па и у области људских права.

Ни дуго најављивани **закон о омбудсману за права детета** није усвојен, али је крајем 2008. предлог овог закона упућен у скупштинску процедуру по трећи пут у последње три године. У Србији у којој су људска права деценијама схватана као форма без садржине, у којој се тек одавно успостављају механизми првенствено намењени праћењу стања, заштити и унапређивању људских права и у којој се не може говорити о постојању високо развијене културе људских права, како на концептуалном, тако и на практичном плану, како међу органима власти, тако и у широј јавности, постоји реална потреба за институцијама које ће примарно бити посвећене заштити људских права. Након другог упућивања предлога овог закона Скупштини, у јулу 2007. године је успостављен републички Заштитник грађана, након чега се јављају мишљења о непотребности специјализованих омбудсмана и отпори успостављању нових институција. У сваком случају, није извесно да ли ће и када овај закон бити стављен на дневни ред Скупштине.

Дуго најављивани **закон против дискриминације** није дошао на дневни ред Скупштине током 2008. године, али је најзад усвојен крајем марта 2009. године, неколико дана пре истека рока за предавање овог извештаја Скупштини Војводине. Иако овај догађај не спада у 2008. годину, истичемо га због великог значаја који усвајање овог закона има за јачање правне заштите грађана од свих облика дискриминације.

Статус правног субјекта је неопходна претпоставка за уживање већине људских права и слобода, а право на признавање правног субјективитета је утврђено како неким од најважнијих међународних аката које је ратификовала Србија (чл. 6. Универзалне декларације о људским правима УН, чл. 16.

Међународног пакта о грађанским и политичким правима УН), тако и чланом 37. Устава Србије из 2006. године. У Србији је већ годинама уназад један од изазова у области људских права чињеница да у њој живи више десетина хиљада лица (тачан број није познат, а процене говоре о 100.000, па и неколико пута већем броју таквих лица) која нису уписана у матичне књиге и немају никаква лична документа, па стога са становишта правног система не постоје и немају правну способност. Међу њима је највећи број лица која припадају ромској националној заједници, као и један број избеглих и расељених лица која живе у Србији а до данас нису регулисала свој статус. Ова лица стога не могу да остваре многа људска права и слободе, нити су им доступна средства њихове заштите. На потребу регулисања правног статуса ових лица ради омогућавања да уживају људска права Србији је од 2004. године указивано од стране више тела УН и Савета Европе.¹⁰ Ради поправљања тренутног стања у вези са овим питањем, Министарство за људска и мањинска права је припремило нацрт **Закона о поступку признавања правног субјективитета**, као меру афирмативне акције према особама које немају статуса правног субјекта. Овакав закон би требало да омогући да наведена лица под једноставнијим условима од прописаних регулишу свој правни статус, а важио би само током одређеног периода (по првобитној верзији до краја 2011. године). Овај нацрт се тренутно разматра у Влади РС и његово што скорије усвајање је пожељно да би се приступило регулисању правног статуса великог броја лица.

Ако се овим прописима додају и они који се односе на заштиту различитих аспеката права грађана на здраву животну околину, као једног од новијих и уједно веома комплексних људских права, закључак је да је у Србији у погледу унапређења и допуне правне регулативе у области људских права током 2008. године учињено мало. Стога је неопходно појачати активности на усвајању правних прописа од значаја за заштиту људских права у многим областима.

1.5 Сарадња са Заштитником грађана и локалним заштитницима грађана (омбудсманима)

Покрајински омбудсман је са републичким Заштитником грађана и са једним бројем локалних омбудсмана сарађивао у више наврата током 2008. године. Издвајамо заједничку акцију омбудсмана сва три нивоа – локалног (Сомбор), покрајинског и републичког – у случају бесплатног дељења хлеба испред пекара чији су власници Албанци у Сомбору у фебруару и марту 2008.г. као и сарадњу омбудсмана сва три нивоа на мониторингу полицијских управа, полицијских станица и испостава током октобра и новембра 2008. године.¹¹

¹⁰ Комитет за људска права Уједињених нација (CCPR/CO/81/SEMO, 12 August 2004); Комитет за економска, социјална и културна права Уједињених нација (E/C.12/1/Add.108, 23 June 2005); Специјални представник Генералног секретара Уједињених нација (E/CN.4/2006/71/Add.5, 9 January 2006); Комитет за права детета Уједињених нација (CRC/C/SRB/CO/1, 6 June 2008); први извештај Европске комисије против расизма и нетолеранције Савета Европе (ECRI) о Србији.

¹¹ Обе поменуте заједничке акције су детаљније описане у одговарајућим деловима извештаја.

Од доношења новог закона о локалној самоуправи је, осим раније успостављених 11 институција локалних омбудсмана¹², она установљена још и у београдској општини Врачар. Скупштина Града Новог Сада је на седници од 9. децембра 2008. године усвојила Одлуку о локалном заштитнику грађана и очекује се избор лица које ће обављати ову функцију у другом по величини граду у Србији. Иницијативе за оснивање локалног омбудсмана постоје у још неким местима у Војводини (Вршац, Кањижа, Кикинда). Од локалних омбудсмана у Војводини, у првој половини 2008. године истекао је мандат омбудсману у Бачкој Тополи, а омбудсманица Сомбора је почетком јесени престала да обавља ову функцију. Почетком ове, 2009. године, изабран је нови омбудсман у Бачкој Тополи, док избор новог омбудсмана Сомбора још није извршен.

Покрајински омбудсман је са локалним омбудсманима у АП Војводини, као и са појединим локалним омбудсманима ван Војводине још пре неколико година потписао протокол о сарадњи којим се успостављају начини за превазилажење сукоба надлежности између институција Покрајинског омбудсмана и локалних омбудсмана и утврђују принципи и начини сарадње у другим областима (рад на пројектима, заједничке обуке). Током 2008. године су у реализацији друге године пројекта Покрајинског омбудсмана и Нансен дијалог центра „Омбудсман као медијатор“ учествовали и локални омбудсмани Сомбора, Зрењанина, Шапца и Суботице. По природи ствари, Покрајински омбудсман је у већој мери упућен на сарадњу са институцијама локалних омбудсмана у Војводини и та сарадња се успешно развијала и током 2008. године, било заједничким радом на појединим случајевима, било у другим облицима заједничког деловања.

И за протеклу годину се мора констатовати да се већина независних институција које врше надзор над радом одређених државних органа, пре свега ради заштите и унапређења људских права, и даље суочава са недовољном подршком у погледу техничке и кадровске опремљености, статусом и односима са другим државним органима, пре свега са извршном влашћу, смештајним капацитетима и сл., што отежава њихов рад. Појединим од тих институција, иако су основане пре више година (Државни ревизор) до краја 2008. године, нису обезбеђени ни основни услови за почетак њиховог деловања. Покрајински омбудсман није изузетак у том погледу: већ четврту годину за редом буџет институције је ограничен, што онемогућава попуњавање броја запослених предвиђених актом о систематизацији из 2005. тако да институција своје послове обавља са половином од укупног утврђеног броја запослених. Након усвајања новог Статута очекује се извесно проширење надлежности АП Војводине, па следствено томе и њених извршних органа, што ће неминовно довести и до повећања обима и врсте послова и задатака и самог Покрајинског омбудсмана који ће надzirати вршење проширених надлежности одговарајућих покрајинских органа.

¹² Бачка Топола, Зрењанин, Суботица, Сомбор, Бечеј, Град Београд, београдске општине Раковица и Гроцка, Шабац, Крагујевац и Ниш.

2. ЗАШТИТА ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

Золтан Гобор

2.1 Заштита права мањина

Србија је 2002. године, још пре приступања Савету Европе, ратификовала Оквирну конвенцију за заштиту националних мањина, којом је преузела читав низ обавеза у циљу побољшања положаја националних мањина које живе на њеној територији. У складу са тим обавезама је и донела Закон о заштити права и слобода националних мањина. Међутим, конвенција и закон су програмског карактера и не намећу јасне и прецизне обавезе, тако да се у законској заштити још увек не налази ниво који Савет Европе захтева од својих чланица. Тако је крајем 2008. године Парламентарна скупштина Савета Европе донела Резолуцију о положају националних мањина. Уз констатацију да је Србија доста учинила на плану заштите националних мањина, у Резолуцији се указује и на многобројне недостатке коју има наша правна регулатива у овој области. Пре свега је поновљено да Србија још нема Закон о забрани дискриминације и позива се да га у најскоријем року усвоји узимајући у обзир и препоруке Венецијанске комисије. Државни органи Србије се подсећају на обавезе које имају према Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина. Извесна побољшања су предвиђена Законом о локалној самоуправи у одредбама које регулишу живот у мултиетничким општинама.

Закон који уређује избор чланова, надлежности, финансирање и друга питања Савета националних мањина није донет ни до краја 2008. године, али треба напоменути да је у међувремену Министарство за људска и мањинска права основало радну групу за израду нацрта овог закона. Резолуција Парламентарне скупштине Савета Европе износи низ препорука у циљу побољшања положаја националних мањина. Одредбе које гарантују право на оснивање локалних радио и телевизијских станица које би емитовале програм на језицима националних мањина нису довољно јасне. Наиме, Устав и Закон о локалној самоуправи предвиђају то право, али са друге стране Закон о радиодифузији, који уређује питање доделе радио и тв фреквенција, не помиње поступак за оснивање ових тела. Може се поменути и проблем двојезичних натписа. Иако би питање двојезичности могло да се реши, уз издавање веома скромних средстава из буџета, до тога још није дошло. Резолуција наглашава регионални диспарат у погледу заштите права националних мањина. У Војводини се бележи значајан напредак у погледу заштите права националних мањина и њиховог укључивања у јавни живот, посебно у односу на ситуацију у Централној Србији.

Србија би у погледу заштите националних мањина морала да испуни преузете обавезе, донесе Закон о забрани дискриминације и друге законе који би се односили на права националних мањина, а још је важније да мора да се стара о адекватној примени ових прописа. Неке од препорука које су наведене у Предлогу резолуције су у међувремену и уважене. Тако је нпр. Законом о министарствима

поново успостављено Министарство за људска и мањинска права, а изабран је и заменик Заштитника грађана који ће се бавити правима националних мањина.

2.2 Поступци по службеној дужности

Након проглашења независности Косова (17.02.2008.) и у Аутономној Покрајини Војводини забележени су напади на имовину и лица припадника националних мањина. У циљу добијања потпуније слике о реакцији на такве догађаје и стању међунационалних односа у мултиетничкој Војводини, Покрајински омбудсман је по службеној дужности покренуо поступак испитивања инцидента поменутог природе.

Поводом случаја у Сомбору, где је група људи више дана бесплатно делила хлеб испред пекара чији су власници Албанци, Покрајински омбудсман и заменик Покрајинског омбудсмана за заштиту права националних мањина присуствовали су разговорима са председником Општине Сомбор, начелником Полицијске управе Сомбор, као и са члановима општинског Савета за међунационалне односе. Затражена је и званична информација од Полицијске управе, да би се испитало да ли се у овим случајевима бојкота и уништавања имовине грађана албанске националности ради о дискриминацији, а самим тим о кршењу људских и мањинских права. Из одговора Полицијске управе Сомбор се могло закључити да је бесплатан хлеб дељен испред три пекаре чији су власници Албанци и на Тргу Светог тројства, да лица која су делила хлеб нису имала никаква страначка обележја, те да полиција, при појачаном присуству на поменути локацијама, није утврдила да је ремећен јавни ред и мир, нити да је извршено неко кривично дело за које се гони по службеној дужности. О наведеном догађају је обавештено и Окружно јавно тужилаштво, које се изјаснило да у конкретним радњама нема елемената кривичног дела за које се гони по службеној дужности, те су се сагласили са предузимањем превентивних активности ПУ Сомбор.

У циљу добијања потпуније слике о реакцији званичних државних органа на нападе на имовину и лица припадника националних мањина, 17.03.2008. године упућен је допис Министарству унутрашњих послова Републике Србије. У истом су затражени подаци о инцидентима поменутог природе, о броју и структури дела који су регистровани у општинама на територији АП Војводине, као и о броју поднетих кривичних и прекршајних пријава и о предузетим мерама у оквиру надлежности органа унутрашњих послова.

У одговору МУП-а су између осталог изнети следећи подаци: у периоду од 17.02. до 31.03.2008. године на подручју АП Војводина укупно је евидентирано 198 догађаја на штету Албанаца, Горанаца и Турака, углавном оштећења њихове имовине. Већина ових случајева (168 или 84,8%) евидентирана је у фебруару, односно на дан и неколико дана након проглашења независности Косова, да би у марту овај број био изразито смањен (30). Структура наведених догађаја је следећа: 5-анонимне претње, 4-вербални сукоб, 2-бацање молотовљевог коктела, 160-каменовање објекта, 27-исписивање парола, исцртавање симбола и растурање памфлета. Полицијски службеници МУП-а Републике Србије предузели су следеће мере: поднето је 10 кривичних пријава и то 5 за кривично дело изазивања националне, расне и верске мржње и нетрпељивости, 1 кривична пријава за за

кривично дело угрожавања сигурности, 1 за изазивање опште опасности и 3 за кривично дело уништења и оштећења туђе ствари. Против 2 извршиоца поднети су надлежном органу за прекршаје захтеви за покретање прекршајног поступка због извршеног прекршаја из чл. 12. Закона о јавном реду и миру.

2.3 Делотворно учешће националних мањина у органима

Покрајински омбудсман је, поступајући по службеној дужности, упутио још 2005. године препоруке у вези са учешћем националних мањина, свим органима управе АП Војводине. Садржај препоруке био је да, полазећи од сопствених потреба, приликом заснивања радног односа са новим запосленима који испуњавају услове прописане за одређено радно место, нарочито воде рачуна о запошљавању припадника/ца националних заједница. На овај начин би се обезбедила релативно одговарајућа заступљеност припадника/ца различитих националних заједница у органима управе сразмерно њиховом уделу у укупном броју становника на територији Аутономне Покрајине Војводине.

Препоруке са истим садржајем је Покрајински омбудсман упутио и свим локалним самоуправама на територији Аутономне Покрајине Војводине (45) ради побољшања структуре запослених у органима управе, из угла сразмерне заступљености припадника националних мањина у појединим локалним самоуправама.

Наиме, чл. 15. Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту права националних мањина (“Сл. лист СРЈ” - Међународни уговори, бр. 6/98) предвиђа обавезу држава уговорница да стварају неопходне услове за ефикасно учешће припадника/ца националних мањина у културном, социјалном и економском животу и **јавним пословима**, нарочито оним који се односе на мањине.

У Препорукама Организације за безбедност и сарадњу у Европи (ОЕБС) из Лунда од 1999. године наводи се да структуре и процедуре доношења одлука регионалних и локалних власти морају да буду транспарентне и доступне како би подстакле учешће мањина, као и да државе морају обезбедити мањинама да се чује њихов делотворан глас, како на нивоу централних власти, тако и на регионалном и локалном нивоу. Као један од могућих начина за постизање овог циља наводи се **предузимање посебних мера за учешће мањина у државној служби**, као и објављивање прописа јавних служби на језицима националних мањина.

Одредба чл. 21. Закона о заштити права и слобода националних мањина (“Сл. лист СРЈ”, бр. 11/2002) **гарантује учествовање у јавном животу и равноправност при запошљавању у јавној служби, те прописује да се приликом запошљавања у јавним службама, укључујући и полицију, води рачуна о националном саставу становништва, одговарајућој заступљености и о познавању језика који се говори на подручју органа или службе.**

Полазећи од горе наведених прописа, Покрајински омбудсман је у току 2006. године, поступајући по службеној дужности, упутио препоруке у горе наведеном смислу, свим општинским јавним тужилаштвима (19), као и окружним

јавним тужилаштвима (6), општинским судовима (23), окружним судовима (6) и трговинским судовима (6) на територији Аутономне Покрајине Војводине. Препоруке су упућене и јединицама Републичког геодетског завода (44) као и јединицама пореске управе (47), који имају седиште на територији Аутономне Покрајине Војводине.

2.4 Структура запослених

Половином децембра 2008. године од појединих државних органа тражени су подаци који се односе на национални састав запослених у тим органима.

Покрајински омбудсман, као орган задужен за праћење остваривања права припадника националних мањина одређених ратификованим међународним документима и позитивним прописима унутрашњег права, на овај начин жели да прати и анализира политику запошљавања и мере предузете у циљу сразмерне заступљености припадника националних мањина. Информација о националној структури (национално изјашњених) запослених у појединим органима, са посебним освртом на националну структуру новозапослених који су засновали радни однос у 2008. године, тражена је од оних органа на територији чијег деловања су осим српског, у службеној употреби и језици неке од националних мањина. Допис је упућен у свих 7 Полицијских управа Министарства унутрашњих послова (Нови Сад, Суботица, Сомбор, Кикинда, Панчево, Зрењанин, Сремска Митровица), у Окружне судове и Окружна јавна тужилаштва на територији АП Војводине (Нови Сад, Суботица, Сомбор, Зрењанин, Панчево, Сремска Митровица), затим у 27 Општинских судова и 19 Општинских јавних тужилаштва. Подаци нису тражени од општинских судова и општинских тужилаштва у Инђији, Панчеву и Руми, пошто у тим општинама ниједан од мањинских језика није у службеној употреби. Накнадно су исти подаци тражени и од покрајинских органа управе.

Према добијеним подацима национална структура запослених у горе наведеним органима је следећа:

2.4.1 Окружно јавно тужилаштво

Назив институције	Национална структура запослених															
	Запослени								Новозапослени (у 2008. години)							
Окружно јавно тужилаштво	Срби	Мађари	Румуни	Русини	Словаци	Хрвати	Неизјашњени	Остали	Срби	Мађари	Румуни	Русини	Словаци	Хрвати	Неизјашњени	Остали
Зрењанин	8	2														
Нови Сад	30	1		1	1											
Панчево	15				1											
Сомбор	12					1		2						1		
Сремска Митровица	14															
Суботица	Нису достављени подаци															

2.4.2 Општинско јавно тужилаштво

Назив институције	Национална структура запослених															
	Запослени								Новозапослени (у 2008. години)							
Општинско јавно тужилаштво	Срби	Мађари	Румуни	Русини	Словаци	Хрвати	Неизјашњени	Остали	Срби	Мађари	Румуни	Русини	Словаци	Хрвати	Неизјашњени	Остали
Апатин	100%															
Бачка Паланка					1											
Бачка Топола	Не желе да се изјасне															
Бела Црква	6															
Бечеј	Нису достављени подаци															
Врбас	4						1	2	1							
Вршац	9	1	1													
Зрењанин	22	2								1						
Кикинда	10	1														
Ковин	3	1				1										
Кула	2	1						2								
Нови Сад	41	2		1	2		2									

Назив институције	Национална структура запослених															
	Запослени								Новозапослени (у 2008. години)							
Општинско јавно тужилаштво	Срби	Мађари	Румуни	Русини	Словаци	Хрвати	Неизјашњени	Остали	Срби	Мађари	Румуни	Русини	Словаци	Хрвати	Неизјашњени	Остали
Оџаци	6															
Сента	3	4						1	1	1						
Сомбор	13	2							1							
Сремска Митровица	11					1										
Стара Пазова	Не желе да се изјасне															
Суботица	6	8				2		1	1	1						
Шид	5															

2.4.3 Окружни судови

Назив институције	Национална структура запослених															
	Запослени								Новозапослени (у 2008. години)							
Окружни судови	Срби	Мађари	Румуни	Русини	Словаци	Хрвати	Неизјашњени	Остали	Срби	Мађари	Румуни	Русини	Словаци	Хрвати	Неизјашњени	Остали
Зрењанин	Нису достављени подаци															
Нови Сад	Не воде такву евиденцију															
Панчево	65	2	2		2			3								
Сомбор	37					2	2	4								
Сремска Митровица							28	2	3					1		
Суботица	13	14				3		2								

2.4.4 Општински судови

Назив институције	Национална структура запослених															
	Запослени								Новозапослени (у 2008. години)							
	Срби	Мађари	Румуни	Русини	Словаци	Хрвати	Неизјашњени	Остали	Срби	Мађари	Румуни	Русини	Словаци	Хрвати	Неизјашњени	Остали
Ада	11	9								1						
Алибунар	13	1	8		41			2								
Апатин	Нису достављени подаци															
Бачка Паланка	69	5			2			1								
Бачка Топола	16	11					13	6								
Бечеј		10														
Врбас	4	1						5		1						1
Вршац	71	3	2					1	8	2						
Зрењанин	114	12	2		1		5	1								
Кањижа	19	4														
Кикинда																
Ковачица	10	1	4		13								1			
Ковин	44	2	2													
Кула	Нису достављени подаци															
Нови Бечеј	16	8	1													
Нови Кнежевац	Нису достављени подаци															
Нови Сад	301	20	2	6	19	8	61	26	10						1	1
Оџаци	26				1		5	2	4						1	
Рума	102	2				2			5					1		
Сента	15	14						5								
Сомбор	38	2				8		4							1	
Сремска Митровица	71				1		2	1	2							
Стара Пазова	Запослени се нису изјашњавали															
Суботица																
Темерин	22	10		1					2							
Тител		2														
Шид	Остали			1												

2.4.5 Полицијска управа

Назив институције	Национална структура запослених															
	Запослени								Новозапослени (у 2008. години)							
Полицијске управе	Срби	Мађари	Румуни	Русини	Словаци	Хрвати	Неизјашњени	Остали	Срби	Мађари	Румуни	Русини	Словаци	Хрвати	Неизјашњени	Остали
Зрењанин	Нису достављени подаци															
Кикинда	75,97%	10,50%		0,18%	0,36%	0,18%	5,87%	6,94%	81,82%						18,18%	
Нови Сад									38,82%	1,18%			1,18%	1,18%	51,76%	5,89
Панчево	75,73	1,93%	2,04%		3,01%	0,11%	4,94%	9,36%	74,20%	4,30%				4,30%	/	12,9%
Сомбор	Подаци представљају службену тајну															
Сремска Митровица	85,44%	0,51%		0,51%	1,03%	0,62%	6,97%	4,92%	60,47%			20,92%			37,20%	
Суботица	Не прикупљају такве податке															

2.4.6 Приказ запослених према националној припадности у покрајинским органима, организацијама, службама, дирекцији и фондovima

Ред. број	НАЦИОНАЛНА ПРИПАДНОСТ	БРОЈ
1.	Бошњачка	2
2.	Буњевачка	3
3.	Црногорска	22
4.	Херцеговачка	1
5.	Хрватска	22
6.	Јеврејска	1
7.	Југословенска	5
8.	Македонска	2
9.	Мађарска	76
10.	Муслиманска	1
11.	Немачка	2
12.	Ромска	1
13.	Румунска	14
14.	Русинска	13
15.	Словачка	17
16.	Српска	810
17.	Украјинска	3
18.	Војвођанска	4
19.	Чешка	1
20.	Неопредељени	199
	УКУПНО	1.199

Из горњих података може се закључити да удео припадника појединих националних мањина међу запосленима у правосудним органима и полицији Републике Србије, као и у покрајинским органима управе мање-више одступа од удела тих националних мањина у укупном броју становништва на територији АП Војводине. Примера ради, припадници мађарске националне мањине према попису становништва из 2002. године заступљени су са 14,28 % у укупном броју становништва на територији АП Војводине, а њихов удео у горе наведеним органима је знатно нижи (око 6,5% од 1.199 запослених у наведеним органима), мада се проценат учешћа припадника националних мањина на основу добијених и горе исказаних података не може поуздано утврдити, јер нису сви органи доставили податке, а добијени подаци су по методологији исказивања сасвим различити.

2.5 Службена употреба језика националних мањина

Покрајински омбудсман у целости подржава напоре Покрајинског секретаријата за прописе, управу и националне мањине, који имају за циљ доследно поштовање прописа који уређују службену употребу језика и писама националних мањина на територији АП Војводине, као што су издавање двојезичних личних карата и друго. Наиме према Закону о заштити права и слобода националних мањина и Одлуци о ближем уређивању појединих питања службене употребе језика и писама националних мањина на територији Аутономне Покрајине Војводине (“Службени лист АПВ” бр. 8/03 од 22. маја 2003. године) предвиђено је, између осталог, да припадник националне мањине има право да своје лично име и лично име своје деце упише у матичну евиденцију у изворном облику, на писму и по правопису свог језика. Тако уписано лично име имаће се на исти начин уписати и у јавне исправе као што су личне исправе, изводи из матичних књига и слично. Ту спадају и сведочанства о стеченом образовању, када је настава извођена на језику националне мањине, као и све друге јавне исправе које су од интереса за остваривање законом и другим прописима утврђених права грађана, а које се издају на основу постојеће евиденције. Исто тако, постоји обавеза исписивања јавних натписа и назива на подручјима на којима су у службеној употреби и језици националних мањина као што су: називи места и други географски називи, називи улица и тргова, називи органа, саобраћајни знаци, обавештења као и упозорења за јавност и други јавни натписи.

Пример:

Покрајинском омбудсману се обратио Национални савет буњевачке националне мањине са представком у којој се Савет жали да су буњевачким средствима информисања ускраћена права да учествују на конкурс за доделу средстава у области јавног информисања, који расписује општинска комисија. На основу увида у конкурс, Статут општине Суботица, као и Закон о локалној самоуправи, Покрајински омбудсман је установио да је притужба Буњевачког националног савета основана, тј. да је Правилник о додели средстава дискриминаторан у односу на буњевачка средства информисања. Имајући у виду чињенице упућена је препорука следеће садржине:

„Препоручује се Граду Суботици да измени Правилник о додели средстава буџета Општине Суботица у области културе, јавног информисања и издавачке делатности («Сл. лист Општине Суботица», бр. 5/05 и 7/07) у смислу да се у члану 7а. речи: на језицима који су у службеној употреби, замене речима: на језицима који се користе. На овај начин ће се Правилник ускладити са одредбама Закона о локалној самоуправи и избећи ће се покретање поступка за оцену законитости поменутог члана Правилника.“

2.6 образовање на језицима националних мањина, са посебним освртом на образовање Рома

2.6.1 Припремни предшколски програм

Према Информацији Покрајинског Секретаријата за образовање о обухвату деце обавезним припремним предшколским програмом у школској 2008/2009 години у

Аутономној Покрајини Војводини постоје **44 предшколске установе у 38 општина и 6 градова** (Нови Сад, Сомбор, Панчево, Зрењанин, Суботица и Сремска Митровица). **Број предшколских установа** у школској 2008/2009. години се у односу на прошлу школску годину **није мењао**.

Припремни предшколски програм за децу у години пред полазак у основну школу **на једном васпитно – образовном језику** се остварује за укупно **20.660 деце** распоређених у **1.139 васпитних група** и то:

- на српском језику за 17.783 или 84,68% деце у 942 васпитне групе, број деце је у школској 2008/2009. години, смањен у односу на прошлу школску годину за 150 или 0,84%, као и број група за 7 или 0,74% ;
- на мађарском језику за 2.228 или 10,61% деце у 156 васпитних група, број деце је у школској 2008/2009. години, повећан у односу на прошлу школску годину за 42 или 1,92%, као и број група за 6 или 4,00 % ;
- на словачком језику за 366 или 1,74% деце у 24 васпитне групе, број деце у школској 2008/2009. години, смањен је у односу на прошлу школску годину за 50 или 12,02%, а број група повећан за 1 или 4,34% ;
- на румунском језику за 148 или 0,70% деце у 17 васпитних група, број деце у школској 2008/2009. години, смањен је у односу на прошлу школску годину за 7 или 4,52%, а број група повећан за 5 или 38,46% ;
- на русинском језику за 112 или 0,53% деце у 5 васпитних група, број деце у школској 2008/2009. години, повећан је у односу на прошлу школску годину за 37 или 49,33%, као и број група за 1 или 25,00 % ; и
- на хрватском језику за 23 или 0,11% деце у 2 васпитне групе, број деце у школској 2008/2009. години, повећан је у односу на прошлу школску годину за 2 или 9,52%, а број група је остао исти (Табела бр. 1.)

Припремни предшколски програм за децу у години пред полазак у основну школу остварује се и **двојезично** за **укупно 341 дете** распоређених у **23 васпитних група** и то:

- на **српском и мађарском језику** за **200** или **0,95%** деце у **14** васпитних група, број деце у школској 2008/2009. години, **смањен** је у односу на прошлу школску годину за **34** или **14,53%**, а број група је **остао исти**;

- на **српском и словачком** језику за **49** или **0,23%** деце у **3** васпитне групе, број деце у школској 2008/2009. години, **смањен** је у односу на прошлу школску годину за **2** или **3,92%**, а број група је **остао исти**;
- на **српском и румунском** језику за **76** или **0,36%** деце у **5** васпитних група, број деце у школској 2008/2009. години, **повећан** је у односу на прошлу школску годину за **28** или **58,33%**, као и број група за **2** или **66,67 %**; и
- на **српском и хрватском** језику за **16** или **0,08%** деце у **1** васпитној групи, број деце у школској 2008/2009. години, **смањен** је у односу на прошлу школску годину за **3** или **15,79%**, а број група је **остао исти**.

2.6.2 Основно образовање

Основно образовање и васпитање се остварује у **344 основне школе** распоређене у **45 општина**, за **162.950 ученика/ца** у оквиру 7.920 одељења (укључујући и **1.303 ученика избеглица** и **333** у статусу **интерно расељених лица**);

У **344 основне школе**, настава се изводи само на једном језику и то:

- на српском језику у 228 основних школа
- на мађарском језику у 8 основних школа
- на словачком језику у 5 основних школа
- на румунском језику у 4 основних школа
- на русинском језику у 1 основној школи

У **93 основне школе** (27%) настава се изводи на **два језика** и то:

- на српском и мађарском језику у 65 основних школа (70%);
- на српском и словачком језику настава се изводи у 11 основних школа (12%);
- на српском и румунском језику настава се изводи у 12 основних школа (13%);
- на српском и русинском језику настава се остварује у 2 основне школе (2,1%).
- на српском и хрватском језику настава се остварује у 3 основне школе (3%)

Од **344 основне школе**, у **5 основних школа** настава се изводи на **три језика**. На **српском, румунском и мађарском** језику настава се изводи у **2 основне школе** ("Свети Сава" у Житишту и "Доситеј Обрадовић" у Пландишту), на **српском, словачком и мађарском** језику настава се изводи у **1 основној школи** ("Братство јединство" у Белом Блату, у општини Зрењанин), **српском, мађарском и хрватском** језику настава се изводи у **2 основне школе** (у Основној школи "Матко Вуковић" у Суботици и Основној школи "Свети Сава" у Суботици).

Настава на мађарском језику заступљена је у **27 општина**. У **78 основних школа** и **39 издвојених одељења** наставу на мађарском језику похађа **16.780 ученика/ца** који су распоређени у **934 одељења**. Просечан број ученика у одељењу је **18**. Од 16.780 ученика који наставу похађају на мађарском језику, **16.016** су Мађари, док је ученика који припадају другом народу **764**.

У односу на прошлу школску годину, број ученика у настави на мађарском језику је **смањен за 348 - 2,03%**, а број одељења се **смањило за 13**.

Настава на мађарском језику остварује се у **27 општина**. У **10 општина** (Ада, Апатин, Бачка Топола, Бела Црква, Кањижа, Кула, Нова Црња, Нови Кнежевац, Сента и Темерин) **настава се у потпуности остварује на мађарском језику**. У **17 општина**, у **26 основних школа** се, из појединих наставних предмета, **настава остварује на српском језику**.

Настава на словачком језику заступљена је у **12 општина**. У **17 основних школа** и у **2 издвојена одељења** наставу похађа **3.233 ученика**. Ученици су распоређени у **166 одељења**. Просечан број ученика у одељењу је **19**.

У 8 општина (Алибунар, Бач, Бачка Паланка, Бачки Петровац, Беочин, Инђија, Озаци, и Стара Пазова) остварује се настава на словачком језику у потпуности. У 4 општине, у 6 основних школа настава се из појединих наставних предмета остварује на српском језику.

Настава на румунском језику је заступљена у **девет општина**. У **18 основних школа** и у **14 издвојених одељења** наставу похађа **1.396 ученика**. Ученици су распоређени у **92 одељења**. Просечан број ученика у одељењу је **16**.

У односу на прошлу школску годину, број ученика у настави на румунском језику се **смањило за 48 – 3,32%**, док је број одељења **смањен за једно**.

У **2 општине** - **Бела Црква** и **Пландиште** настава се остварује на румунском језику у потпуности. У **7 општина**, у **8 основних школа** настава из појединих наставних предмета се остварује на српском језику.

Настава на русинском језику заступљена је у **три општине**. У **три основне школе** наставу похађа **588 ученика**. Ученици су распоређени у **35 одељења**. Просечан број ученика у одељењу је **17**.

У односу на прошлу школску годину, број ученика се **смањило за 19 – 3,13%**, док је број одељења **смањен за једно**. У Општини **Кула** настава на русинском језику се остварује у потпуности. У **2 општине**, у **2 школе** настава из појединих наставних предмета се остварује на српском језику.

Настава на хрватском језику заступљена је **само у Општини Суботица**, у **пет основних школа** за **228 ученика**. Ученици су распоређени у **14 одељења**. У односу на прошлу школску годину, број ученика се **повећао за 31 – 15,74%**, док је број одељења **повећан за пет**.

За ученике Украјинце који наставу похађају на српском језику **обезбеђено је учење украјинског језика са елементима националне културе**.

У овој школској години, ова изборна настава организована је у општинама **Врбас, Кула, Сремска Митровица** и у **Граду Новом Саду**, у **девет основних школа** за **130 ученика**. У односу на прошлу школску годину, број ученика/ца је **повећан за 12**.

Пример:

Писменом представком се Покрајинском омбудсману обратио професор Зарија Олар, директор ОШ „Братство и јединство“ из Алибунара, у којој се жалио на одлуку да се од школске 2008/2009 године, на основу цензуса утврђеног за ту школску годину, укида одељење на румунском језику у Селешу због малог броја ученика, којих је двоје у том одељењу. Покрајински омбудсман је затражио писмено обавештење од Покрајинског Секретаријата за образовање, одакле је добио одговор да су решењем од 28.08.2008. године дали сагласност ОШ „Братство и јединство“ из Алибунара да у школи, као и у издвојеном одељењу у Селешу, у школској 2008/2009 години остварује наставни план и програм на румунском наставном језику у комбинованим одељењима.

2.6.3 Средње образовање

У школској 2007/2008. години, на територији АП Војводине у **39 општина** (од укупно 45 општина) има **127 средњих школа: 26 гимназија** (22 опште и 4 специјализоване - 2 за обдарене ученике/це у математичкој гимназији на српском и мађарском језику и 2 за обдарене ученике/це у филолошкој гимназији на српском и мађарском језику), **74 стручне школе, 10 мешовитих школа, 7 уметничких школа и 10 средњих школа за ученике/це са сметњама у развоју**. Стручне и мешовите школе обављају делатност средњег образовања и васпитања у трогодишњем и четворогодишњем трајању. Средњим образовањем у АП Војводини је обухваћено **73.524 ученика/ца** уписаних у **2.912 одељења** гимназија, стручних, мешовитих и уметничких школа. **Просечан број ученика/ца у одељењу је око 25**. У односу на прошлу школску годину, број ученика/ца у средњим школама је **мањи за 1.133 ученика/ца** или **1,52%**, а **број одељења је мањи за 16** или **0,55%**.

Средњим образовањем је обухваћено: 54.856 Срба, 8.844 Мађара, 1.680 Црногораца, 1.884 Хрвата, 1.700 Словака, 728 Румуна, 587 Југословена, 464 Русина, 291 Македонац, 344 Буњевца, 160 Бошњака и Муслимана, 396 Рома, 137 Украјинаца, 33 Словенца, 46 Албанаца, 58 Немаца, 46 Чеха, 18 Шокаца и 1.252 ученика/ца који се нису изјаснили о својој националној припадности.

Према одредби члана 7. ставови 1. и 2. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС“, број: 62/2003, 64/2003, 58/2004, 62/2004, 79/2005 и 101/2005) образовно-васпитни рад у средњој школи се остварује на српском језику. **За припаднике националних мањина образовно-васпитни рад се остварује на језику националне мањине и само се изузетно може остваривати и на српском језику**, у складу са посебним законом. Законом о средњој школи („Службени гласник РС“, број: 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 24/96, 23/2002, 62/2003 и 64/2003) који још није усаглашен са цитираном одредбом Закона о основама система образовања и васпитања, одредбом члана 5. је прописано да се наставни план и програм остварује и **на језику националне мањине, односно двојезично, ако се за то изјасни најмање 15 ученика/ца у одељењу првог разреда**.

Средња школа може да остварује наставни план и програм на језику националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика/ца уз сагласност Покрајинског секретаријата за образовање и културу (члан 13. став 1. тачка б.

Закона о утврђивању одређених надлежности аутономне покрајине („Службени гласник РС“, Број 6/2002)).

Кад се ученик припадник националне мањине школује на српском језику **има право да учи матерњи језик са елементима националне културе** као изборни предмет.

У средњим школама на територији АП Војводине образовно-васпитни рад (у даљем тексту: настава) се остварује на **шест наставних језика: српском, мађарском, словачком, румунском, русинском и хрватском језику**. Према Закону о заштити права националних мањина, статус националне мањине остварују и **Роми**, али настава на овим језицима није организована у средњим школама са седиштем на територији АП Војводине.

Од ове школске године је организована настава на хрватском језику у Гимназији „Светозар Марковић“ у Суботици за 15 ученика/ца првог разреда општег типа гимназије.

Настава на језицима националних мањина је организована у 41 средњој школи са седиштем у 16 општина и у Граду Новом Саду:

- у **12 гимназија** (у 9 на мађарском језику, у 2 на словачком језику и у 1 на русинском језику)
- у **25 стручне школе** (у 24 на мађарском језику и у 1 на румунском језику)
- у **2 мешовите школе** (у 1 на мађарском језику и у 1 на румунском језику)
- у **2 уметничке школе на мађарском језику**

Број одељења у којима се настава изводи на језицима националних мањина је **334**, а број ученика/ца **7.117**, односно **9,68%** од укупног броја ученика/ца средњих школа.

Број ученика/ца који похађају наставу на једном од језика националних мањина је, у односу на школску 2006/2007. годину, **мањи за 185**, а **број одељења мањи за 4**.

Настава на мађарском језику у школској 2007/2008. години је организована у **36 средњих школа** са седиштем у **12 општина** за **6.487 ученика/ца** распоређених у **308 одељења** (Табела 3. у прилозима). У односу на укупан број ученика/ца у средњим школама на територији АП Војводине **8,82%** ученика/ца похађа наставу на мађарском језику.

Број средњих школа у којима се настава у целини и делимично изводи на мађарском језику је: **осам** у Суботици, по **четири** у Зрењанину, Сенти и Новом Саду, по **три** у Сомбору, Бечеју и Бачкој Тополи, **две** у Новом Кнежевцу, и по **једна** у Ади, Кањижи, Темерину и Чоки.

Настава на мађарском језику се остварује у **девет гимназија**, од којих су две за талентоване ученике/це математичког и филолошког усмерења, у **24 стручне школе**, у **једној мешовитој школи** и у **две уметничке школе**.

У односу на прошлу школску годину, **број ученика/ца** који се школују на мађарском језику је **мањи за 161**, а **број одељења је мањи за 7**.

Настава на **словачком језику** у школској 2007/2008. години је организована у Гимназији „Јан Колар“ са домом ученика у **Бачком Петровцу** и

Гимназији „Михајло Пупин“ у Ковачици. Наставу похађа **341 ученик/ца** (0,51% од броја ученика средњих школа) распоређених у **13 одељења** *Просечан број ученика/ца у одељењу је око 26.*

У односу на прошлу школску годину, наставу на словачком језику похађа **38 ученика/ца мање.**

У средње школе у АП Војводини се у школској 2007/2008. години уписало **1.700** Словака/киња - **78** ученика/ца **мање** у односу на прошлу школску годину. Од укупног броја ученика/ца средњих школа, 2,31% су Словаци.

Од **1.700** Словака, **335** ученика/ца - 19,70% се школује на **словачком језику**, **1.364** ученика/ца или 80,23% на српском језику и један ученик на мађарском језику. У односу на прошлу школску годину, број Словака/киња који се школује на матерњем језику **је мањи за 34.**

Настава на **румунском језику** је, у школској 2007/2008. години организована у **Економско-трговинској школи „Доситеј Обрадовић“ у Алибунару** (подручје рада економија, право и администрација, образовни профил **економски техничар**) и **мешовитој школи, Гимназији „Борислав Петров Браца“ у Вршцу** (општи тип гимназије), за **205 ученика/ца** распоређених у **осам одељења**. **Гимназијско образовање** у мешовитој школи стиче **107 ученика/ца** распоређених у **четири одељења**, а стручно образовање стиче **98 ученика/ца** распоређених у **четири одељења**.

У односу на прошлу школску годину, број ученика/ца који похађају наставу на румунском језику **је већи за 5.** *Просечан број ученика/ца у одељењу је око 25.*

Настава на **русинском језику** је у школској 2007/2008. години организована у **Гимназији „Петро Кузмјак“ у Руском Крстуру**, општина Кула за **69 ученика/ца** распоређених у **четири одељења** гимназије општег типа. *Просечан број ученика/ца у одељењу је око 19.* Наставу на русинском језику похађају и четири припадника/це српске, један црногорске и један мађарске националне припадности.

У односу на прошлу школску годину, **број ученика/ца** у одељењима са наставом на русинском језику **је мањи за 6.**

Настава на **хрватском језику** је од школске 2007/2008. организована у **Гимназији „Светозар Марковић“ у Суботици** за **15 ученика/це** гимназије општег типа. Сви ученици/це су хрватске националности.

Број ученика/ца који похађају наставу на **језицима националних мањина** (мађарском, словачком, румунском, русинском и хрватском језику) износи **7.117** (9,68% од броја ученика средњих школа) и **мањи** је у односу на прошлу школску годину за **185 ученика/це.**

2.6.4 Више и високо образовање

Школске 2007/08. године уписано је **укупно 54.318** студента/киња, од тога **58,28%** се школује **на терет буџета**, а **41,72%** студената **плаћа школарину.**

У прву годину студија уписано је **укупно 12.650 студената/киња**, од тога **5.588** који се школују **на терет буџета** и **7.062** студената, који **плаћају школарину**. **Укупан план уписа** је реализован са **86,98%**, односно **99,12%** студената **на терет буџета** и **77,43%** који **плаћају школарину**.

Током школске 2006/07. године **дипломирало је укупно 5.991** студент, што у односу на укупан број студената/киња (**54.318**) износи **11,03%**. Просечна дужина студирања креће се од 3,81 на вишим школама, до 6,87 године, на факултетима.

Највећи проценат студената (97,25%) је навело своју националну припадност, док је мањи број (2,75%) остало неизјашњено, неопредељено или се сврстало у категорију - остали. У односу на укупан број студената, **студенти припадници појединих националних мањина** заступљени су са **15,18%**.

Поред српског језика, на вишим школама и факултетима настава се реализује и на мађарском, румунском, русинском и словачком наставном језику, чиме се непосредно примењује Закон о заштити права и слобода националних мањина („Службени лист СРЈ“, број 11/2002) и Повеља о људским и мањинским правима и грађанским слободама („Службени лист СЦГ“, број 6/2003) у области образовања у Аутономној Покрајини Војводини

Наставу на језицима националних мањина, похађа укупно **1.423** студента/киња или **2,62%** од укупног броја студената, на четири више школе и седам факултета.

Полагање класификационог, односно **пријемног испита на језицима националних мањина** организовало је четири виших школа и дванаест факултета, за укупно **541** студената, што износи **0,99%**.

У школској 2007/08. години уписано је укупно **11.049** студената/киња на високе школе, чији је оснивач Аутономна Покрајина Војводина. Од тога, **3.201** студент на прву годину, **3.201** студент на другу годину, **2.346** студената на трећу годину, **2.301** студент је у статусу апсолвентата. У односу на претходну годину, када је уписано 9.665 студената, уочава се пораст (за 1384 студента-односно 14,31%).

У односу на укупан број студената, **студенти припадници појединих националних мањина** заступљени су са 17,65% (1.950 студената), што према претходној школској години указује на смањење за 3,96%, када су националне мањине биле заступљене са 21,61%, у односу на укупан број студената.

Национални састав студената, припадника националних мањина:

- студената, припадника мађарске националне мањине 9,78%;
- студената, припадника хрватске националне мањине 1,47%;
- студената, припадника румунске националне мањине 0,60%;
- студената, припадника словачке националне мањине 1,09%;
- студената, припадника русинске националне мањине 0,63%;
- студената, припадника ромске националне мањине 0,15%.

На српском и мађарском наставном језику настава се реализује у две високе школе (Високој техничкој школи струковних студија у Суботици и

Високој школи струковних студија за образовање васпитача у Суботици). На мађарском језику наставу слуша 668 студената (6,05%), што у односу на прошлу школску годину (637 студената – 6,59%) показује пад од 0,54% , изражено процентуално.

На српском и румунском наставном језику настава се реализује у једној високој школи (Високој школи струковних студија за образовање васпитача у Вршцу). На румунском језику наставу слуша 42 студента (0,38%), што у односу на прошлу школску годину (64 студента - 0,66%) показује пад од 0,28%.

На српском, мађарском и словачком наставном језику настава се реализује у једној високој школи (Високој школи струковних студија за образовање васпитача у Новом Саду). На словачком језику наставу слуша 5 студената (0,05%), за разлику од прошле године када није било студената који су слушали наставу на словачком језику

Наставу на матерњем језику слуша укупно 715 студената (6,47%), што у односу на претходну школску годину, када је на матерњем језику наставу похађао 701 студент (7,25%) показује благи пораст броја студената – за 14 студената, али не и пораст у процентуалној заступљености , која је мања за 0,78%.

Високо образовање у Аутономној Покрајини Војводини остварује се на **14** факултета, у саставу Универзитета у Новом Саду, на 100 смерова:

- Академији уметности у Новом Саду;
- Грађевинском факултету у Суботици;
- Економском факултету у Суботици;
- Медицинском факултету у Новом Саду;
- Педагошком факултету у Сомбору
- Пољопривредном факултету у Новом Саду;
- Правном факултету у Новом Саду;
- Природно-математичком факултету у Новом Саду;
- Факултету за спорт и физичко васпитање у Новом Саду;
- Факултету техничких наука у Новом Саду;
- Филозофском факултету у Новом Саду;
- Техничком факултету „Михајло Пупин“ у Зрењанину;
- Технолошком факултету у Новом Саду;
- Учитељском факултету на мађарском језику у Суботици.

У школској 2007/08. години уписано је укупно 43.259 студената на факултете у саставу Универзитета у Новом Саду, што у односу на претходну школску годину, када је уписано 41.939 студент, представља повећање за 1.320 студената. Од тога 9.443 студента је на првој години, 7.550 студената су на другој години, 6.408 студената на трећој години, 6.770 студената на четвртој години, 2.185 студената на петој години, 430 студената на шестој години и 9.055 студената у статусу апсолвента

Број студената/киња чије се образовање финансира из буџета је **28.410 – 65,66%**, а **14.859 – 34,34%** студената/киња плаћа школарину. Претходне школске године број студената, чије образовање је финансирано из буџета је био нешто већи – 67,36%, а број студената, који плаћају школарину нешто мањи, изражен у процентима – 32,64%.

У односу на укупан број студената, **студенти припадници појединих националних мањина** заступљени су са 14,55% (6.294 студената), што према претходној школској години указује на смањење за 0,87%, када су националне мањине биле заступљене са 15,42%, у односу на укупан број студената.

Национални састав студената/киња, припадника/ца националних мањина:

- студената, припадника мађарске националне мањине 6,01%;
- студената, припадника хрватске националне мањине 1,14%;
- студената, припадника румунске националне мањине 0,31%;
- студената, припадника словачке националне мањине 1,14%;
- студената, припадника русинске националне мањине 0,51%;
- студената, припадника ромске националне мањине 0,12%.

На српском и мађарском наставном језику настава се реализује на Економском факултету у Суботици, Академији уметности у Новом Саду, Природно-математичком факултету у Новом Саду и Грађевинском факултету у Суботици.

На Педагошком факултету у Сомбору **настава се реализује на српском и словачком наставном језику.** (Наставна одељења у Бачком Петровцу).

На Филозофском факултету **настава се реализује на српском, мађарском, словачком, румунском и русинском наставном језику.**

На **мађарском наставном језику** настава се реализује на Учитељском факултету у Суботици.

Наставу на матерњем језику слуша укупно 708 студента (1,64%), што у односу на претходну школску годину, када је на матерњем језику наставу похађало 652 студената (1,55 %), представља повећање за 56 студента - 0,09 %.

За студенте, припаднике мађарске националне мањине, који наставу слушају на српском језику на Филозофском факултету и Природно-математичком факултету омогућено је да слушају наставу из појединих општеобразовних наставних предмета (психологија, педагогија, социологија) на матерњем, мађарском језику, у складу са потписаним Протоколом о сарадњи у реализацији програма извођења наставе на језицима националних мањина између Покрајинског секретаријата за образовање и Универзитета у Новом Саду.

Ученици, припадници националних мањина, који су средњу школу завршили на свом матерњем језику, имају право и могућност да пријемни испит, односно испит за проверу склоности и способности полажу на свом матерњем језику, без обзира на којем наставном језику ће наставити школовање.

Пријемни испит, односно испит за проверу склоности и способности на језицима националних мањина организован је на дванаест факултета:

- **На мађарском језику** – Пољопривредни факултет, Технолошки факултет, Медицински факултет, Факултет техничких наука, Економски факултет, Природно-математички факултет, Академија уметности, Грађевински факултет, Учитељски факултет на мађарском језику;
- **На мађарском и румунском језику** – Технолошки факултет ;
- **На мађарском и словачком језику** – Педагошки факултет
- **На мађарском језику, словачком и русинском језику** – Правни факултет;
- **На мађарском језику, словачком, румунском и русинском језику** – Филозофски факултет

Могућност да пријемни испит, испит за проверу склоности и способности полагају на свом матерњем језику искористило је укупно 317 студената/киња. Од укупног броја студената који су полагали на матерњем језику 276 студената је полагало на мађарском језику, 6 студената је полагало на румунском језику, 25 студената на словачком језику и 10 студената на русинском језику.

2.6.5 Образовање Рома у АП Војводини

У школској 2008/2009. години, у установама које обављају делатност предшколског васпитања и образовања у Аутономној Покрајини Војводини, припремним предшколским програмом у години пред полазак у основну школу, обухваћено је укупно 881 ромско дете, што је у односу на прошлу школску годину више 7,4% или 61 дете.

Обухват деце ромске националности припремним предшколским програмом на српском језику и другим језицима васпитно-образовног рада је следећи:

- на **српском језику 773 – 87,74%** деце, односно **67** или **9,5%** деце **више** него прошле школске године;
- на **мађарском језику 71 – 8,05%** деце, односно за **17** или **23,9%** деце **мање** него прошле школске године;
- на **словачком језику 9 -1,02%** деце, односно за **4** или **80%** **више** него прошле школске године;
- на **румунском језику 17 - 1,93%** деце, односно за **8** или **88,89%** **више** него прошле школске године;
- на **русинском језику 4 - 0,45%** деце, прошле школске године није било ни једно дете;
- на **српском и мађарском језику 2 – 0,22%** деце, односно **2** или **100%** деце **мање** него прошле школске године.
- на српском и румунском језику 5 – 0,56% деце, односно 3 или 60% мање него прошле школске године.

За ученике **Роме** који наставу похађају на **српском, мађарском, словачком, румунском и русинском језику обезбеђено је учење ромског**

језика са елементима националне културе, у оквиру изборне наставе, по два часа недељно.

У овој школској години, ова изборна настава организована је у **12 општина** (Ада, Бач, Бачка Паланка, Вршац, Жабал, Кикинда, Нови Бечеј, Опаци, Сомбор, Србобран, Сремска Митровица и Суботица) и Граду Новом Саду, у **28 основних школа** за **802 ученика**. У односу на прошлу школску годину, број ученика који уче ромски језик је **повећан** за **79 – 10,93%**.

Укупан број ученика Рома је 6.284 и у односу на прошлу годину **повећан је за 396 – 6,73%**.

Наставу на **српском језику** похађа **5.715 ученика** Рома, који су распоређени у **263 основне школе и 44 општине**. У Општини Кањижа нема ученика који су се изјаснили да су Роми.

Од укупно **5.715 ученика** који основно образовање и васпитање стичу на српском језику, ромски језик са елементима националне културе учи **само 802 ученика - 14,03%**.

Наставу на **мађарском језику** похађа **370 ученика Рома** распоређених у **26 основних школа, у 14 општина**.

Наставу на **словачком језику** похађа **23 ученика** Рома распоређених у **три основне школе, у три општине**.

Наставу на **румунском језику** похађа **163 ученика** Рома распоређених у **11 основних школа, у 7 општина**.

Наставу на **русинском језику** похађа **13 ученика** Рома распоређених у **једној школи, у једној општини**.

Према Закону о заштити права националних мањина, статус националне мањине остварују и Роми, али настава на овом језику није организована у средњим школама са седиштем на територији АП Војводине. Према званичним подацима средњим образовањем је у школској 2007/2008 години обухваћено 396 Рома.

У истом периоду у односу на укупан број студената 0,15% су припадници ромске националне мањине.

Школа ромологије (у даљем тексту Школа) је еспериментални облик стручног усавршавања студената и студенткиња ромске и неромске заједнице у току једног семестра (32 часа), а у оквиру 4 модула: језик, историја, култура и демографија.

У септембру 2008. године Сенат Универзитета у Новом Саду, на предлог Удружења грађана Женске студије и истраживања, одобрио је организовање *Школе ромологије 5* у зимском семестру школске 2008-2009: 1.10 - 31. 12. 2008. године, а Фонд за отворено друштво и Секретаријат за образовање АП Војводине су обезбедили финансијска средства. Укупно се 36 студената и студенткиња уписало у *Школу*. Како се из њихових биографија може, видети више од половине њих станују ван Новог Сада (Суботица, Зрењанин, Панчево, Београд и др.). То значи да је овим студентима (који не добијају надокнаду за путне трошкове) *Школа* била важан извор знања, јер је то за сада једино место у Србији на којем могу да се добију систематска знања из наведених области у вези са ромском заједницом.

Након пет година успешне сарадње Универзитета у Новом Саду и Удружења грађана Женске студије и истраживања у организовању *Школе ромологије*, Универзитет у Новом Саду би требало да размотри могућност акредитације овог програма у оквиру стручног усавршавања на Универзитету, што би подразумевало и стални извор финансирања *Школе*. До сада је сертификате добило 137 студената и студенткиња који су са широког подручја Војводине и Београда. У 2007. години *Школа ромологије* сврстана је у 20 успешних пројеката у југоисточној Европи од стране ЕРСТЕ фондације. Ни у 2008. години нигде у овом региону не постоји сличан високошколски образовни програм, па је у том погледу важно *Школу* акредитовати и одржати.

На основу **броја уписаних ученика** припадника ромске националне мањине у претходне четири школске године примећује се константно повећање броја ученика, како у основним и средњим школама, тако и на вишим школама односно факултетима, на територији Аутономне Покрајине Војводине (табела 1.)

Преглед броја Рома на свим нивоима образовања у четворогодишњем периоду

	шк. 2004/05. г.	шк. 2005/06. г.	шк. 2006/07. г.	шк. 2007/08.г.
Предшколски програм	Нема података	Нема података	544	820
Основна школа	5216	5565	5888	6284
Средња школа	235	258	300	395
Више школе	12	12	19 (прва година)	10(прва година)
Факултети	16	27	13(прва година)	17(прва година)
Укупно	5479	5862	6764	7526

2.7 Активности у области заштите права националних мањина

Активности заменика за заштиту права националних мањина у 2008. години		
Датум и место одржавања	Тема састанка, семинара, конференције	Организатор
14.02.2008. Нови Сад	Промоција пројекта: Правна, едукативна и економска помоћ за Роме повратнике из ЕУ и расељена лица са Косова	Ромски ресурсни центар ЕХО Нови Сад
05.03.2008. Сомбор	Састанак са председником општине, начелником ПУ, члановима Савета за међунационалне односе са темом међунационалних односа у општини Сомбор	Покрајински омбудсман по службеној дужности
04.09.2008. Београд	Састанак Међународног управног одбора Декада укључивања Рома 2005-2015. године	Министарство за људска и мањинска права Владе Републике Србије
25.09.2008. Космај	Заштита индивидуалних и колективних права националних мањина и надзор над њиховим остваривањем	Заштитник грађана Републике Србије
16.10.2008. Нови Сад	Улога мађарске заједнице у Србији	Хелсиншки одбор за људска права у Србији
04.11.2008. Нови Сад	Састанак са делегацијом Саветодавног комитета Оквирне конвенције за заштиту националних мањина СЕ	Министарство за људска и мањинска права Владе Републике Србије
04.12.2008. Нови Сад	Округли сто: Језици отварају врата различитих култура	Педагошки Завод Војводине

3. РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА

Даница Тодоров

3.1 Увод

Равноправност полова и стање људских права жена били су током 2008. године у сенци политичких збивања, односно парламентарних, покрајинских и локалних избора у Србији. Изборни резултати на свим нивоима показали су да смо од равноправног учешћа жена и мушкараца у одлучивању на свим нивоима још далеко, упркос постојању законских претпоставки за обезбеђивање учешћа мање заступљеног пола. Наиме, након последњих избора видљиво је стагнирање учешћа жена у законодавној власти на републичком нивоу (21,60% посланица), незнатно повећање броја жена у општинским скупштинама¹³ и пад броја жена у покрајинском парламенту и то за неколико процената¹⁴. У извршној власти је повећан број министарки и покрајинских секретарки.

Закон о равноправности полова¹⁵ ни после неколико година постојања више верзија овог документа¹⁶ није стигао у скупштинску процедуру. Исту судбину имала је и Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности, која је након више од две године коначно уобличена у Управи за родну равноправност при Министарству рада и социјалне политике.

Нажалост, Влада Србије ни током 2008. године није испунила обавезу широке дистрибуције закључних коментара Комитета УН за уклањање свих облика дискриминације жена¹⁷ како би се грађани/ке, укључујући државне званичнике, политичаре, посланике и организације за заштиту женских и људских права, обавестили о корацима које Влада предузима у обезбеђивању правне и стварне равноправност полова у Србији.¹⁸

¹³ Према подацима које је прикупио Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, од укупно 1.649 одборника/ца у свим војвођанским општинама, просечно њих 26,1% су жене.

¹⁴ У Скупштини АП Војводине, која броји 120 посланика, само је 17 (14,17%) жена, док их је у претходном сазиву било 19,17%. *«Жене и мушкарци у Војводини»* Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, 2007, стр. 46

¹⁵ Закон о равноправности полова је антидискриминациони закон и ближе уређује уставно право на равноправност полова, а полази од стандарда утврђених међународним конвенцијама и другим прописима.

¹⁶ Скупштина АП Војводине је у јуну 2007. године, упутила предлог овог закона Народној Скупштини Републике Србије, али закон није усвојен.

¹⁷ Република Србија је у 2007. години први пут извештавала по Конвенцији о уклањању свих облика дискриминације жена пред Комитетом УН на основу иницијалног извештаја за период 1992-2003. година о спровођењу Конвенције о уклањању свих облика дискриминације жена.

¹⁸ Комитет је указао на значај домаћег законодавства, а посебно одредбе Устава, који „садржи државне гаранције за равноправност жена и мушкараца и развој политике једнаких могућности (чл. 15) као и могућност увођења посебних мера за постизање пуне равноправности (чл. 21). Комитет сматра да законодавни оквир за заштиту од дискриминације жена није довољан и да је спровођење постојећих закона слабо. Изражена је забринутост због постојаности укоревених, традиционалних, патријархалних образаца у вези са улогама и обавезама жена и мушкараца у породици, а такође због распрострањености насиља над женама и девојчицама. Комитет је, између осталог, изразио забринутост и због недовољне заступљености жена на местима доношења одлука,

На покрајинском нивоу учињен је корак ка бољем решавању питања насиља у породици. Наиме, Скупштина Аутономне Покрајине Војводине усвојила је Стратегију за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља у АП Војводини за период од 2008. до 2012. године.¹⁹

Упркос променама на боље у правном систему у погледу равноправности полова и формалне равноправности жена и мушкараца, у пракси су жене у неповољнијем положају него мушкарци. Распрострањена је, најчешће прикривена, дискриминаторна пракса која спречава једнако учешће жена у свим областима живота и развоја друштва.

3.2 Општи показатељи (структура представки)

Дискриминација и кршење начела равноправности полова на подручју АП Војводине најчешћа је у подручју запошљавања и рада, у породичним односима (насиље над женама и децом), при неравноправном уделу родитеља у бризи и васпитању деце и одлукама о поверавању деце (најчешће се додељују мајкама), у политичком животу (мања заступљеност жена), у образовању и у медијима.

Од укупно 597 представки у 2008. години, жене су поднеле (35,18%) а лично или телефонски обратило се још око 700 грађанки, што је више од трећине свих представки и обраћања Покрајинском омбудсману. Жене су се у највећем броју жалиле због проблема у вези са радним односима, пензијама и социјалним давањима, нерешеног стамбеног питања и лоших услова становања. Жене се уопштено жале на сиромаштво, тачније на незапосленост, недовољне приходе или непостојање прихода, али је у 2008. години било и притужби на органе државне управе, а такође и на третман током приватизације предузећа.²⁰

3.3 Насиље над женама

Као резултат вишегодишњег рада и активности покрајинских органа и институција током 2008. године учињен је значајан помак у стварању услова за превенцију насиља у породици. Скупштина Аутономне Покрајине Војводине усвојила је 23. септембра 2008. године *Стратегију за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља у АП Војводини за период 2008. до 2012. године*, у чијој припреми су, осим Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова, учествовали и стручњаци/киње, као и Покрајински омбудсман. Општи циљ Стратегије је да се у АП Војводини успостави нулта толеранција према насиљу у породици и свим другим облицима родно заснованог насиља који се третирају као кршење основних људских права, да се развије систем превентивних и заштитних мера на општинском и покрајинском нивоу, заснован на мултидисциплинарној и мултисекторској

као и системске посредне дискриминације жена у области запошљавања. Види <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw38/cc/Serbia.pdf> и www.psrzrp.vojvodina.sr.gov.rs

¹⁹ Одлуку о доношењу Стратегије донела је Скупштина АП Војводине 23.09.2008. године („Службени лист АПВ“ бр.20/2008)

²⁰ Примери дати у поглављу 9 – „Примери предмета“.

сарадњи, као и да се успостави јединствен систем евидентирања и документовања насиља у породици и родно заснованог насиља.²¹

Већ неколико година за редом, покрајински органи и чланови мреже „Живот без насиља“ у оквиру које делује 26 општинских тимова, укључују се у обележавање светске кампања «16 дана активизма против насиља над женама». У Скупштини АП Војводине одржан је састанак мреже на којој су представљени покрајинска Стратегија и подаци институција о распрострањености насиља у породици које је прикупио Покрајински омбудсман. Током новембра и децембра, у оквиру кампање у готово свим општинама где делују тимови за борбу против насиља, одржане су различите активности посвећене превенцији насиља над женама и у породици, а Покрајински омбудсман је на иницијативу Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова учествовао у штампању и дистрибуцији брошуре «Стоп насиљу над женама».

Покрајински омбудсман је као и претходних година прикупио податке о насиљу у породици за 2008. годину.²² Податке су доставиле све полицијске управе на територији АП Војводине и већина органа за прекршаје, општинских тужилаштва, општинских судова и центара за социјални рад.

Прикупљени подаци, мада непотпуни, показују благо повећање броја регистрованих случајева насиља у породици у односу на 2007. годину. Полиција је реаговала у свим пријављеним случајевима, али је присутна **тенденција благог кажњавања починилаца насиља**, што ствара простор за поновно насиље, а за последицу има кршење права жртава/особа које су преживеле насиље.

3.3.1 Подаци о насиљу

Полицијске управе МУП-а

Свих 7 управа је доставило податке, с тим што Управа у Панчеву није доставила податке о укупном броју захтева за интервенцијом. У односу на 2007. годину број захтева за полицијском интервенцијом због насиља у породици је већи (укупно 4769), али тај податак треба узети условно будући да су претходне године подаци обрађени за 5 управа. Међутим, у односу на податке из 2006. године када су такође све полицијске управе доставиле податке, број захтева је већи за 485 (у 2006. год. било је 4284 захтева). За разлику од претходних година, у 2008. години полиција је интервенисала у свим случајевима и примењено је више полицијских овлашћења свих врста него претходних година²³ а као и до сада, убедљиво најчешће примењивано овлашћење је издавање упозорења (2426 случајева упозорења). У погледу броја жртава и починилаца насиља тенденције су исте као и претходних година, односно број жена жртава је скоро 3 пута већи од броја жртава мушког пола, док је међу починиоцима готово 9 пута више

²¹ Извештај Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова за 2008. годину.

²² Извештај о насиљу у породици за 2008. Види: www.ombudsmanapv.org

²³ У 2008. години било је примењено више полицијских овлашћења него у претходне две године, али пошто 2006. и 2007. године све полицијске управе нису доставиле податке не можемо тврдити да је дошло до повећања у броју примене овлашћења, јер претходних година подаци нису били потпуни.

мушкараца него жена. Насиље у породици према подацима полиције највише трпе жене од стране својих супружника.

Органи за прекршаје

Од укупно 44 органа за прекршаје на територији АП Војводине, податке је доставило 40 органа. Иако је укупан број захтева за покретањем прекршајног поступка у 2008. већи (1451) него у 2007. години (1242) не можемо са сигурношћу тврдити да је дошло до пораста у броју поднетих захтева за прекршајним поступцима, будући да је претходне године само 36 прекршајних судова доставило податке. Ипак, у поређењу са подацима из 2006. године када је податке доставило 39 органа за прекршаје, број захтева је износио 1016 што је за 435 захтева мање него у 2008. години. Као и претходних година захтеве за покретањем прекршајних поступака најчешће подноси полиција. Од укупног броја поднетих прекршајних пријава покренуто је 93% прекршајних поступака што је за око 6% више него 2007. године. Новчане казне су и у 2008. години најчешће изрицане у односу на друге врсте казни. Међу жртвама је 2 и по пута више жена него мушкараца, а међу починиоцима 7 и по пута више мушкараца него жена. Међу жртвама највише је супруга.

Општинска јавна тужилаштва

Податке је доставило 19 од 22 тужилаштва са подручја Војводине. У 2008. години према достављеним подацима било је 829 кривичних пријава, што је више него 2007. године (756). Међутим, однос броја покренутих кривичних поступака наспрам укупног броја поднетих кривичних пријава није измењен у односу на 2007. годину и износи 87% (у 2007. години 88% поступака је покренуто у односу на укупан број пријава). Кривичне пријаве је, као и претходних година, најчешће подносила полиција, а затим сама жртва. Занимљив је податак да су центри за социјални рад у 2008. години поднели 5 пута мање кривичних пријава (само 8) него у 2007. години (42). Најчешће изречена казна је условна осуда, а највише изрицана мера безбедности је обавезно лечење алкохоличара. Према евиденцији тужилаштва међу жртвама насиља у породици било је 502 особе женског пола и 136 особа мушког пола, а међу починиоцима 47 особа женског пола и готово 11% више особа мушког пола (516). Супруге су у односу на друге чланове породице најчешће жртве породичног насиља.

Општински судови

Податке је доставило 29 од 30 општинских судова. Подаци говоре да су у 2008. години судови (кривични и грађански заједно) забележили 674 поднете тужбе за насиље у породици, што је за 67 више него у 2007. години и за 88 више него у 2006. години. Највише изрицане казне су условне казне, а највише изрицане мере безбедности су јавно објављивање пресуде и обавезно лечење алкохоличара. Међу жртвама је било 3 пута више жена (највише супруге) него мушкараца, а међу починиоцима 11 пута више мушкараца него жена. Судови који поступају по парничном поступку забележили су 185 поднетих тужби што је за 48 тужби више него у 2007. години. Од тог броја одбачена је само једна тужба. Број изречених мера заштите је већи од броја процесуираних тужби, тако да претпостављамо да су све тужбе завршене изрицањем неке од мера безбедности и да је у појединим случајевима изречено више од једне мере заштите. Од укупног броја процесуираних тужби 21% тужби је повучено, а 3% одбијено (у 2007. години од 134 тужбе које су процесуиране у 72% случајева изречене су мере

заштите, 19% тужби је повучено, а 9% је одбијено). Највише пута изречена мера заштите је забрана даљег узнемиравања, а следе забрана приближавања и забрана приступа око места становања или места рада члана породице. Налог за иселење је изречен у 22 случаја, али није издат ниједан налог за уселење. Међу жртвама је било скоро 4 пута више жена (највише супруге) него мушкараца, а међу починиоцима 7 пута мање жена него мушкараца.

Центри за социјални рад.

Од укупно 44 центра за социјални рад, податке је доставило 36 центара (у 2007. години 30 центара је доставило податке). Центри за социјални рад забележили су укупно 967 случајева обраћања због насиља у породици што је за 97 више него у 2007. години, али и 333 мање него 2006. године (када је податке доставило само 27 центара). Полицији је пријављено 67% случајева од укупног броја пријава. Забележено је да је кроз прекршајни поступак процесуирано 6%, а кроз кривични поступак 24% (дупло мање него у 2007. години - 56%) случајева од укупног броја пријава. Недостају подаци о броју процесуираних случајева према Породичном закону (у 2007. години било их је 37% од укупног броја пријава). Од укупно 968 пријава, 726 је поднето први пут, а поновљених обраћања је било у 217 случаја (Непознато је шта је са преосталих 25 случајева). Пријаве су најчешће подносиле саме жртве (421) и у нешто мањем броју полиција (316).

Физичко насиље (наношење или покушај наношења телесних повреда, изазивање страха претњом убиства или наношењем телесне повреде члану породице или њему блиског лица) је било најчешће заступљено – 660 случајева, а затим следи психичко насиље - 655 случајева. Међутим, иако је у 2008. години забележен већи укупан број обраћања центрима за социјални рад него у 2007. години, заступљеност појединих врста насиља је мања него у 2007. години (936 случајева физичког и 669 случајева психичког насиља).

Највише је жртава старости од 30 до 39, затим од 40 до 49 година и то су углавном супруге и ванбрачне партнерке. Највише жртава је средњег и основног нивоа образовања (међутим, неки од центара су у податке о броју жртава одређеног нивоа образовања сврставале и децу) тако да је тешко одредити тачан однос заступљености појединог нивоа образовања., а највише је и жртава које имају једно или двоје деце. Нешто другачији податак у односу на 2007. годину (било је 469 незапослених и 204 запослених) је тај да је међу жртвама било више запослених (381) него незапослених (329) особа. Поред тога забележен је и већи број лица у пензији – 134, наспрам 80 у 2007. години. Најчешће тражена помоћ је психолошка, а најчешће пружана услуга је саветодавни рад.

3.3.2 Препоруке

- Доношење Закона о заштити од насиља у породици и дефинисање родно утемељеног насиља у закону ради ефикасније заштите жена-жртава – обавеза надлежног министарства и Владе Републике Србије
- Израда и усвајање протокола за поступање у случају насиља у породици – обавеза надлежног министарства
- Обезбеђивање средстава за превенцију насиља у породици у буџету АП Војводине – обавеза надлежних покрајинских секретаријата и Извршног већа АП Војводине

- Финансирање програма заштите од насиља у породици из буџета локалних самоуправа – обавеза јединица локалних самоуправа у АП Војводини

3.4 Жене и породични односи

Приватна сфера обележена је патријархалном поделом улога између жена и мушкараца, а одржавање патријархалних образаца доприноси неравноправној подели рада у којој жене обављају највећи део неплаћеног кућног рада.²⁴ Породични односи су веома често предмет жалби које упућују жене, највероватније због тога што носе велик део терета породичних и родитељских обавеза. То се нарочито односи на самохране мајке²⁵ које немају довољну подршку државе. Њихов положај један је од показатеља на који начин и колико држава брине о запосленима са родитељским обавезама и деци.²⁶ Породице са једним родитељем суочавају се са економским тешкоћама и живе испод просека породица са оба родитеља и уз то имају већи ризик сиромаштва²⁷.

Одлука о равноправности полова, у члану 15, предвиђа могућност посебне подршке самохраним родитељима са децом до три године живота²⁸ али до сада, Извршно веће АП Војводине није издвајало средства за посебне облике социјалне заштите оваквих породица.²⁹ Међутим, у 2008. години Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова је покренуо пројекат чији је смисао да помогне економско оснаживање самохраних мајки. Спроведени су конкурси за доделу субвенција за њихово ново запошљавање и samozapoшљавање.³⁰

3.4.1 Препоруке

- Прикупљање података о економском и социјалном положају самохраних родитеља – обавеза Министарства рада и социјалне политике.
- Оснивање фонда за помоћ породица са једним родитељем – обавеза Владе Србије, односно надлежног министарства.

²⁴ *Положај жене на тржишту рада у Србији*, Савет за равноправност полова и УНДП, 2007. стр.15

²⁵ У случајевима развода супружника који имају издржавану децу, она се најчешће додељују жени (у 80,9% случајева). Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, Жене и мушкарци у Војводини, 2007.г. стр. 9

²⁶ Показатељи бриге државе за запослене са родитељским обавезама: положај самохраних родитеља/мајки, економско-социјални положај разведених жена и неплаћени рад у кући. «Материнство или родитељство» Група за промоцију женских политичких права» стр. 2

²⁷ Домаћинства где је носилац разведен/разведена имају ризик сиромаштва нешто изнад просечног (12,4%). Други извештај о имплементацији стратегије за смањење сиромаштва у Србији, 2007. г. стр. 29

²⁸ Одлука о равноправности полова (“Службени лист АПВ” бр. 14/04) чл.15 ст.1: “У циљу заштите самохраног родитеља са децом до три године живота, покрајински орган може предвидети посебна средства за побољшање њиховог материјалног положаја.”

²⁹ Извештај Покрајинског секретаријата за здравство и социјалну политику за 2007. упућен Покрајинском омбудсману.

³⁰ Након овог конкурса послодавци су запослили 27 жена, а програмом samozapoшљавања је обухваћено 18 жена којима су поред ових додељена и средства за накнаду књиговодствених трошкова у првих 6 месеци пословања, а за 9-оро деце је обезбеђена накнада трошкова боравка у предшколској установи за годину дана. Извештај Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова, 2008.

- Издвајање средстава за побољшање положаја породица са једним родитељем – обавеза Извршног већа АП Војводине

3.5 Здравствена заштита

Право на здравствену заштиту и опште здравствено стање целокупног становништва током транзиционог периода је знатно угрожено. У протеклих неколико година донети су нови закони - о здравственој заштити, о здравственом осигурању и о коморама здравствених радника³¹, али пошто након тога нису на снагу ступили сви прописи за спровођење ових закона, ефекти промена још нису видљиви, највише у погледу приступа појединим услугама, чак и у примарној здравственој заштити. Реформа здравства подразумева и различите мере за побољшање квалитета здравствене заштите.³²

Према подацима Покрајинског завода за јавно здравље³³ половину укупног морбидитета од 239.643 регистрованих дијагноза свих служби за здравствену заштиту жена у Војводини чини група болести мокраћно-полног система (53,6%), Трудноћа, рађање и бабиње са 4,6%, налази се на трећем месту. Тумори са уделом од 3,5% укупно регистрованога морбидитета налазе се на четвртном месту. Неколико година нема битнијих промена, осим у редоследу најчешћих узрока оболевања код жена и на првом месту су *злоћудни тумори дојке*³⁴, а затим *инфаркт мозга*.³⁵

Службе за здравствену заштиту жена постоје у свим окрузима у АП Војводини, али је недовољан број лекара. Просечно, у **Војводини један лекар обезбеђује здравствену заштиту за 7.201 жену** (препоручује се однос од 6.500 жена на једног лекара). Међутим, у **појединим окрузима, број жена на једног лекара знатно је већи од препорученог стандарда** (средњегбанатски округ 10.108 жена на једног лекара, севернобанатски округ 8.998 жена на једног лекара, а сремски округ 7.601 жена на једног лекара). То свакако утиче на доступност гинеколошке, иначе, примарне здравствене заштите и допринело је највероватније томе да су током 2008. године приметно повећане гужве у амбулантама, упркос увођењу праксе заказивања прегледа. Очекује се да ће могућност обављања прегледа у вечерњим клиникама тј. ординацијама³⁶ олакшати заказивање и обављање ове врсте прегледа.

Упркос вишегодишњих упозорења о сталном порасту броја оболелих жена од карцинома и доказаној чињеници да је раним откривањем промена на дојци,

³¹ «Службени гласник РС» бр. 107/05

³² Влада Србије припремила је Стратегију за стално унапређење квалитета здравствене заштите и безбедности пацијената, а до краја 2009. године треба да буде усвојен и Акциони план за период 2009-2015. http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=45678

³³ Стање здравља у АП Војводини 2007.

³⁴ Од укупног броја жена које су умрле услед тумора, у 2004. години највише их је умрло од тумора дојке – 18,6%. Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, Жене и мушкарци у Војводини, 2007. стр. 14

³⁵ Болести система крвотока чешћи су узрочник смрти жена, него мушкараца, тако да је у 2006. години од укупног броја умрлих од ових обољења, мушкараца било 45,6% (7.451) а жена 54,4% (8.876). Ибид, стр.13

³⁶ Политка онлајн (www.politika.co.rs) Интервју са министром здравља Томицом Милосављевићем, 8. март 2009. године. На сајту Дома здравља „Нови Сад“ ову врсту услуге зову „услуге које ће се обављати у допунском раду“.

излечење могуће у више од 85% случајева, током петогодишњег мандата Покрајинског омбудсмана, **није било организованих систематских прегледа жена**. Већ две године се најављује почетак превентивних прегледа жена због ризика оболевања од рака дојке и грлића материце, али се у светлу података о броју лекара, поставља питање у ком року и под којим условима ће све жене моћи да обаве ове превентивне прегледе.³⁷ Имајући у виду горе наведене податке, Покрајински омбудсман је испитао стање у гинеколошким амбулантама у војвођанским домовима здравља из угла остваривања права на здравствену заштиту, односно, да ли су и на који начин у домовима здравља у АП Војводини организовани програми за превенцију малигних обољења репродуктивних органа жена.

3.5.1 Препоруке

- Донети посебне мере, као што су редовни систематски прегледи ради заштите женског репродуктивног здравља – обавеза Министарства здравља
- Обезбедити у буџету АП Војводине средства за превентивне систематске здравствене прегледе жена, на основу Одлуке о равноправности полова – обавеза Извршног већа АП Војводине
- Усклађивање броја гинеколога у складу са упоредним стандардима – обавеза Министарства здравља

3.5.2 Извештај о резултатима испитивања здравствене заштите жена у Војводини

Медицинске студије говоре да већина малигних обољења настаје под утицајем нашег понашања и утицаја средине, те да се генетски чиниоци као узрочници јављају тек у 10% случајева (према *Превенција малигних болести – Национални водич за лекаре у примарној здравственој заштити*, стр. 3.³⁸). Самим тим примарна превенција (смањење фактора ризика за настанак болести у општој популацији - нездрав начин исхране, гојазност, пушење, конзумирање алкохолних пића, физичка неактивност, УВ зрачење и сл.) и секундарна превенција (рано откривање болести) су од изузетног значаја у борби против малигних болести (ибид.).

Последњих година све више се говори о значају превенције малигних обољења репродуктивних органа жена, будући да рак дојке и рак грлића материце спадају у водеће узроке смртности жена. Најчешћи малигни тумор код жена у Србији је тумор дојке који је и водећи узрок смрти међу малигним обољењима (годишње се у Србији региструје 3700 новооболелих што је више од четвртине свих малигних обољења, а годишње умре 1300 жена што је 18% смртности од

³⁷ У анкети Покрајинског омбудсмана запослени у новосадском диспанзеру за жене „Змај Огњени Вук“ истакли су проблеме који утичу на ефикасност превентивне заштите: недостаје обучен кадар који ће радити скрининг (тренутно 4 особе раде скрининг), а требало би да се уради 33.000 скрининга годишње, док је норма по запосленом 3.200 прегледа, за шта ни сада немају техничких могућности, довољно просторија, нити поседују микроскопе.

³⁸ *Превенција малигних болести – Национални водич за лекаре у примарној здравственој заштити*, Српско лекарско друштво, Београд, 2005.

свих канцера), а открива се тек у поодмаклој фази, односно, само код 20% жена тумор дојке бива откривен док је још малих димензија (према *Превенција малигнух болести*, стр. 15.). Србија има највећу инциденцу цервикалног канцера (24,3 на 100.000) у односу на све друге републике бивше Југославије и једну од највећих међу земљама југоисточне Европе (ибид. стр. 29). Стручњаци истичу да је висока стопа оболевања и умирања од ових, иако превентивних болести, повезана са недовољним и ниским обухватом жена превентивним прегледима (*Здравље становника Србије, 1997-2007*³⁹). С тим у вези, Покрајински омбудсман је желео да испита на који начин и у којој мери је женама у Војводини омогућено остваривање права на здравствену заштиту, односно, да ли су и на који начин у домовима здравља у АП Војводини организовани програми превенције малигнух обољења репродуктивних органа жена.⁴⁰

Током новембра и децембра 2008. године прослеђен је упитник диспанзерима за жене у 44 дома здравља (општине) у АП Војводини. На упитник, састављен од 15 питања, је одговорило 33 дома здравља⁴¹. Показатељи на основу којих је процењивана превентивна заштита, односно оствареност права на здравствену заштиту жена били су:

- Врста прегледа доступна у дому здравља и њихова цена;
- Организација плаћања прегледа (ко плаћа прегледе у пуном износу, партиципацију, бесплатни прегледи);
- Дужна чекања на преглед од тренутка заказивања;
- Организација превентивних програма (да ли се организују, шта подразумевају);
- Организација систематских прегледа (да ли се организују, које прегледе обухватају, ко их финансира, колико пацијенткиња обухватају);
- Преглед жена са инвалидитетом;
- Проблеми у раду диспанзера за жене.

³⁹ Здравље становника Србије, 1997-2007, преузето са www.batut.org.rs/web_dokumenta/Zdravlje_stanovnika_Srbije_1997-2007.pdf

⁴⁰ Одлука о равноправности полова ("Службени лист АПВ" бр. 14/04) чл. 16: "Посебним програмом заштите за поједине категорије становништва, односно врсте болести које су специфичне за Покрајину, може се уредити спровођење здравствене заштите жена којим ће се нарочито обухватити здравствено саветовање у вези са планирањем породице, контрацепцијом, трудноћом и материнством, као и превенција и лечење обољења којима су посебно изложене жене."

⁴¹ Кањижа, Нови Сад, Опово, Бечеј, Пландиште, Врбас, Ада, Жабал, Бачка Топола, Сремска Митровица, Чока, Апатин, Србобран, Српска Црња, Озаци, Бачки Петровац, Панчево, Шид, Нови Бечеј, Беочин, Сечањ, Бач, Стара Пазова, Сента, Ковин, Пећинци, Тител, Кула, Житиште, Бела Црква, Рума, Темерин, Ковачица.

РЕЗУЛТАТИ

Врста прегледа, цене прегледа и период заказивања (дужина чекања на преглед од тренутка заказивања)

Према подацима пристиглим из 33 дома здравља у Војводини бимануелни гинеколошки преглед⁴² и колпоскопија⁴³ доступни су у сваком диспанзеру за жене. Ултразвучни прегледи се не обављају само у Тителу, док се термовизија обавља у Новом Саду и Темерину. Општине Опово, Сечањ, Житиште и Бела Црква не обављају Папаниколау тест у оквиру својих домова здравља него за то, или ангажују приватне ординације, или упућују на преглед у околне домове здравља (Сечањ и Житиште дају упуте за Зрењанин, а Бела Црква за Панчево и Вршац). Мамографски преглед је доступан у 15 општина (табела 1.).⁴⁴ За прегледе који нису доступни у одређеном дому здравља, а углавном је реч о мамографском прегледу, жене добијају упуте за домове здравља у околним општинама или упуте у секундарне здравствене установе, док неки наводе да се такви прегледи у њиховим општинама обављају углавном приватно (Нови Бечеј и Српска Црња).

Табела 1. Мамографски прегледи по општинама

Општине које имају мамографе
Сента - Сента, Кањижа, Ада (у припреми), Чока
Нови Сад, Сремска Каменица - Нови Сад, Жабаљ, Тител, Темерин, Бечеј (у припреми), Бачки Петровац, Беочин
Опово - Опово
Вршац - Вршац, Пландиште,
Врбас - Врбас
Суботица - Суботица, Бачка Топола
Сремска Митровица - Сремска Митровица, Пећинци, Шид, Рума
Сомбор - Сомбор, Апатин, Озаци, Кула
Зрењанин - Зрењанин, Српска Црња, Нови Бечеј, Сечањ, Житиште
Панчево - Панчево, Ковачица
Бач - Бач
Стара Пазова - Стара Пазова, Пећинци
Ковачица - Ковачица
Бела Црква - Бела Црква
Ковин - Ковин

Цене прегледа, у зависности од врсте прегледа, разликују се од једног до другог дома здравља. Већина домова здравља наплаћује пуну цену прегледа и партиципацију у складу с **Правилником о садржају и обиму права на здравствену заштиту из обавезног здравственог осигурања и о партиципацији за 2008. годину** (Службени гласник Републике Србије, бр. 14/08 и 20/08)⁴⁵ али у појединим домовима здравља цене одређених прегледа су знатно

⁴² Бимануелни преглед служи да се провери стање и положај јајника, јајовода и материце уз коришћење обе руке лекара.

⁴³ Колпоскопија је дијагностичка процедура којом се под светлом, увеличавајућим оптичким апаратом (колпоскопом) прате промене на ткиву грлића материце, вагине и вулве.

⁴⁴ Недостају подаци за следеће општине: Мали Иђош, Кикинда, Нови Кнежевац, Сремски Карловци, Алибунар, Инђија, Ириг.

⁴⁵ Према правилнику износ партиципације за преглед и лечење код изабраног лекара специјалисте износи 20 динара, сви лабораторијски налази – по упуту коштају 50 динара, ултразвучни преглед – по упуту кошта 50 динара.

више и готово да достижу цене приватних гинеколошких ординација. Пуну цену прегледа плаћају кориснице без здравственог осигурања, без здравствене књижице или са неовременом књижицом, стране држављанке, пацијенткиње које долазе из других општина и пацијенткиње које желе да се прегледају на лични захтев, односно без упута. Партиципацију у већини домова здравља плаћају радно способне здравствено осигуране особе, док су плаћања у потпуности ослобођене: труднице, породиље до годину дана после порођаја, девојчице до 15 година, школска деца и студенткиње до завршетка школовања – најкасније до 26 година, жене старије од 65 година, пацијенткиње оболеле од карцинома, добровољне даваатељке крви, незапослене грађанке итд.

Када је реч о ценама прегледа, поједини домови здравља нису навели цене за све прегледе, тако да није сигурно да ли се ти прегледи не наплаћују или подаци нису наведени из других разлога. Пуна цена мамографског прегледа креће се од 1.500 до 2.500 динара, а партиципација од 20 до 50 динара. Преглед ултразвуком кошта од 170 динара, па све до 1.500 динара, а партиципација је између 20 и 200 динара. Колпоскопски преглед кошта од 81 до 1.600 динара, партиципација износи од 20 до 50 динара. За пуну цену Папаниколау теста треба издвојити од 100 до 500 динара, док се бимануелан гинеколошки преглед наплаћује између 20 и 1.000 динара. Домови здравља код којих су уочене знатно више пуне цене прегледа у односу на остале домове здравља су: Ада (пуна цена ултразвука је 800, а партиципација 200 динара), Сента (мамографија 1.950, ултразвук 800, колпоскопија и Папаниколау 400, а бимануелни преглед 700 динара), Нови Сад (нису наведене цене мамографије и колпоскопије, ултразвук је 800, термовизија 600, Папаниколау је 200, а бимануелни преглед 500 динара), Бач (нису наведене цене за колпоскопију и бимануелни преглед, мамографија је 2.000, ултразвук 1.200, а Папаниколау 350 динара), Бачки Петровац (ултразвук 1.000, колпоскопија 500, Папаниколау 300, бимануелни преглед 400 динара), Беочин (ултразвук 720, а бимануелни преглед 770 динара), Врбас (ултразвук и колпоскопија 600, Папаниколау 500 и бимануелни преглед 400 динара), Темерин (ултразвук је 1.500, Папаниколау и пуна цена и партиципација износе 500 динара, а бимануелни преглед 1.000 динара, није наведена цена колпоскопије) и Панчево (мамографија 1.800, ултразвук 630, колпоскопија 1.600, Папаниколау 455 и бимануелни преглед 400 динара). Преглед цена свих наведених услуга дат је у табели у прилогу.

Извештај Покрајинског омбудсмана за 2008. годину

Место	Cene pregleda									
	Мамографија Пуна Цена	Мамографија Партиципација	Ултразвук Пуна Цена	Ултразвук Партиципација	Колпоскопија Пуна Цена	Колпоскопија Партиципација	Папаниколау Пуна Цена	Папаниколау Партиципација	Бимануелни Пуна Цена	Бимануелни Партиципација
Ада			800	200						
Апатин			170,4	100	101,78	20	198,82	20	284,01	20
Бач	2000		1200			20	350	20		20
Бачка Топола				100		20		20		20
Бачки Петровац			1000	100	500	20	300	20	400	20
Бечеј				100		Не наплаћује се	Не наплаћује се			20
Бела Црква				20		20		20		20
Беочин			720	100	360	20	325	20	770	20
Чока				100			400	20		20
Канјижа			170,4	100	101,78	20	101,78	20	181,77	20
Ковин			170,4	100	101,78	20	366,85	20	284,01	20
Кула			170,4	20	101,78	20	142	20	284,01	20
Нови Бечеј			170,4	100	101,78	20	142	20	284,01	20
Нови Сад			800	100			200	20	500	20
Озаци			170,4	100	101,78	50	142		181,77	20
Опово	2500		170,4	100	101,78		142		284,01	20
Панчево	1800	Жене преко 50 год. не плаћају	630	100	1600	20	455	20	400	20
Пећинци				100		20		20		20
Планиште				100		20		20	20	
Рума										20
Сечањ			170	100		20			181,77	20
Сента	1950	50	800	100	400	20	400	20	700	20
Шид			455	100	81	30	113		227	20
Србобран		Не наплаћује се								
С.Митровица			170,4	100	101,78	0	468,63	0	284,01	20
Српска Црња				20		20		20		
Стара Пазова		20		100		20		20		20
Темерин			1500	100			500	500	1000	20
Тител										
Врбас			600	20	600	20	500		400	20
Жабалъ			780	100		20		20		20
Житиште										

У већини домова здравља прегледи се не заказују, али и то зависи од врсте прегледа. Тако се, у просеку, најдуже чека на мамографски преглед - и до неколико месеци (Шид), тамо где се заказује ултразвучни преглед на исти се чека најчешће око недељу дана, а најдуже до једног месеца. На термовизију се чека најдуже 10 дана, колпоскопски преглед три недеље, а бимануелни гинеколошки преглед до 15 дана.

Превентивни програми

Превентивни програми се организују у 25 испитиваних домова здравља, док 8 домова здравља не организује овакве програме. Најчешће се превентивни програми организују у виду дељења плаката, лифлета, флајера (76% домова здравља), организовања јавних предавања и систематских прегледа запослених жена (72%). Систематске прегледе за све жене (укључујући домаћице и незапослене) организује половина испитаних домова (52%), 12 домова организује тзв. Базаре здравља, а поједини штампају и публикације, организују трибине, семинаре и информишу јавност посредством локалних медија о значају превенције малигних болести. Изразито добар пример долази из општине Нови Бечеј у којој се позиви на прегледе шаљу на сваки стан у општини.

Систематски прегледи

Када је реч о систематским прегледима, 16 домова здравља навело је да исте финансира фирма из које жена долази, док 18 домова здравља наводи да су прегледи бесплатни. Међутим, поједини домови здравља су одговорили и да су прегледи бесплатни и да их плаћају фирме, па претпостављамо да су у тим домовима здравља прегледи бесплатни за незапослене жене. Општина издваја средства за финансирање систематских прегледа у 5 случајева, а из 4 дома здравља истичу да жене саме плаћају преглед. Цена једног систематског прегледа се разликује од општине до општине, али и од тога које све прегледе обухвата и креће се од 383,41 динара до 4000 динара. У Беочину и Сечњу систематски прегледи се не наплаћују. Готово сви систематски прегледи обухватају бимануелни гинеколошки преглед (94%), колпоскопију, Папаниколау тест и скрининг дојки (90%). Ултразвучни преглед се у оквиру систематског прегледа обавља у 21-ом дому здравља (64%), мамографија само у 3, а термовизија у једном (у Новом Саду).

Преглед жена са инвалидитетом

Само четири, од испитана 33 дома здравља, имају хидраулични гинеколошки сто за преглед жена са инвалидитетом (Ада, Бачка Топола, Србобран, Тител и полован, али неисправан сто из хуманитарне помоћи у Шиду). Дом здравља Нови Сад даје упуте за организоване прегледе жена са инвалидитетом у Гинеколошко-акушерску клинику у Новом Саду. Остали домови здравља углавном наводе да се овакви прегледи обављају на помоћном лежају, уз подршку медицинских сестара, лекара и чланова породице.

Проблеми у раду диспанзера за жене

Проблеми с којима се диспанзери за жене при домовима здравља у АП Војводини најчешће суочавају су: недостатак опреме (62%), недовољно финансијских средстава (62%), застарела опрема (52%), недостатак кадрова (41%), али и недостатак простора за рад и смештај техничке опреме, проблеми са

спољним сарадницима и плаћање допунских прегледа, као и велики прилив пацијенткиња из других општина у поједине домове здравља.

Осим тога, у појединим диспанзерима истичу да немају довољно времена да се посвете пацијенткињама будући да је код нас прописана дневна норма 30 пацијенткиња, док се у већини европских земаља дневна норма креће између 8 и 14 пацијенткиња.

Предлози гинеколошких диспанзера за побољшање услова и квалитета рада, а самим тим и доприноса квалитетнијој здравственој заштити пацијенткиња могле би се сажети у следећем:

- Што пре донети национални програм за скрининг малигних болести са јасним упутствима (да прегледи буду обавезни по закону, да буду и ван радног времена и да лекари буду адекватно награђени);
- Неопходна је боља повезаност домова здравља и локалне самоуправе (локална заједница да улаже више у превентивну здравствену заштиту жена);
- Потребна је боља и интензивнија сарадња домова здравља и пословних организација, фирми, послодаваца (у вези с организацијом систематских прегледа);
- Потребно је организовати више медијских кампања на локалном нивоу ради бољег информисања пацијената/киња о значају превенције у заштити од малигних болести.

ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ

Пошто су подаци о броју прегледа и броју новооткривених карцинома непотпуни (нису сви одговорили, један број домова нема статистику за целу 2008. годину него су доставили податке закључно са септембром) а из достављених података се не уочавају значајне разлике, у текст нису унети ови резултати. Осим тога, не знамо колико од тих прегледа су поновљени прегледи код исте пацијенткиње. Занимљиво је то да је број скрининга дојки на годишњем нивоу већи у 2008. години (21.480 прегледа) у односу на 2007. (14.809) и 2006. (11.256) и да термовизија престаје да се ради јер је застарела метода.

Број прегледа по годинама:

Врста прегледа	2006. година	2007. година	2008. година
Бимануелни гинеколошки преглед	373.553	406.569	252.493
Папаниколау тест	42.517	48.747	35.011
Колпоскопски преглед	35.292	35.042	26.804
Скрининг дојки	11.256	14.809	21.480
Ултразвук	64.895	69.650	62.625
Термовизија	3.983	4.800	0
Мамографија	1.824	1.150	1.434
Врста карцинома	2006. година	2007. година	2008. година
Карцином дојке	208	102	152
Карцином грлића материце	146	141	153
Карцином јајника	59	68	55
Карцином тела материце	75	95	78

Судећи према овим резултатима, промотивне кампање у којима се упозорава на опасност од карцинома дојке, као најчешће малигне болести код жена и један од водећих узрока смрти жена између 45 и 60 године, дају резултате, јер се из године у годину повећава број жена које обављају превентивне прегледе. Једна од препоручених превентивних метода раног откривања ове болести јесте мамографија. Међутим, поставља се питање колико су мамографи доступни. Подаци прикупљени у овом истраживању показују да се на преглед чека релативно дуго, да се прегледи наплаћују, да се у оквиру систематских прегледа мамографија обавља само у три општине. Мамографија је женама доступна само у 15 од укупно 44 општине у Војводини, тако да пацијенткиње из 29 општина ради прегледа путују у ових 15 општина и да при том, како наводе у појединим домовима здравља, морају да плате пуну цену прегледа чиме су у тежем положају у односу на друге пацијенткиње, јер, не само да морају да путују у друго место ради прегледа и плаћају пут, него плаћају и већи износ за сам преглед.

Права слика о доступности превентивних прегледа добила би се када се упореди укупан број жена у Војводини са бројем лекара, као и када бисмо знали колико жена од укупног броја је било обухваћено систематским прегледима. Треба имати на уму и коментаре запослених у здравству у вези са недовољним расположивим људским и техничким капацитетима за ефикасну превенцију гинеколошких и малигних обољења у жена. У овом истраживању остало је такође нејасно како се одређују цене наведених прегледа и због чега се цене неких прегледа разликују од општине до општине.

На основу свега до чега смо дошли током овог истраживања, намеће се закључак да би у свим општинама требало обезбедити мамографске апарате, или покретне мамографске апарате који би могли да буду коришћени у више општина. Осим тога, у оквиру међуопштинске сарадње, могла би да се успостави мрежа или дефинишу услови сарадње домова здравља ради обезбеђивања здравствене заштите под једнаким условима за све, што подразумева обезбеђивање средстава за систематске прегледе жена и организовање заједничких кампања за подизање свести у јавности о значају превентивне здравствене заштите и превенције гинеколошких обољења. Јединице локалне самоуправе и домови здравља, као и друге здравствене установе требало би да упуте заједничку иницијативу или препоруку Министарствима здравља и просвете о увођењу здравственог и сексуалног образовања на свим нивоима школовања.

АНКЕТА МЕЂУ ПАЦИЈЕНТКИЊАМА

Извештавање медија о гужвама у гинеколошким амбулантама понукали су нас на спровођење анкете међу пацијенткињама да бисмо сазнали како пацијенткиње оцењују тренутно стање и да ли су задовољне услугама. Судећи према резултатима, половина анкетираних пацијенткиња је задовољна системом заказивања прегледа, као и врстама услуга које могу да добију у гинеколошким амбулантама. Занимљиво је да би се више од 90% анкетираних жена одазвале организованим систематским прегледима, што наговештава да има простора за побољшања у области здравствене заштите жена и организовање оваквих прегледа.

Резултати анкете

У анкети је учествовало 85 пацијенткиња у гинеколошким амбулантама пет домова здравља.⁴⁶ Пацијенткиње у просеку имају 35 година - најстарија има 76 година, а најмлађа 16 година. Највише анкетираних пацијенткиња има завршену средњу школу (55,3%). Завршену основну школу има 12,9%, занат 2,4%, вишу школу има 10,6%, факултет 17,6%, док магистратуру има 1,2%, односно једна пацијенткиња. Готово две трећине испитаница (68,2%) су мајке (27,1% има једно дете, 30,6% двоје, а 4,7% троје деце).

- 1) На питање **колико често посећујете гинеколога** 36,5% испитаница је одговорило једном годишње, нешто мање (28, 2%) посећује само када је принуђено (трудноћом, болешћу, ради контрацепције), 8,3% посећује једном у неколико година, а најмањи број испитаница су изјавиле да гинеколога посећују више пута годишње.
- 2) На питање **шта их спречава да гинекологу одлазе чешће**, половина анкетираних (50,6%) је одговорила да сматра да одлазе довољно често. Следе остали разлози: недостатак новца – 19,4% , недостатак времена - 18,8%, док је 21,2% испитаница одговорило да је реч о другим разлозима, међу којима се издваја немарност.
- 3) На питање да ли су **задовољне системом заказивања** прегледа највише анкетираних пацијенткиња је одговорило “да” (52,9%), “делимично” 32,9%, док је најмање одговора било “не” (14,1%).
- 4) На питање **“колико чекате на пријем у ординацију”** 42,4% пацијенткиња је одговорило да чека краће од 30 минута, 30,6% чека између 30 минута и сат времена, док 27,1% анкетираних пацијенткиња је одговорило да чека више од сат времена.
- 5) Две трећине пацијенткиња које су одговарале на анкету (74,1%) сматра да им је **приватност** током прегледа довољно заштићена, 16,5% је одговорило да је заштићеност делимична, док 9,4% анкетираних сматра да није.
- 6) На питање да ли би се одазвале **редовним систематским прегледима** код свог гинеколога, када би такви били реализовани, чак 92,9% пацијенткиња је одговорило потврдно.
- 7) На питање да ли им **гинеколог посвећује довољно времена** приликом прегледа и да ли им **предлаже и неке друге тестове/прегледе** ван онога што су сами затражили, највише анкетираних пацијенткиња је одговорило потврдно (67,1%). Негативних одговора је било 14,1%, док је 18,8% пацијенткиња одговорило “делимично.”
- 8) На питање **“да ли сте задовољни врстом услуга** које можете да добијете у амбуланти (лабораторија, ултразвук, термовизија, мамографија...) највише анкетираних пацијенткиња је одговорило потврдно (60%), да ове услуге могу остварити само делимично сматра 29,4% пацијенткиња, док 10,6% пацијенткиња је на ово питање дало негативан одговор.

⁴⁶ Дом здравља у Новом Саду: Лиман, Ново Насеље и Змај Огњени Вук; Домви здравља у Зрењанину и Сенти.

3.6 Запошљавање жена и дискриминација на тржишту рада

Положај жена на тржишту рада је од кључног значаја за равноправност полова. Опште познато је да жене теже долазе до посла упркос бољој образовној структури незапослених жена у односу на мушкарце. Већ неколико година стање на тржишту рада је непромењено, па се проценат незапослених жена креће око 52%, међу којима преовлађују (готово 60%) дугорочно незапослене, а просечна дужина чекања на запослење код жена износи 55 месеци. Нажалост, незапосленима се у већем проценту (око 68%) нуде послови на одређено време, женама нешто више у односу на мушкарце.⁴⁷ На основу попуњености расположивих радних места могло би да се закључи да постоји раскорак између понуде и потражње на тржишту рада, односно образовања и потреба послодаваца, што се нарочито одражава на жене. Због тога је у *Националној стратегији за запошљавање* подстицање запошљавања жена један од приоритета. Исто тако, Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова припремио је током 2008. године *Програм за подстицање запошљавања и samozapoшљавања рањивих група жена у АП Војводини* која треба да допринесе решавању проблема незапослености.

Дискриминација на основу пола на радном месту и приликом запошљавања је широко распрострањена. Дискриминација на основу пола започиње већ приликом запошљавања, односно при самом оглашавању, јер се пол наводи као један од услова за посао или се у огласима не наводи да се за радно место могу јавити особе оба пола. Послодавци женама чешће него мушкарцима постављају питања о брачном статусу, броју деце или плановима о проширењу породице, што оне доживљавају као дискриминацију и разлог за одбијање послодаваца да их запосле. Од појавних облика дискриминације ваља споменути узнемиравање на радном месту, а с тим у вези су незаконито склапање уговора о раду на одређено време, незаконити прековремени рад, незаконити откази, спречавање напредовања на послу и приступа стручном усавршавању и оспособљавању, укидање радних места, премештај на лошије плаћен посао. Запослени, чешће жене, изложене су не ретко и вређању, па и претњама и уценама. Дискриминација је присутна у јавном сектору, укључујући и државна тела, као и у приватном сектору.

Разлоге за чињеницу да се дискриминација ретко пријављује, што укључује инспекцију рада и судске поступке, треба највише приписати страху од губитка посла и погоршања положаја на радном месту, осећају нелагодности и стида у случајевима сексуалног узнемиравања, непознавању својих права и њихове заштите, те помањкању судске праксе у случајевима дискриминације.

⁴⁷ Информација о стању запослености и незапослености у АП Војводини у периоду јануар-децембар 2007. Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова

Иако Закон о раду⁴⁸ забрањује непосредну и посредну дискриминацију приликом запошљавања, жртве прикривене дискриминације на основу пола и година живота, у већем проценту су то жене⁴⁹ због тешкоћа у доказивању дискриминације, ретко се одлучују да је пријаве инспекцијама рада или да покрену спор пред судом. Као резултат чешћег и отвореног указивања у медијима на тзв. мобинг и његове последице, у последње време јављају се и мушкарци који се жале на узнемиравање и шиканирање на радном месту. Пошто жртве тешко могу да обезбеде доказе о узнемиравању, али и због страха да ће подношењем пријаве, погоршати свој положај, ретко се одлучују на тај корак. С друге стране, ни инспекција рада не бави се на адекватан начин ни дискриминацијом, ни мобингом. Ипак, током 2008. године донете су прве пресуде против узнемиравања запослених што може имати позитивне ефекте на оне који трпе због узнемиравања.

Сексуално узнемиравање⁵⁰ на послу је тема о којој се јавно недовољно говори, првенствено због жртава, у већини случајева жена које не желе јавно да изнесе своја искуства из страха да ће бити изложене јавној осуди. Законом о раду⁵¹ забрањено је сексуално узнемиравање, али је, на жалост, терет доказивања на жртви, па оне ретко одлучују да туже напаснике.

3.6.1 Препоруке

- Развијати и доследно спроводити подстицајне мере за укључивање жена на тржиште рада, које подразумевају сталну обуку и преквалификацију и samozapošljavanje жена – обавеза Владе Србије/Извршног већа АП Војводине и Националне службе за запошљавање.
- Законски уредити питање заснивања/отказивања радног односа на одређено време у случају трудноће у светлу демографско-популационе политике – обавеза Министарства рада и социјалне политике/Владе Републике Србије.
- Упућивати упозорења и препоруке послодавцима на законске обавезе у вези са спровођењем начела равноправности полова и законску забрану дискриминације, узнемиравања и сексуалног узнемиравања на послу – обавеза Инспекције рада.

⁴⁸ Закон о раду (“Службени гласник РС” бр. 61/05) чл.18 “Забрањена је непосредна и посредна дискриминација лица која траже запослење, као и запослених, с обзиром на пол, рођење, језик, расу, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, односно инвалидност, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне обавезе, сексуално опредељење, политичко или друго уверење, социјално порекло, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима или неко друго лично својство.”

⁴⁹ Истраживање дискриминације на територији АП Војводине, Извештај Покрајинског омбудсмана за 2006. годину

⁵⁰ Сексуално уцењивање и узнемиравање се најчешће дефинише као чин насиља, дискриминације (родно засноване) повреде права на достојанство и права на заштиту личног интегритета, а у вези са сфером рада и запошљавања, одређује се и као повреда права на рад, одговарајуће услове рада и заштиту на раду. (Европска социјална повеља; Директива о једнаком третману мушкараца и жена у погледу запошљавања, образовних програма, унапређења и услова рада).

⁵¹ Закон о раду (“Службени гласник РС” бр. 61/05) чл. 21 “Забрањено је узнемиравање и сексуално узнемиравање. Узнемиравање, у смислу овог закона, јесте свако нежељено понашање узроковано неким од основа из чл.18 овог закона које има за циљ или представља повреду достојанства лица које тражи запослење, као и запосленог, а које изазива страх или ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење.”

- Донети закон о забрани узнемиравања на радном месту – обавеза Министарства рада и социјалне политике.

3.7 образовање

Положај жене у образовању се побољшава и готово је уклоњена неједнакост на нивоу основног и средњег образовања. Она се одражава само у маргинализованим групама. Највећа стопа неписмености (1% за мушкарце и 3,9% за жене) је међу популацијом старијом од 60 година.⁵² У тој групацији жене чине апсолутну већину (84,4%). Висока стопа неписмености старије популације, може бити сагледана као последица времена у којем образовање није било једнако доступно женама и мушкарцима, док се њено задржавање на том нивоу, делом може објаснити недовољном ефикасношћу мера за смањивање неписмености међу одраслима, али и чињеницом да жене чине већину становништва у старосним групама у којима је неписменост најизраженија. Највећа стопа неписмености је међу припадницима ромске популације и износи 30,8%.⁵³

У погледу основног образовања, не постоје значајније разлике између броја дечака и девојчица уписаних у прави разред. Од 2004. до 2006. године дечаци су чинили 51,3%, а девојчице 48,7% уписаних. Разлика у процентима уписаних дечака и девојчица јавља се услед тога што у овој старосној групи има више дечака од девојчица.⁵⁴

На нивоу средњег образовања девојчице чине незнатну већину, а њихово учешће расте у односу на висину разреда, те их је у том смислу најмање у правом разреду средње школе, да би њихово учешће било највеће у четвртном разреду средње школе (од 58,2% до 58,3%).

Родна неједнакост у образовању више се огледа у сегрегацији према образовним профилима, која указује на **одржавање патријархалних образаца о примереним женским и мушким занимањима**. На нивоу средњег образовања, најизраженија је у електротехници и машинству – удео ученица у електротехничким школама се у периоду од 2004. до 2006. године кретао од 3% до 3,3%, а у машинству и обради метала од 5,8% до 8,1%. Истовремено, девојчице чине већину у струкама које се традиционално опажају као «женске». У том смислу, удео дечака у укупном броју ученика који похађају текстилну и кожарску струку износи од 8,5% до 10%, док њихово учешће у здравству и социјалној заштити износи око 17%.

Жене чине већину студената уписаних на Универзитет у Новом Саду. У периоду од 2004. до 2007. године, њихов удео кретао се од 57,7% у школској 2004/05. до 55,4% у школској 2006/07. години. Наспрам тога, удео мушкараца мењао се од 42,3% до 44,6%. Родна сегрегација, у већем или мањем степену, изражена је на свим факултетима Универзитета у Новом Саду.⁵⁵ Жене чине

⁵² «Жене и мушкарци у Војводини», Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, 2007, стр. 19

⁵³ Исто, стр. 20

⁵⁴ Исто, стр. 22

⁵⁵ Удео жена и мушкараца на: Учитељском (90,2% жена и 9,8% мушкараца), Педагошком (85% и 15% мушкараца), Медицинском (74,5% жена и 25,2% мушкараца), Технолошком (74% жена и 26% мушкараца), Природно-математичком (73,2% жена и 26,8% мушкараца) и Филозофском факултету

већину дипломираних студената на вишим и високим школама, најчешће дипломирају у области друштвених, а мушкарци у области техничких и пољопривредних наука.⁵⁶ Према подацима Покрајинског секретаријата за образовање, број дипломираних студената за школску 2007/2008. био је 1914 од чега су 1378 студенткиња. Међутим, на магистарским студијама, учешће жена се смањује у свим подручјима образовања, док учешће мушкараца расте.⁵⁷

Према члану 22 Одлуке о покрајинској управи («Сл.лист АПВ», бр.21/02, 16/08) Покрајински секретаријат за образовање, између осталог, даје мишљење у поступку доношења наставних планова и програма за основно и средње образовање, док је чланом 6 Одлуке о равноправности полова («Сл. лист АПВ», бр. 14/04) предвиђено да покрајински орган управе надлежан за образовање у поступку давања мишљења о наставним плановима и програмима за основно и средње образовање, консултује покрајински орган управе надлежан за остваривање равноправности полова, тј. Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, који до сада **ниједном није консултован** у поступку давања мишљења на наставне планове и програме за основно и средње образовање.⁵⁸

Анализе уџбеника различитих предмета (грађанско васпитање, српски језик, читанка...) су показале да ниједан текст у читанци не приказује «савремену» жену, самосталну, која доноси одлуке и равноправну са мушкарцем. Жене су, иначе, малобројне у читанци (и у школској лектири). Кад се појављују, оне су представљене као супруге и мајке, несамосталне, без могућности доношења одлука. Анализа је такође показала да су васпитни циљеви читанке за осми разред у нескладу са васпитним циљевима српског језика из Плана и програма. Суштина размимоилажења је у томе што читанка подржава патријархални модел односа међу половима.⁵⁹ Такође се истиче непостојање родне равноправности у свим аспектима образовања, родно неосетљиви уџбеници, полна сегрегација образовних профила, образовање девојчица и њиховог недовољног учешћа у спортским активностима.⁶⁰ Резултати анализе показују да се у читанкама «одржава родна неједнакост, односно да постоје елементи дискриминације у заступљености ауторки текстова и сликовних прилога, као и заступљености и начину приказивања женских ликова.⁶¹

(72,1% жена и 27,9% мушкараца), те Факултету физичке културе (77,5% мушкараца и 22,1% жена), Техничком (67,5% мушкараца и 32,5% жена), Грађевинском (65,6% мушкараца и 34,4% жена), Техничком факултету «Михајло Пупин» (64,6% мушкараца и 35,4% жена), Пољопривредном (59,7% мушкараца и 40,3% жена), као и на Академији уметности (56,9% жена и 43,1% мушкараца).

⁵⁶ Исто, стр. 26

⁵⁷ Исто, стр. 29

⁵⁸ Наставни план и програм чине сви они документи којима се прописују предмети за одређени образовни ниво и одређују циљеви, активности и резултати учења на тим нивоима, а који су одобрени од надлежних образовних власти.

⁵⁹ *Компарација васпитних циљева читанке за осми разред и васпитних циљева плана и програма основношколског васпитања и образовања*, Опсеница Ј. Филозофски факултет, Ниш

⁶⁰ Родна политка у образовању – предлози за унапређење, Игњатовић Т. Аутономни женски центар

⁶¹ Родно осетљиви уџбеници и наставна пракса, Стефановић Ј. и Гламочак С

3.7.1 Препоруке

- Донети мере за смањење стопе неписмености жена – обавеза Министарства просвете/Покрајинског секретаријата за образовање
- Увести дугорочне подстицајне мере за образовање жена и мушкараца у свим образовним профилима како би се избегла родна сегрегација професија – обавеза Министарства просвете/Покрајинског секретаријата за образовање
- Променити наставне програме, планове и уџбенике у погледу родних улога и уклањања образаца и предрасуда – обавеза Министарства просвете/Покрајинског секретаријата за образовање
- У поступку давања мишљења о наставним плановима и програмима за основно и средње образовање, консултовати Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова – обавеза Покрајинског секретаријата за образовање

3.8 Учешће жене и места одлучивања/доношења одлука

Отклањање неравноправности жена и мушкараца на местима одлучивања донекле је постигнуто усвајањем Закона о избору народних посланика, Закона о локалним изборима, Одлуке о избору посланика у Скупштину АП Војводине у којима постоје одредбе о квотама за мање заступљени пол⁶² што у пракси представља начин за испуњење обавеза за отклањање дискриминације жена.⁶³ Захваљујући томе у претходном сазиву покрајинске Скупштине дошло је до наглог повећања броја посланица, али резултати избора за Скупштину АП Војводине у 2008. години (5% мање посланица него у претходном сазиву) показују да ни подстицајне мере саме по себи не доводе до промене, него је потребна брига свих политичких актера, пре свега политичких партија, о испуњењу стандарда о равномерној заступљености жена у представничким телима. У Скупштини АПВ повећан је број потпредседница – сада их је две, а жене су председнице 3 од укупно 20 скупштинских одбора, као и у претходном сазиву. У локалним скупштинама је 26,1% жена - одборница, две су градоначелнице (Кикинда и Панчево), две су заменице председника општине, 33

⁶² Закон о избору народних посланика („Службени гласник РС“ бр. 35/2000; 69/02; 57/03; 72/03; 18/04; 85/05; 101/05) у чл. 40а прописује да на свакој изборној листи међу свака четири кандидата/киње по редоследу на листи мора бити по један кандидат – припадник/ца оног пола који је мање заступљен, а укупно на изборној листи мора бити најмање 30% кандидата мање заступљеног пола. Исто правило важи и у Закону о локалним изборима „Службени гласник РС“ бр. 33/02; 37/02; 42/02; 72/03; 101/05, 129/07). Одлука о избору посланика у Скупштину АП Војводине ("Службени лист АПВ" бр. 12/04, допуна Одлуке 20/2008 предвиђа исто правило о сваком четвртном кандидату на листи и најмање 30% мање заступљеног пола у делу Одлуке по којем се 60 посланика бира према пропорционалном изборном систему, док у делу Одлуке о избору 60 посланика по већинском изборном систему, ово правило није уведено.

⁶³ Конвенција о уклањању свих облика дискриминације жена у чл. 2 тражи да се “следе, на све одговарајуће начине и без одлагања, политику елиминисања дискриминације жена” те да настоје “укључити начело једнакости мушкараца и жена у своје државне уставе или друга одговарајућа законодавства” као и да обезбеде “практично спровођење овог начела”. Чл. 7 каже да ће “државе потписнице предузети све могуће мере да уклоне дискриминацију жена у политичком и јавном животу земље.”

жене су секретарке скупштине.⁶⁴ Оне су у 48,89% случајева начелнице општинске управе, а од око 5 хиљада службеника/ца у општинским управама, запослено је око 3 хиљаде жена што чини 62 одсто.

3.8.1 АП Војводина после избора

Народна Скупштина Републике Србије је у децембру 2007. године је, осим Закона о локалним изборима, донела нови Закон о локалној самоуправи ради усклађивања система локалне самоуправе са новим Уставом Републике Србије.

Закон у оквиру заштите локалне самоуправе изричито наводи само Заштитника грађана и Савет за међунационалне односе, али не спомиње комисију, тело, лице за родну равноправност чиме је поново свакој локалној самоуправи препуштено да одлучи да ли ће основати такво тело или не, односно да ли ће се локална самоуправа бавити родном равноправношћу и унапређењем положаја жена на локалном нивоу. До избора у мају 2008. године тела за родну равноправност су постојала у 20 војвођанских општина, од којих је, према последњим подацима Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова, након локалних избора наставило да раде њих петнаест.

Учешће жена у општинској власти

Учешће жена у власти на општинском нивоу још је на ниском нивоу. Од укупног броја постављених помоћника/ца градоначелника и председника скупштине општине, пет је жена. Када је реч о скупштинама општина, као највишем органу општине који обавља основне функције локалне власти, на местима председника скупштине општине су само 3 (6,67%) жене, а на местима заменика/ца председника је 9 (20%) жена. У одборничким клупама седи 26,1% жена од укупног броја одборника у свим војвођанским општинама (према добијеним подацима укупно има 1649 одборника/ца), што представља благо повећање у односу на претходне сазиве.⁶⁵ Општинским већем, као извршним органом, председава председник општине, а заменик председника општине је члан по функцији, тако да се родна структура ових органа нужно одражава и на општинско веће. Чланство у општинским већима војвођанских општина припада у 20,51% случајева женама, а у неким општинама (око трећине општина) су постављени секретари општинских већа од којих су половина жене. Начелници/це општинских управа су жене у 48,89% случајева, а мушкарци у 51,11%.⁶⁶

Учешће жена у покрајинској власти

На челу Извршног већа Војводине је мушкарац, а од четири потпредседника/ца две су жене. Покрајински секретари су уједно и чланови Извршног већа, а има их 22 од којих је 5 (22,73%) жена. За сада је изабрано 15 заменика/ца покрајинских секретара/ки од којих су пет жена (33,33%) и 35 помоћника/ца од којих је 15 жена (42,86%).

⁶⁴ Подаци добијени од Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова.

⁶⁵ У децембру 2007. године Народна Скупштина Републике Србије усвојила је Закон о локалним изборима („Службени гласник РС“ бр. 129/2007) који умањује функционисање изборних квота Чланом 20 новог Закона предвиђено је да на изборној листи мора бити најмање 30% кандидата мање заступљеног пола на листи, али више не постоји обавеза да свако четврто место буде за представника мање заступљеног пола, чиме је могућност да буде и изабран/а била већа.

⁶⁶ Сви наведени подаци су добијени од Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова

Председник Скупштине АП Војводине је мушкарац, а од пет потпредседника, две су жене. У Скупштини Војводине која броји 120 посланика само је 17 (14,17%) жена, док их је у претходном сазиву било 19,17%. Половина посланика/ца за покрајинску скупштину се бира према пропорционалном, а половина према већинском систему.⁶⁷ Овај изборни систем подразумева да кандидати/киње морају водити одлучну кампању на локалном нивоу како би привукли довољан број бирача. Ово је један од разлога због кога се жене ретко одлучују да искористе своје право да буду биране на овај начин. Од укупно 60 посланика/ца који се бирају према већинском систему, две су посланице, и то из изборних јединица Ковин и Нови Кнежевац. Иначе, у утакмици за посланичко место према већинском систему учествовао је мали број жена, тек њих 5. Највероватније је то последица недовољне мотивисаности за политичким ангажманом и учешћем у власти који су под утицајем патријархалног окружења и наметања улога које су оптерећене предрасудама да су жене мање способне и мање вољне да се баве политиком, као и да њима тамо није место. Друга половина посланика/ца се бира према пропорционалном систему када свака листа добија одређени број посланичких места у зависности од броја добијених гласова у изборној јединици. Овом методом се крајњи избор посланика/ца који ће седети у парламенту препушта политичким партијама, па су тако странке у Војводини женама повериле 15 (25%) од укупно 60 посланичких места.

Повећавање броја жена на местима одлучивања подразумева не само законска решења и препоруке, него и смањење стереотипа и предрасуда, као и промовисање жена као лидерки, али и промену односа самих политичких партија према овом питању. Осим присуства жена на изборним листама, за успех кандидаткиња на изборима и учешће у органима власти потребно је обезбедити и њихову видљивост и промоцију током изборне кампање, а такође је важан и начин на који се жене представљају бирачима, које теме истичу и за које се принципе залажу.

Мониторинг присуства жена кандидаткиња у медијима током предизборних кампања за локалне и покрајинске изборе у 2008. години⁶⁸ показао је да су жене политичарке драстично одсутне у медијима и у односу на мушкарце и у односу на њихову стварну заступљеност у политици и власти. Жене су у медијима присутне због функција које обављају, а ретко или никад због својих конкретних активности, вештина или квалитета. Оне најчешће говоре у име странке као гласноговорнице, а присутније су у локалним медијима, где им је лакше да се пробију. Осим тога, теме попут бриге о деци, старима и сл. о којима углавном говоре, су важне на локалном нивоу.

⁶⁷ Већински систем почива на начелу већине, а победу остварује онај кандидат који освоји апсолутну већину гласова у својој изборној јединици у којој се кандидовао, односно организује се други круг уколико ниједан кандидат у првом кругу не освоји захтевани број гласова, с тим што је у другом кругу довољна релативна већина за победу

⁶⁸ Завод за равноправност полова и Новосадска новинарска школа, су током предизборне кампање за покрајинске и локалне изборе пратиле електронске и штампане медије у Војводини од 24. априла до 8. маја. У инфромативним емисијама радија и телевизије забележен је 2.521 прилог, од којих је изборима (кандидатима и кандидаткињама) било посвећено 1.528. У програмима радија и телевизије на шест језика Јавног сервиса Војводине и у програму три регионалне војвођанске телевизије жене чине мање од 5% свих субјеката.

Саопштење Покрајинског омбудсмана за медије поводом конституисања покрајинских органа власти

Покрајински омбудсман је 11.07. 2008. године издао саопштење за медије у којем се каже:

Уочи предстојеће конститутивне седнице Скупштине и формирања Извршног већа АП Војводине, Покрајински омбудсман указује на важност принципа равноправности и неопходност стварања услова за равноправно учешће жена и мушкараца у одлучивању на свим нивоима о свим питањима од значаја за грађане/грађанке.

Конституисање органа власти прилика је да подсетимо на препоруку Извршном већу АП Војводине и покрајинским органима о потреби доследног поштовања Одлуке о равноправности полова у вези са равномерном заступљеношћу оба пола у покрајинским органима. АП Војводина и њени органи, који су први у Србији установили механизме за постизање равноправности полова што је темељна претпоставка сваког демократског друштва, показали би на тај начин да је остваривање родне равноправности стратешко опредељење и потврдили своју одлучност у испуњавању уставних начела о равноправности полова и потврђених међународних докумената у овој области. Предлог закона о равноправности полова који је Скупштина АП Војводине усвојила прошлог јуна и као овлашћени предлагач упутила Народној Скупштини Републике Србије, такође установљава обавезу поштовања равноправности полова и њихову равномерну заступљеност на свим нивоима одлучивања.

Поводом разматрања Иницијалног извештаја Републике Србије о спровођењу Конвенције о уклањању свих облика дискриминације жена, овај Комитет Уједињених нација изразио је у Закључним коментарима у јуну прошле године забринутост због недовољне заступљености жена у именованим телима и структурама владе, на местима доношења одлука и у дипломатској служби. Комитет захтева од државе да јача и спроводи мере којима ће повећати заступљеност жена у именованим телима и структурама власти, између осталог, кроз делотворну примену привремених, посебних мера, у складу са чланом 4, ставом 1 Конвенције и Општим протоколом Комитета број 25, како би било остварено право жена на једнако учешће у свим сферама јавног живота, а нарочито на високим нивоима доношења одлука.

Подсећамо да је и само Извршно веће прихватајући Информацију о заступљености жена и мушкараца у војвођанским јавним предузећима задужило ресорне покрајинске секретаријате да приликом предлагања чланова/ца органа управљања у јавним предузећима, установама, дирекцијама, фондовима, заводима, канцеларијама и другим организацијама чији је оснивач Скупштина АП Војводине, обезбеде равномерну заступљеност жена и мушкараца, односно најмање 30% припадника/ца мање заступљеног пола. Покрајински омбудсман сматра да би исти принцип требало да важи за Извршно веће АП Војводине и препоручило је Извршном већу да и само води рачуна о равномерној заступљености мушкараца и жена, а тиме и о доследном спровођењу Одлуке о равноправности полова.

Протекла изборна кампања показала је да се политичке странке придржавају законске одредбе о броју жена на изборним листама, али да је према

питањима родне равноправности пуно декларативности и конзервативизма. На питање зашто немају више жена на местима одлучивања, странке одговарају да се жене недовољно укључују у политику и/или да је политичким партијама првенствено важна компетенција кандидата/киња и квалитет особа које долазе на листе. Један од разлога је свакако и патријархално друштвено окружење које ни на који начин не подстиче жене да се укључе, него их напротив, чини непожељнима у било којој врсти јавног ангажмана.

Три су кључна разлога за повећање политичке партиципације жена: демократско право, искоришћавање ресурса и интересно заступање. Жене чине половину укупне популације и имају право на сразмерну заступљеност у представничким, извршним и судским телима својих држава. Искључивањем жена из демократских политичких процеса искључујемо драгоцене вредности које жене поседују – знања, вештине и способности. Претпоставка је да жене имају и неке посебне интересе, те се искључењем жена из процеса одлучивања ти интереси недовољно заступају у доношењу политичких одлука.

3.8.1.1 Препоруке

- Донети Закон о равноправности полова и у њему уредити обавезу равномерне заступљености жена и мушкараца у структурама власти – обавеза Владе и Народне Скупштине РС
- Обезбедити равномерну заступљеност мушкараца и жена у извршној власти и органима управљања у институцијама чији је оснивач АП Војводина – обавеза Извршног већа АП Војводине.
- Политичке партије треба истински да се залажу за остваривање равноправности полова и допринесу равноправном учешћу жена на местима одлучивања на свим нивоима.

3.8.2 Равноправност полова у покрајинским органима и установама чији је оснивач АП Војводина

Према подацима Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова⁶⁹ жене чине више од две трећине запослених у покрајинским секретаријатима.

У службама у оквиру Извршног већа међу запосленима је више жена. Од око 600 запослених 71,59% су жене и 28,41% мушкараца, а у протеклих неколико година уочена је тенденција већег запошљавања жена у покрајинским секретаријатима. Према расположивим подацима број унапређених жена и мушкараца је равномеран на основу чега се може закључити да пол не представља чинилац за напредовање у служби, односно да приликом унапређења не постоји дискриминација на основу пола.

Међу запосленима у установама чији је оснивач АП Војводина заступљеност жена и мушкараца је равномерна. У укупно 15 установа⁷⁰ чији је

⁶⁹ Информација о равноправности полова у покрајинским органима, РС за рад, запошљавање и равноправност полова

оснивач АП Војводина има 165 запослених, од чега 99 (60%) жена и 66 (40%) мушкараца. Они су на највишим руководећим функцијама у 11 установа (73,33%) а жене у 4 (26,67%). У чланству управних одбора, жене су заступљене са 30,56%, док је мушкараца 69,44%. Међутим, ситуација се значајно разликује од одбора до одбора. У 2 управна одбора нема ниједне жене, у 2 жене чине једну петину чланства, а у још 2 њихова заступљеност не прелази 15%.⁷¹ Кад је реч о надзорним одборима, учешће жена у укупном чланству износи 40% а мушкараца 60%. Међутим, треба напоменути да у надзорним одборима 5 установе нема ниједне жене, док мушкарци нису заступљени у надзорним одборима 3 установе.

У управним и надзорним одборима институција чији је оснивач АП Војводина⁷² видљиво је равномерније учешће жена и мушкараца. У управним одборима жене су заступљене са 44,05%, а мушкарци са 55,95%. Однос је још уравнотеженији у надзорним одборима: 48,15% жена и 51,85% мушкараца. Међутим, када се погледа полна структура директора/ки институција, евидентно је да мушкарци чине апсолутну већину (72,73%), док заступљеност жена на овим положајима не достиже минималне стандарде родне равноправности и износи 27,27%.

3.8.2.1 Препоруке

- Размотрити и изменити одлуке о именовању чланова Управних одбора фондова, установа и институција чији је оснивач АП Војводине, ради обезбеђења равномерне заступљености оба пола у покрајинским органима – Извршно Веће АП Војводине, покрајински органи, Комисија за кадровска и административна питања
- Подстицати мерама позитивне акције равномерно запошљавање жена и мушкараца у органима управе на свим нивоима – Извршно веће АП Војводине
- Подстицати у јавним предузећима равномерну заступљеност жена и мушкараца у органима јавних предузећа – обавеза скупштина општина

⁷⁰ То су Фондови: за развој пољопривреде, за пружање помоћи избеглим, прогнаним и расељеним лицима, за развој непрофитног сектора, за подршку инвестиција, гаранцијски, за капитална улагања; Заводи: за равноправност полова, педагошки, за културу, за спорт; Дирекција за робне резерве; Канцеларије за инклузију Рома, за европске послове; Покрајински омбудсман

⁷¹ Покрајински омбудсман је 2007. године донео препоруку о отклањању дискриминације жена и обезбеђењу равномерне заступљености оба пола у покрајинским органима и управним и надзорним одборима установа и институција чији је АП Војводина оснивач. Види: www.ombudsmanarv.org

⁷² Галерија ликовне уметности, Поклон збирка Рајка Мамузића, Српско народно позориште, Музеј савремене уметности Народно позориште у Суботици, Спомен збирка Павла Бељанског, Музеј Војводине, Архив Војводине, Покрајински завод за заштиту споменика, Позоришни музеј Војводине, Истраживачко развојни институт за низијско шумарство и животну средину, Научни институт за прехранбене технологије.

3.9 Примењивање Одлуке о равноправности полова – извештаји покрајинских секретаријата и институција

Доношењем Декларације и Одлуке о равноправности полова 2004. године у АП Војводини је заокружен систем институционалних механизма (Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, Савет за равноправност полова, Одбор за равноправност полова, Покрајински омбудсман/заменик/ца за равноправност полова, Завод за равноправност полова)⁷³ и уједно остварен правни оквир за остваривање родне равноправности на територији АП Војводине у областима које су у надлежности Покрајине. Одлука о равноправности полова још увек је једини правни акт у Србији који се односи на родну равноправност, а њен главни задатак је усмеравање и подржавање извршних власти да примењују и спроводе програме и законе који унапређују положај жена и доприносе равноправности полова. Покрајински омбудсман је истражио како се примењује Одлука о равноправности полова и закључио да покрајински органи недоследно и непотпуно примењују ову Одлуку, не издвајају буџетска средства за њено спровођење и да не постоји довољан ниво разумевања концепта родне равноправности у покрајинским органима, због чега остаје препорука да се Одлука доследно примењује и прати њено примењивање, уз издвајање буџетских средстава и израду плана акције за жене на територији АП Војводине.

Одлука о равноправности полова⁷⁴ требало би да осигура поштовање и подстицање равноправности полова и кажњавање дискриминације на основу пола у свим областима друштвеног живота на територији АП Војводине. Одлука ближе одређује права на равноправност грађанки и грађана које гарантује Устав Републике Србије, дефинише начин остваривања овог права у АП Војводини и утврђује посебне мере за постизање равноправности жена и мушкараца у областима као што су образовање, култура, рад и запошљавање, социјална и здравствена заштита, као и учешће у јавном и политичком животу. Документ такође садржи казнене одредбе за повреду права на равноправност полова, али није предвиђено обезбеђивање новца у покрајинском буџету за остваривање Одлуке.

На основу Одлуке о Покрајинском омбудсману⁷⁵ од покрајинских органа трећу годину за редом тражени су извештаји о њеном спровођењу, а у 2008.

⁷³ Механизми за постизање равноправности полова имају за циљ стварање, промовисање, заговарање и спровођење недискриминативних политика у погледу родне припадности. Механизам је владина обавеза и инструмент владе за постизање пуне равноправности мушкараца и жена на основу међународних докумената као што су Конвенција о уклањању свих облика дискриминације жена (CEDAW, 1979), Пекиншка Акциона Платформа (1995) и Резолуција Савета безбедности Уједињених нација 1325 (2000). Основни елементи националних механизма су тела основана и финансирана од стране влада, национални планови акције, закон о равноправности полова или закони о забрани дискриминације, као и заштитници/це (омбудсмани, омбуди) за равноправност полова

⁷⁴ Одлука о равноправности полова (“Службени лист АПВ” бр.14/04)

⁷⁵ Одлука о покрајинском омбудсману («Службени лист АПВ» 23/02, 05/04, 16/05)

години само од неколико покрајинских секретаријата ради сагледавања стања у области равноправности полова.

Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, сектор за равноправност полова, у годишњем извештају наводи да је у сарадњи са другим релевантним телима, израдио Стратегију за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља у АП Војводини за период од 2008. до 2012. године коју је Скупштина АП Војводине усвојила 23. септембра 2008. године («Сл.лист АПВ» бр.20/08) чиме је учињен значајан помак у превенцији насиља у породици у Војводини. Следећи корак Покрајинског секретаријата био је пројекат «Ка свеобухватном систему за сузбијање насиља над женама у Војводини» који треба да допринесе спровођењу Стратегије за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља. Пројекат траје 3 године, а активности ће бити спровођене у свим општинама на територији АП Војводине почев од јануара 2009. године.

Секретаријат је крајем маја донео Програм за подстицање запошљавања и самозапошљавања рањивих група жена у АП Војводини за период 2009-2011. године којим је предвиђено предузимање конкретних мера којима би била побољшана економска ситуација рањивих група жена на тржишту рада и тиме остваривање родне равноправности у АП Војводини.

Пројекат «Ка политици родног буџетирања у АП Војводини» један је од три пројекта у вези са родним буџетирањем у АП Војводини уз подршку Развојног фонда УН за жене (УНИФЕМ). Пројекат се реализује од априла 2008. до марта 2009. године, а настоји да уз помоћ родне анализе појединих програма које спровode покрајински органи и подизање свести запослених у покрајинској управи допринесе укључивању аспекта родне равноправности у буџет АП Војводине. То ће допринети смањењу постојећих неравноправности и унапређењу родне равноправности, појачаном укључивању доносилаца одлука и запослених у покрајинској администрацији у креирање родно-осетљивих програма и расподели буџетских средстава, подизању свести посланика/ца у Скупштини АП Војводине о могућностима унапређивања родне равноправности кроз процес буџетирања, интензивнијем укључивању организација цивилног друштва у креирање покрајинског буџета у односу на родну равноправност и већој транспарентности покрајинског буџета из угла родне равноправности.

Секретаријат се и у 2008. години укључио у обележавање међународне кампање «16 дана активизма против насиља над женама», а доделио је Годишње признање у области равноправности полова за 2007. годину у категорији организација - Женским студијама и истраживањима „Милева Марић Ајнштајна“ из Новог Сада, а у категорији појединац/ка – Гордани Чомић, народној посланици. Подржане су активности центара за социјални рад са циљем сузбијања насиља у породици и активности женских НВО у Војводини, објављени Женски роковник за 2009. годину и брошура «Стоп насиљу над женама»

Покрајински секретаријат за социјалну политику и демографију је наставио активности у области планирања породице, а ради очувања и унапређења репродуктивног здравља младих, на ширењу мреже саветовалишта за младе, као једне од пронаталитетних мера. Отворена су саветовалишта у Новом Бечеју, Старој Пазови, Кули, Бачу, Бачком Петровцу, Новом Кнежевцу и Кањижи

која су материјално опремљена, а организована је обука стручног тима.⁷⁶ Остваривањем ове мере спроводи се члан 16. Одлуке о равноправности полова, јер се обуком адолесцената/киња у вези са контрацепцијом, трудноћом и материнством/родитељством доприноси планирању породице и здравијем потомству, а дугорочно и ублажавању проблема недовољног рађања у АП Војводини.

Секретаријат је подржао шест пројеката усмерених ка превенцији и заштити од насиља у породици: „Интервенције на заустављању насиља у породици“ Центра за социјални рад у Ковину, „Корак испред“ Центра за социјални рад у Сомбору, „Препознајмо, реагујмо, спречимо насиље“ Центра за социјални рад у Инђији, а обезбеђено је и финансирање рада прихватилишта *Сигурна женска кућа* у случају једне кориснице и њеног детета.

Покрајински секретаријат за регионалну и међународну сарадњу је доставио податке који се односе на чланство жена у делегацијама АП Војводине које су у 2008. години боравиле у иностранству. Достављен је списак шест делегација у чијем саставу су биле жене – укупно њих 10, али како није достављен укупан број делегација не може се утврдити однос жена и мушкараца у службеним делегацијама које су боравиле у иностранству, па тако ни да ли је поштована одредба Одлуке о равноправности полова у члану 16 о равноправности жена и мушкараца у међународној сарадњи у оквиру надлежности Покрајине.⁷⁷ Достављени су такође и подаци о 22 службена путовања функционерки Извршног већа АП Војводине, а пошто није достављен податак о томе колико је функционера путовало, не може се утврдити какав је однос мушкараца и жена у делегацијама Извршног већа АП Војводине које су путовале у иностранство.

Покрајински секретаријат за културу не поседује податке о заступљености жена у установама културе чији је оснивач АП Војводина, али је доставио податке преузете из *Информације о равноправности полова у покрајинским органима* коју је припремио Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова за 2007. годину. Према овим подацима заступљеност жена у управним одборима научних и установа културе чији је оснивач АП Војводина је 48,53%, у надзорним одборима 48,15 док је учешће мушкараца у управним одборима 51,47%, а у надзорним 51,85%.⁷⁸

Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој води *Базу података научних радника у АП Војводини* која је разврстана према полу. Од 2730 научних радника – 1270 су жена (46,52%) и 1460 (53,48%) мушкараца. У пројектима од значаја за науку и технолошки развој АП Војводине, које суфинансира Секретаријат, учествује 481 истраживач – 233 жене (48,44%) и 248

⁷⁶ Раније отворена саветовалишта за младе у: Суботици, Новом Саду, Зрењанину, Сомбору, Бечеју, Инђији, Бачкој Тополи, Руми, Сремској Митровици, Вршцу, Панчеву и Врбасу.

⁷⁷ Одлука о равноправности полова, чл. 19 „Жене и мушкарци имају право да равноправно и без дискриминације представљају Покрајину у међународној сарадњи која се остварује у оквиру надлежности Покрајине, да буду представљени и учествују у раду међународних организација и институција чији је Покрајина члан. Приликом одређивања састава, избора и именовања делегација које представљају Покрајину у међународној сарадњи, међународним организацијама и институцијама, жене и мушкарци биће равномерно представљени. Састав делегација чини најмање 30% лица мање заступљеног пола.

⁷⁸ Подаци се односе на установе културе: Галерија ликовне уметности, Поклон збирка Рајка Мамузића, Српско народно позориште, Музеј савремене уметности Народно позориште у Суботици, Спомен збирка Павла Бељанског, Музеј Војводине, Архив Војводине, Покрајински завод за заштиту споменика, Позоришни музеј Војводине.

мушкарца (51,56%)⁷⁹. У суфинансираним краткорочним примењеним пројектима од стратешког значаја за развој АП Војводине учествовало је 91 истраживача – 25 жена (27,47%) и 66 мушкараца (72,53%). Покрајински секретаријат је суфинансирао и учешће 148 научно-истраживачка радника на научним скуповима и усавршавању у иностранству, од којих је 86 жена (58,11%) и 62 мушкараца (41,89%). У изради стратегије „Основни правци технолошког развоја АП Војводине“ учествовало је 29 истраживача – 9 жена (31,03%) и 20 мушкараца (68,97%). Када се упореде подаци из 2007. и 2008. године приметно је повећање броја жена научних радница, као и њихово учешће у пројектима, али и смањење њиховог учешћа у краткорочним примењеним пројектима од стратешког значаја за развој АП Војводине, где је опао и укупан број истраживача/ица за 27,78%, као и број жена за око 18%.

Фонд за развој АП Војводине је током 2008. године активности кредитирања обављао путем конкурса за различите категорије корисника и намене пласираних средстава, а одобрење и износ кредита зависили су искључиво од испуњења услова одређених сваким појединачним конкурсом. За дугорочно кредитирање тзв „старт ап“ програма за радно неактивна лица, поднето је и одобрено 93 захтева, од чега су 33 жене подносиоци захтева (35,48%). За дугорочно кредитирање у области пољопривреде регистрованих пољопривредних газдинстава поднето је 289 захтева. Од укупног броја захтева, 43 (14,88%) су поднеле жене, а кредит је свакој од њих и одобрен. За дугорочно кредитирање развоја воћарства и виноградарства поднето је укупно 49 захтева, од чега су 13 захтева поднеле жене (26,53%) а сви кредити су одобрени.

Гаранцијски фонд АП Војводине од 2006. године одобрава гаранције за обезбеђивање кредита намењених женама и од тада је донето 103 одлуке о издавању гаранције за подршку пројеката женског предузетништва. Промотивне активности се остварују на терену и у контакту са грађанима/кама. Гаранцијски фонд прати све пројекте током њихове реализације док се кредит не врати, чиме, између осталог, обезбеђује саветодавну функцију.

Фонд за капитална улагања АП Војводине је донео одлуку о финансирању 1487 пројеката у области архитектуре, урбанизма и грађевинарства, енергетике, технолошког развоја, водопривреде и заштите животне средине, саобраћаја и телекомуникација, туризма, угоститељства, бања и лечилишта у вредности од 38.659.207.309,63 динара. Од тога је реализовано 749 пројеката у вредности од 23.823.574.246,76 динара, чиме су се, осим даљег привредног развоја, стекли услови за непосредно и посредно запошљавање више од 20 хиљада радника/ца, а тиме и могућност принципа равноправности полова приликом запошљавања.

⁷⁹ У области техничко-технолошких наука учествовало је 100 истраживача – 38 жена (38%) и 62 мушкараца (62%). У области природно-математичких наука је 83 истраживача – 53 жене (63,86%) и 30 мушкараца (36,14%), а у правно-економским 24 истраживача – 12 жена (50%) и 12 мушкараца (50%). У пројектима у области медицинских наука учествовало је 75 истраживача – 36 жене (48%) и 39 мушкарца (52%), затим биотехничких наука укупно 118 истраживача – 46 жена (38,98%) и 72 мушкарца (61,02%) док је у пројектима у области друштвено-хуманистичких наука учествовало 81 истраживач – 48 жена (59,26%) и 33 мушкараца (40,74%).

3.9.1 Препоруке

- Доследно спроводити Одлуку о равноправности полова – обавеза Извршног већа АПВ, свих покрајинских секретаријата и органа чији је оснивач АП Војводина
- Учинити буџет АП Војводине родно осетљивим ради стварања могућности за остварење мера које предвиђа Одлука о равноправности – обавеза Извршног већа АП Војводине

3.10 Активности у области равноправности полова у 2008. ГОДИНИ

Датум	Назив	Организатор
25-27. фебруар	Семинар «Родно осетљиво буџетирање» Нови Сад	УНИФЕМ и НВО Асоцијација пословних жена - ПАЖ
29. фебруар	Решавање појединачних случајева насиља у породици Нови Кнежевац	Општински тим за насиље у породици
11. април	Јавна расправа «Програм подстицања запошљавања и самозапошљавања рањивих група жена у АПВ» Нови Сад	Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова
21. април	Промоција публикација „Предбрачни уговор“ и „Развод брака“ Нови Сад	Покрајински завод за равноправност полова
22. април	Национална конференција о родној равноправности и учешћу жена у јавном животу Београд	Министарство рада и социјалне политике/Сектор за равноправност полова
24. април	Међународна конференција «Безбедна заједница» Бачки Петровац	Скупштина општине Бачки Петровац и НВО „Безбедна заједница“
8. мај	Промоција књиге „Европска унија и равноправност полова“ Нови Сад	Покрајински завод за равноправност полова
13-16. јун	Регионална конференција о родној равноправности – национални, регионални и локални ниво“ Стара Загора у Бугарској	Парламент Бугарске и НВО Бугарска фондација за истраживање рода
3-7. јул	Припремни састанак за Конференцију жена подунавског региона Улм у Немачкој	Скупштина АП Војводине и Дунавски биро
29. септембар	Округли сто о изборном законодавству Нови Сад	Министарство за управу и локалну самоуправу, Покрајински секретаријат за локалну самоуправу и међуопштинску сарадњу
1-3. октобар	Конференција жена подунавског региона посвећена образовању жена	GTZ/WBF пројекат
10. октобар	Семинар Механизми родне равноправности – немачка искуства Београд	Гете-институт и Мисија ОЕБС у Србији

Датум	Назив	Организатор
13.октобар	Презентација модела закона о спречавању злостављања на раду Нови Сад	Министарство рада и социјалне политике и Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова
21. октобар	Презентација пројекта „Истраживање положаја жена на селу у Војводини у циљу израде препорука за побољшање њиховог положаја“ Нови сад	Покрајински завод за равноправност полова и Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова
22. октобар	Сарадња државних институција у остваривању политике родне равноправности Београд	Министарство рад и социјалне политике/Управа за родну равноправност и УНИФЕМ
31.октобар	Јавна расправа о Закону о спречавању злостављања на радном месту Нови Сад	Министарство рада и социјалне политике и Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова
16. новембар	Зашто је потребан Закон о равноправности полова Норцев	Београдски фонд за политичку изузетност
18. новембар	Јавна расправа о Закону против дискриминације Нови Сад	Министарство за рад и сооцијалну политику и Центар за унапређење правних студија
24. новембар	Искуства у деловању мреже „Живот без насиља“ на територији АП Војводине поводом светске кампање „16 дана активизма против насиља над женама“ Нови Сад	Покрајински омбудсман и Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова
25. новембар	Распрострањеност насиља у породици на територији АП Војводине Бач	Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова и НВО „Колевка Бачке“
28. новембар	Предавање ученицима/цама Средње медицинске школе о насиљу у породици Нови Сад	Покрајински омбудсман и НВО „Безбедна заједница“
2. децембар	Распрострањеност насиља у породици и делатност мреже „Живот без насиља“ Нови Сад	Центар за социјални рад у Новом Саду
4. децембар	Насиље у партнерским односима Суботица	Центар за социјални рад
9. децембар	Представљање Покрајинске стратегије за заштиту од насиља у породици и свих облика родно заснованог насиља од 2008-2012 председницима општина у АП Војводини	Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова
12. и 13. децембар	Регионална конференција „Родна равноправност и ЕУ“ Београд	Управа за родну равноправност
16. децембар	Презентација пројекта „Показатељи дискриминације“ Нови Сад	Покрајински омбудсман и НВО „Женске студије и истраживања „Милева Марић Ајнштајн“

Датум	Назив	Организатор
18. децембар	Презентација података о распрострањености насиља у породици и над женама Нови Сад	Комисија за равноправност полова Скупштине Града Новог Сада
18. децембар	Округли сто „Европска унија и родна равноправност“	Покрајински завод за равноправност полова

3.11 Оквирни план за будућност

- Подршка мреже «Живот без насиља», размена искустава у оквиру мреже и прикупљање података о насиљу у породици
- Мониторинг спровођења Стратегије у области заштите од насиља у породици у АП Војводини у сарадњи са Покрајинским секретаријатом за рад, запошљавања и равноправност полова
- Дискриминација жена на тржишту рада – промовисање мера заштите и праћење оглашавања слободних радних места
- Истраживање у органима општинске и покрајинске управе о дискриминацији на радном месту
- Обука локалних актера за рад са рањивим групама жена
- Промовисање недискриминаторног понашања и забране мобинга на Универзитету

4. ИЗВЕШТАЈ О СТАЊУ ПРАВА ДЕТЕТА ЗА 2008. ГОДИНУ

Марија Кордић

4.1 Увод

Савет за права детета Владе Републике Србије, у складу са Конвенцијом УН о правима детета, усвојио је априла 2008. године Националну стратегију за превенцију и заштиту деце од насиља, у чијем доношењу су учествовала и деца. Она предвиђа заштиту деце од физичког и психичког насиља, експлоатације, занемаривања и понижавања као и сексуалног злостављања, са циљем да сва деца, без обзира на пол, узраст, етничко порекло или социјални статус, одрастају у безбедном окружењу, у коме се развија толеранција и поштује њихова личност и достојанство. У области заштите деце од насиља, годину је обележила и иницијатива да се Породичним законом изричито забрани физичко кажњавање деце.

И ову извештајну годину обележава одсуство законодавне активности у области права детета, а најзначајнији разлога за то је да је била изборна година.

Као и сваке године, извештај садржи посебно истраживање, овога пута посвећено раду Комисија за разврставање деце са сметњама у развоју. Приказ резултата истраживања налази се у делу који говори о резултатима упитника комисијама за преглед деце са сметњама у развоју (поглавље 4.6)

4.2 Примери представки у области заштите права детета

4.2.1 Здравствено осигурање

Покрајинском омбудсману обратила се мајка којој је Фонд за здравствено осигурање оспорио право на накнаду зараде због неге оболелог детета (боловање) уз образложење да има незапосленог супруга. Током истраге Покрајинског омбудсмана утврђено је да је у питању лоша комуникација између странке и институције. Странка је поучена да може остварити право на накнаду за негу детета и поред чињенице да је други родитељ незапослен, али да је неопходно да Фонду за здравствено осигурање пружи одговарајући доказ о томе да је супруг из здравствених разлога неспособан да негује оболело дете, што је и био конкретан случај.

4.2.2 Обустављање МОП-а⁸⁰

Странка указује на материјалне тешкоће с којима се суочава њена породица због обустављања МОП-а. Истрагом Покрајинског омбудсмана утврђено је да је наведени прекид МОП-а привремен и регулисан Законом у трајању од три месеца, за које време странка може и сама да оствари зараду

⁸⁰ МОП – Материјално обезбеђење породице

повременим пословима, будући да је радно способна. Од Центра за социјални рад је затражено да у овом случају посебно испита начин на који мајка врши родитељско право и збринутост деце. По завршетку истраге, Центар је направио изузетак у примени Закона о социјалној заштити, а право на МОП продужено је ретроактивно.

4.2.3 Представке у вези са школама

У вези са школама су најчешће представке које се тичу начина оцењивања (недовољна оцена) и насиља, па наводимо два типична примера. Најчешће представке које се тичу начина оцењивања (недовољна оцена) и насиља, па наводимо два типична примера.

Странка је поднела представку у којој се жали на рад професора математике, директора школе, као и на одлуку Покрајинског секретаријата за образовање по захтеву за заштиту права ученика (због одбијеног приговора на недовољну оцену). Решењем Секретаријата за образовање, директору је наложено да поништи претходно решење, организује поново полагање испита пред одговарајућом комисијом, уз обавезу обавештења о предузетим мерама. Током истраге је утврђено, да је по предложеним мерама поступљено и то у року, те је ученица на време уписала наредни разред, будући да је добила прелазну оцену. Улога Покрајинског омбудсмана је конкретно била у интересу брзог решавања проблема.

У једној основној школи догодио се инцидент у којем су три ученице грубо физички нападе, жестоко малтретирале и присиљавале на понижавајуће поступке вршњакињу, ученицу осмог разреда. Како је истрагом омбудсмана утврђено, школа је у овом случају реаговала промтно, предузела све кораке у циљу заштите жртве, утврђивања одговорности починитељки и обавештавања надлежних органа (надлежне полицијске станице, ПУ – одељење малолетничке деликвенције). Учесницима овог инцидента изречена је васпитно-дисциплинска мера строгог укора Наставничког већа, забрањен одлазак на матурско вече и одлазак на екскурзију, а педагошко-психолошка служба школе саветовала је родитељима да затраже помоћ клиничког психолога.

Покрајинском омбудсману се обратила странка притужбом на неосноване оптужбе школе да је њена малодобна ћерка, ученица трећег разреда основне школе, учествовала у тучи у којој је тешко повређена друга девојчица. На наше тражење, школа се изјаснила да постоји сумња да се ради о детету коју мајка/притужитељица занемарује и злоставља, као и да ученица има велики број изостанака, о чему је обавештен и Центар за социјални рад. Истрагом је утврђено да је Центар покренуо поступак за одузимање пословне способности родитељима, да се радило о његовој благовременој реакцији, те је Покрајински омбудсман ургирао хитније заказивање ванпарничног поступка, у најбољем интересу детета и његовог збрињавања.

4.2.4 Алиментација

Алиментација је све чешћи разлог обраћања нашој институцији, углавном жена. Због објективних процедуралних тешкоћа у остваривању самог права, као и тешке материјалне ситуације грађана, још једном указујемо на неопходност доношења Закона о бесплатној правној помоћи, као и на потребу формирање

алиментационих фондова од стране државе (издржавање би деци било омогућено одмах, а држава би касније надокнадила те трошкове од обвезника издржавања). Ево и карактеристичног примера.

Странка се обратила са захтевом да јој се помогне у извршењу пресуде о алиментацији. Наиме, ова избегличка породица се доселила у Новом Саду током ратова у региону. Брак је нажалост разведен, али бивши супруг/отац није плаћао досуђен износ доприноса издржавању двоје деце по пресуди. Ионако компликована ситуација отежана је чињеницом да се отац деце преселио у Републику Српску, па је извршење пресуде требало тражити тамо, али је претходно требало тражити признање судских одлука у Републици Српској. У сарадњи са Омбудсманом Републике Српске, утврдили смо који је месно надлежан Окружни суд за признање, а потом и за извршење стране (наше) пресуде. У овом предмету смо, ради пружања бесплатне правне помоћи, укључујући и заступање, успоставили сарадњу и са УНХЦР-ом (пројекат Праксис) и у току је реализација.

4.3 Право на образовање

Школска календарска 2008. година је напослетку година без штрајкова у школама, што нам указује на спремност Министарства просвете Републике Србије да решава проблеме и делује у интересу остваривања права на образовање.

Значајно је указати и на најаву овог Министарства, да ће свим ученицима првог разреда основне школе у наредној години бити обезбеђени бесплатни уџбеници, што и поред различитих реакција, иде у пролог прокламованом праву на бесплатно основношколско образовање.

Оно што такође обележава 2008. годину је и добра међусекторска сарадња у укључивању деце и младих у спортске и физичке активности (Покрајинских секретаријата за спорт и омладину и за образовање) и реализација неколико пројеката као што је онај под називом "Буди фер – покрени игру" (ученици из по три основне школе из Новог Сада, Зрењанина, Сремске Митровице, Сомбора и Суботице, такмиче се у гимнастици, атлетици, вишебоју, спортским играма и борилачким вештинама). Пројекат је проширен на још три града у републици, уз могућу прекограничну сарадњу са Хрватском. Реализацијом Пројекта "Стазе здравља" за побољшање услова бављења спортом повећан је број игралишта, терена, трим кабинета и гимнастичке опреме). У овој години уложена су и значајна средства за санацију, адаптацију и опремање спортских објеката (укупно 82 у односу на 49 током 2007).

Подаци Покрајинског секретаријата за образовање, говоре о непромењеном броју **предшколских установа** (44), распоређених у 38 општина и шест градова Војводине. Припремни предшколски програм за децу у години пред полазак у основну школу остварује се и у 52 основне школе у 5 општина⁸¹ и 3 града⁸². У школској 2008/2009. години овим програмом обухваћено је 21.001 дете,

⁸¹ Бачка Паланка, Вршац, Жабал, Нова Црња и Пландиште

⁸² Панчево, Зрењанин и Суботица

1.853 у оквиру основних школа, а број деце у односу на прошлу школску годину мањи је за 137 деце, или 0,65%.

Рад са децом са сметњама у развоју организован је у 38 предшколских установа и 17 основних школа, за 1.127 деце (5,36%).

За децу припаднике националних мањина обавезни предшколски програм се изводи на српском, мађарском, словачком, румунском, русинском и хрватском језику, као и двојезично, а њиме је обухваћено и 881 дете ромске националности.

Припремни предшколски програм за децу у години пред полазак у основну школу, остварује се и у 20 приватних предшколских установа (5 нових установа).

Нажалост, ни 2008. годину није донет Закон о предшколском образовању упркос постојања сталне иницијативе надлежних институција да што пре буде донет.

Основно образовање и васпитање се остварује у 45 војвођанских општина у 344 редовних основних школа и 201 издвојеном одељењу. У школској 2007/2008. основно образовање похађало је 166.622 ученика/ца. У редовним основним школама било је 162.950 ученика/ца (од којих је 1.303 ученика избеглица и 333 ученика са статусом интерно расељених лица), а у специјалним школама (14) и у посебним одељењима при редовним основним школама (57) 2.855 ученика, и 13 основних школа са 28 издвојених одељења за образовање ученика са сметњама у развоју. Међу специјалним, 12 школа образује ученике са менталним сметњама у развоју⁸³, у Суботици и Новом Саду образују се ученици са оштећењем слуха, а ученици са оштећењем вида обухваћени су углавном редовним школским системом.

Право на образовање на неком од језика националних мањина у основним школама остварује се на шест наставних језика⁸⁴, а за припаднике/це националних мањина, који наставу похађају на српском језику, омогућено је учење матерњег језика са елементима националне културе. Нажалост, уочена је појава **гашења одељења** на неком од мањинских језика у процесу **рационализације мреже основних школа**.

Средње образовање у школској 2007/2008. години остварује се у 39 општина и 127 средњих школа (117 редовних и 10 за ученике са сметњама у развоју. У односу на прошлу школску годину, у средњим школама је за 1,52% мање ученика.

Заштита деце са сметњама у развоју и право на образовање. Информације школских управа Нови Сад, Зрењанин и Сомбор наводе да се инклузија спроводи широм АП Војводине. О томе говоре реализовани пројекти, стручно-педагошки радови, саветовања и обједињени подаци из Упитника о укључености деце са посебним потребама у образовно-васпитни рад у типичним школама (термин који се појављује паралелно са термином редовна школа), учешћу установа које се баве инклузивним образовањем, информисању јавности путем јавних трибина, округлих столова, предавања, новинских чланака,

⁸³ Школе у Новом Саду, Сремској Митровици, Бачкој Паланци, Сомбору, Суботици, Кикинди, Бечеју, Зрењанину, Старој Пазови, Панчеву Вршцу и Шиду

⁸⁴ То су српски, мађарски, словачки, румунски, русински и хрватски језик и двојезично - српски и један од језика националних мањина.

радијских и телевизијских прилога и емисија. Тамо где је организована, инклузија се спроводи са мањим тешкоћама, најчешће субјективним (отпор, предрасуде, низак ниво професионализма, велика одељења, традиционална настава у школама, недовољно знања унутар школа, низак ниво информисаности родитеља, сарадња са здравственим и социјалним установама) али и недостатак средстава за стручно усавршавање.

Позитивни су напори редовних школа, које у циљу унапређења инклузивног образовања, раде индивидуалне наставне садржаје и методе за свако дете, прилагођавају му се средства и распоред рада, а пратећа активност је радионичарски рад са родитељима уз незаобилазну сарадњу са институцијама за подршку.

Школски објекти су квалитативно бољи у малом броју школа и односе се на рампе за колица, постављење рукохвата и гума на степеништима, на прилагођене тоалете. Ипак, већина типичних/специјалних школа не одговара потребама деце са посебним потребама. Школа која у највећој мери одговара потребама деце је „Милан Петровић“ у Новом Саду, а то ће вероватно бити и нове школе које се граде у Новом Саду, Старој Пазови и Ветернику.

Развој и унапређење инклузивног образовања остварен је ширењем мреже основних и специјалних школа које сарађују на инклузији. Уочено је и веће интересовање предшколских установа (инклузија деце са сметњама у развоју и ромске деце). Редовне школе и предшколске установе указују на потребу боље и интензивније сарадње са специјалним школама.

Посебна пажња обраћа се и на децу са дефицитом пажње, као и на потребу стручног усавршавања наставника, прилагођеног потребама и специфичностима деце (методе у настави прилагодити интересовањима и потребама ученика, уз диференцирану наставу, стварањем позитивне атмосфера на часу и честе промене активности, истовремено спроводити корективни педагошки рад, уз кратка и једноставна упутства). Нажалост, не постоји договорени корпус знања, способности и вештина које ови ученици треба да имају како би досегли потребан праг оспособљености. При томе, као и у другим облицима инклузивног образовања, најчешћи проблем са родитељима је одбијања да се суоче са проблемом, али и одбијање сензибилисања других родитеља деце у систем редовног образовања.

4.4 Социјална заштита и заштита деце без родитељског старања

Поступајући у складу са Мерама за отклањање неправилности у вршењу послова смештаја деце и омладине у установе социјалне заштите⁸⁵, Покрајински секретаријат за социјалну политику и демографију је дао 77 мишљења центрима за социјални рад у поступцима смештаја и избора институционалне заштите деце и омладине, те примене Породичног закона и Закона о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана, кроз контролу њиховог рада,

⁸⁵ Министарства рада, запошљавања и социјалне политике, Сектора за социјалну заштиту

инструкције за поступање у поновљеном поступку ради отклањања неправилности рада органа старатељства и утврђивања породичног статуса деце у институционалној заштити.

Поступајући по жалбама, Секретаријат је одлучивао о 16 хранитељстава, 3 предмета усвојења, у 3 случаја промене личног имена детета, 1 у предмету располагања имовином малолетног детета и у 4 предмета превентивног/корективног надзора над вршењем родитељског права. У већини случајева грађани су се упоредо обраћали и нашој институцији оваквом врстом представки које су и најчешће притужбе грађана.

Општа је оцена да су центри за социјални рад правилно примењивали Породични закон и по наложеним мерама благовремено отклањали неправилности у раду. Најчешћи проблем је примена члана 270 Породичног закона, када по налогу суда органа старатељства даје налаз и мишљење за доношење одлуке о заштити права детета, о вршењу, односно лишењу родитељског права, као и у поступку за заштиту од насиља у породици (чл. 286 истог закона) у којем орган старатељства има улогу потенцијалних покретача поступка, али и својеврсног вештака који по захтеву суда даје мишљење о сврсисходности изрицања мере, или прибавља потребне доказе за спровођење оваквог поступка. Покрајински секретаријат за социјалну политику и демографију указао је на то да органи старатељства не пружају судовима одговарајућу помоћ у поступцима за заштиту од насиља у породици, као и да дата мишљења често не садрже стручну процену што за последицу има одуговлачење поступака. Запажено је и неблаговремено/неодговарајуће реаговање органа старатељства, када треба санкционисати понашање родитеља према деци и обезбедити старатељску заштиту.

У оквиру реформе система социјалне заштите донета је Одлука о мрежи установа социјалне заштите за смештај корисника,⁸⁶ чији је оснивач Влада Србије/ИБ АП Војводине, која је утврдила делатност ових установа (углавном остала непромењена, са понеким променама назива институција) и њихов капацитет у складу са резултатима реформе социјалне заштите (издвајање домских одељења при центрима за социјални рад и оснивање нових установа). Од 27 установа социјалне заштите за смештај корисника, 6 институција је за децу без родитељског старања и смештај деце са сметњама у развоју⁸⁷. Подаци говоре да је у 2008. години смањен број деце на смештају у односу на претходну годину (у Панчеву са 48 на 42-оје, у Сремској Каменици са 152 на 139 деце, у Белој Цркви са 69 на 45), али и до повећања у Сомбору за 13, од 48 њих 41 је на домском смештају, а 7-оро у прихватној станици. У Ветернику још није дошло до значајнијег измештања корисника старијих од 27 година тако да су само њих 166 су до 18 година, а у институцији је још 146 младих од 19-26 година. Дом у Суботици је променио назив у Дом за децу ометену у развоју „Колевка“, а по налогу Министарства промењена је и старосна група на смештају са 7 на 10 година, што је довело и до повећања броја деце на смештају са 155 на 175-оро деце (углавном теже и тешко МНР/ментално недовољно развијено).

⁸⁶ Службени гласник РС 51/08), ступила на снагу 21.05.2008. године.

⁸⁷ Дом за децу и омладину без родитељског старања „Споменак“ Панчево, СОС Дечје село „Др Милорад Павловић“ у Сремској Каменици, Дом за децу и омладину „Вера Радивојевић“ Бела Црква, Дома за децу и омладину ометену у развоју Ветерник, Дом за децу и омладину „Колевка“ Суботица, Дом за децу и омладину „Мирослав Антић-Мика“ Сомбор

„Споменак” у Панчеву је проширио капацитет прихватилишта на четири места, и због потребе смештаја деце из хранитељских породица, трансформисан је Омладински дом у Новом Саду (припадао СОС Дечјем селу) у Сигурну кућу за потребе локалне заједнице, (60 места за децу коју је било потребно изместити из мултипроблемских породица, изложену насиљу, материјално, васпитно и здравствено занемаривану). У прихvatној станици, привремено је збринато 167 деце, а након рехабилитације родитељског функционисања, материјалног обезбеђења породице, регулисања здравствене заштите и других подстицајних мера, већином враћено у биолошку породицу, 20-оро деце је збринато у хранитељским породицама, а седморо деце је усвојено.

У Дому за децу и омладину „Вера Радивојевић” у Белој Цркви указује се на све комплексније разлоге због којих деца улазе у систем социјалне заштите (2008. психолошки, психијатријски или медикаментни третман је био потребан за 28 дете), па су васпитачима и запосленима потребне сталне едукације, као и проширење стручног тима психологом. У складу са капацитетима и потребама локалне заједнице, претходне године је адаптиран простор за Прихvatну станицу за жене и децу жртве насиља, а у дому ради и Дневни боравак за децу из социјално угрожених породица и Клуб младих који воде педагог дома и психолог Центра за социјални рад намењен је деци старијој од 13 година и заснива се на радионицама (2008. године обучени вршњачки едукатори у васпитању за здравље, превенцију ХИВ-а кроз животне вештине).

У Дому за децу и омладину ометену у развоју Ветерник настављен је Монтесори програм, Терапијско јахање, Сензоричке интеграције и Програм становања уз подршку. Сарадња са другим институцијама је веома добра, те су корисници током 2008. године одлазили у позоришта, ЗОО вртове, обилазили су фрушкогорске манастире, посетили су Змајеве дечје игре, Пољопривредни сајам у Новом Саду, Фестивал хране и музике Војводине, Међународни фестивал хлеба, док истовремено истичу проблем недовољног броја дефектолога у односу на број корисника са вишеструком ометеношћу (у дому их је тренутно само 28).

Дом за децу ометену у развоју „Колевка” у Суботици деци, осим основне услуге смештаја и организоване исхране, нуди социјалне услуге, посебне облике бриге о деци, здравствене услуге и услуге неге, као и васпитно-образовни рад. „Колевка” располаже Дневним боравком, Материнским домом и повременим смештајем (током 2008. године у стационару боравила једна малолетна мајка са дететом). Будући да „Колевка” сарађује са чак 63 центра за социјални рад, реализовано је више од 53 посете надлежних центара, док је истовремено појачана сарадња родитеља деце посредством ЦСР, директним укључивањем родитеља у израду планова заштите.

У Дому „Мирослав Антић-Мика”, програми које су реализовали у 2008. години се не разликују у односу на претходне године. Реализује се индивидуални рад са децом и младима, а она учествују и у секцијама, одлазе на летовања, зимовања и излете.

Навршило се у 2008. години осам година од када су постављени циљеви Републике Србије усвојила децембра 2005. године. Протекла, 2008. је година у којој је донета Одлука о мрежи установа социјалне заштите за смештај корисника. Став институција је да није оправдано уопштено говорити о лошем стању у домовима за децу на смештају, имајући у виду сложеност услуга и делатности које пружају

деци, која су упућена на њих. То је потврђено и на састанку Мреже омбудсмана за децу у југоисточној Европи поводом теме Домови за децу у светлу реформе социјалне заштите.

Покрајински секретаријат за социјалну политику и демографију, указује да установе социјалне заштите за смештај корисника, најчешће **исказују потребе за изградњу, инвестиционо одржавање објеката, набавку опреме и превозних средстава**, а имајући у виду дотрајалост и старост објеката и опреме установа.

Домови, осим неспорног ентузијазма запослених и њихових руководилаца, о чему сведоче и едукације које су током 2008. године похађали запослени, исказују **потребу за сталном едукацијом** што већег броја запослених, како би се што успешније и професионалније остварила заштита деце смештене у институције и сви благовремено припремили за пружање нових услуга социјалне заштите.

4.5 Закључак

Последњи квартал 2008. године обележио је замах светске економске кризе, чији се ефекти нису осетили у области остваривања права деце у тој години. Надамо се да они неће утицати драстично на промену буџетских издвајања за образовање, социјалну и здравствену заштиту, као елементарних права деце. У том смислу потребно је посебно радити на остваривању Стратегије за смањење сиромаштва (посебно угрожена група, процентуално одмах иза старих су деца до 14 година), на развијању системских реформи социјалне заштите, већих издвајања за ову област, па и на уштрб развоја, те коначног усвајања националне стратегије образовања.

4.6 Извештај о резултатима упитника о комисијама за преглед деце са сметњама у развоју

4.6.1 Увод

Комисије за преглед деце са сметњама у развоју утврђују здравствену способност детета за стицање основног образовања и васпитања и одређују врсту школе коју ће дете уписати. Оне се конституишу на основу члана 85, став 4 **Закона о основној школи** ("Службени гласник Републике Србије", бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 66/94, 22/2002, 62/2003, 101/2005.) и члана 26 став 3 и 4 **Закона о финансијској подршци породици са децом** ("Службени гласник Републике Србије", бр. 16/2002, 115/2005), а њихов рад регулишу **Одлука о критеријумима за разврставање деце ометене у развоју и начину рада комисија за преглед деце ометене у развоју** ("Службени гласник СРС", број 16/86) и **Правилник о начину вођења евиденције деце ометене у развоју**

("Службени гласник СРС" број 48/78), а пре свега **Закон о основама система васпитања и образовања**, као и **Конвенција УН о правима детета**.

Све бројније притужбе родитеља на рад Комисија, као и намера да се утврди концепт њиховог функционисања, били су разлог истраживања спроведеног у периоду децембар 2008. - јануар 2009. године у свих 45 општина у Војводини. Све општине су одговориле на упитник, али не и на свих 29 питања, а односе се на: организацију и састав комисија, начин рада, употребу језика и тестовног материјала приликом прегледа, вођење евиденције о подацима, број деце обухваћене прегледима комисије, рад другостепених комисија и проблеми у њиховом раду.

4.6.2 Резултати

4.6.2.1 Организација и састав комисија

На територији Војводине **првостепена комисија** за преглед деце са сметњама у развоју формирана је на општинском/градском нивоу у 23 општине, а у 22 општине на међуопштинском нивоу (табела 1.).

У **другом степену одлучују 8** међуопштинских комисија у 6 градова: Зрењанину, Суботици, Новом Саду, Панчеву, Сремској Митровици, Сомбору, и у 2 општине – Кикинди и Вршцу.

Регија	Место	Првостепена комисија – општински/градски ниво	Првостепена комисија – међуопштински ниво	Другостепена комисија – општински/градски ниво	Другостепена комисија – међуопштински ниво
Средњебанатски округ	Нова Црња		X		X
	Нови Бечеј		X		
	Сечањ		X		
	Житиште		X		
	Зрењанин	X	X	X	X
Севернобачки округ	Бачка Топола	X			
	Мали Иђош		X		
	Суботица	X	X	X	X
Севернобанатски округ	Ада	X			X
	Кањижа	X			X
	Кикинда	X		X	X
	Нови Кнежевац	X			X
	Чока	X			
	Сента	X			X
Јужнобачки округ	Бач	X			
	Бачка Паланка		X		X
	Бачки Петровац		X		X
	Бечеј		X		X
	Беочин		X		X
	Нови Сад	X	X	X	X
	Србобран		X		X
	Сремски Карловци		X		X
	Темерин		X		
	Тител		X		
	Врбас	X			
Жабалъ		X		X	

Регија	Место	Првостепена комисија – општински/градски ниво	Првостепена комисија – међуопштински ниво	Другостепена комисија – општински/градски ниво	Другостепена комисија – међуопштински ниво
*Јужнобанатски округ	Алибунар		X		X
	Бела Црква		X (Вршац)		
	Ковачица		X		X
	Ковин	X			
	Опово		X		X
	Панчево	X	X		X
	Пландиште	X			Вршац
	Вршац	X	X	X	X
Срем	Инђија	X			X
	Ириг		X		
	Пећинци	X			X
	Рума		X		
	Шид	X			X
	Сремска Митровица	X	X	X	X
	Стара Пазова	X			
Западнобачки округ	Апатин	X			
	Кула	X			
	Озаци		X		X
	Сомбор	X	X	X	X

Према *Закону у основној школи чл. 85*, Комисију именује општинска, односно градска управа на предлог здравствене установе са територије којој припада школа, а чине је: *лекар специјалиста из одговарајуће гране медицине, психолог, педагог, дефектолог одређене специјалности и социјални радник.*

Резултати испитивања говоре да пракса рада комисија у Војводину у великој мери одговара прописима. Наиме, комисије за категоризацију сачињене су углавном од 4 до 5 чланова, тако што:

а) **Комисију у првом степену** чине следећа стручна лица:

- лекар специјалиста (психијатар, неуропсихијатар, педијатар...) у свим комисијама
- психолог, дефектолог и социјални радник у 40 општина
- педагог у 30 општина
- секретар у 2 општине
- медицинска сестра у 1 општини

б) **У другом степену** комисије постоје у 6 градова и 2 општине. Све комисије, чине стручњаци из свих области прописаних *Законом о основном образовању* и другим релевантним прописима, осим у Зрењанину у којем комисија нема педагога и социјалног радника.

Само 10 општина одговорило је на питање о томе ко доноси решења у првом степену. У складу са важећим прописима, доносе га, на основу налаза и мишљења Комисије, најчешће начелник општинске управе, односно одељења за друштвене делатности општинске управе, осим у Алибунару где то чини Секретар

секретаријата за привреду, предузетништво и јавне службе. Општина Темерин и Жабал су једине одговориле да у другом степену одлуку доноси Општинско веће.

У складу са Законом, орган који решава по жалби, персонално се разликује од састава у првом степену, уз спорадичне изузетке (у општина Апатин исти психијатар је у првостепеној комисији и у другостепеној на међуопштинском нивоу у Сомбору, а да се поједини чланови налазе у саставу обе комисије наводе Мали Иђош, Зрењанин и Шид).

Иако све првостепене комисије немају кадровски састав у складу са прописима, највећи број општина нема већих проблема због тога (19 општина, 42%), 22 општине нису одговориле (49%), а четири општине као тешкоће наводе, недостатак специјалиста офталмолога и оториноларинголога (Пећинци), недостатак стручних радника/ца који познају језик средине, неадекватна стимулација стручних радника/ца за рад, преоптерећеност чланова/ица Комисије на другим радним местима (Ада), недостатак психолога, због чега деца путују у Сенту на психолошки преглед (Кањижа) као и примедба из Кикинде на висину накнаде за извршени преглед.

4.6.2.2 Начин рада Комисија

Њихов рад је регулисан **Одлуком о критеријумима за разврставање деце ометене у развоју и начину рада комисија за преглед деце ометене у развоју** ("Службени гласник СРС", број 16/86). Одлуком, међутим није уређено питање начина и учесталости годишњих сусрета, нити обавезност изласка на терен у случају да родитељ/старатељ није у могућности да доведе дете на преглед, или да постоје друге околности које отежавају такав рад.

Због тога се организација и рад испитаних комисија веома разликују. Примера ради, само Бечин (комисија на међуопштинском нивоу у Новом Саду) и Вршац имају унапред утврђене термине састанака комисије (готово свакодневно), док 34 општине наводе да се комисије састају према потреби (75%). Осам општина није одговорило на ово питање.

Динамика састајања комисија на годишњем нивоу се веома разликује. У општинама Шид, Ада, Бачки Петровац, Чока и Кикинда, комисија се састаје 1-2 пута, у Вршцу се састају у просеку и до 100 пута, а код других број и динамика зависе од броја захтева за преглед деце. Захтева је више у већим општинама/градовима, односно код међуопштинских комисија.

У највећем броју општина најчешће се састају на: *предлог школа* (33 општине или 73%), *родитеља* (20 општина - 44%), *здравствених установа* (10 општина - 22%), *предшколских установа* (9 општина - 20%), *центра за социјални рад* (7 општина - 15%) града/општине (6 - 13%) или *умрежене релевантне институције која упућују родитеље* на општину, а она захтеве прослеђује Комисији.

Иако прописима није изричито дефинисан излазак **комисије на терен** због прегледа деце, то је уобичајена пракса у 19 општина (42%), у 15 општина то се не чини јер немају могућности (33%) у Сенти и Сремској Митровици излази социјални радник/ца, а остали чланови према потреби, у Жабљу када има више деце, или у изузетном случају, без ближег објашњења (Инђија). Остаје нејасно шта се дешава када дете није у могућности да буде прегледано у месту и простору предвиђеном за рад комисије (због неприступачног простора или финансијских

тешкоћа). Због тога би прописима требало уредити случајеве обавезног изласка на терен, према процедури која ће обезбедити спровођење у пракси.

4.6.2.3 *Употреба матерњег језика детета и прилагођеног тестовног материјала приликом прегледа*

Питање језика на којем се води поступак прегледа, није регулисано у случају да матерњи језик детета (па и гестовни) није српски (чланом 4. Одлуке прецизирани су само критеријуми за разврставање деце ометене у развоју)). Ипак, у 14 општина (31%) комисије обављају преглед деце на језику који дете разуме, али на врло различите начине. Најчешће се ангажује особа која разуме и говори језик детета (Апатин), уз помоћ преводиоца (Панчево, Опово) или педагога/психолога школе (Ковачица), асистенцију чланова комисије који говоре језик националних мањина, наставног особља, родитеља (Бач, Кикинда) или уз помоћ удружења (за децу ромске националности у Старој Пазови). У општинама Сента и Чока сви чланови комисије познају језик националне заједнице којој дете припада, а у 9 општина (20%) поступак се понекад води на језику које дете разуме (поступак се води само на оном језику националне мањине који говоре сви чланови Комисије (Сомбор - мађарски), само неки чланови говоре и језик националне мањине (Беочин), психолог/дефектолог владају језиком националних заједница (русински, мађарски) у Кули према потреби обављају испитивања у матичној школи, а у Иригу националне мањине нису процентуално заступљене у мери која би била обавезујућа по прописима.

У 12 (27%) општина поступак се води само на српском. Као разлози се наводе да: до сада није било предлога (Пландиште, Алибунар), није било потребе (Шид), сва деца говоре и разумеју српски језик (Инђија), није било случајева непознавања српског језика, осим деце рођене у иностранству (Сремска Митровица), или, немају услова за то (Бела Црква).

На ово питање није одговорило чак 10 општина (22%) – Темерин, Нова Црња, Алибунар, Тител, Сремски Карловци, Врбас, Суботица, Житиште, Сечањ и Бачка Паланка, иако су у овим општинама у службеној употреби више језика.

Кад је реч о деци са оштећењем слуха и/или говора током поступка прегледа, комисије у само 7 општина (16%) се користе гестовним језиком у комуникацији са децом. Овај вид комуникације реализује се тако што се тестирање спроводи уз помоћ психолога Центра за образовање слушно оштећених лица (Суботица), ангажује тумач (Опово, Панчево) или дефектолог, док у Кањижи, Сенти и Врбасу неко од чланова Комисије поседује знања и вештину коришћења гестовног језика. У 9 општина (20%) таква комуникација омогућена је само понекад (до сада није разврставано дете са потпуним губитком слуха, а у комуникацији се повремено користи гестовни језик да би се детету појаснила нека питања (Апатин). Поступак се понекад спроводи уз помоћ преводиоца (Нови Сад), у оваквим случајевима присуствује и прегледе обавља дефектолог који ради са лицима оштећеног слуха (Шид), преглед се обавља уз асистенцију родитеља (Бач), код деце која су савладала гестовни језик тражи се сагласност одељења за друштвене делатности да дете буде прегледано на Комисији (чији чланови примењују преглед на гестовном језику), млађа деца која нису савладала гестовни језик упућују се у специјализоване здравствене установе која спроводи психолошко, дефектолошко и педагошко тестирање, те на основу свих налаза Комисија доноси налаз и мишљење (Стара Пазова).

Петнаест општина (33%) је одговорило да немају могућност комуникације са дететом на гестовном језику. У Чоки није било таквих случаја, Комисија у Пландишту децу оштећеног вида и слуха упућује у специјализоване установе у Београд, упућују се на Комисију у Београд о трошку општине Пећинци, а у општини Нови Кнежевац се то не ради. Остали одговори су да су до сада сва прегледана деца имала делимично оштећење слуха те је комуникација с њима била могућа (Сомбор), да сазивању Комисије претходе налази специјалиста (Ковин), да годинама нису имала такав случај, те да се по потреби комуницира уз подршку родитеља (Бачка Топола), да нема стручњаке за то (Ада), да се по потреби прибавља налаз психолога, односно, дефектолога за слушно оштећену децу (Кула) или децу прегледа дефектолог/сурдолог уз присуство психолога (Сремска Митровица). На ово питање није одговорило укупно 14 општина (31%).

Начин на који се обавља преглед деце оштећеног вида такође није законом уређен.⁸⁸ Чак 25 општина (55%) наводи да комисије немају обезбеђен материјал на Брајевом писму, јер Комисија не прегледа децу оштећеног вида (Пландиште), да прегледана деца не познају Брајево писмо (Апатин), да децу оштећеног вида шаљу Комисији у Београд о трошку општине Пећинци, да до сада није било потребе јер су сва разврставана деца имала делимично оштећење вида (Сомбор). У овим случајевима при испитивању нагласак је на говорној комуникацији (то се у налазу и мишљењу Комисије нагласи у Новом Саду), у Ковину се прибавља налаз пре Комисије, у Врбасу и Чоки није било таквих случајева, средстава, у Шиду није било средстава, техничких могућности у Ади, док се у тим случајевима у Инђији тражи се помоћ тифлопедагога (психолога из школе "Вељко Радановић" у Земуну и педагога из ПУ" Бошко Буха) који су по струци тифлопедагози и који могу да обезбеде материјал потребан за поступак разврставања, или се користи помоћ лекара специјалисте, што је случај у Руми.

Овај материјал је током поступка доступан у општинама Жабал, Ириг и Зрењанин.

У Белој Цркви, Малом Иђошу и Старој Пазови материјал на Брајевом писму обезбеђен је само понекад. У Старој Пазови се уз сагласност Одељења за друштвене делатности дете упућује на Комисију која користи Брајево писмо, или се овој Комисији доставља налаз неке од специјализованих здравствених установа, на основу којег она доноси налаз и мишљење.

На ово питање није одговорило 14 општина (31%).

Дакле, резултати истраживања указују на то да је употреба језика националних мањина, односно гестовног језика, као и Брајевог писма у поступку рада комисија недовољно обезбеђена и недовољно организована што у великој мери доводи у питање објективност оцене степена психофизичког развоја детета у том случају, а самим тим и налаза комисије. Напомињемо да се према *Одлуци* мишљење о менталној зрелости доноси на основу оцена општег психичког развоја, узимајући у обзир емоционални и социјални развој детета (члан 8 Одлуке, став 3). Деца са оштећеним слухом и/или говором налазе се у посебно тешкој позицији јер се углавном упућују у специјализоване установе у Београд, или се упућују на додатне прегледе како би Комисија донела налаз и мишљење (што додатно оптерећује и дете и родитеље). Остали проблеми се првенствено огледају у вођењу поступка на језику који дете недовољно разуме, недостатку стручног

⁸⁸ Чланом 3. Одлуке прецизирани су само критеријуми за разврставање деце ометене у развоју.

кадра са знањем језика националних мањина/гестовног језика, посебно обучених стручњака за коришћење тестовног материјала прилагођеног врсти оштећења код детета, недостатку инструмената, тестова и другог потребног материјала прилагођеног способностима детета итд.

4.6.2.4 Вођење евиденције о подацима

Одсуство прецизне законске регулативе у овој области има за последицу неуједначену и непотпуну евиденцију. *Законом о основној школи*, у члану 85 утврђена је обавеза општине/града, на чијој територији родитељ ученика/це има пребивалиште да води евиденцију о деци која су разврстана и уписана у одговарајућу школу, али није прецизирано који су то подаци. Њих нема ни у *Одлуци о критеријумима за разврставање и начин рада комисије*.⁸⁹ Ипак, *Правилник о начину вођења евиденције деце ометене у развоју* је конкретнији.⁹⁰

Евиденцију према овом Правилнику води само 8 општина у Војводини, док већина општина (28 - 62%) води евиденцију према *Одлуци о критеријумима за разврставање деце ометене у развоју и начину рада комисија за преглед деце ометене у развоју* у којој није прецизирано на који начин се води ова евиденција, те и ове општине евидентирају различите податке. У 5 општина (11%) се осим неког од наведених докумената, евиденција додатно води и према *Закону о основној школи* (Панчево, Нови Кнежевац, Чока, Опово, Сремска Митровица), записницима које се на месечном нивоу достављају надлежним градским управама за град (Нови Сад) као и *Правилнику о условима, поступку и начину остваривања права на одсуство родитеља са рада ради посебне неге детета* (Сл. гласник РС 10/2002 - Ада).

У 5 (11%) општина евиденција се води само према *Закону о изменама и допунама закона о основном образовању* (Темерин), евиденцији која се води код општинске управе (Тител), *донетим решењима* (Сремски Карловци), *Закону о основној школи* (Мали Иђош, Нови Кнежевац) и *Уредби о критеријумима за разврставање деце ометене у развоју* (Сл. Гласник РС 7/94 – Мали Иђош, Стара Пазова). На ово питање није одговорила Нова Црња, Ковачица, Бачки Петровац, Житиште и Сечањ.

Резултати истраживања, дакле, јасно указују на то да општинама недостаје уједначен критеријум за вођење евиденције у овој области, јединствени начин вођења базе података о деци са сметњама у развоју, као и потпунији обухват података у складу са актуелним потребама (будући да су неки од наведених докумената застарели). Оваква ситуација онемогућава праћење ситуације у вези

⁸⁹ Члану 12. предвиђа да се води регистар деце прегледане од стране комисије, као и евиденција о разврстаној деци

⁹⁰ Њиме је прецизирано да се у евиденцији матичне књиге уписују следећи подаци: презиме и име детета, година и место рођења, презиме, име и занимање – мајке, оца или стараоца, тачна адреса пребивалишта детета, категорија и степен ометености, мере које је предложила комисија за преглед деце ометене у развоју, тачан назив и адреса организације удруженог рада у коју је дете упућено и датум јављања на поновни преглед детета. Такође, у члану 4 (став 1 и 2) предвиђено је да се уписују и "подаци везани за социјално и здравствено стање детета и промене везане за образовање, рехабилитацију и запошљавање рехабилитованог детета, као и разлози због којих није могло да се поступи по предлозима мера датих од стране Комисије за преглед деце ометене у развоју и време чекања на упућивање детета у одговарајућу организацију удруженог рада, подаци везани за социјално и здравствено стање детета те промене везане за образовање, рехабилитацију и запошљавање рехабилитованог детета".

са радом комисија и отежава сагледавање појава и ситуације која карактерише ову област.

Прописима није изричито наведена обавеза евиденције о националној припадности деце која пролазе поступак прегледа за разврставање у школе. Истраживања говори да се оваква евиденција води у Новом Бечеју и Новом Саду, а 40 општина је одговорило да је не води.

4.6.2.5 Број деце обухваћене прегледима комисије

Према подацима из претходне три године, укупан број деце која су према одређеном виду сметње прошла поступак разврставања у АП Војводини је 2.666 (на ово питање је одговорило 40 општина). Највећи број деце прошао је поступак током 2007. (916), док је нешто мањи број обухваћен током 2008. (876) и 2006. године (874). У поступку прегледа деце највише је деце са тешкоћама у менталном развоју (66% од укупног броја прегледане деце). Број деце с обзиром на врсту инвалидитета која су прошла комисијски преглед не мења се знатно у последње три године, осим када је реч о деци са телесним инвалидитетом чији се број смањило са 86 у 2006. години на 45 у 2008. години, а дошло је и до благог пораста броја деце са васпитном запуштеношћу.

Вид сметње	Укупан број деце		
	2006	2007	2008
Телесни инвалидитет	86	51	45
Оштећење вида	18	16	18
Оштећење слуха	30	34	39
Ментална оштећења	573	587	564
Вишеструка ометеност	152	207	184
Васпитна запуштеност	15	21	26
УКУПНО	874	916	876

Познато је, а то се уочава и на основу података овог испитивања, да се деца са оштећењем слуха на прегледе превасходно упућују у специјализоване установе у Београд и Суботицу тако да је њихов број у овом контексту мали, али и уједначен. Слично је и са децом оштећеног вида. Смањење броја деце са телесним инвалидитетом можда је последица увођења инклузивног образовања у школе (које се у праксу полако уводи од 2006. године) због чега један број деце (пре свега деца са телесним инвалидитетом којој, осим архитектонске и техничке приступачности, није често потребан други вид подршке) и није прошао прегледе, него је редовно уписан у школе. С друге стране, досадашња пракса је била да се деца са телесним инвалидитетом школују у оквиру болничког система у који се шаљу на лечење и стога су она у малом броју и пролазила класичан поступак «категоризације». Нажалост, с обзиром на то да не постоје званични подаци о броју особа и деце са инвалидитетом, не зна се да ли је у општој популацији дошло до смањења или пораста броја деце са одређеном врстом инвалидитета.

Према подацима истраживања о школама за децу са сметњама у развоју које је Покрајински омбудсман спровео 2007. године, установљено је да је у школама код деце са сметњама у развоју најзаступљенија лака ментална недовољна развијеност (73,6%), умерена (9,9%), васпитна запуштеност код 5,4%

ученика, а вишеструка ометеност код 3,9% ученика. Ментална недовољна развијеност и васпитна запуштеност чине 91,2% укупног броја ученика у специјалним одељењима редовних школа, док иста структура ученика у специјалним школама чини 85,8% у односу на укупан број ученика са сметњама у развоју. Ако се они упореде са подацима овог истраживања, закључује се да комисије најчешће процењују децу са менталним оштећењима и васпитном запуштеношћу, односно препоручују за дете похађање специјалне или редовне школе, док се прегледи деце са сензорним оштећењима обављају најчешће у другим установама, а та деца се упућују искључиво у специјалне школе (деца са оштећењем слуха у специјалне школе за децу са оштећењем слуха). Најтеже је утврдити стање деце са телесним инвалидитетом која нису у редовном систему образовања, него су најчешће на институционалном смештају, у геронтолошким центрима и домовима при специјалним школама.

Број случајева у којима је “извршена рекатегоризација” деце у Војводини је 96, онда када је дете, због промењених околности из одређене врсте школе неопходно преместити у другу школу (одељење) без или уз поновни преглед. Нажалост, чешћи су случајеви да се деца из редовних школа пребацују у специјална одељења и школе него обратно.⁹¹

Када је реч о деци ромске националности, половина општина је одговорила да се њихов број није знатно мењао, а 19 општина није одговорило на ово питање (42%). Процена општине Бела Црква је да се у односу на претходних пет година повећао број комисијски прегледане ромске деце, а да се смањило у Суботици и Старој Пазови.

Подаци истраживања као најчешће проблеми који се уочавају код деце ромске националности током поступка прегледа наводе: *психолошко/дијагностички тестови који нису у потпуности прилагођени ромској деци због чега постижу објективно ниже резултате на тестовима који мере интелигенцију, затим, незаинтересованост родитеља, васпитну запуштеност и недовољан рад са децом од стране родитеља и школе, одбијање родитеља да се дете категоризује, прекид школовања, одбијање родитеља да дете похађа специјални наставни програм, недостатак средстава за пролазак кроз поступак категоризације, језичка баријера, неодрживање на преглед, мотивисаност родитеља за похађање специјалне наставе, материјална добит као мотивација за укључивање у школу, немотивисаност за школовање, успорен психомоторни развој због социјалног окружења, непознавање ромског језика од стране испитивача, неодрживање позиву на категоризацију, псеудоретардација, отпор према институцијама као и недостатак здравствене и личне документације, неодрживање на систематске и комисијске прегледе, неписменост родитеља*

⁹¹ Наиме, истраживање о специјалним школама Покрајинског омбудсмана из 2007. говори о преласку из једног у други систем школства чак 82,5% школа одговара да не постоје могућности да њихови ученици пређу у редован школски систем, док је то могуће према одговорима из 14,3% школа (углавном код васпитно запуштене деце и ученика са граничним интелектуалним способностима). Као разлог томе, наводи се пре свега неподударност образовних система и програма. Коначно, подаци говоре искључиво о једносмерном преласку, односно из редовног у специјално образовање.

4.6.2.6 Преглед деце пред полазак у предшколске установе⁹²

Према подацима у претходне три године, 454 деце је прошло поступак разврставања у предшколском периоду (24 општине је одговорило на ово питање). Највећи број деце прошао је поступак на овом узрасту у 2008. години (187), мањи број 2007. (144) и 2006 (123).⁹³ Комисије у највише општина прегледају децу узраста од 6-7 година живота (у 31 општини, 69%), затим на узрасту од четврте и пете године (у 6 општина, 13%) док се у раном периоду живота, на узрасту до треће године категоризација спроводи само у Старој Пазови.

Запажа се да се, иако је могуће спровести „категоризацију“ деце на предшколском узрасту, поступак углавном води тек у години пред полазак у школу. Она за упис детета није обавезна (уколико развојно саветовалиште процени да се ради о развојним тешкоћама које не захтевају спровођење поступка) па је то могућ разлог малог броја прегледа на раном узрасту детета. Тако недостају подаци о деци пре шесте године живота, о укључености у предшколско образовање (са или без категоризације) и од ког узраста.

Проблеми који се најчешће јављају у раду са децом која су прошла поступак категоризације, а уписана су у предшколске установе тичу се самог боравка у установи (праћење програма, односи са децом у групи и сл.). Међу осталим проблемима истичу се: *слаба (лоша) сарадња са родитељима (што чини 20%), стручна оспособљеност васпитача, административни проблеми приликом уписа (документација, број слободних места у групи и сл.) најчешће у 4 општине, непохађање забавишта, недостатак отворених одељења у предшколским установама за децу која су прошла поступак категоризације па она путују (нпр. деца из Бачког Петровца и Темерина путују у Нови Сад).* Чак 23 општине (51%) није одговорило на ово питање.

4.6.2.7 Преглед деце уписане у редовне школе

У 2008. години Комисије су прегледале 282 деце која су уписана у први разред редовне основне школе. Одговори показују да у неким општинама (Тител, Озаци, Ковин) није било уписане деце, у највећем броју општина је то једно дете (Апатин, Алибунар, Жабал, Бечеј, Сремски Карловци, Врбас, Ада, Ириг и Бач), у Сомбору 17, Сенти 40, док се у Зрењанину у редовну основу школу уписало њих 81. У Беочину су сва деца која су прошла поступак категоризације уписана у редовну основну школу (7). На ово питање није одговорило 17 општина.

Након уписа у први разред редовног основног образовања, деца која су прегледана од комисије често буду премештена у специјална одељења редовних основних школа (34) или специјалне школе (13 општина). Премештање детета у друго одељење или школу најчешће је по завршетку првог разреда, или након првог полугодишта првог разреда. Разлози премештање деце из редовних у специјална одељења редовних основних школа, или специјалне школе су:

⁹² Према Закону о основној школи, члан 85 разврставање се врши, по правилу, пре почетка стицања основног образовања, а може се обавити и у току стицања образовања. Упис деце у предшколске установе врши се уз лекарско уверење, категоризација није обавезна и дете може похађати вртић

⁹³ Према резултатима истраживања о раду специјалних одељења и школа у Војводини које је Омбудсман спровео 2007. године, 52,4% ученика тих школа похађало је припремну годину у редовним предшколским установама, што је вероватно последица увођења обавезног предшколског васпитања

немогућност детета да прати редовну наставу у 38 општина (84%), одлуке родитеља у 9 општина, недостатка стручних кадрова у школи 4 општине), недовољне стручне оспособљености учитеља 2 општине и притиска родитеља осталих ученика у једној општини.

4.6.2.8 Преглед деце уписане у специјалне школе

У 2008. години 302 деце је након поступка разврставања уписано у специјалне школе (одговор 34 општине). Највећи број уписане деце је са менталним оштећењима (251), 32 деце са вишеструком ометеношћу, 12 деце са оштећењем слуха, деца са оштећењем вида (6) и васпитно запуштена деца (4). Троје уписане деце је са телесним инвалидитетом (3).

Подаци о броју деце која су прошла поступак разврставања, а не похађају ниједан вид образовања, не воде се у чак 27 општина. У 15 општина које их воде то чине различити органи (у Кањижи су то: Центар за социјални рад и НВО за заштиту интереса ОСИ). Према евиденцији из ових општина укупан број деце која су прошла поступак категоризације, а нису укључена у образовни систем, је 55. Није јасно, међутим, зашто се не воде подаци о деци која након прегледа стручне комисије не буду обухваћена образовањем, нити разлози због чега ова деца нису укључена у школе.

4.6.2.9 Другостепена Комисија

Према подацима истраживања, у 2008. је поднето 27 жалби на првостепено решење (разматрано 20). Као најчешћи разлози наводе се: *непотпуно утврђено чињенично стање, упорност у томе да дете похађа редовну наставу уз веће ангажовање учитеља и посвећивање пажње код ЛМНР, настојање да се деци обезбеди инклузивна настава упркос недостатку кадрова у школи, процесни пропусти (погрешна достава), очекивање другачије одлуке из материјалних разлога (породичне пензије, смештаја у институције, материјалне помоћи и сл. - Нови Сад), необавештеност о томе да ће дете ићи на преглед код комисије ради категоризације, немогућен увид у документацију, неприсуствовање прегледу и незадовољство врстом и степеном категорије, приговори родитеља ромске деце да се само њихова деца шаљу у специјалне школе итд*

4.6.2.10 Проблеми у раду комисија

Осам општинских Комисија нема већих проблема у свом раду или у општини немају сазнања о томе.

Као најчешћи проблем у свом раду Комисије из 22 општине наводе:

Недостатке везане за законску регулативу и прописе, одсуство свеобухватне регулативе, неприлагођена и застарела одлука о критеријумима за разврставање из 1986 год (Сремска Митровица); недефинисана надлежност одељења за друштвене делатности код издавања решења о разврставању за децу млађу од 6 и по година, кад су захтеви поднети ради остваривања права на увећан дечји додаток, додаток за помоћ и негу другог лица, смештај у одговарајућу установу социјалне заштите, похађање предшколске установе у развојној групи и сл. (Стара Пазова); Одлука о категоризацији се мора донети након једног испитивања, застарели правилник о разврставању (Нови Сад);

Сарадња општина са школама процењује се као веома добра у 22 општине, задовољавајућа у 17, а у једној општини сарадња изостаје. Као проблеме у сарадњи наводе: да је она понекад неадекватна са редовним школама које шаљу дете на комисију са очекивањем да оно обавезно буде и разврстано, узраст на ком се категорише није законски регулисан (Нови Сад); школе достављају касно захтеве тако да је Комисија приморана да у кратком временском периоду прегледа и да мишљење за велики број деце (Инђија); Све већи број деце школе упућују на Комисију због антисоцијалног понашања, односно, поремећаја понашања детета, уз очекивање да ће дете бити упућено у специјалну школу, као и нереализовање помоћи у учењу детету које је "враћено" у редовну школу након прегледа комисије (Нови Сад); Необразлагање захтева за преглед од стране школа и често очекивање да се поремећаји понашања класификују у недовољну менталну развијеност (Вршац); Кашњење приликом пријаве проблема или непријављивање проблема Комисији (Шид); Одбијање да се поступи по Одлуци Комисије, непружање информација на време (Сремска Митровица); Необавештавање о изменама (Бела Црква)

Кадровски проблеми: недостатак стручњака који познају језик националне заједнице, незаинтересованост чланова Комисије због неадекватног финансирања рада (Ада), лоши услови рада и недостатак лекара специјалиста (Пећинци) а у Суботици Комисија нема секретара;

Лоше материјалне прилике родитеља као једини разлог упућивања на Комисију (Оџаци);

Административно технички проблеми: недостатак техничке подршке комисији (Кула), опреме и простора (Панчево, Опово) заседање током летњег периода због годишњих одмора (Апатин);

У сарадњи Комисије са родитељима 12 општина нема већих проблема. Када постоје, онда су то: неодрживање родитеља на позив онда када је неко други подносилац захтева за преглед (Планиште), неодрживање родитеља ромске деце (Бач), неприхватање одлуке (Апатин, Панчево, Шид, Ковин), недостатак финансијских средстава за пут деце на Комисију (Оџаци), неодрживање на преглед (Сомбор, Нови Кнежевац, Сремска Митровица, Ковин, Чока), неодрживање на преглед по захтеву школе (Пећинци), одустајање од преглед без образложења – најчешће због нестабилних бракова и промене адресе/места пребивалишта (Врбас), незадовољство родитеља када нема програма инклузије на нижем основношколском узрасту (Кула), неангажованост и несарадња родитеља (Кањижа).

4.6.3 Завршна разматрања

У АП Војводини постоје Комисије за преглед деце са сметњама у развоју на општинском/градском нивоу (првостепене комисије) и на међуопштинским нивоима (другостепене и понекад првостепене). У складу са Законом о основној школи, општинска/градска управа, најчешће начелник општинске управе, доноси решење којим се одређује врста и степен ометености у развоју, здравствена способност детета за стицање основног образовања и одређује врста школе коју ће дете уписати, а на основу налаза и предлога Комисије која је обавила преглед детета.

Комисију именује општинска управа на предлог здравствене установе са територије којој припада школа, а чине је: лекар - специјалиста из одговарајуће гране медицине, психолог, педагог, дефектолог одређене специјалности и социјални радник.. Међутим, Комисије углавном нису кадровски потпуне. Ипак, лекар специјалиста (психијатар, неуропсихијатар, педијатар) је у свакој комисији, психолог, дефектолог и социјални радник су у саставу 89% комисија, а најчешће недостају педагози.

Концепт рада Комисија, у утврђивању ометености и одређивања врсте школе коју ће дете похађати, указује на медицински модел приступа, који инсистира на лечењу и корекцији, на супрот потреби пуног остварење дечјих права и погоднијем социјалном приступу у циљу пружања детету најадекватније подршке и услова усмерених на потпуни развој потенцијала детета. Уместо мишљења формираног на основу једног прегледа, неопходан је динамичнији рад комисија, уз стално праћење и благовремене интервенције у интересу детета.

Поред саме чињенице, да су комисије за преглед деце са сметњама у развоју последица медицинског приступа инвалидности, резултати истраживања говоре да постоје и други проблеми у њиховом раду. Недостатак кадрова има понекад за последицу незаконит састав првостепене и другостепене комисије (исто лице у оба тела), а изласци на терен, будући да нису законски уређени, препуштају се слободној процени општина/комисија.

Војвођанска специфична вишејезичност није разрађена у прописима који регулишу рад Комисија јер не предвиђају обавезу употребе матерњег језика детета припадника националне мањине или детета оштећеног слуха. Ови проблеми се у пракси превазилазе на различите начине, уз преводиоца, подршку родитеља, стручњака из других општина који познају језик, чланови Комисије говоре језик националне мањине, а деца са оштећењем слуха и вида се најчешће упућују на преглед у специјализоване установе.

Општинама у Војводини недостаје уједначен критеријум за вођење евиденције и потпунији обухват података у складу са актуелним потребама (неки документи су застарели, а евиденција о националној припадности деце није обавезна).

Поступак разврставања у 40 општина у Војводини прошло је 2.666 деце, међу којом је комисија код 66% утврдила менталне сметње, са другим врстама инвалидитета знатно мање, јер се деца са сензорним и телесним инвалидитетом упућују у друге специјализоване установе и по правилу у специјалне школе. Посебно је занимљив податак да се број деце са телесним инвалидитетом преполовио у 2008. у односу на 2006. годину, а разлог је тешко тумачити због недостатака у евиденцији и праћењу ситуације.

По правили, Комисије прегледају децу пред полазак у школу, ретко током образовања. Упис деце у предшколске установе обавља се уз лекарско уверење и дете похађа вртић без обавезне категоризације.(52,4% ученика специјалних школа похађало је припремну предшколску наставу од када је она обавезна). Према подацима из 24 општине, број деце која су прошла поступак разврставања у предшколском периоду је 454.

Током 2008. године, 282 прегледана детета је према предлогу Комисије, уписало први разред редовне основне школе, док је 302 уписано у специјалне школе (нажалост, чак 27 општина не води податке о деци која су прошла поступак

разврставања, а не похађају ниједан вид образовања). Прегледана деца буду често премештена у специјална одељења редовних школа или специјалне школе, а до тога долази после завршетка првог или првог полугодишта првог разреда. (разлози премештања деце су *немогућност праћења наставе, одлука родитеља, недостатка стручних кадрова у школи, недовољне стручне оспособљености учитеља и притиска родитеља осталих ученика*).

Ови подаци јасно указују на недостатке образовног система код нас, јер он не пружа одговарајућу подршку деци са сметњама у развоју, који функционише према принципу да се дете прилагођава систему уместо по мери и потребама детета, а често је условљено материјалним интересима родитеља.

Уопштено посматрано, проблеми у раду комисија постоје на различитим нивоима, од сарадње са родитељима и школама, недовољне техничке и финансијске подршке раду комисија од стране општина, недостатку кадрова у комисијама, све до најважнијег проблема који се огледа у превазиђеним прописима (рад комисије на терену, употреба језика средине у поступку прегледа, употреба гестовног језика, Брајевог писма и другог тестовног материјала прилагођеног способностима детета).

У складу са изнетим подацима и разматрањима **препоручили бисмо и указали на то да:**

Неопходно је установити дуго најављивано целовито инклузивно образовање. У том смислу, Законом је потребно уредити питање приступа деци са сметњама у развоју, који ће у средишту имати целовитост детета, а не само здравствену способност детета и одређивање врсте школе. Органи који би одлучивали по овом концепту, требало би да раде на усмеравању и континуираном праћењу развоја детета, те формирања система подршке по мери детета (формирањем група стручњака и акционих планова којима ће се системски радити на прилагођавању медицинског модела комисија ка социјалном моделу).

Обновити законску регулативу и прописе у областима којима се регулише рад комисија за преглед деце са сметњама у развоју (донети нове законе и прописе који су у складу са актуелним међународним и домаћим прописима у области права особа са инвалидитетом, изменити/допунити постојеће, унапређењем права деце са сметњама у развоју). То би подразумевало обавезу: органа/комисија да излазе на терен, употребу матерњег/гестовног језика детета (језика који су у службеној употреби у општини у којој дете живи, односно дете оштећеног слуха), коришћење прилагођеног тестовног материјала и обавезу његовог сталног усавршавања, јасан и уједначен критеријум за вођење евиденције и базе података о деци са сметњама у развоју, као и потпунији обухват података у складу са актуелним потребама.

Резултати истраживања говоре да је сам концепт рада комисија у смислу утврђивања ометености и одређивања врсте школе коју ће дете похађати заснован на медицинском моделу инвалидности који инсистира на лечењу и корекцији, а у средиште занимања ставља поступак разврставања деце и намеће детету одређени систем школовања. Насупрот оваквом концепту рада комисија сматрамо да је за пуно остварење дечјих права погоднији социјални модел инвалидности у складу с којим би комисије које сада служе “разврставању” и “категоризацији” деце са сметњама у развоју у будућности функционисале са циљем пружања детету најадекватније подршке и обезбеђивање услова који ће бити усмерени на

максималан развој потенцијала детета. Осим тога, уместо да се мишљење формира на основу једног прегледа требало би образовати динамичнији систем рада комисија који би пружао континуирано праћење и обезбеђивање благовремене интервенције у интересу потреба и права детета.

Постоји погрешно уверење да ова деца треба да се образују у специјализованим институцијама, у чему им понекад иду на руку и комисије, а питање инклузије се обесмишљава јер постоји „рат“ за децу између редовних и специјалних школа, због све мањег броја деце, а одсуства Закона о инклузивном образовању.

4.7 Мрежа омбудсмана за децу у Југоисточној Европи

Циљна група: постојеће и новоформиране институције омбудсмана (за децу) у региону

Број институција омбудсмана у трећој години: 12

Иницијатори и партнери: Покрајински омбудсман и норвешка међународна организација „Спасимо децу“ (Save the Children)

Предвиђено трајање пројекта: три године, уз финансијску подршку партнера норвешке међународне организације „Спасимо децу“ (Save the Children)

4.7.1 Циљ пројекта

Циљ пројекта је стварање неформалне мреже омбудсмана за децу у региону, са нагласком на чешћој личној размени искустава између институција и унапређивању рада на случајевима кршења права деце.

4.7.2 Ток и реализација активности у 2008. години

Првом тематском састанку, домаћин је био Покрајински омбудсман, а одржан је 10. априла 2008. године у Новом Саду, са темом „Домови за децу у светлу реформе социјалне заштите“. Њему су присуствовали представници институција омбудсмана Републике Словеније, Хрватске, Републике Српске, Македоније, Црне Горе, Грчке, Републике Србије, Покрајински омбудсман, а као гости директори свих шест домова за децу у АП Војводини. Закључци који су произашли из размене искустава и сазнања, односе се на потребу осмишљене деинституционализације домова за децу са сметњама у развоју и децу без родитељског старања, у првом реду развијањем алтернативних облика смештаја у најбољем интересу детета, оснивањем прихватилишта, дневних боравака, уз обавезно лиценцирање пружалаца услуга. Као неприхватљива је процењена паушална оцена да су домови за децу неподстицајни, јер из домова излазе здрава и социјално интегрисана деца, те су домови за одређени број деце и даље неопходни. Имајући у виду стање у институцијама социјалне заштите, по мишљењу присутних, потребно је децентрализовати установе социјалне заштите (са централног на локални ниво) као и расподелу финансијских средстава за

остварење овог циља. Посебно је исказана потреба оснаживања породица које имају дете са сметњама у развоју, не подстицати професионално хранитељство по сваку цену; уважавање мишљења детета и активно учешће у решавања свог статуса; континуирана едукација запослених у домовима и усавршавање вештина и сазнања која се тичу адекватног развојног рада са децом; оснаживање јавног мњења и информисаност медија ради објективног, истинитог и моралног извештавања у овој области.

И други тематски састанак је одржан у Новом Саду, 12.06.2008. године, са темом „Одрживост Мреже омбудсмана у југоисточној Европи”. Састанку је присуствовало десет институција омбудсмана, изражавајући интерес на даљем ангажовању у Мрежи и њеној одрживости. Изражена је спремност свих чланица да саме сnose трошкове (путне и смештајне) присуства на годишњој конференцији, а да ће домаћин конференције (који се бира на конференцији) сносити организационе трошкове конференције и активно радити на одржавању интернет странице Мреже.

4.7.3 Трећа годишња конференција Мреже омбудсмана за децу у југоисточној Европи

Домаћин годишње конференције, одржане од 13. до 14.10.2008. године на Брду код Крању, био је Varuh Človekovih Pravic Словеније, са темом „Здравствена заштита деце”.

Конференцији су присуствовали високи званичници Републике Словеније, Министарка здравља, директорка Директората за породицу Министарства за рад, породицу и социјалу и генерални директор Завода за здравствено осигурање. Свечаном отварању допринос су дали и др Зденка Чебашек-Травник, Варухиња, Република Словенија; Бјорн Хаген, директор канцеларије Save the Children Norway за југоисточну Европу и др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман АП Војводине.

О здравственој заштити деце и проблемима са којима се сусрећу у раду говорило је 9 представника институција омбудсмана, чланица мреже. Учесници су констатовали да неке државе у оквиру своје посебне бриге за децу, нису организовале оптималну мрежу здравствених институција које би обезбеђивале адекватну здравствену заштиту свој деци. Чланице ће указати надлежним државним органима на потребу планирања већег броја специјалиста, посебно педијатара, у складу са упоредним стандардима, а ради остваривања принципа доступности здравствене заштите свој деци. Све државе, независно од њихове економске развијености, сусрећу се са проблемом једнаке доступности здравствених услуга, јер деца из удаљенијих крајева немају једнаке могућности приступа лечењу у односу на децу из већих градова. Квалитет здравствене заштите не би смео да зависи од економске моћи неке локалне средине, па би зато држава, својим инструментима, морала бити гарант равноправности све деце на њеној територији. Наиме, посебну бригу о деци не би требало препустити локалним заједницама без могућности надзора и ефективног посредовања државе када је то у интересу деце и конкретне буџетске подршке државе.

Посебно је наглашена неприхватљивост јавног објављивања личних података деце у вези са њиховим лечењем, па ни у случају посебно успешних метода или нових здравствених захвата.

У систему обавезног здравственог осигурања деца би морала бити самостални носиоци права, а њихова права не би смела бити условљена плаћеним доприносима њихових родитеља или старатеља.

Недопустиво би било помирити се са чињеницом да постоје деца без личних докумената, којима је због тога отежано или онемогућено остваривање права на здравствену заштиту.

Указано је на раскорак између декларативних и прописима одређених права и њиховог остваривања, чему ће институције за заштиту дечјих права и убудуће посветити посебну пажњу.

Потребно је укључити децу у нормативно уређење здравствене заштите која се односи на њих, као и да она буду обавештена и упозната о својим правима на одговарајући начин.

Подстицати надлежне органе да воде и прате податке од значаја за планирање у овој области.

Према потреби и у оквиру својих надлежности омбудсмани ће се укључивати у припремање прописа, који на било који начин уређују дечја права, али истовремено водити рачуна да својим радом не преузимају одговорности других државних органа које, иначе, надзиру.

На конференцији је изабран Уред правобранитељице за дјецу Републике Хрватске, као домаћин наредне годишње конференције.

Допринос Мреже је поменут на годишњој конференцији европских омбудсмана за децу (ENOC) у Даблину од 2 до 5. 09.2008.године где је истакнута добробит коју од ње имају институције омбудсмана у региону, као и улога наше институције у њеном функционисању. Додатну корист представља и чињеница да је институција Покрајинског омбудсмана на годишњој конференцији у Даблину постала члан ENOC-а.

4.8 Вршњачка медијација

4.8.1 Друга пројектна година – наставак

Финансијер: Министарство иностраних послова Владе Краљевине Норвешке

Партнер: Нансен Дијалог Центар Србија

Реализатор: Покрајински омбудсман

Школа учесница: "Зрењанинска гимназија"у Зрењанину

4.8.1.1 Реализација другог семинара

Датум одржавања: 24-27. јануар 2008.

Место: Хајдуково

Циљна група: Ученици другог и трећег разреда „Зрењанинске гимназије“ у Зрењанину

Број учесника: 18

Тренери: Станислава Видовић, психолошкиња, специјалисткиња медијације ГТЗ (Немачка техничка сарадња); Ирина Бурка Парчетић, омбудсман општине Сомбор; Сања Риста, стручна сарадница за заштиту права детета, Покрајински омбудсман; Јадранка Јерковић, стручна сарадница за заштиту људска права

Метод рада: радионичарски

4.8.1.1.1 Програм и циљеви

Карактеристике адолесценције и промене у овом развојном периоду (посебно у изражавању емоција), питање идентитета, ненасилна комуникација, комуникацијске вештине, значај вршњачког утицаја, притисак вршњака, идентификација конфликта из школске свакодневице, одабир потенцијалних случајева за медијацију, преговарање, разлике између преговарања и медијације, симулација конфликта и практично вежбање медијације.

4.8.1.2 Реализација трећег семинара

Датум одржавања: 1- 4. март 2008.

Место: Хајдуково

Циљна група: Ученици другог и трећег разреда "Зрењанинска гимназија"у Зрењанину

Број учесника: 17

Тренери: Станислава Видовић, психолошкиња, специјалисткиња медијације ГТЗ (Немачка техничка сарадња); Ирина Бурка Парчетић, омбудсман општине Сомбор; Сања Риста, стручна сарадница за заштиту права деце, Покрајински омбудсман; Ален Шајфар, референт за послове информационе технологије (у својству организације и техничке подршке)

Метод рада: радионичарски

4.8.1.2.1 Програм и циљеви

Усавршавање технике рада у медијацији, симулација случајева и вежба медијације кроз различите облике рада, упознавање са вештинама и начинима презентације, промовисања и примене пројекта у школи, тимски рад.

По завршетку обуке ученицима/цама је у мају 2008. уручен сертификат о завршеној обуци из вршњачке медијације, чиме је ова група полазника постала друга група вршњачких медијатора у АПВ у овом пројекту.

Сусрет вршњачких медијатора из прошлогодишњег циклуса обуке реализован је у Сомбору 17. марта са циљем упознавања вршњачких медијатора/ки из Зрењанинске гимназије са вршњачким медијаторима у Средњој Пољопривредно-прехранбеној школи у Сомбору. Такође, за заинтересоване ученике/це обе школе 11. априла организована је обука из тренерских вештина у трајању од два дана, са циљем проширивања сазнања у области медијације и осталим ученицима школе.

4.8.2 Закључци и препоруке

Општи закључак: иако 2008. годину карактерише скроман помак у усвајању вршњачке медијације као технике ненасилног решавања конфликта у школама – присутан степен насилног понашања међу ученицима/цама захтева снажније повезивање школа ради системског усвајања овог конструктивног модела решавања сукоба.

Препоруке: Као и претходне године, и овог пута би због великог интересовања за проширење сазнања у области решавања конфликта (како ученика/ца, тако и просветних радника/ца) препорука била да Покрајински секретаријат за образовање и Министарство просвете Републике Србије омогуће усавршавање сазнања у овој области свим заинтересованим просветним радницима/ама. Обука из вршњачке медијације у којој се ученици оспособљавају за вештину ненасилног решавања конфликта показала се као добар модел развоја ученичке одговорности и партиципације у школи.

4.9 Реализоване активности

Календар значајнијих активности која се тичу заштите права деце у 2008. години	
Датум	Назив активности
10. јануар	Посета ученика из Инђије, Покрајински омбудсман, Нови Сад
24 – 27. јануар	Реализација другог модула обуке из вршњачке медијације, Хајдуково
13 – 14. фебруар	Састанак – у оквиру пројекта медијације, ревидирање постигнутог
1– 4. март	Реализација трећег модула обуке из вршњачке медијације, Хајдуково
17. март	Сусрет вршњачких медијатора из претходног и овогодишњег циклуса обуке, Сомбор
10. април	Тематски састанак у оквиру Мреже омбудсмана за децу у југоисточној Европи, "Домови за децу у светлу реформе социјалне заштите", Нови Сад

11. април	Реализација обуке у области тренерских вештина са вршњачким медијаторима, Хајдуково
20. април	Учешће на округлом столу поводом Дана ненасилног отпора " <i>Ми смо ти који су посрнули, они нас само прате!</i> ", о теми вршњачког насиља, Нови Сад, Скупштина АПВ
22. април	Учешће на конференцији <i>Локални Инклузивни Тимови – како остварити инклузивно образовање</i> , у организацији Центра за интерактивну педагогију, Београд
8. мај	Округли сто под називом " <i>Законодавство у области насиља у породици и ватреног оружја</i> ", СЕЕСАЦ – South Eastern and Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons, Београд
20. мај	Учешће на округлом столу, European Comission Anual Progress Report on Serbia у организацији УНИЦЕФ и СЦ УК, Београд
28. мај	Свечана додела сертификата вршњачким медијаторима у оквиру пројекта <i>Омбудсман као медијатор</i> , Нови Сад
30. мај	Учешће на конференцији <i>Механизми за остваривање и заштиту права детета у Републици Србији</i> , Заштитник грађана у сарадњи са Центром за права детета, мисијом ОЕБС-а у Србији и канцеларијом Каталонског омбудсмана, Београд
12. јун	"Одрживост Мреже омбудсмана за децу у Југоисточној Европи", тематски састанак у оквиру Мреже омбудсмана за децу у југоисточној Европи, Нови Сад
16. јун	Посета Уреду правобранитељице за дјецу, Загреб
16 – 18 . јун	Присуство на средњорочном прегледу постигнућа Save the Children Norway, Сарајево
2 – 5. септембар	Учешће на годишњој конференцији ENOC-а (Даблин)
13 – 14. октобар	Учешће на годишњој конференцији Мреже омбудсмана за децу у југоисточној Европи са темом " <i>Здравствена заштита деце</i> " (Република Словенија, Брдо код Крања)
1. децембар	Учешће на округлом столу " <i>Физичко кажњавање деце у породици – каква санкција следи</i> " у организацији Заштитника грађана, Београд

4.10 Планиране активности

- Наставак реализације треће године пројекта "Омбудсман као медијатор"
- Учешће на годишњој конференцији "Мреже омбудсмана за децу у југоисточној Европи" и наставак сарадње са институцијама омбудсмана за децу у региону
- Учешће на годишњој конференцији ENOC-а

- Посете домовима за децу без родитељског старања и са сметњама у развоју
- Посете дневним боравцима за децу са сметњама у развоју у локалним самоуправама где постоје
- Увид у облике и начине у остваривање права деце у ученичким домовима АПВ
- Истраживање о томе колико су средњошколци упознати са корпусом људских права
- Обележавање 20-годишњице усвајања Конвенције УН о правима детета
- Подршка локалним самоуправама у промоцији и унапређивању заштите права детета

5. ОПШТЕ НАДЛЕЖНОСТИ

5.1 Остваривање људских права у области урбанизма, просторног планирања и заштите животне околине

Драгомир Секулић

Од самог оснивања институције Покрајинског омбудсмана област урбанизма, просторног планирања, заштите животне средине, па и комуналне делатности у општинама је једна од најзаступљенијих у представкама грађана и грађанки. У 2008. години основни проблеми у остваривању људских права у овим областима јесу, као и претходних година, неефикасност у решавању, непоштовање прописаних рокова и неизвршавање правоснажних решења.

Неефикасност у решавању се огледа, у највећој мери, у чињеници да поступци за легализацију бесправно подигнутих објеката још увек нису окончани, што с једне стране доприноси правној несигурности у овој области, а с друге стране поспешује злоупотребу права и у крајњој мери и даљу бесправну изградњу. Трошкови поступка за легализацију бесправно подигнутих објеката су нижи а такође и процедура за исходавање неопходних дозвола у поступку легализације је упрошћена у односу на изградњу која се одвија у складу са одредбама Закона о планирању и изградњи, што доводи до фаворизовања бесправне изградње, неједнакости странака и злоупотребе права.

Рокови који су прописани законом се и даље не поштују од стране органа управе. Процедура је компликована и неразумљива за странке и у великом броју случајева долази до ћутања управе. У одговорима упућеним од стране органа управе Покрајинском омбудсману се истиче да узроци ових проблема јесу недовољан број запослених у већим општинама, недостатак средстава за рад органа управе, неповезаност података јавних и јавно-комуналних предузећа са базом података органа управе и непостојање или неефикасност информатичког система.

Решења која доносе општинске управе, нарочито грађевинске инспекције, се и даље често не извршавају. Пример за ову појаву су решења грађевинских инспекција о рушењу бесправно подигнутих објеката која се у великом броју случајева не извршавају и поред правоснажности. Одговори органа управе у овим случајевима се углавном свODE на недостатак средстава која би била намењена за уклањање бесправно подигнутих објеката и на техничке проблеме. Евентуални недостатак средстава у буџету за намену рушења бесправно саграђених објеката не сме бити разлог за неизвршење правоснажних решења инспекцијских органа, јер се тиме, с једне стране, поспешује наставак бесправне изградње и самовоља појединих субјеката, а с друге стране, такво поступање је директно у супротности

са начелима управног поступка - начело законитости, начело ефикасности и начело целисходности.

У овој области је повећан број обраћања грађана/ки због проблема одржавања непокретности који су стављени на списак објеката који уживају заштиту по основу Закона о културним добрима, односно који су евидентирани као непокретна културна добра. Сматрамо да је од изузетног значаја чување историјских споменика и споменика културе и да би ради тога требало пронаћи начин да се ови објекти сачувају, а власници правично обештете. Овај проблем је потребно размотрити са дужном пажњом, уважавајући пре свега опште интересе, али и интересе власника заштићених непокретности који се суочавају са проблемима одржавања, односно улагања средстава у одржавање својих непокретности, што их ставља у неравноправан положај у односу на остале грађане када је реч о одржавању стамбених објеката.

Такође је повећан број обраћања грађана у области заштите животне средине, где се посебно изражава бојазан због постављања базних станица за мобилну телефонију у близини стамбених објеката. У овој области је од изузетног значаја усвајање међународних стандарда за изложеност деловању мобилних телефона и базних станица и укључење истих у правну регулативу. Посебно је значајно пратити истраживања и резултате истраживања о покретним телекомуникацијама, покретним телефонима, базним станицама и њиховом утицају на здравље људи, а посебно резултате Међународног ЕМФ пројекта у саставу Светске здравствене организације и пројекат "Телекомуникације и програм здравственог истраживања" (MTHR-Mobile Telecommunications and Health Research). Такође је потребно у већој мери укључити грађане у процес доношења одлука у вези са заштитом животне средине и едуковати грађане о њиховим правима у наведеним поступцима.

5.1.1 Планиране активности

Планиране активности Покрајинског омбудсмана за 2009. годину биће усмерене на заштиту економских и социјалних права грађана а посебно заштиту права запослених. Сматрамо да је потребно, ради ефикасније заштите наведених права, што пре окончати поступак приватизације, која је требала бити завршена до краја 2008. године.

Наиме, продужавањем наведеног поступка многи грађани себе доживљавају као жртве транзиције због великог броја радника који остају без посла. Губитак радног места услед реструктурирања привреде неретко је повезан са кршењем радних права и смањењем степена социјалне и здравствене заштите.

5.2 Мониторинг затвора, појединих аспеката рада полиције и заштита одраслих и остарелих особа на територији АПВ

Стеван Арамбашић

Покрајински омбудсман је и у току 2008. године наставио са разматрањем и поступањем по представкама лица која се налазе на издржавању казне затвора или се налазе у притвору. Представке су упућивала лица или њихови блиски сродници и све се односе на боравак и третман у неком од затвора на територији АП Војводине, осим у једном случају, када се представка односила на Васпитно-поправни дом за малолетнике у Крушевцу.

Укупан број представки лица је 15 и ове представке су упућиване поштом или убацивањем у сандуке покрајинског омбудсмана који се налазе у свим затворима на територији АП Војводине.

ЗАКОН О ИЗВРШЕЊУ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА У ЧЛ.66 предвиђа да осуђени има право на смештај који одговара савременим хигијенским условима и месним климатским приликама, а у чл. 67 се каже да у спаваоници мора бити толико простора да на сваког осуђеног дође најмање осам кубних метара простора.

Реални капацитети за смештај затвореника на територији АП Војводине су знатно мањи, па указујемо на то да је пренасељеност затвора и препуњеност капацитета значајан проблем затворског система у Србији.

Затворски услови који угрожавају људска права, како је предвиђено у Европским затворским правилима, не могу се оправдати недостатком материјалних средстава, те пренасељеност затвора и смештај осуђеника у овакве услове представља кршење људских права лица која се налазе на издржавању казне затвора. Ово је случај са већином затвора на територији АП Војводине а нарочито се односи на КПЗ Сремска Митровица, где је услед реконструкције појединих објеката, у циљу побољшања услова смештаја у складу са међународним стандардима, у тим објектима смањен капацитет за боравак осуђеника, па је прекобројност постала још израженија.

Притужбе која су упутила лица која се налазе на издржавању казне затвора у највећем броју се односе на неадекватну здравствену заштиту, храну и поступке с притужбама упућеним затворској управи и Управи за извршење заводских санкција Министарства правде Републике Србије.

Закон о извршењу кривичних санкција у чл. 70. предвиђа да осуђени има право на исхрану подобну да одржи његово здравље и снагу, на три obroка дневно чија укупна вредност не сме бити мања од 12.500 дула. У истом члану у ставу 4 предвиђено је да лекар или друго стручно лице проверава, пре деобе obroка, квалитет исхране и налаз уноси у одговарајућу књигу.

Непосредним увидом на терену установили смо да се поштује законска процедура верификације квалитета исхране и енергетске вредности исхране, констатацијама у за то предвиђене уписнике од стране лекара или одговорних лица.

Међутим, исхрана није адекватна и од осуђеника, али и од затворске управе добили смо потврду да ретко добијају свеже поврће. Од неколико осуђеника у Сремској Митровици смо сазнали да су јабуку добили пре шест месеци и то када је долазио у посету неко из Министарства правде.

Значајан број осуђеника не користи уопште исхрану у затвору, јер има материјалних средстава да купује храну у кантини, или пак добија у виду пакета од породице. Посебно је угрожена категорија оних осуђеника који немају породицу или нису у контакту са породицом, дакле немају материјалну подршку споља, тако да у исхрани користе само затворску храну.

Здравствена заштита, односно представке на неадекватну здравствену заштиту у затворима се односе у првом реду на немогућавање специјалистичких прегледа, операција и посттрауматског третмана, најчешће физијатријског. Члан 101. Закона о извршењу кривичних санкција предвиђа да осуђени ужива бесплатну здравствену заштиту и да се осуђени коме се не може пружити одговарајућа здравствена заштита упућује у Специјалну затворску болницу или другу здравствену установу, а трудница ради порођаја у породилиште. Европска затворска правила 40.3 предвиђају да затвореници треба да имају приступ здравственим службама без дискриминације по основу њиховог правног статуса. Ситуација у затворима није у складу са цитираном законском одредбом и европским затворским правилима

Лекари и остало медицинско особље не односи се према осуђеницима као према пацијентима, према тврдњама осуђеника. Исказе о тегобама узимају са великом резервом, сматрају да сви симулирају болест и сл. У неколико наврата смо се обраћали здравственој служби КПЗ Сремска Митровица како би осуђеницима била дата могућност да остваре право на здравствену заштиту.

Здравствена политика у затворима није интегрисана у националну здравствену политику. Сматрамо да је неопходно да Министарство здравља и национална здравствена служба буду задужени и за питање здравствених услуга у затворима, а што је у складу са препорукама РЕЦ (2006) министара држава чланица Савета Европе на европска затворска правила. Такође, не ретко се дешава да се ускраћује неки лек који се налази на тзв. позитивној листи, чак и након наше интервенције добијамо податак од затворске здравствене службе да су наводи из представке тачни, уз образложење да је била несташица тог лека на тржишту. Провером код одговорних лица у Апотекарским установама установили смо да се лек налази на позитивној листи и да је током целе протекле године снабдевање истим било константно, дакле није било несташице. Ова чињенична ситуација указује на могућност да се лицу које се налази на издржавању казне затвора ускрати право на здравствену заштиту објашњењем које то лице није у могућности да провери, нити је у могућности да се жали.

Сматрамо да је сметња бољој и организованијој здравственој заштити у затворима и „преплитање“ надлежности Министарства правде које је одговорно за целокупну уређеност медицинске службе, финансирање и набавку средстава и третман лица-пацијената у затворима, док Министарство здравља има задатак да

контролише стручност рада здравствених служби у затворима. У циљу боље и ефикасније здравствене заштите део надлежности и одговорности за уређење ове делатности треба пренети са Министарства правде на Министарство здравља Републике Србије.

Оно на што је неопходно указати, као на преку потребу у делу здравствене заштите лица која се налазе на издржавању казне затвора, јесте здравствена заштита група осуђеника који су зависници од дроге. У затворским условима они углавном нису у могућности да наставе са својим навикама. Због тога долази до одређених физичких и психичких сметњи, па је њихово понашање проблем и за друге затворенике, али и за затворско особље. Неопходно је и ову категорију осуђеника **увек** упутити на лечење и омогућити им, односно, пружити шансу за излечење.

Јасно се уочава недостатак неуропсихијатара у систему здравствене заштите у затворима јер услови у затвору, живот без породице, дужина казне не ретко и случајеви злостављања од старне других осуђеника и особља, доприносе сталном порасту различитих психичких поремећаја и појави суицида. Сматрамо да је неопходно трајно ангажовање овог лекарског профила, јер се потребе не задовољавају само консултантским ангажовањем лекара неуропсихијатра. Једна од могућности је и да у сваком затвору постоји бар један квалификовани здравствени радник који поседује знање у области психијатрије.

Затворска управа има одговорност за здравље лица лишених слободe, јер су они довољно кажњени лишењем слободe и не може се оправдати погоршање њиховог положаја кроз физичку или менталну патњу.

Закон о извршењу кривичних санкција у чл. 174. каже да је завод дужан да пре отпуштања осуђеног са извршења казне затвора установи да ли му је и каква помоћ потребна након отпуштања те да о потреби и врсти помоћи завод обавештава орган старатељства надлежан према пребивалишту, односно боравишту отпуштеног лица, или одговарајућу организацију или удружење.

У пракси овај део законске обавезе се своди на допис Центрима за социјални рад да одређено лице излази на слободу, без неке раније и јасније хоризонталне координације ових институција у циљу постпеналне заштите осуђеника. Након изласка осуђеника, улога центара за социјални рад представља углавном омогућавање остваривање права на једнократну новчану помоћ, или евентуално неког материјалног обезбеђења. У овим случајевима не узима се у обзир специфичност ситуације и околности у којима се то лице налази (без стана, одбачени од породице, несналажење у спољном свету, неретко и презир околине и сл.) и потреба за обухватнијим третманом таквих лица, а не само инкорпорирањем у већ постојеће системе социјалне заштите.

Постпенална заштита треба да буде започета у периоду пред отпуштање осуђеника кроз хоризонталну координацију затвора и органа старатељства, јер један од разлога рецидива и повратка у затвор је и незаинтересованост заједнице за ова лица.

На основу свега изнетог упућујемо следеће:

ПРЕПОРУКЕ

- Постпенална заштита треба да буде започета у периоду пред отпуштање осуђеника кроз хоризонталну координацију затвора и органа старатељства,
- Неопходно је да се здравствена политика у затворима интегрише у националну здравствену политику, односно, сматрамо да је неопходно да Министарство здравља и национална здравствена служба буду задужена и за питање здравствених услуга у затворима, што је у складу са препорукама РЕЦ (2006) министара држава чланица на европска затворска правила.
- Неопходно је проширити активности редовних посета на места у којима се налазе лица лишена слободе у складу са Опционим протоколом и на полицијске станице, имиграционе центре, центре за азиланте и сл.;
- Омогућити осуђеницима у окружним затворима, а који су осуђени на дуже казне, да буду радно ангажовани;
- Имајући у виду нови ЗИКС, као и неколико подзаконских аката неопходно је права и обавезе затвореника као и кућна правила (кућни ред) учинити доступнијим затвореницима, штампањем одговарајуће брошуре или на други адекватан начин (истицањем прегледног кућног реда на видном месту и сл.);
- Омогућити затвореницима адекватну спољну бесплатну правну помоћ, нарочито када се ради о остваривању неких права у вези са третманом, положајем, уопште, боравком у затвору и то ангажовањем спољних сарадника, или формирањем посебног тима за такве послове на нивоу Министарства правде;
- Увести медијацију као начин решавања сукоба између затвореника, као начин решавања спорова између лица која се налазе на издржавању казне затвора и затворског особља;
- Увести једнообразне обрасце за притужбе и жалбе осуђеника упућене затворској управи;
- Подзаконским актима уредити и као обавезно увести утврђивање здравственог стања у време пријема у казнено-поправну установу и у тренутку напуштања установе, а такође и могућност добијања потврде о овим чињеницама;
- Доследније уредити вођење и чување евиденције, проширењем круг обавезних регистара (поред досадашња три) а нарочиту пажњу обратити на вођење евиденције која се односи на жалбе упућене затворској управи и то у делу који се односи на пријемне печате, рокове за одговор и сл.;
- Проширити обавезно вођење евиденције и то нарочито:
 - посетама лекару;
 - свим инцидентним ситуацијама;
 - свакој примени силе;
 - свакој употреби ватреног оружја;

5.3 Извештај о раду Служби за одрасла и стара лица при Центрима за социјални рад

Канцеларија Покрајинског омбудсмана је обишла већи број центара за социјални рад на територији АП Војводине, а након поступања у значајном броју предмета поводом обраћала одраслих и старих особа представкама у којима су тражили помоћ за решавање различитих проблема. Циљ поменутих посета је био упознавање са начином рада Служби за одрасла и стара лица при центрима за социјални рад како би се установило са каквим се проблемима поменуте службе сусрећу у свом раду и размотриле могућности сарадње са канцеларијом Покрајинског омбудсмана.

Проблем на који је указано у већини центара за социјални рад су поступци лишења пословне способности у којима центар има улогу подносиоца предлога. Закон о ванпарничном поступку у члану 38 предвиђа да „лице према коме се поступак за лишење пословне способности води мора бити прегледано од најмање два лекара одговарајуће специјалности, који ће дати налаз и мишљење о душевном стању и способности тог лица за расуђивање”. Питање о томе ко има обавезу да у овим случајевима сноси трошкове вештачења није системски решено и извор је проблема у раду центара. Наиме, у одређеном броју општина ове трошкове сnose центри, јер је став суда у тим општинама да центар као предлагач треба и да сноси трошкове, док у другим општинама суд сноси ове трошкове из средстава буџета. Међутим, у буџетима центара нема новчана средства из којих би ти трошкови могли да буду покривени, тако да се центри налазе у ситуацији да не могу да финансирају своје обавезе.

Такође, у току 2008. године повећан је број поступака за лишење пословне способности јер је надлежно министарство обавестило центре о обавези да покрену поступке за лишење пословне способности за лица која се налазе у установама социјалне заштите већ дуги низ година. Ова околност је довела до значајног повећања потребних средстава за ове поступке за које центри не поседују средства. Центри су се обраћали надлежном министарству са захтевом да се овај проблем реши, али нису добили одговор.

Сматрамо да би овај проблем требало решити на системски начин, односно, или обезбеђивањем средстава за трошкове поступка, или би трошкове требало финансирати из буџета суда. За решавање овог проблема потребна је и сарадња надлежних министарстава.

Све центре за социјални рад сусрећу се са проблемима у поступцима смештаја лица у установе социјалне заштите. Наиме, потребе су много веће од постојећих капацитета. На свако слободно место у установи социјалне заштите чекају десетине захтева за смештај, а некада се на смештај чека и по неколико година. С друге стране, постоји тенденција смањења броја корисника у установама због обезбеђивања адекватних услова за смештај, а капацитети годинама нису повећавани. Ова ситуација доводи до тога да установе социјалне заштите морају да бирају кориснике које ће примати. У пракси, установе одбијају да приме на смештај особе које су лечене од алкохолизма (чак и ако више не конзумирају алкохол), лица са хроничним обољењима, лица која примају

дијализу, дементне особе (али примају непокретне дементне особе), лица са ампутираним ногама, оболеле од карцинома. Посебан проблем представља смештај лица са комбинацијом поменутих фактора а нарочито лица код којих постоји ментална ретардација комбинована са душевним обољењем. На територији АП Војводине постоје само два дома за душевно оболела лица и то у Чуругу и Старом Лецу, као и у Новом Бечеју али само за жене. Неопходно је указати и на то да ниједан дом у Републици Србији не жели да прими лица коју су отпуштена након издржане мере безбедности обавезног психијатријског лечења, а након почињеног кривичног дела убиства, или наношења тешке телесне повреде.

Смештај у прихватилишта и недостатак слободних места у прихватилиштима је такође проблем са којим се центри за социјални рад суочавају. Често је потребно да неко лице буде хитно смештено, међутим не постоји слободно место у прихватилишту. Такође, како су прихватилишта под ингеренцијом локалне самоуправе, постоји тенденција да се примају лица са територије те локалне самоуправе док се лица са подручја других локалних самоуправа „бирају”.

Велики број ситуација у којима је центар непосредни старатељ одређеном лицу, углавном у случајевима у којима то лице нема имовину и када, или нема сроднике или сродници нису заинтересовани, односно одбијају да буду старатељи тим особама. Према новим законским одредбама сродници имају могућност да одбију постављење за старатеље.

Постојећи закон даје могућност да старатељи наплате своје ангажовање, али су изостали сви подзаконски акти којима би се детаљније уредила ова област (формирање комисије, начин и механизми остваривања надокнаде за старатељски рад и сл.) У центрима постоји велики број оваквих, непосредних старатељстава (десетине случајева). Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад предвиђа да водитељ случаја не може бити старатељ, нити може пружати услуге кориснику чијим је случајем задужен. У таквој ситуацији се за рад по једном случају ангажују два радника центра (водитељ случај и старатељ) што повећава обим посла а не омогућује адекватан независни надзор над радом старатеља јер старатељ који је радник центра подноси извештаје центру. Осим тога, старатељи не добијају накнаду за свој рад иако је та могућност предвиђена законом. Један од предлога за боље уређивање ове материје је и увођење професионалних старатеља који би били лиценцирани и плаћени за свој рад, а контролисани од стране суда.

У одређеном броју центара за социјални рад указано је на проблеме са којима се радници центара суочавају приликом израде личних докумената за кориснике услуга, али и других поступака у којима је потребна сарадња са другим државним органима (Национална служба за запошљавање, Фонд за пензијско и инвалидско осигурање итд.). При изради докумената за своје кориснике као и прибављању различитих потврда и уверења, радници центара често чекају у редовима са осталим грађанима. Сматрамо да би радницима центра требало омогућити да поменуте послове обављају без чекања у реду. Један од проблема са којим се центри сусрећу јесте и пријава пребивалишта за лица која не поседују имовину. Такве особе не могу да пријаве пребивалиште, тако да често буду пријављене на центар за социјални рад, па чак и на адресу неког од радника центра.

Центри за социјални рад су истакли и проблеме са којима се сусрећу у расподели средстава из материјалног обезбеђења породице. Наиме, дешавало се да радници центра на терену установе да лице које је поднело захтев за примање помоћи живи у опремљеној кући, да поседује аутомобил и да, према мишљењу центра, има довољно средстава за живот. Таквом лицу центар не би одобрио материјално обезбеђење али је у великом броју случајева другостепени орган укидао таква решења јер су формално испуњени услови (подносилац захтева је приложио пратећу документацију). Запослени у центрима сматрају да на овај начин материјално обезбеђење примају лица која за то не испуњавају услове и да би се та финансијска средства могла рационалније користити, односно преусмерити онима којима је та помоћ потребнија.

5.4 Активности на контроли појединих аспеката рада органа унутрашњих послова у АП Војводини

Активности на контроли појединих аспеката рада органа унутрашњих послова у АП Војводини и поступања по препорукама Покрајинског омбудсмана и Заштитника грађана упућених МУП-у поводом издавања личних исправа, почела је 17. 10. 2008. године, а последња контрола обављена је 14.11.2008. године. У току контроле на терену смо обишли укупно 34 места на којима се издају нова документа (места, полицијске управе, станице и полицијске испоставе).

Опште запажање указују да се поштују препоруке Заштитника грађана, али је неопходно упутити нови сет препорука након анализе ових записника.

У већини полицијских станица омогућено је заказивање термина за предају докумената, али проблеми су и даље велики и изазивају незадовољство грађана и то у великим срединама, као нпр. Новом Саду, где грађани заказују термин за предају докумената раним јутарњим доласком, па неретко у реду стоје и одмах иза поноћи како би заказали термин за предају докумената. Неопходно је наложити, односно јасно утврдити методологију заказивања термина за предају докумената, како би се избегле произвољности.

У погледу радног времена на неким местима је организован рад у две смене, где постоји потреба за таквим начином рада, односно где има довољан број извршилаца на тим управним пословима. Иста је ситуација и са радом суботом, с тим што у неким мањим местима нису организовали радну суботу (јер само једна особа ради те послове), али долазе и суботом на унапред заказан пријем докумената кад су у питању школска деца, лица која раде у иностранству, лица која нису у могућности да напусте радно место и сл.

Довољан је број места за пријем документације (осим у Темерину), шалтера или канцеларија али је евидентан недостатак фото-кабина, чак и у станицама где има довољно референата

Обрасци личних докумената не постоје на језику националних заједница, али постоји могућност да име власника исправе буде написано на језику народа

коме припада, уколико је и приложена одговарајућа документација (извод из матичне књиге рођених) на том језику.

Плаћање накнаде трошкова техничке израде докумената је углавном могуће, или у самом објекту полиције, или у непосредној близини.

Клима уређаји постоје у мањем броју станица, док су клупе и столице доступне у готово свим станицама.

Просечно време обраде појединачних захтева је од 15-45 минута, што зависи од брзине рада обједињеног система. Сугестије запослених су се односиле углавном на спорост технике, застарелост уређаја и недовољан број извршилаца.

Обавештења су на свим местима истакнута на српском језику, а само у неколико полицијских станица и на језику који је у службеној употреби у тој општини. Такође, радници су углавном оспособљени за комуникацију на језику националне заједнице, ако не непосредни извршилац, онда неко из те полицијске станице.

Приликом ове контроле наишли смо на изузетну сарадњу, како старешина, тако и непосредних извршилаца ових правних послова, осим у два случаја - у полицијским испоставама у новосадском насељу Клиса и насељеном месту Футог, где референти нису желели да разговарају, нити смо били у ситуацији да извршимо контролу, јер никога од старешина није било.

Сматрамо да је неопходно уважити следеће закључке контролних посета:

- постојећом динамиком рада у појединим срединама неће бити могуће поштовати законом предвиђене рокове за добијање нових личних исправа; (нпр. у Кањижа где 90% укупног становништва поседује путну исправу);
- узимајући у обзир тренутно стање и укупан број захтева у раду, те чињеницу да се очекује издавање нових саобраћајних и возачких дозвола, издавање нових регистарских таблица - што све спада у сектор управних послова МУП-а, неопходно је унапред створити одговарајуће услове за ове додатне послове, односно унапредити рад на постојећим пословима;
- побољшати рад централизованог система, јер се основна примедба свих референата управо спорост система;
- допунити програмски систем могућношћу ЗАМЕНЕ и за важеће старе личне карте, као и за путне исправе;
- подстицати грађане да подносе истовремено захтеве за оба документа;
- у појединим срединама је због хитности и ниже цене израде у протеклом периоду издаван (и даље се издаје) значајан број старих личних карата које имају рок важења до 27.07.2011.године. Неопходно је Министарству указати да је тај датум уједно и дан када ће значајан број личних карата престати да важи, те и то може бити додатни притисак на управни сектор МУП-а;
- услед неусаглашености Закона о држављанству и Закона о матичним књигама неопходно је да МУП упуту упутство о решавању ситуација непреведених властитих имена, или уписаног само имена или само презимена на језику етничке заједнице;

- упростити процедуре за путне исправе деце, као и додатно упростити процедуру за особе са инвалидитетом;
- утврдити обавезност истицања обавештења на језицима који су у службеној употреби на територији коју покрива полицијска станица-испостава. Обавештења треба да обухватају све релевантне информације за остварење конкретног права у односу на све категорије подносиоца захтева.

Приликом обиласка полицијских управа, станица односно полицијских испостава на територији АП Војводине ради повећања јавног поверења и обезбеђења демократске одговорности, на терену смо уочили и неке пропусте и проблеме на које наилази полиција у обављању своје свакодневне делатности.

5.4.1 Извештај о просторијама за полицијско задржавање

Полиција у складу са одредбама Закона о полицији - чл.53, има могућност задржавања особа у временском трајању од најдуже 24 часа. Ово полицијско задржавање је релативно кратког трајања и не може се очекивати да физички услови задржавања буду тако добри унутар полицијске установе као на другим местима лишења слободе, где се особе задржавају током дужег временског периода. Ипак, основни материјални услови морају бити задовољени.

У складу са стандардима ЦПТ-а све полицијске ћелије морају бити разумних димензија у односу на број особа које су у њима смештене и морају бити довољно осветљене (тј. са довољно светла за читање осим у време спавања), те довољно проветрене. По могућности ћелије би требало да имају природно светло. Просторије за задржавање би требало да буду опремљене тако да се омогући одмор (нпр.фиксираним столицама или клупама), а особама које преко ноћи морају остати у просторији требало би обезбедити чисте душеке и ћебад. Задржаним особама требало би да буде омогућено да своје природне потребе задовољавају у чистим и пристојним условима, те да морају имати одговарајуће погодности за прање. Стандарди који се сматрају пожељним нивоом (а не највишим стандардом) приликом процене полицијских ћелија намењених једној особи за боравак дужи од неколико сати: величине 7 квадратних метара, са 2 или више метара од зида до зида, 2,5 метара између пода и плафона.

На терену, односно на територији АП Војводине, само су у малом броју полицијских станица задовољени ови стандарди, тако да је неопходно да се просторије за полицијско задржавање уреде и оспособе у складу са поменути стандардима ЦТА-а. У неким полицијским станицама у овим просторијама нема грејања, само су неке под видео надзором, више од 90% нема природног светла, нема санитарног чвора, односно задржано лице лупањем на врата обавештава дежурног службеника да мора да користи тоалет.

У неким полицијским станицама је одмах речено да су просторије неусловне и да их не користе, него уколико имају задржавање користе просторије прве суседне полицијске станице са територије исте полицијске управе. Такође, има полицијских станица у којима постоји само једна просторија за задржавање па се поставља питање истовременог задржавања особа различитог пола.

Храна ни у једној полицијској станици није обезбеђена, односно не дају је задржаним лицима, односно довијају се на различите начине (скупљају новац па приликом куповине доручка за запослене, купују и доручак за задржано лице).

У складу са стањем у полицијским станицама на територији АП Војводине, као и са чињеницом да је нацртом новог Закона о безбедности у саобраћају предвиђено обавезно задржавање особа које су возиле у алкохолисаном стању и код којих је утврђена алкохолисаност од 1,2 промила, сви су изгледи да ће доћи до већег броја задржавања, па и особа женског пола, због чега упућујемо МУП-у РС следећу

ПРЕПОРУКУ

- неопходно је у свим полицијским станицама, односно на местима где се обавља полицијско задржавање, просторије уредити тако да буду разумних димензија у односу на број особа које су у њима смештене и довољно осветљене (тј. са довољно светла за читање, осим у време спавања), те довољно проветрене и са природним светлом;
- Обезбедити довољан број просторија, минимум две, због евентуалне потребе за задржавањем особа различитог пола;
- Обезбедити у свим станицама душеке и ћебад у случају дужег задржавања, преко 12 часова;
- Утврдити обавезу давања хране задржаним лицима (један од начина је СДО);
- Обезбедити нормалан приступ санитарном чвору и несметан приступ води за пиће;
- Обезбедити видео надзор ових просторија или на други начин обезбедити да задржана лица имају контакт са радником полиције.

5.4.2 Заступљеност припадника етничких заједница у полицији

Прикупљање података о етничкој припадности представља веома осетљиво и спорно питање, али га не треба избегавати, уз поштовање стандарда у вези са правом на заштиту података о личности.

Општи закључак је да национална структура запослених у полицији, а нарочито оне категорије лица која носи униформу и чији су послови везани за рад на терену, не одговара националној структури становништва на терену који покрива та полицијска управа. У срединама у којима постоје припадници етничких заједница као припадници полиције стиче се утисак потпуне прихваћености унутар полиције, равномерног поступања и једнаких могућности за напредовање. Неопходно је да држава, односно МУП Републике Србије осмисле активности и усмере деловање на подстицање младих људи, нарочито припадника етничких заједница за рад у полицији, али наравно без спуштања стандарда за кандидате који су припадници мањинске заједнице. Посебним мерама треба охрабрити кандидате/киње и помоћи им да достигну потребне

стандарде. Сматрамо да су те активности потребне, нарочито када је у питању ромска заједница, због тога што су Роми најмање заступљени у полицији.

Заштита и промовисање особа које припадају националним мањинама представљају основне факторе демократије, мира, правде и стабилности унутар и међу чланицама држава ОЕБС-а (Повеља о Европској безбедности).

На терену се стиче утисак доброг рада полиције и односа поверења између полиције и грађана, уопште, а такође у мултиетничким срединама. Припадници полиције, који су уједно и припадници етничке заједнице која живи на тој територији, су неопходни за рад полиције на терену што се показало рецимо у полицијској станици Сента на раду у салашким центрима (Торњош) где становништво у значајном проценту разуме само мађарски језик, па је интервенција полицајца који не говори мађарски језик беспредметна.

Такође сматрамо да полиција у појединим срединама у Војводини у редовим патролама, колико је то могуће (с обзиром на број припадника етничке заједнице у полицији) има етнички мешовите тимове у редовним патролама а у циљу изградње поверења јавности и унапређења своје ефикасности и оперативне делатности.

Треба указати на добру праксу полиције у Војводини да деца и млади људи посећују полицијске станице. Сматрамо да је то једна од добрих мера за већу заступљеност припадника етничких заједница у полицији.

5.4.3 Полиција и насиље у школама

Према међународним стандардима о људским правима, држава је у обавези да обезбеди право на безбедност особе и заштиту од стране државе од насиља или телесног повређивања, а у оквиру тога угрожене групе или особе требало би да уживају нарочиту заштиту. Сведоци смо пораста насиља у школама, на територији целе Републике Србије, па је анализирана могућност веће укључености полиције на територији АП Војводине у решавање проблема насиља у школама. Општи утисак је да је насиље у школама нешто више распрострањено у већим градским срединама и да су полицијске управе покушале да увођењем тзв. школског полицајца учине кораке ка решењу овог проблема.

Сматрамо да је ово питање неопходно решити »системски«, односно на нивоу целе Републике, те МУП РС у делу који се односи на тзв. Школског полицајца указујемо на следећа запажања.

На територији АП Војводине у срединама (које представљају већину) редовне полицијске патроле у оквиру редовног рада на терену обилазе и школске објекте с тим што је акценат присуства полиције стављен у време доласка и одласка из школе у обе смене и за време великих школских одмора. На територији полицијске управе Сомбор постоје тзв. Полицијски посетиоци, што сматрамо добром праксом полиције у пружању заштите школској деци. Полицијски посетиоци представљају активност усмерену, не само на заштиту школске деце, него и на верске објекте и сл. Став руководећих лица са којима смо разговарали у неким полицијским станицама је да постоји неопходност увођења «школског полицајца», али да је то једино могуће проширењем систематизације радних места и обезбеђивањем додатних средстава. Један од начина решавања овог проблема је и ангажовање тзв. **помоћне полиције**.

У помоћној полицији постоји могућност ангажовања пензионисаних полицајаца (а старосна граница за одлазак у пензију полицајца је 50 год.) закључивањем уговора о делу. Ради се о особама која су још увек радно способна, носе униформу, обучена су и имају искуства у раду на терену. Њихово ангажовање би било јефтиније а и одговорни су за свој рад полицији у складу са полицијском хијерархијом.

Препорука МУП РС би била неопходност увођења «школског полицајца» са јасно означеним делокругом рада.

У оквиру овог дела потребно је указати и на неопходност организовања обуке за више радника у оквиру свих полицијских станица на територији АП Војводине за рад са малолетницима, јер је у станицама углавном само једно лице посебно оспособљено за рад са малолетницима у складу са чл. 38 Закона о полицији што није довољно и понекад ограничава, отежава и успорава рад када су малолетници оштећена лица или пак, починиоци неких дела.

Препорука МУП РС је неопходност обуке већег броја полицијских радника за рад са малолетним лицима.

Списак полицијских управа и станица које је обишао заменик Покрајинског омбудсмана Стеван Арамбашић

Полицијска управа Нови Сад

1. Бач 17.10.2008.
2. Бачки Петровац 17.10.2008.
3. Бачка Паланка 4.11.2008.
4. Србобран 20. 10.2008. године
5. Бечеј 20.10.2008. године
6. Темерин 20.10.2008.
7. Нови Сад 28.10.2008.
8. Нови Сад
 - a. Детелинара 28.10.2008.
 - b. Клиса 28.10.2008.
 - c. Лиман 28.10.2008.
 - d. Футог 28.10.2008.
 - e. Петроварадин 28.10.2008.
9. Тител 29.10.2008
10. Врбас 31.10.2008.
11. Жабалъ 31.10.2008.
12. Ср. Карловци 3.11.2008.
13. Беочин 4.11.2008.

Полицијска управа Сремска Митровица

1. Ириг 22.10.2008.
2. Рума 22.10.2008.
3. Инђија 03.11.2008.
4. Стара Пазова 03.11.2008.

Полицијска управа Панчево

1. Панчево 29.10.2008.
2. Ковачица 29. 10.2008.

Полицијска управа Сомбор

1. Оџаци 17.10.2008.
2. Сомбор 13.11.2008.
3. Кула 13.11.2008.
4. Апатин 13.11.2008.

Полицијска управа Кикинда

1. Ада 14.11.2008.
2. Сента 14.11.2008.
3. Чока 14.11.2008.
4. Нови Кнежевац 14.11.2008.
5. Кањижа 14.11.2008.

6. РАД ПОДРУЧНИХ КАНЦЕЛАРИЈА

6.1 Извештај о раду канцеларије у Суботици

У току 2008. године канцеларији Покрајинског омбудсмана обратило се 284 странака телефонским путем или лично, које нису поднеле представке. Оне су, после разговора са стручном сарадницом, добиле савет или су упућене на орган који је надлежан за решавање проблема са којим се суочавају. Међутим, ако странка и поред објашњења о ненадлежности Покрајинског омбудсмана инсистира на покретању поступка, та представка се заводи као предмет (нпр. Реституција – поврат одузете имовине после другог светског рата или право на бесплатне акције грађана итд).

Велик број неинформисаних странака обраћа се канцеларији Покрајинског омбудсмана у Суботици ради пружања правних и стручних савета, иако у Суботици, у оквиру Општинског суда, делује и служба за пружање бесплатне правне помоћи.⁹⁴

На основу досадашњег искуства у раду ове подручне канцеларије може се констатовати да грађани имају поверења у институцију омбудсмана.

Канцеларија у Суботици примила је током 2008. године 62 писмене представке грађана. Један део представки није заведен, због тога што су подносиоци одустали, јер решавање њихових представки није у надлежности Покрајинског омбудсмана.

Једна од карактеристика рада канцеларије у Суботици јесте и то да се обраћа одређен број странака са територије општине Кањижа, Сента, Нови Кнежевац, Мали Иђош и Фекетић. У тим местима још није дошло до отварања канцеларије локалног заштитника грађана (грађанског браниоца-омбудсмана). Те представке које се односе на рад органа управе тих општина, заводе се у подручној канцеларији Покрајинског омбудсмана, чиме Покрајински омбудсман доприноси бољој заштити права грађана у тим општинама.

У канцеларији у Суботици 90% обраћања било је на мађарском језику.

На основу писмених представки и усмених обраћања грађана, основни проблем у вези са представкама које се односе на рад судова, јесте повреда права на правично суђење, те у делу дужине трајања судског поступка. У неким случајевима поступци неоправдано дуго трају, 5-6 година и више, а посебан проблем је извршење правоснажних и извршних одлука судова.

⁹⁴ У Суботици од 01.07.2008. године почела је са радом Служба бесплатне правне помоћи, као и Служба бесплатног заступања пред судовима и другим органима. Ова услуга је омогућена у Војводини на основу споразума између Извршног већа АП Војводине, Адвокатске коморе Војводине и Омбудсмана Каталоније. Бесплатну правну помоћ пружају адвокати у згради Нове општине, понедељком и петком од 13 до 17 сати. Бесплатна правна помоћ, односно бесплатно заступање намењено је, пре свега, сиромашнијем делу становништва односно, категоријама које испуњавају предвиђене услове.

Реформе правосудног система јесу почеле, али то још не даје очекиване резултате. У таквим случајевима странкама је онемогућена или битно одложена заштита права.

Велики број жалби грађана односи се на кршење права у области радних односа. Велики је број отказа радног односа по разним основама, а највећи је број због приватизације великих предузећа, или због стечаја. Запосленима се зарада, нарочито код приватних послодаваца, не исплаћује редовно, а постоји и велики број људи којима је ускраћено, или онемогућено право на годишњи одмор по закону.

Иако Покрајински омбудсман нема овлашћења да поступа према приватним послодавцима, странке упућујемо на надлежне органе – инспекције рада.

Странке се често жале и на нељубазност административних службеника нпр. у пензијском фонду, пореској управи итд.

Потребно је указати на чињеницу да су припадници националних мањина много мање запослени у неким државним органима - нарочито међу шалтерским радницима - него што је њихова заступљеност у становништву.

У 2008.г. повећан је број странака који су се обратили канцеларији са захтевом-примедбом које се односе на рад Опште болнице у Суботици и Здравственог центра у Суботици. Разлози подношења представке су незадовољство односом пацијента-болесног лица и медицинских сестара и лекара. Странке се жале на нељубазност, несавесно понашање здравствених радника према пацијентима и на дужину чекања специјалистичких прегледа.

Грађанима МЗ Суботице – Бачки Виногради, Шупљак, Чантавир и Душаново, Макова седмица, Палић, Велики Радановац и Хајдуково је током 2008. године пружена могућност да поднесу представке и непосредно разговарају са стручном сарадницом подручне канцеларије Покрајинског омбудсмана, тако што је пријем странака био организован на лицу места у набројаним месним заједницама.

Потребно је, такође, нагласити да грађани све више говоре о проблему заштите животне средине и недовољне активности локалних самоуправа у тој области. Садржина представки на терену одговара садржини представки које су до сада биле директно упућене канцеларији у Суботици. У усменим контактима грађани поред притужби на рад органа управе, указују на спорост рада судова, на неефикасност фонда за пензијско-инвалидско осигурање и неефикасност инспекцијских служби.

На крају, потребно је нагласити спремност за сарадњу свих месних заједница на подручју Града Суботице и треба указати на оправданост овакве делатности и потребу наставка обиласка осталих месних заједница у наредном периоду.

6.2 Извештај о раду Канцеларије Покрајинског омбудсмана у Панчеву

6.2.1 Представке грађана

Канцеларија Покрајинског омбудсмана у Панчеву примила је током 2008. године укупно 81 писмену представку грађана.

Грађани се, такође, обраћају телефоном за правне савете, што се може сматрати усменим представкама.

Структура писмених представки:

Област	Број
Заштита права по основу рада (односи се и на упис акција)	12
Стамбена проблематика - социјално становање	4
Рад ЈКП	8
Рад судова	9
Рад Градске управе (органа надлежних за издавање одобрења за изградњу, грађевинске и комуналне инспекције, матичар).	19
Заштита права из пензијског осигурања	7
Заштита права на здравствено осигурање	1
Центар за социјални рад	7
Републичка управа - порески органи	3
Полиција (2 представке се односе на стицање држављанства)	7
Невладине организације	2
Заштита права детета	2

Усмене представке се углавном односе на правне савете у области имовинског права и судских поступака, као и на захтеве за интервенцију Омбудсмана у решавању социјалних и стамбених проблема.

6.2.2 Поступање по представкама

Канцеларија Покрајинског омбудсмана у Панчеву је током 2008. године најчешће поступала по представкама које су се односиле на рад Градске управе Панчево и скоро исто толико представки које се односе на остваривање права из пензијског и здравственог осигурања и области социјалне заштите.

Републички фонд ПИО, односно, његове филијале не решавају предмете у роковима предвиђеним законом, па чак не спроводе ни судске одлуке из управних спорова.

Центар за социјални рад се нерадо изјашњава о представкама странака које им упућујемо. Неке од тих представки се односе на понашање радника Центра према странкама, као и на то да их не обавештавају о њиховим правима, односно, када им кажу да немају право на нешто што траже, одбијају да приме њихов писмени захтев на писарници.

Број представки које се односе на рад општинских органа надлежних за издавање решења о одобрењу за изградњу грађевинских објеката, као и надлежних инспекцијских органа је незнатно мањи у односу на 2007. годину, али још увек су у раду наши предмети по представкама из 2006. и 2007. године због тога што у овим предметима није окончан управни поступак или управни спор. У наведеним случајевима Покрајински омбудсман прати ток поступка и помаже подносиоцима представки правним саветима.

Карактеристично је да протекле године није било писмених представки грађана које су се односиле на заштиту животне средине, што не значи да се стање у овој области у Панчеву битно поправило.

Многи подносиоци представки се обраћају Омбудсману ради решавања својих социјалних проблема и доживљавају ову институцију као социјалну. У овим случајевима се наш рад састоји у томе да их упућујемо на надлежне органе и упознајемо са тим где и на који начин могу да остваре своја права, као и у праћењу поступка остваривања њихових права.

Бескућници и људи који су услед више силе остали без стана не могу да реше свој ургентни проблем у таквим случајевима, већ их надлежне институције упућују једна на другу, на градску управу или на канцеларију Покрајинског омбудсмана, односно на оне који нису надлежни. То се често завршава њиховим неовлашћеним усељавањем у станове, од којих су неки у власништву општине и интервенцијом полиције, када нас они опет зову у помоћ. Градоначелници Панчева је указано на овај проблем и предложено организовано и повезано деловање свих институција социјалне заштите и локалне самоуправе. Покрајински омбудсман је поводом овог предлога добио одговор да ће се убудуће питањима социјалног становања бавити Општинска стамбена агенција, која би требало да ажурира базу података о општинским становима. Претпостављамо да ће оснивање једног оваквог тела допринети систематском решавању проблема у области социјалног становања, а не «ад хок» како је сада најчешће случај.

Скрећемо пажњу и на појаву да органи управе и јавна предузећа протекле године, у много већој мери него ранијих, нису на време или нису уопште одговарала на дописе канцеларије Покрајинског омбудсмана у Панчеву, у којима је тражено да се изјасне поводом представки грађана које се односе на њихов рад. После усмених ургенција и вишемесечног чекања, упоредо са писменом ургенцијом, градоначелници или начелнику Градске управе послато је обавештење о томе да нисмо добили одговор, са молбом да прате даље поступање надлежног органа. Ово је дало резултате утолико што смо почели да добијамо извештаје о предметима од Секретаријата за скупштинске послове, послове Градоначелника и Градског већа.

Позитиван пример је сарадња са полицијом, која увек шаље исцрпне одговоре поводом представки грађана, мада је увек, према њиховом мишљењу, полиција поступила у складу са законом. У једном случају је грађанин желео да буде анониман и да наша канцеларија упути његову представку која се односила

на рад полицијских службеника ПУ у Панчеву, Сектору унутрашње контроле полиције у Београд, што је и учињено. Инспектори МУП-а су са подносиоцем представке уговорили састанак у канцеларији Покрајинског омбудсмана у Панчеву. Двојица инспектора су разговарали са подносиоцем представке, без присуства сараднице Покрајинског омбудсмана, којег је полиција убрзо после тог разговора обавестила да је поводом навода у представци извршена провера, али да није потврђена основаност навода у представци.

6.2.3 Друге активности

Канцеларија је учествовала у раду Општинског тима у оквиру мреже „Живот без насиља“. У нашим просторијама су једном седмично, током два месеца, дежурали медијатори, едуковани у оквиру пројекта Покрајинског омбудсмана «Омбудсман као медијатор». Ова дежурства су организована уз подршку Општине Панчево.

Као и ранијих година, примена медијације у поступању по представкама грађана најчешће је посредна, односно, наша канцеларија контактира са надлежним органима у циљу решавања конкретних проблема.

Покрајински омбудсман је закључио уговор о сарадњи са невладином организацијом „Амбасадори животне средине“ из Београда, који желе да Покрајинског омбудсмана желе да укључе у регионални пројекат у области заштите животне средине, којим ће руководити ова организација.

7. ПРЕДМЕТИ – СТРУКТУРА, СТАТИСТИКА, ЗАКЉУЧЦИ

Одлука о Покрајинском омбудсману („Сл. лист АП Војводине“ број 23/2002, 5/2004,16/05) у члану 13. став 1, алинеја 5, предвиђа да омбудсман прима и испитује представке које се односе на повреду људских права. Поступак по представкама уређен је члановима 19. до 36. Одлуке, и Пословником о раду Покрајинског омбудсмана. Грађани се Омбудсману обраћају писмено, лично доласком у канцеларију, путем телефона и интернета. За сваку представку која се прими у писменој форми, било попуњавањем формулара, било неформално написаном представком, или пак попуњеним електронским формуларом, од 2005. године отвара се предмет.

У периоду јануар – децембар 2008. године Покрајински омбудсман је отворио 597 предмета на основу поднетих представки. Од тога 456 (76,38%) је поднето у канцеларији у Новом Саду, 79 (13,23%) у канцеларији у Панчеву и 62 (10,39%) у канцеларији у Суботици.

У односу на претходну годину, 2008. године број предмета је незнатно смањен - за 8 предмета. Приближно исти број предмета је забележен у свим канцеларијама Покрајинског омбудсмана. Мали пад у броју предмета забележен је у Суботици и Панчеву, док је канцеларија у Новом Саду ове године обрадила 13 или 3,00% предмета више него прошле године.

У прве четири године рада Покрајинског омбудсмана приметна је стална разлика у броју примљених предмета на нивоу године, што можемо приписати привикавању грађана на једну нову институцију као што је Покрајински омбудсман, односно схватању грађана шта то Покрајински омбудсман ради и за шта је надлежан. Ове године, на основу нових података, тј. на основу непромењеног броја предмета у односу на 2007. годину, може се закључити да су грађани, након пет година рада Покрајинског омбудсмана, добро упознати са постојањем и начином деловања Покрајинског омбудсмана.

Информисаност грађана о надлежностима Покрајинског омбудсмана је остала на приближно истом нивоу из претходне године. У 2008. години било је 213 или 35,68% одбачених представки, од тога 173 (81,22%) су одбачене због ненадлежности Покрајинског омбудсмана, а 17 (8%) је одбачено због тога што нису била исцрпљена сва редовна правна средства.

Разлог одбачене представке	Број представки	Процент
Анонимна	2	0,94%
Неисцрпљена сва редовна правна средства	17	7,98%
Ненадлежност	173	81,22%
Непотпуна, није допуњена у року	7	3,29%
Околности и докази не указују на повреду људских права	10	4,69%
Против акта или радње старије од 1 године	3	1,41%
Раније одлучивано о представци	1	0,47%
УКУПНО	213	100,00%

Од 173 представке које су одбачене због ненадлежности највећи број представки се односио на правосудне органе – 67 (38,73%), недржавне субјекте – 25 (14,45%) и на органе Републичке управе – 24 (13,87%).

Тип органа	Број представки	Процент
Центри за социјални рад	1	0,58%
Фонд за пензијско и инвалидско осигурање	5	2,89%
Јавне службе и јавна предузећа - локални ниво	8	4,62%
Јавне службе и јавна предузећа - покрајински ниво	2	1,16%
Јавне службе и јавна предузећа - републички ниво	3	1,73%
Локална самоуправа	10	5,78%
Национална служба за запошљавање	2	1,16%
Недржавни субјекти	25	14,45%
Органи других држава	3	1,73%
Покрајинска управа	3	1,73%
Правосуђе	67	38,73%
Разно ⁹⁵	20	11,56%
Републичка управа	24	13,87%
УКУПНО	173	100,00%

Органи на које су се односиле представке које су одбачене због ненадлежности

7.1 Структура органа на које се грађани жале

Типови органа на које су се односиле притужбе је следећа:

Тип органа	Мушкарци		Жене		Удружења		Анонимне		УКУПНО	
Центри за социјални рад	12	3,67%	16	7,62%	0	0,00%	0	0,00%	28	4,69%
Фонд за пензијско и инвалидско осигурање	24	7,34%	16	7,62%	1	1,85%	0	0,00%	41	6,87%
Институције затвореног типа	5	1,53%	1	0,48%	0	0,00%	0	0,00%	6	1,01%
Јавне службе и јавна предузећа - локални ниво	14	4,28%	13	6,19%	5	9,26%	0	0,00%	32	5,36%
Јавне службе и јавна предузећа - покрајински ниво	8	2,45%	6	2,86%	0	0,00%	0	0,00%	14	2,35%
Јавне службе и јавна предузећа - републички ниво	7	2,14%	7	3,33%	7	12,96%	0	0,00%	21	3,52%
Локална самоуправа	62	18,96%	42	20,00%	16	29,63%	2	33,33%	122	20,44%

⁹⁵ Представке грађана код којих није могло да се одреди на који орган се жале, тј, жале се на државу или све државне органе.

Тип органа	Мушкарци		Жене		Удружења		Анонимне		УКУПНО	
Национална служба за запошљавање	5	1,53%	2	0,95%	0	0,00%	0	0,00%	7	1,17%
Недржавни субјекти	33	10,09%	19	9,05%	1	1,85%	2	33,33%	55	9,21%
Органи других држава	4	1,22%	1	0,48%	0	0,00%	0	0,00%	5	0,84%
Покрајинска управа	11	3,36%	9	4,29%	4	7,41%	2	33,33%	26	4,36%
Правосуђе	46	14,07%	34	16,19%	2	3,70%	0	0,00%	82	13,74%
Разно	47	14,37%	16	7,62%	6	11,11%	0	0,00%	69	11,56%
Републичка управа	35	10,70%	23	10,95%	12	22,22%	0	0,00%	70	11,73%
Универзитет	0	0,00%	1	0,48%	0	0,00%	0	0,00%	1	0,17%
Затвори	12	3,67%	3	1,43%	0	0,00%	0	0,00%	15	2,51%
Завод за здравствено осигурање	2	0,61%	1	0,48%	0	0,00%	0	0,00%	3	0,50%
УКУПНО	327	100,00%	210	100,00%	54	100,00%	6	100,00%	597	100,00%

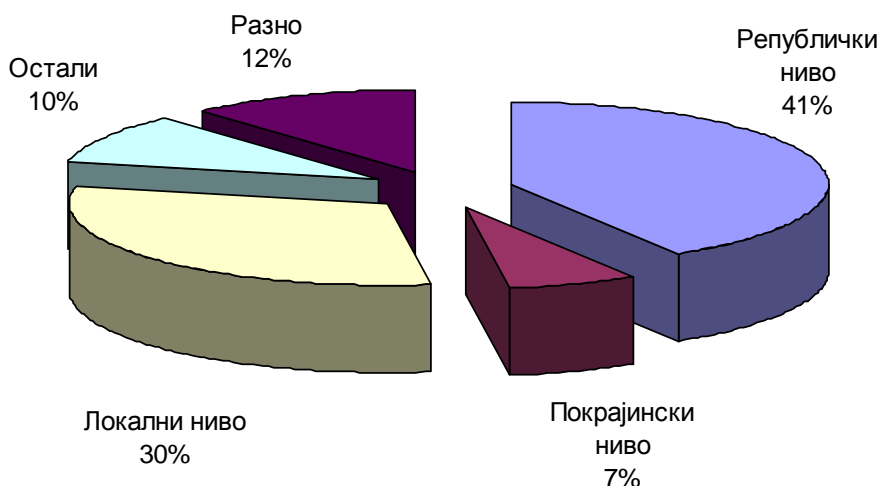
Структура одговорних органа у представкама примљеним 2008. године

Оваква подела органа условљена је начином рада и овлашћењима Покрајинског омбудсмана. Такође, Покрајински омбудсман је одлучио да посебно обрати пажњу на рад неких органа. Ово је произашло из чињенице да Покрајински омбудсман у свом раду, а на основу Одлуке о Покрајинском омбудсману, обавља мониторинг, контролише рад здравствених установа на територији АП Војводине у којима се обавља обавезно психијатријско лечење, као и да се Покрајинском омбудсману обраћају лица лишена слободe посредством кутија за представке које су постављене у затворима на територији Аутономне Покрајине Војводине. Установљено је да се велики број представки односи на рад правосудних органа, као и фондова за пензијско и инвалидско осигурање, те су ове категорије посебно издвојене и приказане.

Ако посматрамо типове одговорних органа у жалбама грађана видимо да су они на различитим нивоима власти. Тако на републичком нивоу имамо правосуђе, републичку управу, фонд ПИО, затворе, јавне службе и јавна предузећа на републичком нивоу, здравствено осигурање, институције затвореног типа и националну службу за запошљавање. На покрајинском нивоу су покрајинска управа и јавне службе и предузећа чији је оснивач Покрајина. На локалном нивоу налазе се локална самоуправа, јавне службе и јавна предузећа које оснива општина, као и центри за социјални рад (иако формално контролу њиховог рада обавља покрајинска управа, велик утицај на њихов рад има и општинска власт, првенствено због тога што делом финансира њихов рад). Следећи графикон приказује на који ниво власти се односе представке⁹⁶:

⁹⁶ Недржавни субјекти, органи других држава и сл. спадају у остало, док разно представљају представке у којима се грађани жале на државу и све државне институције.

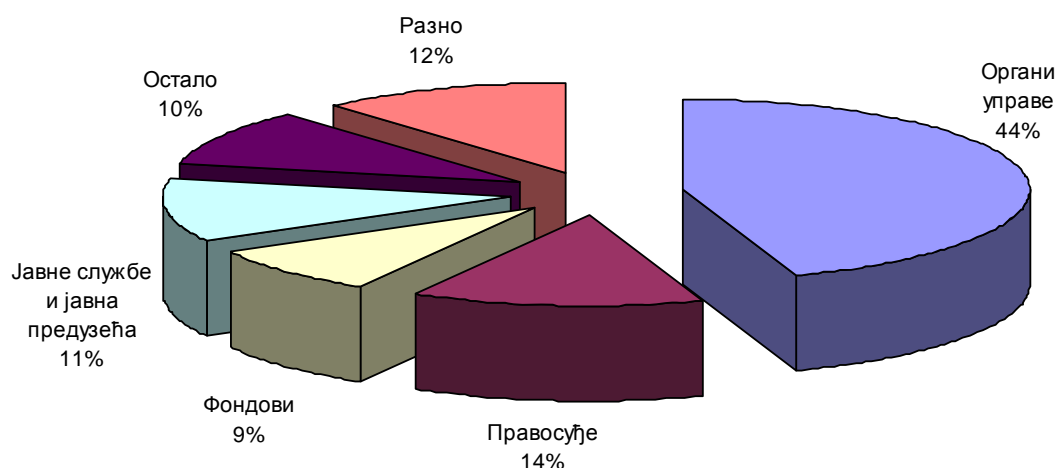
Ниво власти	Број представки	Процент
Републички ниво	246	41,21%
Покрајински ниво	40	6,70%
Локални ниво	182	30,49%
Остали	60	10,05%
Разно	69	11,56%
УКУПНО	597	100,00%

Органе можемо поделити још и на органе управе (локална самоуправа, покрајинска управа, републичка управа, затвори, центри за социјални рад и институције затвореног типа), правосуђе, фондове (фонд ПИО, завод за здравствено осигурање и национална служба за запошљавање), јавне службе и јавна предузећа (на локалном, покрајинском и републичком нивоу). Следећи графикон показује број представки у односу на поменућу поделу⁹⁷:

Органи	Број представки	Процент
Органи управе	267	44,72%
Правосуђе	82	13,74%
Фондови	51	8,54%
Јавне службе и јавна предузећа	68	11,39%
Остало	60	10,05%
Разно	69	11,56%
УКУПНО	597	100,00%

⁹⁷ Недржавни субјекти, органи других држава и сл. спадају у остало, док разно представљају представке у којима се грађани жале на државу и све државне институције.

7.1.1 Територијална структура

Следећа табела приказује општине са освртом на то колико подносилаца представки долази из одређених општина као и колико представки се односи на рад органа који су у надлежности општинских власти (то су органи који спадају у локални ниво власти у претходној подели).

П означава подносиоце, **С** број становника (извор: Републички завод за статистику, попис 2002. године) а индекс се добија формулом $P/S * 10000$ и представља број подносилаца представки на десет хиљада становника. У другој табели са **Пред.** је означен укупан број представки који се односе на органе локалног нивоа у тој општини.

* У овим местима постоји канцеларија Покрајинског омбудсмана, па је потребно узети у обзир лаку доступност институције омбудсмана грађанима

** У овим општинама су основани локални омбудсмани, те треба имати у виду да грађани већину својих притужби на рад локалних органа износе њима.

Општина	П	С	индекс	Нап.	Општина органа	П
Ада	4	18.994	2,11		Ада	1
Алибунар	8	22.954	3,49	*	Алибунар	2
Апатин	0	32.813	0,00	*	Апатин	0
Бач	6	14.681	4,09		Бач	3
Бачка Паланка	8	16.268	4,92		Бачка Паланка	7
Бачка Топола	34	60.966	5,58		Бачка Топола	33
Бачки Петровац	5	38.245	1,31		Бачки Петровац	1
Бечеј	6	40.987	1,46		Бечеј	4
Бела Црква	3	20.367	1,47		Бела Црква	2
Беочин	3	16.086	1,86		Беочин	4
Чока	0	13.832	0,00		Чока	0
Инђија	6	46.609	1,29		Инђија	4
Ириг	6	12.329	4,87		Ириг	2

Општина	П	С	индекс	Нап.	Општина органа	П
Кањижа	4	27.510	1,45		Кањижа	4
Кикинда	8	67.002	1,19		Кикинда	7
Ковачица	5	27.890	1,79		Ковачица	3
Ковин	1	36.802	0,27		Ковин	0
Кула	5	48.353	1,03		Кула	3
Мали Иђош	3	13.494	2,22		Мали Иђош	0
Нова Црња	3	12.705	2,36		Нова Црња	2
Нови Бечеј	3	26.924	1,11		Нови Бечеј	1
Нови Кнежевац	3	12.975	2,31		Нови Кнежевац	2
Нови Сад	171	299.294	5,71	*	Нови Сад	188
Озаци	3	35.582	0,84		Озаци	3
Опово	0	11.016	0,00		Опово	0
Панчево	77	127.162	6,06	*	Панчево	74
Пећинци	3	21.506	1,39		Пећинци	2
Пландиште	1	13.377	0,75		Пландиште	1
Рума	6	60.006	1,00		Рума	5
Сечањ	1	16.377	0,61		Сечањ	0
Сента	1	25.568	0,39		Сента	0
Шид	17	38.973	4,36		Шид	13
Сомбор	10	97.263	1,03	**	Сомбор	13
Србобран	2	8.839	2,26		Србобран	1
Сремска Митровица	35	85.902	4,07		Сремска Митровица	35
Сремски Карловци	7	17.855	3,92		Сремски Карловци	1
Стара Пазова	4	67.576	0,59		Стара Пазова	2
Суботица	68	148.401	4,58	*, **	Суботица	69
Темерин	8	28.275	2,83		Темерин	5
Тител	4	17.050	2,35		Тител	2
Врбас	7	45.852	1,53		Врбас	4
Вршац	7	54.369	1,29		Вршац	5
Жабалъ	11	27.513	4,00		Жабалъ	3
Житиште	2	20.399	0,98		Житиште	2
Зрењанин	9	132.051	0,68		Зрењанин	9
Непозната	5				Непозната	17
Није Војводина	14				Није Војводина	58
УКУПНО	597	2.028.992	2,94		УКУПНО	597

Територијална структура подносилаца и територијална структура органа на које су се грађани жалили

7.2 Области

7.2.1 Општи послови

Област	Мушкарци		Жене		Удружења		Анонимна		Укупно	
Административна питања	17	5,48%	15	8,72%	3	8,33%	0	0,00%	35	6,68%
Делотворно учешће нац. мањина	6	1,94%	2	1,16%	0	0,00%	0	0,00%	8	1,53%
Имовинско правни односи	54	17,42%	24	13,95%	2	5,56%	0	0,00%	80	15,27%
Комунални послови	28	9,03%	12	6,98%	5	13,89%	0	0,00%	45	8,59%
Мобинг	1	0,32%	1	0,58%	0	0,00%	0	0,00%	2	0,38%
Незадовољство радом органа	47	15,16%	28	16,28%	5	13,89%	0	0,00%	80	15,27%
Пензијско и инвалидско осигурање	29	9,35%	19	11,05%	0	0,00%	0	0,00%	48	9,16%
По сопственој иницијативи	1	0,32%	0	0,00%	1	2,78%	1	16,67%	3	0,57%
Радни односи	37	11,94%	15	8,72%	3	8,33%	3	50,00%	58	11,07%
Разно	17	5,48%	10	5,81%	6	16,67%	1	16,67%	34	6,49%
Социјална заштита	13	4,19%	15	8,72%	0	0,00%	0	0,00%	28	5,34%
Статусна питања	6	1,94%	3	1,74%	1	2,78%	0	0,00%	10	1,91%
Третман у инст. затвореног типа	15	4,84%	4	2,33%	0	0,00%	0	0,00%	19	3,63%
Урбанизам и стамбени послови	34	10,97%	16	9,30%	8	22,22%	1	16,67%	59	11,26%
Заштита животне средине	2	0,65%	3	1,74%	2	5,56%	0	0,00%	7	1,34%
Здравство	3	0,97%	5	2,91%	0	0,00%	0	0,00%	8	1,53%
Укупно	310	100,00%	172	100,00%	36	100,00%	6	100,00%	524	100,00%

Области на које су се односиле представке током 2008. године из опште надлежности

Наведена подела по областима проистиче из надлежности Покрајинског омбудсмана да штити људска права и слободе од повреда учињених од стране покрајинске и општинске управе, те су области из надлежности ових органа посебно издвојене. Поред тога, велики број представки грађана односи се на области које нису у надлежности Покрајинског омбудсмана, али су због бројности посебно издвојене. Ту спадају радни односи (са изузецима ако се ради о радним односима у органима управе или јавним службама), имовинско правни односи који не проистичу из управних овлашћења, као и административна питања која се односе на рад органа над којима Покрајински омбудсман нема никакве ингеренције.

Укупан број представки током 2008. године из опште надлежности износи 524 представке што представља 87,77% укупног броја представки. Од тога мушкарци су поднели 310 или 59,16% представки, жене 172 или 32,82% представки, удружења 36 или 14,17% представки, а 6 или 1,14% представки су биле анонимне.

7.2.2 Заштита права детета

Област	Мушкарци		Жене		Удружења		Укупно	
Административна питања	1	16,67%	3	15,79%	1	20,00%	5	16,67%
Директори	0	0,00%	2	10,53%	2		4	
Инспекција	1	16,67%	0	0,00%	1	20,00%	2	6,67%
Издржавање детета	0	0,00%	3	15,79%			3	
Поверавање детета	2	33,33%	1	5,26%		0,00%	3	10,00%
Материјална подршка	0	0,00%	2	10,53%			2	
Регулисање виђања	0	0,00%	1	5,26%			1	
Вршњачко насиље	0	0,00%	0	0,00%	1		1	
Разно	1	16,67%	4	21,05%		0,00%	5	16,67%
Стручни кадар	1	16,67%	3	15,79%		0,00%	4	13,33%
УКУПНО	6	100,00%	19	100,00%	5	100,00%	30	100,00%

Области на које су се односиле представке током 2008. године у области заштите права детета

Укупан број представки током 2008. године у области заштите права детета износи 30, што представља 5% укупног броја представки. Од тога мушкарци су поднели 6 или 20% представки, жене 19 или 63,33% представки, удружења 5 или 16,66% представки.

7.2.3 Заштита права националних мањина

Област	Мушкарци		Жене		Удружења		Укупно	
Делотворно учешће националних мањина у јавном животу	0	0,00%	0	0,00%	4	30,77%	4	16,67%
Дискриминација на Националној основи	4	50,00%	2	66,67%	3	23,08%	9	37,50%
Говор мржње	0	0,00%	1	33,33%	2	15,38%	3	12,50%
Образовање на језицима Националних мањина	1	12,50%	0	0,00%	2	15,38%	3	12,50%
По сопственој иницијативи	0	0,00%	0	0,00%	1	7,69%	1	4,17%
Медији на језицима националних мањина	2	25,00%	0	0,00%	0	0,00%	2	8,33%
Службена употреба језика	1	12,50%	0	0,00%	1	7,69%	2	8,33%
УКУПНО	8	100,00%	3	100,00%	13	100,00%	24	100,00%

Области на које су се односиле представке током 2008. године у области заштите права националних мањина

Укупан број представки током 2008. године у области заштите права националних мањина износи 24, што представља 4% укупног броја представки. Од тога мушкарци су поднели 8 или 33,33% представки, жене 3 или 12,5% представки, а удружења 13 или 54,16% представки.

7.2.4 Равноправност полова

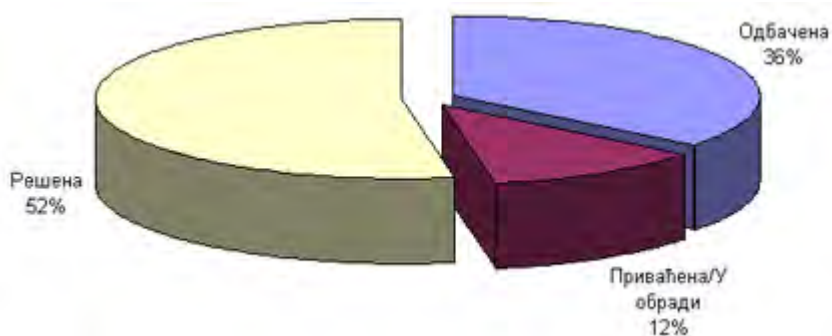
Област	Мушкарци		Жене		Укупно	
Дискриминација	0	0,00%	2	12,50%	2	10,53%
Мобинг	1	33,33%	2	12,50%	3	15,79%
Насиље у породици	0	0,00%	2	12,50%	2	10,53%
Разно	0	0,00%	2	12,50%	2	10,53%
Социјална питања	0	0,00%	8	50,00%	8	42,11%
Социјална заштита	1	33,33%	0	0,00%	1	5,26%
Вршњачко насиље	1	33,33%	0	0,00%	1	5,26%
УКУПНО	3	100,00%	16	100,00%	19	100,00%

Области на које су се односиле представке током 2008. године у области равноправности полова

Укупан број представки током 2008. године у области равноправности полова износи 19, што представља 3,2% укупног броја представки. Од тога мушкарци су поднели 3 или 15,78% представки и жене 16 или 84,21% представки.

7.3 Окончање предмета

Статус представки	Број представки	Процент
Одбачена	213	35,68%
Прихваћена/У обради	69	11,56%
Решена	315	52,76%
УКУПНО	597	100,00%

Разлог одбачене представке	Број представки	Процент
Анонимна	2	0,34%
Неисцрпљена сва редовна правна средства	17	2,85%
Ненадлежност	173	28,98%
Непотпуна, није допуњена у року	7	1,17%
Околности и докази не указују на повреду људских права	10	1,68%
Против акта или радње старије од 1 године	3	0,50%
Раније одлучивано о представци	1	0,17%
УКУПАН број одбачених предмета	213	35,68%
УКУПАН број предмета	597	100,00%

Како Покрајински омбудсман није надлежан за рад републичких органа, правосуђа, недржавних субјеката (приватних лица, приватних предузећа, политичких партија, невладиних организација итд.), односе између приватних лица, као и предмета који се тичу радних односа (са изузецима када се ради о радним односима у органима управе или јавним службама) и имовинско правних односа, од укупно 597 предмета због ненадлежности одбачено је 173 (28,98%) представки. У складу са чланом 25. Одлуке о Покрајинском омбудсману одбачене су 2 (0,34%) представке због анонимности, односно, недостављања личних података подносиоца, 3 (0,50%) представке јер су поднете против радње или акта старијих од једне године, 7 (1,17%) представки због недопуњавања података од стране подносиоца у прописаном року, 1 (0,17%) представка јер се односила на случај по коме већ постоји предмет, али нису поднети нови докази и 17 (2,85%) представки о случајевима где нису исцрпљена редовна правна средства, а није испуњен услов из чл. 24. став 2. Било је и 10 (1,68%) представки где је донет закључак да околности и докази не указују на повреду људских права, као и 1 (0,17) представка о којој је већ раније одлучивано. Ове представке је Омбудсман такође одбацио. Укупно је одбачено 213 (35,68%) представки.

Од 384 (64,32%) преосталих представки, 69 (11,56%) представки је још у раду, а 315 (52,76%) представки је решено. Представке су решене на следећи начин:

- 2 (0,63%) случаја су решена тако што је подносилац повукао представку.
- 63 (20,00%) представки је уступљено на решавање органима са којима омбудсман има утврђен начин сарадње потписаним протоколима (Народна канцеларије Председника Републике, Заштитник грађана Републике Србије, локални омбудсмани).
- 95 (30,16%) случаја је решено тако што је Покрајински омбудсман истрагом утврдио да није дошло до повреде људских права, или неправилног рада органа управе.
- 43 (13,65%) случајева окончано је упућивањем препоруке, мишљења или предлога надлежном органу како би предузели мере за отклањање повреде људских права, или неправилности у раду.
 - у 19 (6,03%) случаја надлежни орган је поступио по препоруци, мишљењу или предлогу .
 - у 24 (7,62%) случаја надлежни орган није поступио или није одговорио на препоруку, мишљење или предлог.
- 81 (25,71%) случај је окончан на други начин. У овим предметима, Покрајински омбудсман истрагом није установио повреду људских права, али је након активности Покрајинског омбудсмана странка успела да оствари свој захтев.
- 28 (8,89%) случаја су решена тако што је отклоњена повреда у току истраге.
- 3 (0,95%) случаја су решена медијацијом између заинтересованих странака

7.4 Телефонски позиви и посете

У току 2008. године Покрајинском омбудсману обратило се око 2.000 странака (око 1.300 - 65% канцеларији у Новом Саду, око 400 - 20% у Панчеву и око 300 - 15% у канцеларији у Суботици) телефонским путем, или лично које нису поднеле представке. Оне су, после разговора са заменицима/ама Покрајинског омбудсмана или сарадницима/цама (у 90% случајева заменици/це и сарадници/це лично и телефонски разговарају са странкама) Покрајинског омбудсмана у вези са њиховим случајем, добиле савет или су упућене на орган који је надлежан за решавање проблема са којима се суочавају.

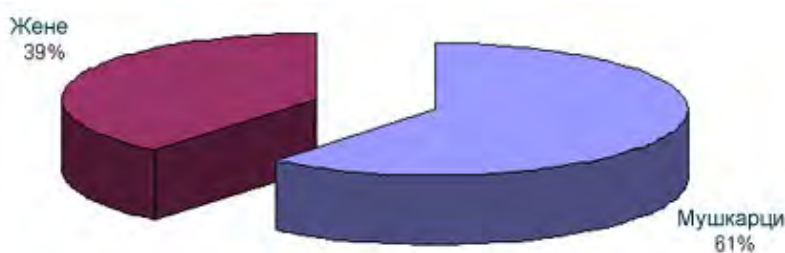
Међутим, ако странка и поред објашњења о ненадлежности Покрајинског омбудсмана инсистира на покретању поступка, та представка се заводи као предмет. Такође, свака представка која се поднесе у писаној форми (поштом, попуњавањем формулара, или електронском поштом) се заводи као предмет.

У односу на 2007. годину када је било око 2.200 обраћања грађана дошло је до смањења броја обраћања за око 9%. Ово релативно мало смањење може се објаснити истим разлозима због којих је смањен и број примљених предмета у 2008. години.

8. ПРЕДМЕТИ – СТРУКТУРА И СТАТИСТИКА 2004 – 2008

8.1 Укупан број представки и однос мушкараца и жена као подносилаца представки

У периоду од јануара 2004. до децембра 2008. године Покрајински омбудсман је отворио 2.547 предмета на основу поднетих представки. Од тога 39% представки су поднеле жене, а 61% мушкарци.

Приказ укупног броја представки и односа жена и мушкараца као подносилаца тих представки по годинама дат је на следећем графикону:

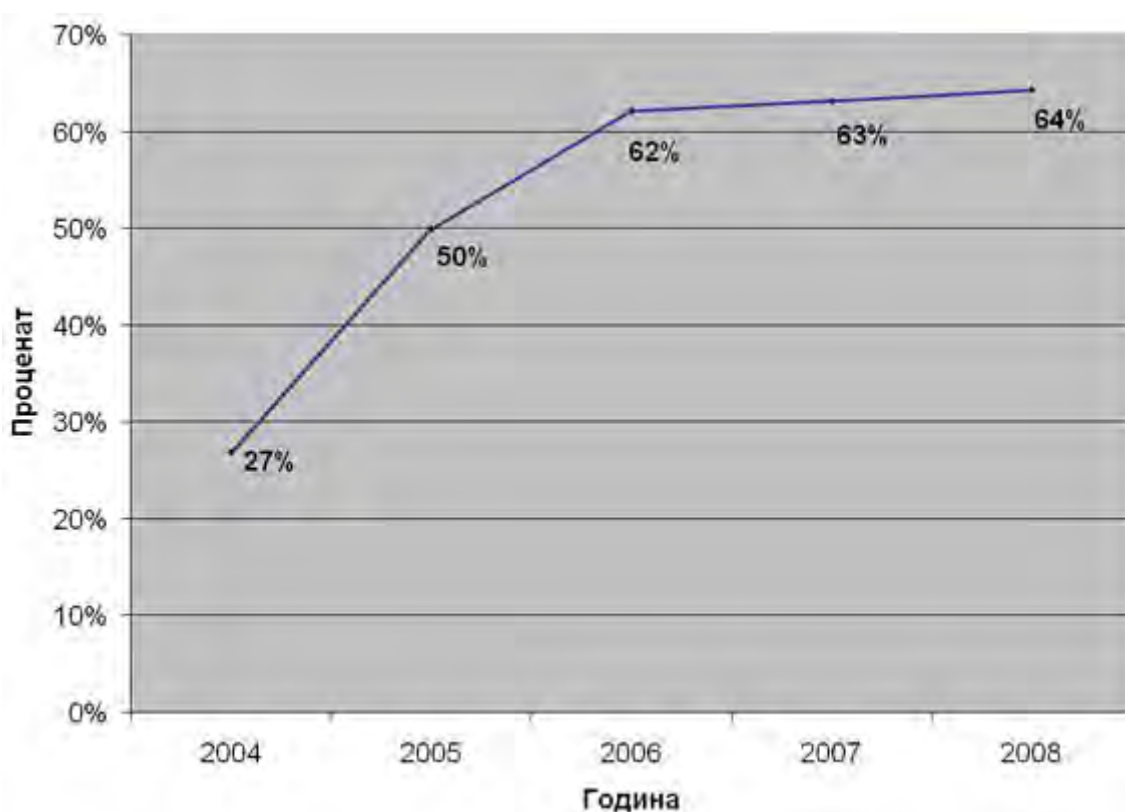

Из приложеног графикона може се уочити да је број предмета по годинама у почетку варирао, док је у последње две године приметна тенденција устаљивања на приближно 600 предмета годишње.

Што се тиче односа мушкараца и жена као подносиоца/тељки представки приметно је да се тај однос током година не мења и да су мушкарци ти који подносе већи број представки (око 60% од укупног броја) у односу на жене (око 40% од укупног броја).

8.2 Надлежност Покрајинског омбудсмана

На графикону испод дат је преглед промене броја предмета, тј. одређени проценат поднетих представки у односу на укупан број за сваку годину, у којима је Покрајински омбудсман надлежан да поступа.

Из датих података се види да број представки за које је Покрајински омбудсман био надлежан из године у годину расте што се може повезати, пре свега, са бољом информисаношћу грађана/ки о надлежностима Покрајинског омбудсмана и о начинима деловања Покрајинског омбудсмана. Повећано интересовање грађана/грађанки за обраћање Покрајинском омбудсману може се тумачити и као резултат успостављања поверења у институцију у којој грађани виде могућност отклањања повреде људских права.

8.3 Структура органа на које се грађани жале

Посматрајући структуру органа на које се грађани/ке жале, може се уочити да се највећи број представки сваке године односио на рад локалне самоуправе, као и на правосуђе, републичку управу и јавне службе и предузећа на локалном нивоу.

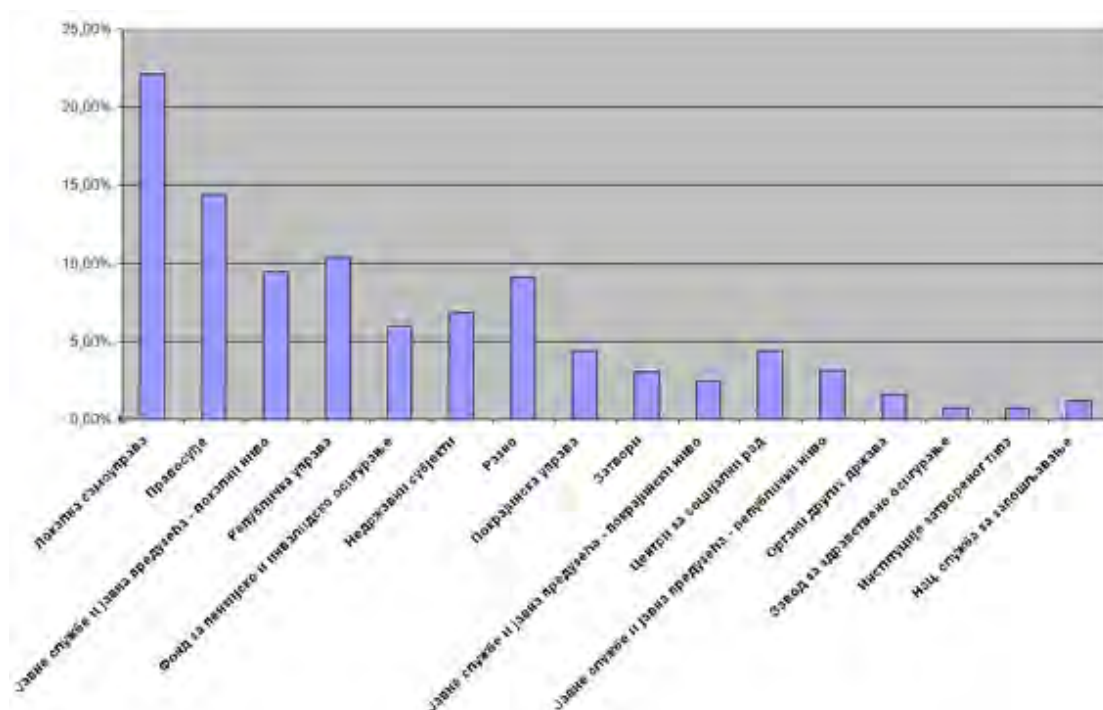
Тип органа	2005		2006		2007		2008		УКУПНО	
Локална самоуправа	116	18,62%	114	24,95%	153	25,29%	122	20,44%	505	22,13%
Правосуђе	88	14,13%	75	16,41%	84	13,88%	82	13,74%	329	14,42%
Републичка управа	55	8,83%	37	8,10%	75	12,40%	71	11,89%	238	10,43%
Јавне службе и јавна предузећа - локални ниво	77	12,36%	46	10,07%	60	9,92%	32	5,36%	215	9,42%
Разно	45	7,22%	52	11,38%	42	6,94%	69	11,56%	208	9,11%
Недржавни субјекти	46	7,38%	18	3,94%	37	6,12%	55	9,21%	156	6,84%
Фонд за пензијско и Инвалидско осигурање	51	8,19%	18	3,94%	27	4,46%	41	6,87%	137	6,00%
Покрајинска управа	42	6,74%	14	3,06%	18	2,98%	26	4,36%	100	4,38%
Центри за социјални рад	19	3,05%	26	5,69%	27	4,46%	28	4,69%	100	4,38%
Јавне службе и јавна предузећа - републички ниво	16	2,57%	17	3,72%	17	2,81%	21	3,52%	71	3,11%
Затвори	27	4,33%	14	3,06%	14	2,31%	15	2,51%	70	3,07%
Јавне службе и јавна предузећа - покрајински ниво	21	3,37%	9	1,97%	12	1,98%	14	2,35%	56	2,45%
Органи других држава	16	2,57%	5	1,09%	10	1,65%	5	0,84%	36	1,58%
Нац. служба за запошљавање	1	0,16%	4	0,88%	15	2,48%	7	1,17%	27	1,18%
Завод за здравствено осигурање	2	0,32%	6	1,31%	6	0,99%	3	0,50%	17	0,74%
Институције затвореног типа	1	0,16%	2	0,44%	8	1,32%	6	1,01%	17	0,74%
Укупно	623	100,00%	457	100,00%	605	100,00%	597	100,00%	2282	100,00%

Структура одговорних органа у представкама примљеним од 2005⁹⁸. до 2008. године

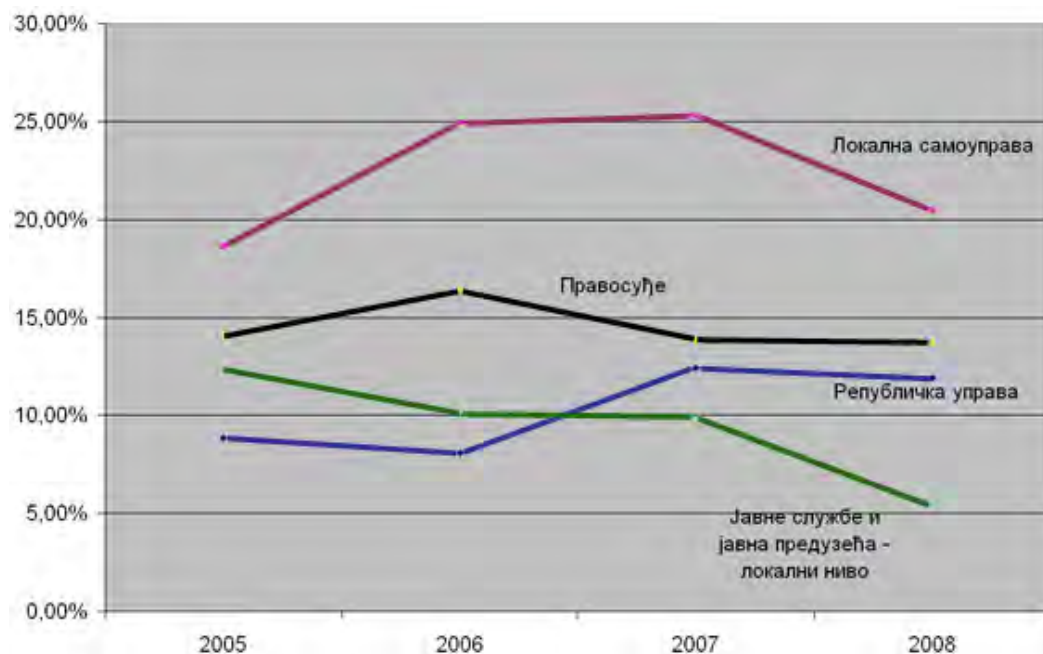
Оваква подела органа условљена је начином рада и овлашћењима Покрајинског омбудсмана. Такође, Покрајински омбудсман је одлучио да посебно обрати пажњу на рад неких органа. Ово је произашло из чињенице да Покрајински омбудсман у свом раду, а на основу Одлуке о Покрајинском омбудсману, обавља мониторинг, контролише рад здравствених установа на територији АП Војводине у којима се обавља обавезно психијатријско лечење, као и да се Покрајинском омбудсману обраћају лица лишена слободе посредством кутија за представке које су постављене у затворима на територији Аутономне Покрајине Војводине. Установљено је да се велики број представки односи на рад правосудних органа, као и фондова за пензијско и инвалидско осигурање, те су ове категорије посебно издвојене и приказане.

⁹⁸ Подаци и на основу њих урађена статистика, у неким случајевима се односе само на период од 2005. године, иако је Покрајински омбудсман почео са радом крајем 2003. године. Од 2005. године постоји електронска база података примљених представки која омогућава њихову детаљнију обраду.

Графички приказ према врсти органа на које су се подносиоци притужбе најчешће жалили (све четири године):

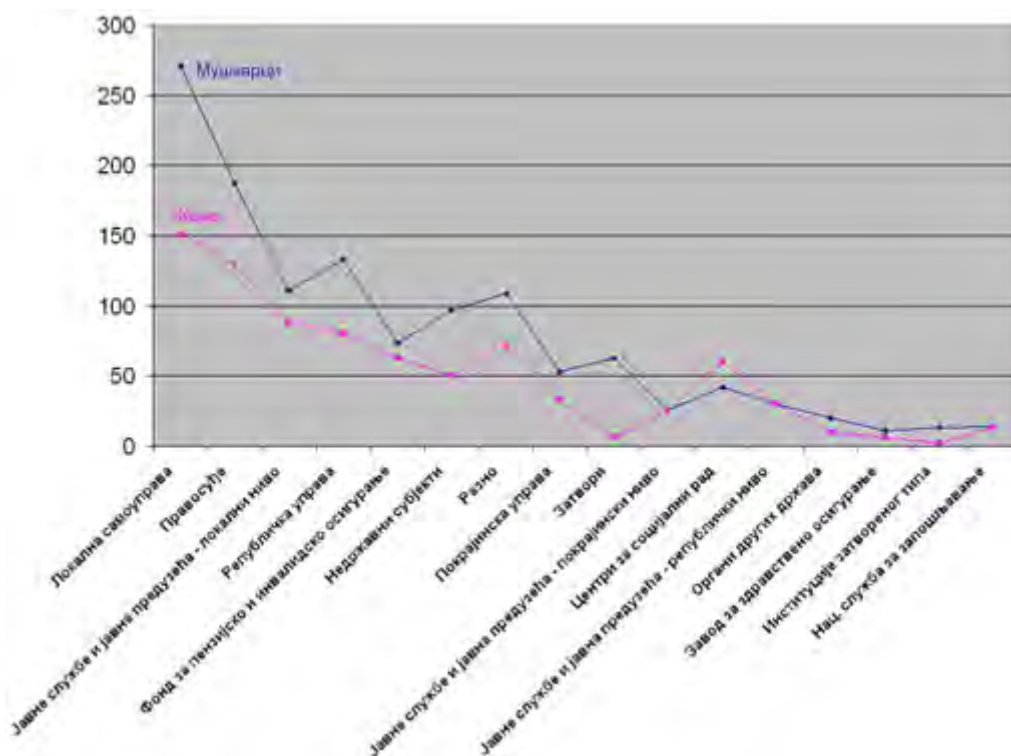

Приказ према типовима органа на које су се грађани највише жалили од јануара 2005. до децембра 2008. године:

Приказ према типовима органа на које су се грађани различитог пола највише жалили од јануара 2005. до децембра 2008. године:

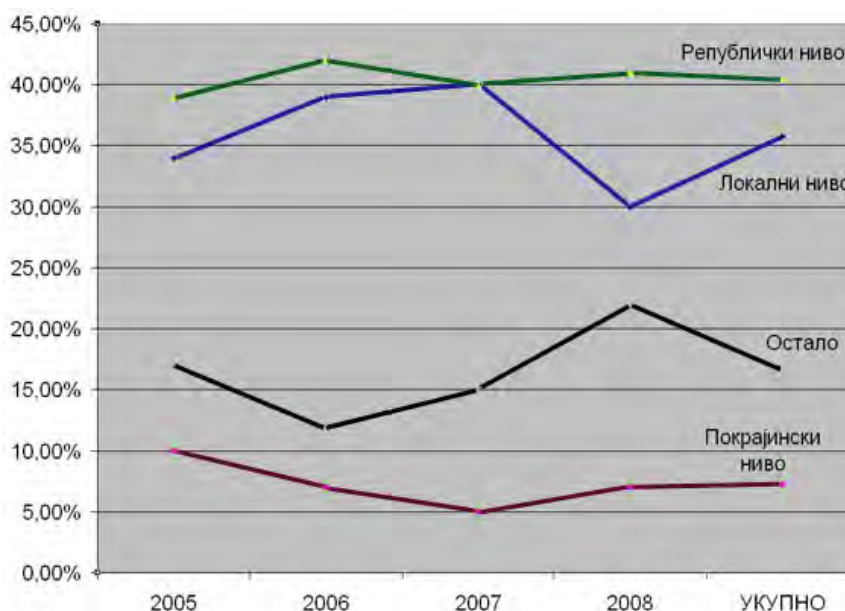
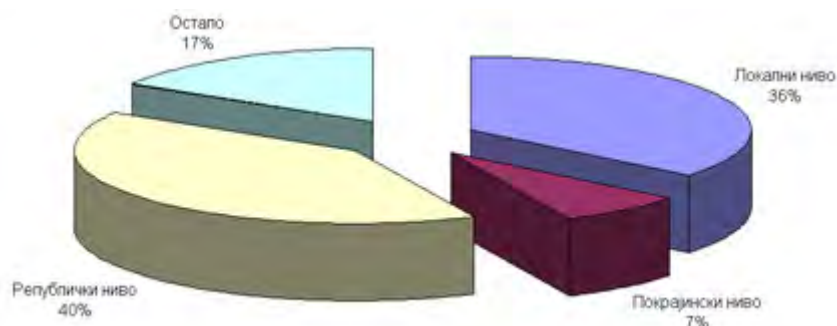
Тип органа	Мушкарци	Процент	Жене	Процент	Укупно	Процент
Локална самоуправа	271	13,08%	151	7,29%	422	20,37%
Правосуђе	187	9,03%	130	6,27%	317	15,30%
Јавне службе и јавна предузећа - локални ниво	111	5,36%	88	4,25%	199	9,60%
Републичка управа	133	6,42%	80	3,86%	213	10,28%
Фонд за пензијско и инвалидско осигурање	73	3,52%	63	3,04%	136	6,56%
Недржавни субјекти	97	4,68%	50	2,41%	147	7,09%
Разно	109	5,26%	72	3,47%	181	8,74%
Покрајинска управа	53	2,56%	33	1,59%	86	4,15%
Затвори	63	3,04%	6	0,29%	69	3,33%
Јавне службе и јавна предузећа - покрајински ниво	26	1,25%	25	1,21%	51	2,46%
Центри за социјални рад	42	2,03%	60	2,90%	102	4,92%
Јавне службе и јавна предузећа - републички ниво	30	1,45%	30	1,45%	60	2,90%
Органи других држава	20	0,97%	10	0,48%	30	1,45%
Завод за здравствено осигурање	11	0,53%	6	0,29%	17	0,82%
Институције затвореног типа	13	0,63%	2	0,10%	15	0,72%
Нац. служба за запошљавање	14	0,68%	13	0,63%	27	1,30%
Укупно	1253	60,47%	819	39,53%	2072	100,00%

Из графикана који приказује структуру органа на које су се жалили грађани различитог пола може се приметити да нема значајних разлика између мушкараца и жена у том погледу, осим што су мушкарци генерално подносили већи број представки (60,47%). Жене су незнатно поднеле више представки од мушкараца једино у вези са радом центара за социјални рад (18 представки више) а исти број представки мушкарци и жене су подносили жалећи се на органе јавних предузећа на покрајинском нивоу.

Ако посматрамо типове одговорних органа у жалбама грађана/ки видимо да су они на различитим нивоима власти. Тако, на републичком нивоу имамо правосуђе, републичку управу, фонд ПИО, затворе, јавне службе и јавна предузећа на републичком нивоу, здравствено осигурање, институције затвореног типа и националну службу за запошљавање. На покрајинском нивоу су то покрајинска управа и јавне службе и предузећа чији је оснивач Покрајина. На локалном нивоу налазе се локална самоуправа, јавне службе и јавна предузећа које оснива општина, као и центри за социјални рад (иако формално контролу њиховог рада обавља покрајинска управа велик утицај на њихов рад има и општинска власт првенствено због тога што делом финансира њихов рад).

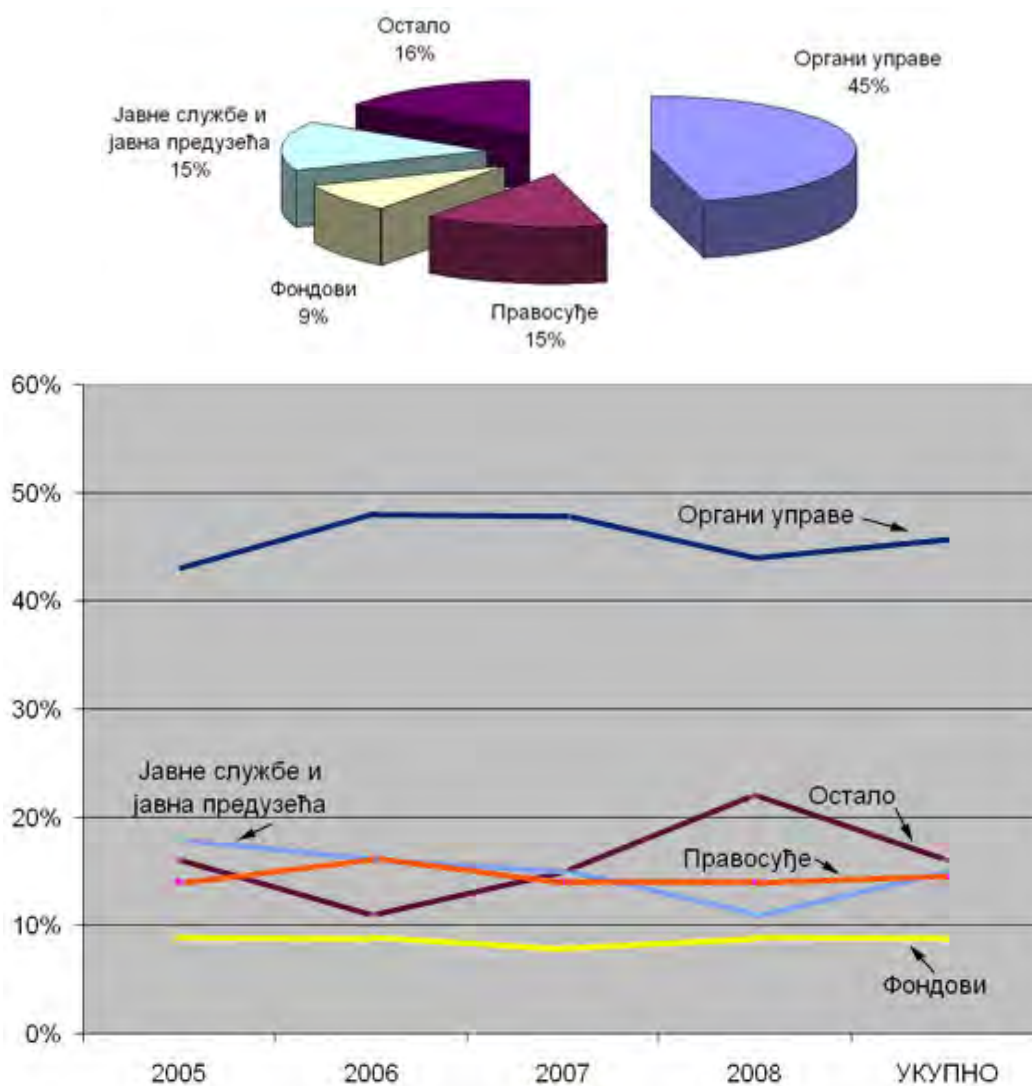
Следећи графикон приказује на који ниво власти се односе представке поднете у периоду јануар 2005. – децембар 2008. године, као и линијски дијаграм у којем су у процентима приказани нивои власти на које се грађани највише жале⁹⁹:

⁹⁹ У остало спадају недржавни субјекти, органи других држава и сл. и представке у којима се грађани жале на органе управе на свим нивоима власти.

Из графикана се уочава да се највећи број представки односио на институције на републичком и локалном нивоу, а понајмање на покрајински ниво власти. Међутим, то не значи да су грађани/ке мање незадовољни покрајинском у односу на друге нивое власти, него треба имати у виду чињеницу да је покрајинска власт ограничена на мањи број надлежности у односу на републичку и локалну власт.

Органе можемо поделити још и на органе управе (локална самоуправа, покрајинска управа, републичка управа, затвори, центри за социјални рад и институције затвореног типа), правосуђе, фондове (фонд ПИО, завод за здравствено осигурање и национална служба за запошљавање), јавне службе и јавна предузећа (на локалном, покрајинском и републичком нивоу). Следећи графикон показује број укупних представки у односу на поменућу поделу и линијски дијаграм по годинама¹⁰⁰:

Графикони, дакле, показују да су се грађани/ке највише жалили на рад органа управе и то током све четири године.

¹⁰⁰ У остало спадају недржавни субјекти, органи других држава и сл. и представке у којима се грађани жале на органе управе на свим нивоима власти.

8.3.1 Територијална структура

Следећа табела приказује општине са освртом на то колико подносилаца представки долази из одређених општина као и у којим општинама се налазе органи на које се грађани/ке највише жале.

Територијална структура подносилаца:

Општина подносиоца	2005	2006	2007	2008	УКУПНО	Процент
Нови Сад	182	119	147	171	619	27,13%
Панчево	111	49	76	77	313	13,72%
Суботица	55	23	86	68	232	10,17%
Сремска Митровица	48	32	38	35	153	6,70%
Зрењанин	23	11	11	9	54	2,37%
Рума	9	17	14	6	46	2,02%
Бачка Топола	3	2	6	34	45	1,97%
Шид	17	2	6	17	42	1,84%
Врбас	7	12	13	7	39	1,71%
Вршац	9	8	14	7	38	1,67%
Кула	8	17	6	5	36	1,58%
Бачка Паланка	9	9	8	8	34	1,49%
Инђија	7	9	12	6	34	1,49%
Кикинда	4	9	12	8	33	1,45%
Сомбор	8	10	5	10	33	1,45%
Оџаци	9	9	10	3	31	1,36%
Бечеј	8	6	9	6	29	1,27%
Стара Пазова	7	4	12	4	27	1,18%
Темерин	5	5	7	8	25	1,10%
Жабалъ	4	7	2	11	24	1,05%
Сечањ	1	0	19	1	21	0,92%
Алибунар	6	3	1	8	18	0,79%
Бач	7	1	4	6	18	0,79%
Беочин	6	4	5	3	18	0,79%
Ковачица	6	4	3	5	18	0,79%
Тител	3	7	3	4	17	0,74%
Сента	6	5	4	1	16	0,70%
Сремски Карловци	4	3	2	7	16	0,70%
Житиште	3	3	8	2	16	0,70%
Бачки Петровац	4	1	5	5	15	0,66%
Кањижа	3	6	2	4	15	0,66%
Мали Иђош	3	2	5	3	13	0,57%
Нови Бечеј	5	3	2	3	13	0,57%
Ада	3	1	4	4	12	0,53%
Апатин	2	9	1	0	12	0,53%
Србобран	3	2	5	2	12	0,53%
Чока	0	5	5	0	10	0,44%
Ириг	2	1	1	6	10	0,44%
Ковин	4	4	1	1	10	0,44%
Нови Кнежевац	1	3	2	3	9	0,39%
Бела Црква	2	0	2	3	7	0,31%
Нова Црња	0	1	2	3	6	0,26%

Општина подносиоца	2005	2006	2007	2008	УКУПНО	Процент
Пећинци	0	2	0	3	5	0,22%
Пландиште	2	2	0	1	5	0,22%
Опово	0	2	0	0	2	0,09%
Непозната	0			5	5	0,22%
Није Војводина	14	23	25	14	76	3,33%
УКУПНО	623	457	605	597	2282	100,00%

Територијална структура органа на које су се грађани/ке жалили:

Општина органа	2005	2006	2007	2008	УКУПНО	Процент
Нови Сад	216	139	152	188	695	30,46%
Панчево	91	48	63	74	276	12,09%
Суботица	43	22	83	69	217	9,51%
Сремска Митровица	34	30	39	35	138	6,05%
Рума	8	18	15	5	46	2,02%
Бачка Топола	2	2	6	33	43	1,88%
Зрењанин	13	8	12	9	42	1,84%
Вршац	6	8	19	5	38	1,67%
Шид	15	2	5	13	35	1,53%
Сомбор	9	8	5	13	35	1,53%
Киkinда	4	8	11	7	30	1,31%
Бачка Паланка	5	8	9	7	29	1,27%
Инђија	8	6	7	4	25	1,10%
Оџаци	7	6	9	3	25	1,10%
Врбас	5	6	10	4	25	1,10%
Кула	4	13	2	3	22	0,96%
Бечеј	7	4	4	4	19	0,83%
Темерин	2	6	5	5	18	0,79%
Стара Пазова	4	4	6	2	16	0,70%
Житиште	2	3	9	2	16	0,70%
Беочин	6	2	1	4	13	0,57%
Кањижа	2	3	4	4	13	0,57%
Алибунар	4	4	2	2	12	0,53%
Сента	6	3	3	0	12	0,53%
Жабал	2	6	1	3	12	0,53%
Ада	3	3	4	1	11	0,48%
Нови Бечеј	7	2	1	1	11	0,48%
Апатин	3	6	1	0	10	0,44%
Ковачица	3	3	1	3	10	0,44%
Тител	0	6	2	2	10	0,44%
Бачки Петровац	3	1	4	1	9	0,39%
Нови Кнежевац	1	4	2	2	9	0,39%
Бач	4	0	1	3	8	0,35%
Србобран	3	1	3	1	8	0,35%
Чока	0	2	5	0	7	0,31%
Ковин	2	4	1	0	7	0,31%
Сечањ	0	0	7	0	7	0,31%
Пландиште	2	2	1	1	6	0,26%
Ириг	1	1	1	2	5	0,22%
Сремски Карловци	2	1	1	1	5	0,22%
Бела Црква	1	0	1	2	4	0,18%

Општина органа	2005	2006	2007	2008	УКУПНО	Процент
Нова Црња	0	1	1	2	4	0,18%
Мали Иђош	0	0	3	0	3	0,13%
Пећинци	0	1	0	2	3	0,13%
Опово	0	1	0	0	1	0,04%
Непозната				17	17	0,74%
Није Војводина	83	51	83	58	275	12,05%
УКУПНО	623	457	605	597	2282	100,00%

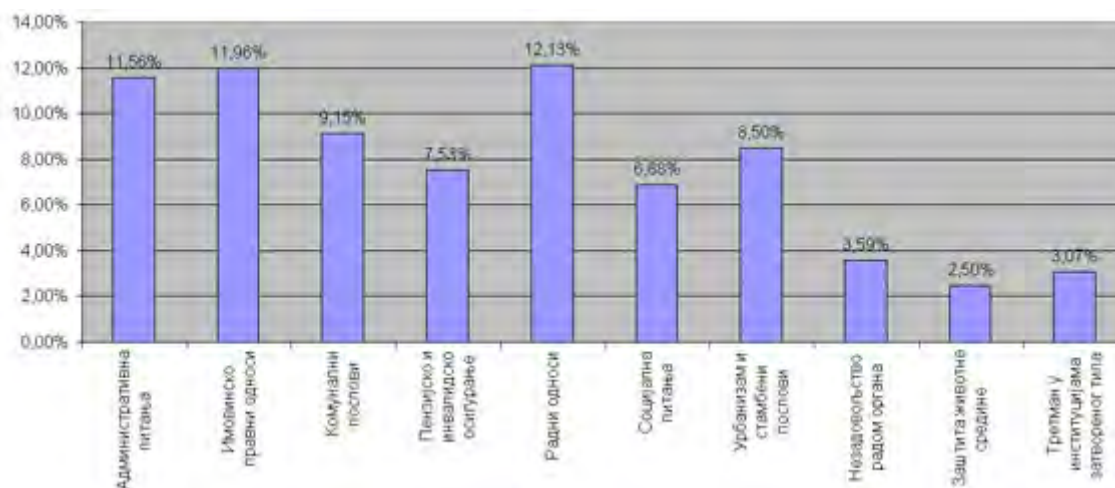
Из приказаних података уочава се да се чак половина представки односи на рад органа (институција) само са подручја Новог Сада, Панчева и Суботице. Један од разлога највећег броја подносилаца из градова Нови Сад (27,13%), Панчево (13,72%) и Суботица (10,17%) је у томе што у овим местима постоји канцеларија Покрајинског омбудсмана, па је потребно узети у обзир лаку доступност институције омбудсмана грађанима. Разлике између броја представки мушкараца и жена у погледу општине из које подносиоци/тељке долазе нису значајне, осим што је уочено да се обратио већи број мушкараца него жена из Сремске Митровице, што је последица притужби пристиглих из затвора у том граду.

8.4 Предмети по областима

Наведена подела по областима проистиче из надлежности Покрајинског омбудсмана да штити људска права и слободе од повреда учињених од стране покрајинске и општинске управе, те су области из надлежности ових органа посебно издвојене. Поред тога, велики број представки грађана/ки односи се на области које нису у надлежности Покрајинског омбудсмана, али су због бројности посебно издвојене. Ту спадају радни односи (са изузецима ако се ради о радним односима у органима управе или јавним службама), имовинско правни односи који не проистичу из управних овлашћења као и административна питања која се односе на рад органа над којима Покрајински омбудсман нема никакве ингеренције.

Област	Број представки	Процент
Радни односи	277	12,13%
Имовинско правни односи	273	11,96%
Административна питања	264	11,56%
Комунални послови	209	9,15%
Урбанизам и стамбени послови	194	8,50%
Пензијско и инвалидско осигурање	172	7,53%
Социјална питања	157	6,88%
Незадовољство радом органа	82	3,59%
Третман у институцијама затвореног типа	70	3,07%
Заштита животне средине	57	2,50%
Остало	528	23,13%
УКУПНО	2283	100,00%

Детаљнијим увидом у податке и структуру представки по областима примећено је да, осим већег броја представки особа мушког пола у вези са радом институција затвореног типа, нема других значајних разлика између мушкараца и жена у погледу области на које су се жалили.

8.5 Окончање предмета

Табеларни приказ начина (и разлога) решавања представки:

	2005	2006	2007	2008	УКУПНО	Процент
Одбачена - Ненадлежност	259	138	190	173	760	33,30%
Решена - Није утврђена/нема повреде људских права.	48	52	121	95	316	13,85%
У обради	80	104	49	64	297	13,01%
Решена - Окончана на други начин	75	62	78	81	296	12,97%
Решена - Уступљена	25	15	91	63	194	8,50%

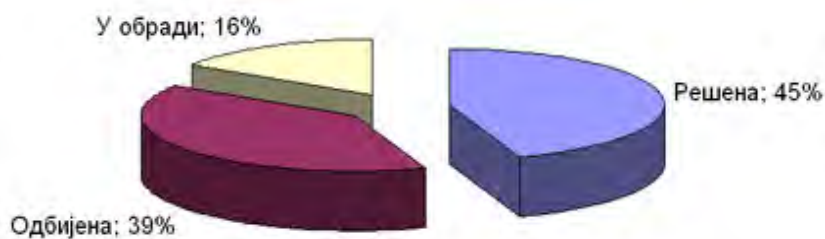
	2005	2006	2007	2008	УКУПНО	Процент
Нераспоређена	18	32	11	5	66	2,89%
Одбачена - Неисцрпљена сва редовна правна средства	29	11	6	17	63	2,76%
Решена - Препорука, мишљење, предлог – Није поступљено / Нема одговора	32	4	3	24	63	2,76%
Решена - Препорука, мишљење, предлог – Усвојена / Испоштовано / Усвојен	23	4	9	19	55	2,41%
Решена - Отклоњена повреда у току истраге	3	5	15	28	51	2,23%
Одбијена - Против акта или радње старије од 1 године	14	5	8	3	30	1,31%
Одбачена - Непотпуна, није допуњена у року	6	2	10	7	25	1,10%
Решена - Околности и докази не указују на повреду људских права	0	11	3	10	24	1,05%
Решена - Повучена	4	4	1	2	11	0,48%
Одбачена - Анонимна	2	2	1	2	7	0,31%
Решена медијацијом	0	1	2	3	6	0,26%
Одбијена - Поновљена без нових доказа	2	1	3	0	6	0,26%
Решена - Утврђена повреда људских права без препоруке, мишљења или предлога	2	2	2	0	6	0,26%
Одбијена - Раније одлучивано о представци	0	1	2	1	4	0,18%
Одбијена - Поднета без овлашћена оштећеног лица	0	2	0	0	2	0,09%
УКУПНО	622	458	605	597	2282	100,00%

Дакле, подаци се могу сумирати у виду три основна начина поступања, односно решавања представки: решене, одбијене (одбачене) и представке у обради.

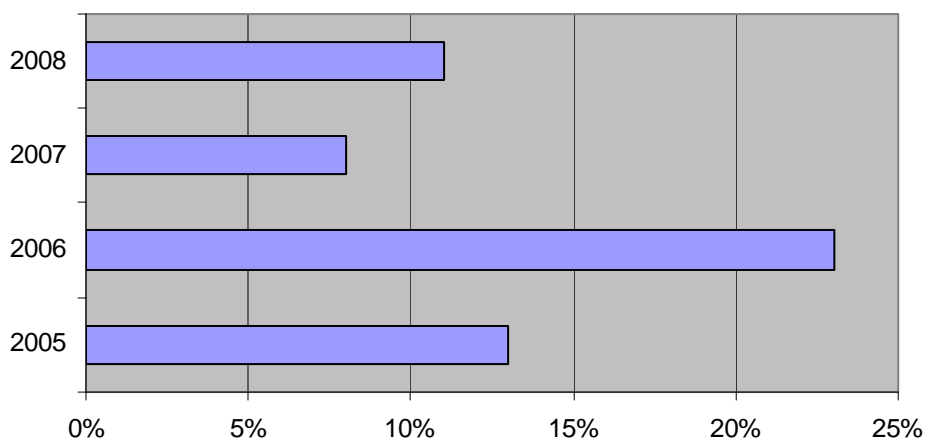
	2005	2006	2007	2008	УКУПНО	Процент
Решена представка	212	160	325	325	1022	44,79%
Одбијена представка	312	162	220	203	897	39,31%
Представка у обради ¹⁰¹	98	136	60	69	363	15,91%
УКУПНО	622	458	605	597	2282	100,00%

На основу оваквог приказа резултата може се приметити да је највећи број представки решен (45%), док је нешто мањи број представки одбијен и још мањи број је у обради. Такође, ако се погледа број представки које на крају сваке године остане у обради, уочава се да је њихов број био највиши у 2006. години (23% од укупног броја представки), да би у 2007. години опао скоро три пута, а у 2008. години био упола мањи у односу на 2006. годину. Могло би се, стога, претпоставити да поред тога што је дошло до јаснијег разграничавања саме надлежности Покрајинског омбудсмана, у последње две године дошло је и до побољшања у ефикасности у раду на предметима.

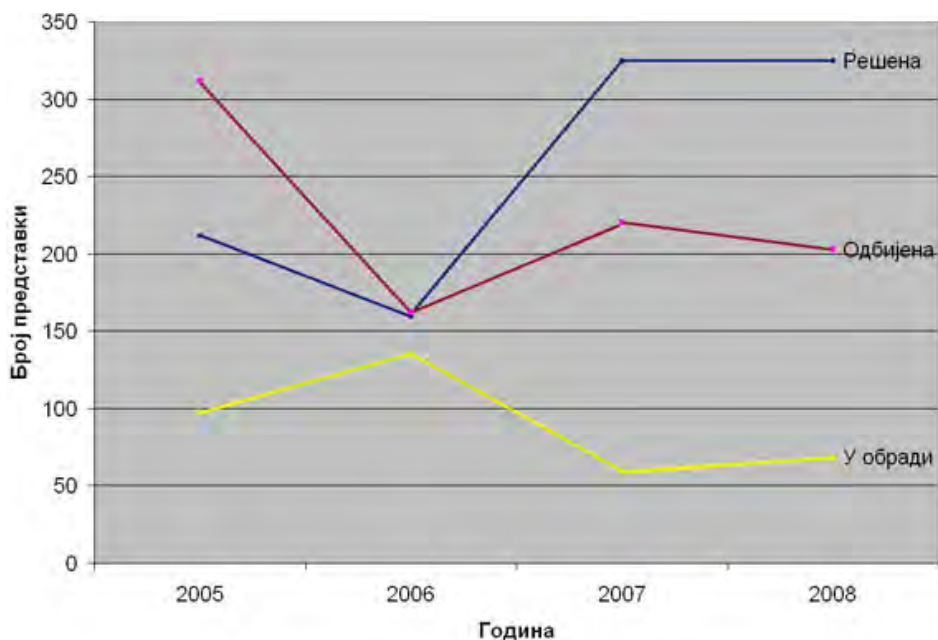
¹⁰¹ Број приказаних представки у обради се односи на тренутан број предмета на крају дате године

У обради

Линијски приказ начина поступања са представкама у периоду од 2005. до 2008. године:

Из претходног графика се може уочити да је у току прве године рада Покрајинског омбудсмана највише представки било одбачено и одбијено и то првенствено због ненадлежности. Међутим, у 2007. години дошло је до значајног пораста броја решених представки, а током 2008. године однос броја решених, одбијених и представки у обради задржао се на нивоу на ком је био у 2007.

години. Ови подаци се могу објаснити тиме што је Покрајински омбудсман у односу на почетак рада временом јасније дефинисао своје надлежности, али их је и проширио уврстивши ту и оне представке које нису под непосредном надлежношћу институције (на основу Одлуке о Покрајинском омбудсману), али за које је процењено да је могуће отклонити предочене повреде људских права. Осим тога, грађани/ке су током времена више информисани о надлежностима Покрајинског омбудсмана и обраћају се институцији у већој мери са жалбама које су у његовој надлежности.

Код разлога за одбацивање (одбијање) представки уочава се управо то да је у 2006. години нагло опао број представки за које је установљена ненадлежност, да би се опет повећао у 2007. години, али на доста нижем нивоу него на самом почетку. Исто тако, у графикону који приказује број представки за које је Покрајински омбудсман прогласио надлежност уочава се да постоји тенденција раста њиховог броја (поглавље 8.2).

Када је реч о решеним представкама, примећено је то да је међу њима највише оних у којима није утврђена повреда људских права. Примећује се да је број овако решених представки, као и број представки које су уступљене другим институцијама (органима) значајно порастао у 2007. години у односу на 2005. и 2006. годину, а затим у 2008. години незнатно опао. Истовремено број решених представки на други начин¹⁰² односно, на начин да је деловањем Покрајинског омбудсмана убрзано или олакшано решавање случајева у којима није утврђена повреда права, стално је у порасту од 2006. године. Такође, иако их је знатно мање у односу на поменуте решене предмете, приметно је да се повећава и број предмета који су решени давањем препорука, мишљења, предлога и слично.

¹⁰² Деловањем Покрајинског омбудсмана је убрзано или олакшано решавање случајева у којима није утврђена повреда права

9. ПРИМЕРИ ПРЕДМЕТА

9.1 Примери представки – равноправност полова

9.1.1.1 Пример 1

Покрајински омбудсман је дана 01.09.2008. године, по службеној дужности, Министарству рада и социјалне политике Републике Србије упутио иницијативу за разрешење државног секретара у наведеном министарству, који је, према сазнањима Покрајинског омбудсмана, у средствима јавног информисања дао изјаву у којој је изложио план о **формирању државне агенције** која би се бавила довођењем жена са Далеког истока које би се удавале за мушкарце који живе у селима у Србији. Према наводима државног секретара, постоји *много земаља у свету које имају вишак жена*, а жене са Далеког истока имају *култ рађања*, те им није проблем да роде троје, или четворо деце. Према писању медија, те жене би радиле у селима у пољопривреди чиме би био решен проблем *недостатка радне снаге*. Осим тога се предвиђа да би жене морале да изврше медицинске прегледе а трошкове доласка у земљу би сносили *заинтересовани мушкарци*. Осим из земаља Далеког истока, државни секретар предвиђа долазак жена из других земаља *где постоји проблем вишка жена*, али не из православних земаља, јер би се тиме *ослабио њихов биолошки потенцијал*. Према мишљењу Покрајинског омбудсмана, поменута изјава државног секретара представља кршење, како међународних конвенција које за свој предмет имају заштиту људских права, тако и одредбе Устава Србије о заштити људских права. Оснивањем такве агенције Република Србија би подстицала међународну трговину људима и довођење поменутих жена у ропски или положај сличан ропском, што је у супротности са уставним гаранцијама у члану 26. Устава Републике Србије. Покрајински омбудсман сматра да овакав став државног секретара сведочи о његовим намерама да у обављању своје функције крши људска права зајамчена међународним конвенцијама и домаћим прописима, те је из тих разлога упутио Министарству рада и социјалне политике Републике Србије иницијативу за његово разрешење.

9.1.1.2 Пример 2

Студенткиња М. Ј. из Петроварадина обратила се представком у којој указује на проблем у вези са остваривањем права на изабраног лекара. Странка је мишљења да су јој ускраћена права на избор гинеколога тиме што је упућена на „студентски дом здравља“ иако жели да се лечи код раније изабраног лекара.

Покрајински омбудсман је од Министарства здравља тражио тумачење уређења овог питања, те да ли су могући изузеци од правила да се студенти/студенткиње могу лечити искључиво у заводима за здравствену заштиту студената.

Министарство здравља је навело да је чланом 17 став 4 Правилника о начину и поступку остваривања права из обавезног здравственог осигурања („Службени гласник РС“, број 16/06, 16/07, 38/07, 45/07, 97/07, 127/07, 47/08, 54/08, 90/08) предвиђено да осигурано лице бира свог изабраног лекара, по правилу, код даваоца услуга на подручју матичне филијале. Изузетак од овог правила односи се на осигурана лица - студенте који бирају свог изабраног лекара у здравственој установи која обавља здравствену делатност здравствене заштите студената. Уколико таква установа не постоји у месту студирања, студенти као осигурана лица, бирају свог изабраног лекара у дому здравља у месту студирања.

Из наведеног произилази да студенти могу да се лече искључиво у здравственој установи која обавља здравствену делатност здравствене заштите студената, уколико таква установа постоји, те да није могуће изабрати лекара ван те установе.

Ипак, у телефонском разговору сазнали смо да је могуће лечење студената ван студентског дома здравља, у примарној здравственој заштити, али је потребна сагласност дома здравља у коме студенткиња жели да оствари то право о чему је странка обавештена. Покрајински омбудсман није у овом случају утврдио кршење људских права.

9.1.1.3 Пример 3

У представци З.С. из Новог Сада наведен је проблем у вези са исплатом зараде за време породилског и одсуства са рада ради неге детета. У том периоду странци није исплаћена зарада јер послодавац није уплаћивао доприносе. У међувремену фирма је затворена, а странка је споразумно раскинула радни однос. Странка је навела да се никоме због тога није жалила, а да јој је у општинском органу управе речено да послодавац прво мора да измири пореске обавезе, после чега би могла да оствари право на накнаду зараде.

Странка је упућена на то да поднесе писмени захтев за исплату зараде, уз одговарајућа документа наведена у Упутству Министарства за рад и социјалну политику о поступку и начину обрачуна и исплате накнаде зараде за време породилског одсуства, одсуства са рада ради неге детета за запослене код послодавца над којим је покренут стечајни поступак и послодавца који у дужем временском периоду (више од три месеца) не исплаћује зараде (број упутства 183-00-2351/2002). Странци је исплаћена новчана надокнада зараде током одсуства са рада ради неге детета, али јој није уписан радни стаж, мада је процедура у току и случај ће бити позитивно решен.

9.1.1.4 Пример 4

Центар за социјални рад у Новом Кнежевцу поднево је представку због случаја насиља у породици. П.Д. злоставља и психички малтретира своје бивше хранитеље, код којих живи у домаћинству. Уз представку су достављени прилози у којима се види да је П.Д. био неколико пута у специјалној болници за неуропсихијатријска обољења „Свети Врачеви“ у Новом Кнежевцу, али да није могао бити задржан принудно јер не постоји решење суда. Центар за социјални рад је у сарадњи са полицијом 2007. године поднео кривичну пријаву против П.Д.

за насиље у породици, коју је Општинско јавно тужилаштво одбацило, истовремено предочавајући Центру да може да предузме кривично гоњење подношењем оптужног предлога Општинском суду, те да Центру на располагању стоји могућност да пред парничним одељењем надлежног Општинског суда поднесе тужбу ради заштите од насиља у породици и затражи изрицање мера заштите које су предвиђене Породичним законом.

Пошто је у Новом Кнежевцу формиран општински тим у оквиру мреже „Живот без насиља“ Покрајински омбудсман је предложио Центру за социјални рад да иницира заједнички састанак свих органа и институција у општини ради разматрања наведеног случаја. Представници Покрајинског омбудсмана присуствовали су састанку у којем, на жалост, нису учествовали представници Општинског тужилаштва и суда.

Полиција је учеснике састанка обавестила да ће после најновијег инцидента против П.Д. на предлог тужиоца, бити покренута кривична пријава због злостављања животиња, а не насиља у породици, док су представници Центра за социјални рад указали на то да они ретко прибегавају подношењу тужби јер немају адвокате, а такође немају планирана средства за вођење и трошкове целог судског поступка. Присутни представници институција обавезали су се на сарадњу у овом, али и свим другим случајевима, а Центар за социјални рад да ће поднети оптужни предлог за кривично гоњење и тужбу ради заштите од насиља у породици.

9.1.1.5 Пример 5

Д.С. из Новог Сада седам година ради у Дому здравља и у дужем временском периоду осећа се дискриминисано због тога што јој претпостављени не дају довољно посла, па самим тим није у могућности да заради довољно средстава за живот. Остали запослени на истим или сличним пословима, добијају неупоредиво више посла. Одбијена јој је молба за стручним усавршавањем и ускраћено коришћење плаћеног одсуства за време стручног усавршавања које је сама финансирала. Странка изражава сумњу да је дискриминисана и због тога што је једина Ромкиња у колективу.

Дом здравља у одговору Покрајинском омбудсману одбацио је могућност дискриминисања Д.С. и наводи начин решавања правног статуса здравствених радника који пружају стоматолошку здравствену заштиту, а за чије зараде Републички завод за здравствено осигурање не обезбеђује средства. Д.С. остварује зараду на тржишту, а стоматолози који остварују своју зараду на тржишту бирају зубног техничара за израду протетских радова, па се тако дешава да сви немају довољно посла. Покрајински омбудсман је тражио допуну одговора пошто није добио податке о месечном радном учинку стоматолошких техничара. Из достављеног годишњег извештаја о извршењу за све зубне техничаре који зараду остварују на тржишту види се да одређени број зубних техничара има низак проценат извршења, што утиче на висину зараде. Зубни техничари који су на овај начин ангажовани имају загарантовану минималну зараду исплаћену у Републици Србији, а остатак зависи од процента извршења, који је у непосредној вези са количином посла, који одређује стоматолог. Овакав начин расподеле посла је тржишни, али може да буде извор дискриминације зубних техничара од стране доктора стоматологије. Наиме, нема јасно утврђених критеријума за оцену

успешности рада, па количина и вредност рада могу бити произвољно оцењивани. На тај начин може се догодити да појединцима/појединкама буде ускраћена могућност да зараде довољно средстава за живот, а при том им није остављена могућност радног ангажовања код неког другог послодавца.

9.1.1.6 Пример 6

Покрајински омбудсман је на иницијативу Заштитника грађана спровео истраживање у вези са случајем Х.З. из Бачког Петровог Села. Реч је о особи са инвалидитетом и остваривањем права на додатак за помоћ и негу и увећани додаток за негу и помоћ. У иницијативи Заштитника је указано на лош рад администрације, односно на то да Центар за социјални рад у Бечеју није донео одговарајуће решење упркос томе што постоје две судске одлуке које налажу да се поступак вештачења спроведе другачије и орган вештачења увери у стање странке увидом на терену, а не само из лекарских налаза, те да у складу са тим буде донето решење о увећаном додатку за негу и помоћ.

Одржан је заједнички састанак представника две институције и договорено да ће Покрајински омбудсман помоћи у прикупљању информација о случају. У Покрајинском секретаријату за социјалну политику и демографију, као другостепеном органу, проверене су чињенице у вези са случајем. Из документације је установљено да се ради о захтеву за увећани додаток за туђу помоћ и негу (услов за остваривање овог права је да се ради о особи за коју је установљен степен инвалидности од 100% по једном основу). Осим тога установљено је да је надлежни Покрајински секретаријат поступао поводом случаја у неколико наврата и био у редовној комуникацији са странком, а такође и Центар за социјални рад који је обавестио да Х.З. прима додаток за туђу помоћ и негу, а пошто орган вештачења није дао процену да је она 100% инвалид по једном основу, није ни могла да добије увећани додаток за туђу негу и помоћ, као и да се чека нови одговор органа вештачења

Заштитник грађана је обавештаван редовно о налазима истраживања случаја и о томе да није проблем у Центру за социјални рад, јер Центар само издаје коначно решење, него да је проблем у Органу вештачења у Покрајинском фонду ПИОЗ у чији стручни рад Покрајински секретаријат не може да улази.

У међувремену надлежни Покрајински секретаријат је обавестио да је стигао нови налаз вештачења у којем се наводи да је стање Х.З. погоршано и да ће добити увећани додаток за помоћ и негу, те да ће Покрајински секретаријат за социјалну политику и демографију донети ново решење, о чему је обавештен о Заштитник грађана.

9.2 Примери представки - општа питања

9.2.1.1 Пример 7

Покрајинском омбудсману представком су се обратили М.Ж. и др. оснивачи угоститељских радњи, незадовољни одлукама Градске управе за комуналне послове и Градског већа Града Новог Сада, због тога што је одбијен њихов захтев за привремено заузимање јавне површине за постављање летње баште на катастарским парцелама које, сходно тачки 3. Одлуке Владе Републике Србије о утврђивању Владичанског двора Епархије Бачке Српске православне цркве у Новом Саду за споменик културе, представљају заштићену околину споменика културе. Покрајински омбудсман се обратио Градској управи за комуналне послове Града Новог Сада са захтевом да достави обавештење о предузетим активностима у овом предмету. У одговору наведеног органа се истиче да Одлуком о уређењу Града није прописано да је Комисија за заузеће јавних површина дужна да акт о давању или ускраћивању сагласности образложи, нити да је Градска управа за комуналне послове овлашћена и дужна да преиспитује акт Комисије. Након тога, Покрајински омбудсман је Комисији за заузеће јавних површина и Градској управи за комуналне послове упутио ПРЕПОРУКУ да Комисија за заузеће јавних површина свој закључак, као акт којим је ускратила сагласност у овом поступку, а Градска управа за комуналне послове своје решење којим одбија захтев странака, ускладе са Одлуком Владе РС и Мишљењем министарства културе РС (од 21. априла 2008. бр 663-00-920/2007-02) које је и донето на захтев Градске управе за комуналне послове, у коме се јасно наводи које привремене објекте и уређаје није дозвољено постављати у близину Владичанског двора као споменика културе. Наиме, у наведеном Мишљењу се не помињу летње баште, уређаји за кокице, као ни други типично угоститељски инвентар, попут столица, столова и тенди. У складу са чињеницама утврђеним у службеном поступку, Покрајински омбудсман је МИШЉЕЊА да Комисија за заузеће јавних површина Града Новог Сада приликом давања сагласности за одобрење постављања летњих башти у заштићеној околини споменика културе није овлашћена да по слободној оцени, чак показујући велики степен арбитрерности, доноси акт којим одлучује о давању или ускраћивању сагласности, него је обавезна да примени Одлуку Владе Републике Србије.

9.2.1.2 Пример 8

Писменом представком (петицијом) Покрајинском омбудсману се обратио облике месне самоуправе дана 18. фебруара 2008. године. У представци се изражава противљење са нелегалном градњом која се одвија на парцели број 60/1, К.О. Сириг. Грађани Сирига су благовремено упозоравали и захтевали од надлежних општинских органа да се спречи нарушавање пољопривредног земљишта на наведеној парцели-као и нелегална градња. Након активности подносиоца представке Грађевинска инспекција Одељења за урбанизам и стамбено комуналне послове општинске управе Темерин доноси решење број 356-1/2007-11-04 од 21.01.2008. године којим се налаже рушење бесправно подигнутог објекта. Наведено решење није извршено. Покрајински омбудсман се обратио општинској управи Темерин са захтевом да се изјасне о разлозима неизвршавања

наведеног решења о рушењу. Дана 27.10.2008. године Општинска управа Темерин је Покрајинском омбудсману доставила одговор да решење није извршено из разлога што у буџету Општине нису планирана средства за извршење решења. На основу наведеног, Покрајински омбудсман је дана 10.11.2008. године издао Мишљење да евентуални недостатак средстава у буџету за намену рушења бесправно саграђених објеката не сме бити разлог за неизвршење правоснажних решења инспекцијских органа, јер се тиме с једне стране поспешује даља бесправна изградња и самовоља појединих субјеката, а с друге стране такво поступање је директно у супротности са начелима управног поступка-начелу законитости, начелу ефикасности и начелу целисходности.

9.2.1.3 Пример 9

Покрајинском омбудсману обратио се представком М.Р. из Новог Сада, власник куће која је Одлуком Владе Републике Србије («Сл. гласник РС», број 8/98) утврђена за непокретно културно добро као саставни део просторне културно-историјске целине кућа тршчара у Новом Саду. Подносилац представке указује на то да није у могућности да одржава кућу, да је кућа у изузетно лошем стању, да је она стара више од 200 година, те да су услови становања у њој нехумани и непримерени. Такође наводи да поседује и акт грађевинске инспекције којим се потврђује да те куће (низ тршчара у наведеној улици) нису безбедне за живот и становање. Покрајински омбудсман је након увида у списе предмета установио да се подносилац представке већ обраћао овом органу представком у 2006. години. С обзиром на чињеницу да се ситуација до данашњег дана није променила Покрајински омбудсман је Градоначелнику Града Новог Сада упутио препоруку о томе да да би Град Нови Сад требало да пронађе начин да просторну културно-историјску целину кућа тршчара у улици Краљевића Марка сачува, а власнике наведених објеката правично обештети. Покрајински омбудсман сматра да је потребно овај проблем размотрити са дужном пажњом, уважавајући пре свега опште, али и интересе власника заштићених непокретности који се суочавају са проблемима одржавања, односно улагања средстава у одржавање својих непокретности, што их ставља у неравноправан положај у односу на остале грађане када је реч о одржавању стамбених објеката. Покрајински омбудсман такође сматра да је потребно наведени проблем решити у што краћем року, имајући у виду стање заштићених објеката у којима су услови становања и живота непримерени, а посебно имајући у виду значај просторне културно-историјске целине.

9.2.1.4 Пример 10

Покрајинском омбудсману се обратио представком Б.М. из Новог Сада. Подносилац представке наводи да се у априлу 2007. године обратио Републичком геодетском заводу - Служби за катастар непокретности у Новом Саду захтевом за укњижбу стана, који још није решен. Такође наводи да се крајем јануара 2008. године жалио на решење којим се одређује уплата таксе, а које није прослеђено надлежном органу на даље поступање. Покрајински омбудсман се обратио наведеном органу са захтевом да достави обавештење о предузетим активностима у овом предмету. У одговору Службе за катастар непокретности се истиче да је након одржане усмене расправе донето решење које је достављено странци и

којим су отклоњене мањкавости првобитног решења. Подносилац представке је дана 21.11.2008. године Покрајинском омбудсману упутио допис у којем изражава задовољство радом овог органа и захваљује се због успешне интервенције.

9.2.1.5 Пример 11

Покрајинском омбудсману се обратио представком С.М. из Шида, који је истакао незадовољство радом Одељења за урбанизам, комунално-стамбене и имовинско-правне послове Општинске управе Општине Шид. Према наводима из представке, странка се обратила наведеном органу представком у којој је указала на проблем одржавања канализационе мреже у згради у којој живи, али на представку није одговорено. Покрајински омбудсман се обратио наведеном органу са захтевом да достави обавештење о предузетим активностима у овом предмету. У одговору се истиче да тај орган није надлежан за проблем одржавања канализационе мреже у стамбеним зградама. Покрајински омбудсман је Општинској управи у Шиду упутио мишљење да је, ради заштите и унапређења људских права, а због поштовања примене прописа, законитости, целисходности и ефикасности поступања органа управе, иста дужна да на захтев странке одговори у року од 30 дана. Како то није био случај са захтевом странке С. М., у будућем раду и поступању Општинска управа Шид је у обавези да по захтеву странака поступа у складу са Законом о општем управном поступку.

9.2.1.6 Пример 12

Покрајински омбудсман је примио представку у којој се истиче незадовољство радом Јавног предузећа ПТТ саобраћаја „Србија“ у вези са немогућношћу подизања пакета из поште у улици Војвођанска број 5 у Новом Саду. Према наводима из представке, преузимање пакета у Новом Саду могуће је једино у тој пошти, лично са обавештењем и личном картом. Како је поменута зграда неприступачна за особе које се отежано крећу јер се до шалтера долази уским и стрмим степеницама, особе које се отежано крећу нису у могућности да преузимају пакете. Имајући у виду наведено, Покрајински омбудсман је Јавном предузећу ПТТ саобраћаја „Србија“ упутио препоруку да се на објекту поште у улици Војвођанска број 5 у Новом Саду изврши техничка адаптација како би се остварили неопходни услови за пружање услуга корисницима са инвалидитетом. О овом проблему обавештена је и јавност путем средстава јавног информисања.

9.2.1.7 Пример 13

Покрајинском омбудсману се обратила Ј.С. из Новог Сада представком у којој истиче незадовољство у вези са постављањем базне станице за мобилну телефонију на крову објекта Геронтолошког центра „Нови Сад“. Према наводима из представке, постављање поменуте базне станице је извршено на начин супротан прописима и без неопходних дозвола. Овом органу се поводом истог питања, обратила и група грађана. Покрајински омбудсман се обратио Градској управи за заштиту животне средине, Градској управи за инспекцијске послове и Покрајинском секретаријату за здравство и социјалну политику са захтевом да доставе обавештење о предузетим активностима у овом предмету. У изјашњењу Градске управе за инспекцијске послове се истиче да је, након спроведеног

инспекцијског надзора утврђено да за предметни објекат није прибављено одобрење за изградњу, нити потврда о пријему документације за почетак извођења радова. Дана 27.05.2008. године донето је решење којим је наложено инвеститору да уклони предметне радове. Општинском јавном тужилаштву је поднет захтев за покретање поступка за учињени привредни преступ против инвеститора и одговорног лица у правном лицу, а истог дана поднета је и кривична пријава за извршено кривично дело из члана 149. ст 2. Закона о планирању и изградњи. Покрајински омбудсман сматра да је од изузетног значаја усвајање међународних стандарда за изложеност деловању мобилних телефона и базних станица и укључење истих у правну регулативу, па ће из тих разлога и убудуће пратити истраживања и резултате истраживања о покретним телекомуникацијама, покретним телефонима, базним станицама и њиховом утицају на здравље људи.

9.2.1.8 Пример 14

Покрајинском омбудсману се обратио С.Т. из Бачког Јарка представком у којој је истакао незадовољство радом Општинске управе Општине Темерин, а у вези са достављањем решења Покрајинског секретаријата за архитектуру, урбанизам и градитељство. Наиме, према приложеној документацији, поменуто решење је достављено општинској управи Темерин 19.05.2008. године, а странци 19.06.2008. године. Законом о општем управном поступку је прописано да ће првостепени орган доставити другостепено решење странци у року од 8 дана од дана пријема списка. Имајући у виду наведено, Покрајински омбудсман је Општинску управу Општине Темерин обавестио да је дошло до неправилности у раду органа управе у наведеној општини.

9.2.1.9 Пример 15 – КПЗ Сремска Митровица

Покрајинском омбудсману се представком обратио М.М. осуђеник КПЗ Сремска Митровица представком у којој истиче незадовољство радом службе за здравствену заштиту у овом Заводу. Према наводима у представци, не спроводи се доследно одговарајућа медицинска терапија која му је преписана, тако што се не обезбеђује Флормидал таблета.

Након пријема представке, Покрајински омбудсман се обратио дописом служби за здравствену заштиту КПЗ-а Сремска Митровица, од које је добијен одговор да је разлог ускраћивања терапије осуђенику повремено недостатак лека на тржишту.

У циљу спровођења истраге Покрајински омбудсман се даље обратио Апотекарској установи Нови Сад, од које је добио одговор да, по њиховим сазнањима, није дошло до несташице овог лека на тржишту у току 2008. године и да је његова снабдевеност у њиховим апотекама била уредна.

У складу са претходно наведеним извесно је да је дошло до повреде права на здравствену заштиту осуђеника М.М., те је Покрајински омбудсман упутио препоруку Управнику КПЗ-а Сремска Митровица, да у складу са својим законским овлашћењима, утиче на адекватно спровођење права на здравствену

заштиту лица на издржавању казне, како би се прописане терапије уредно спроводиле.

9.2.1.10 Пример 16

Вршећи своја овлашћења из члана 13. Одлуке о Покрајинском омбудсману, а на основу обраћања великог броја грађана, Покрајински омбудсман прикупља информације о примени прописа у области људских права и остваривању тих права, међу које свакако спада и право на заштиту физичког и психичког здравља, као и право на здраву животну средину. У складу са тим Покрајински омбудсман је дописом од 25. 03. 2008. године од Градске управе за инспекцијске послове затражио информацију о мерама предузетим у оквиру вршења надзора над применом Одлуке о условима за држање и заштиту домаћих животиња. Надлежни градски орган је Покрајинског омбудсмана у одговору обавестио о броју покренутих прекршајних поступака и навео да се углавном ради о случајевима држања већег броја паса или мачака од дозвољеног.

Настављајући праћење ситуације око држања паса, констатовано је да је она и даље незадовољавајућа.

Наиме, супротно члану 3. Одлуке о условима за држање и заштиту домаћих животиња, власници или држаоци паса врло често не обезбеђују адекватно чување и надзор паса и не воде рачуна о забрани загађивања околине и узнемиравања трећих лица. Осим прекобројног држања животиња, на шта је указала и комунална инспекција, најчешће се крше чл. 12. (држање паса на балкону, тераси и сл.), чл. 17. (извођење без повоца и корпе), чл. 22. (извођење паса на јавне зелене површине које нису одређене за такве намене) итд.

Ипак, највећи проблем ствара псећи измет. Наравно, пси се не могу натерати да нужду врше искључиво на «дозвољеним местима», али се власници или држаоци паса могу обавезати да за псом почисте фекалије. Таква навика готово да и не постоји, а ако изостане кажњавање власника паса ускоро неће бити изграђено.

Псеће фекалије се налазе свуда, по парковима, травњацима, тротоарима, степеништу, али што је најалармантније, и на дечјим игралиштима, у песку, поред љуљашки и тобогана. Псећи измет може бити врло опасан извор и узрочник озбиљних инфективних и паразитских обољења, која се преносе додиром, гажењем измета или накнадним додиром преко обуће. Опасности од заразе су посебно изложена деца која се играју у парковима и на другим загађеним јавним површинама. **Градска одлука представља добар правни оквир за поступање инспекцијских служби, те би њена доследна примена у многоне побољшала ситуацију.**

Сходно горе изнетом, Покрајински омбудсман, у складу са чл. 33. Одлуке о Покрајинском омбудсману, Градској управи за инспекцијске послове, као органу задуженом за вршење надзора над применом Одлуке о условима за држање и заштиту домаћих животиња упутио је следеће

ПРЕПОРУКЕ

да у циљу повећања здравствене сигурности деце и одраслих, као и заштите животне средине:

- доследније санкционише случајеве неодржавања чистоће и хигијене на јавним површинама на којима је дозвољено извођење паса, на дечја игралишта и друге јавне површине које за то нису предвиђене,
- у сарадњи са ветеринарским и еколошким службама, као и комуналним предузећима јавном кампањом укаже на опасности псећег измета по људско здравље и покрене ширу акцију ради подизања свести о нужности да власници паса псећи измет покупе, како то не би била инцидентна, него редовна, нормална и општеприхваћена пракса,
- у сарадњи са комуналним предузећима иницира постављање канти или корпи за одлагање покупљеног псећег измета на најфреквентнијим местима која су предвиђена за извођење паса.

О наведеним препорукама Покрајински омбудсман је обавестио и кабинет градоначелника Новог Сада, имајући у виду одредбе Закона о локалној самоуправи, посебно оне које одређују да је градоначелник уједно и председник Градског већа које извршава и стара се о извршавању одлука и других аката Скупштине града.

9.2.1.11 Пример 17

Странка Б. Е. из Бездана обратила се због проблема са враћањем претплате старосне пензије и молбом за посредовање код Покрајинског фонда пензијског и инвалидског осигурања запослених (ПИОЗ) ради смањења месечне рата дуга, јер је суочена са материјалним и породичним проблемима због болести ћерке о којој брине. Странка није искористила право да изјави жалбу поводом Решења Фонда којим је измењен износ сразмерне старосне пензије, а прихватила је вансудско поравнање којим је обавезана да утврђени износ претплате враћа у месечним ратама до отплате дуга.

Покрајински омбудсман саветовао је странку да проблем покуша да реши у договору са Фондом, али је изразио спремност да евентуално посредује између ње и Фонда ради олакшавања отплате дуга, имајући у виду да странка можда није до краја разумела последице неблагоприятног изјављивања жалбе, да се плашила последица неприхватања предлога у вансудским поравнању, те да није одговорна за висину дуга претплате, с обзиром на то да је Покрајински фонд ПИОЗ ново решење донео четири године након што је инострани носилац социјалног осигурања донео своје решење.

Филијала ПИОЗ у Сомбору није прихватила медијацију с обзиром на то да је вансудско поравнање већ закључено и исто створило правне последице, те да у досадашњој пракси није прихватала измене у већ постигнутом договору са странком, имајући у виду да странка има довољне приходе за враћање дуга.

Након тога, Покрајински омбудсман обратио се Републичком фонду за пензијско и инвалидско осигурање запослених са препоруком да у овом, али и свим сличним случајевима, уважава социјално-економску ситуацију прималаца пензија и руководи се принципом правичности, а не само формално-правним

поштовањем прописа, јер странка не сноси одговорност због тога што је минимални износ пензије примала дуже него што је на то имала право.

Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање запослених и Филијала овог Фонда у Сомбору уважили су ову препоруку. Закључено је ново вансудско поравнање којим је умањена месечна рата повраћаја средстава, а по основу настале претплате старосне пензије.

9.2.1.12 Пример 18

Покрајинском омбудсману се путем Омбудсмана за људска права Босне и Херцеговине обратио М.Ј. из села Обреновац, Босна и Херцеговина, представком у којој истиче незадовољство радом Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање. Наиме, према наводима из представке М.Ј. је захтев за остваривање права на старосну пензију поднео у децембру 2004. године код Дирекције Покрајинског фонда Нови Сад, а о захтеву именованог ни четири године касније није решено.

Након пријема представке, сходно члану 26. Одлуке о Покрајинском омбудсману, Покрајински омбудсман је затражио изјашњење од Дирекције Покрајинског фонда Нови Сад о разлозима због којих по захтеву подносиоца представке није решено.

У изјашњењу Дирекције наводи се да поступак по захтеву именованог још није окончан, јер нису ажурирани подаци о стажу и заради, као и да је за ажурирање података надлежна филијала фонда у Сремској Митровици, која поменуте податке није ажурирала, иако су поменутој филијали у неколико наврата упућиване замолнице са захтевом да подаци буду ажурирани.

Након овог дописа Покрајински омбудсман се обратио Филијали Сремска Митровица и Републичком фонду за пензијско и инвалидско осигурање.

У допису Филијале Сремска Митровица и Републичког фонда Покрајински омбудсман је обавештен да је филијала Сремска Митровица, одмах по пријему представке, ажурирала податке о стажу и заради неопходне за доношење решења чиме су стекли потребни услови да и Дирекција Покрајинског фонда Нови Сад донесе решење о признавању права на старосну пензију, што је ова 05.12.2008. и учинила.

Имајући у виду наведено, извесно је да је оваквим поступањем дошло до кршења права подносиоца представке, који и након четири године од подношења захтева није био у могућности да оствари право на старосну пензију. У складу са тим, упућена је препорука директору Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање да у складу са својим надлежностима убудуће утиче да недостатак координације између Дирекције Покрајинског фонда и Филијале фонда не буде разлог за прекорачење рокова за поступање.

9.3 Примери представки – Медијација

9.3.1.1 Пример 19

Медијација (медијатори - представници Покрајинског омбудсмана) је одржана у једној основној школи, а предмет спора био је похађање часова једног ученика. У медијацији су учествовали родитељи ученика, предметни наставник и директор школе. У току медијације као спорна су постављена питања о похађању часова и начину будућег решавања спорних питања између породице ученика и школе. Медијација је успешно завршена договором учесника о томе да ће предметни наставник заменити разред о чему ће директор школе донети одговарајући акт у складу са својим овлашћењима. Према договору страна у медијацији, директор неће у том акту констатовати евентуалну одговорност било које стране за замену наставника. Ово решење су прихватили сви присутни на састанку као своје. У вези са другим питањем договорено је да ће евентуална спорна питања између породице ученика и школе бити решавана тако да ће у данима „отворених врата” који су предвиђени за разговоре родитеља и наставника, тим разговорима присуствовати и школски психолог. Међутим, родитељи су након постигнутог договора променили став тако да је друга страна – Школа након консултација са Министарством просвете и Наставничким већем, одлучила да предметни наставник настави до краја школске године да предаје у одељењу, уз присуство помоћника директора са чим су се родитељи ученика сагласили.

9.3.1.2 Пример 20

У медијацији (медијатори - представници Покрајинског омбудсмана) су учествовали странка која се обратила Покрајинском омбудсману и њена ћерка, а са друге стране, представник Јеврејске општине у Новом Саду. Предмет спора: Странка више деценија станује у просторијама школе у којој је била запослена. Просторије је адаптирала у стамбени простор уз одобрење управе школе, нема решење о коришћењу стана, нити уговор о закупу. Након враћања зграде Јеврејској општини, од корисника зграде тражена је надокнада за коришћење, за шта је школа добила материјалну подршку покрајинске и општинске управе. Од странке која користи просторије у згради као стан тражено је да са власницима склопи уговор о закупу, што она није учинила у дужем временском периоду, због чега је власник поднео тужбу којом тражи плаћање свих заосталих дугова на име закупнине и уколико не прихвати нове услове коришћења, иселење из стана. У току медијације су се као спорна поставила питања начина плаћања станарине и трошкова/продужење рока плаћања заосталих дугова, давање гаранције странци да ће стан моћи да користи доживотно и повлачење тужбе. Пошто таква гаранција није могла бити дата, странка није прихватила предлог друге стране да тужба буде повучена уколико она исплати настала дуговања и прими ново решење о коришћењу стана. Иако медијација није завршена договором, медијатори су стекли утисак да је постигнут напредак у комуникацији. Странке су се први пут среле и разговарале о проблему и након размене аргумената, сагласиле се да спор ипак окончају на суду.

10. САРАДЊА СА ДРУГИМ ОМБУДСМАНИМА, УЧЕШЋЕ НА КОНФЕРЕНЦИЈАМА, ОКРУГЛИМ СТОЛОВИМА И СЕМИНАРИМА

10.1 Састанак медијатора из првог циклуса пројекта са територије Бачке

Датум: 28. јануар 2008.

Место: Суботица

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 3

- Текуће активности и развој пројекта у 2007-8. години
- Активности медијатора на терену од завршетка обуке
- Планирање будућих активности
- Трибина “Медијација - Лакши пут из конфликта”

10.2 Међународна конференција „Регионална евроатлантска иницијатива- РЕА иницијатива“

Датум: 6. и 7. фебруар 2008.

Место: Нови Сад

Организатор: Центар за политику и евроатлантско партнерство и Скупштина АПВ

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

- Место РС у програму Партнерство за мир
- Евроатлантска перспектива Западног Балкана
- Искуства земаља у окружењу у вези са атлантским интеграцијама
- Мисија и улога НАТО Канцеларије за везе

10.3 Округли сто „Колико је нетранспарентност јавних података облик корупције у Србији и колико то штети јавним интересима и развоју друштва“

Датум: 7. фебруар 2008.

Место: Нови Сад

Организатор: Скупштина АПВ

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

10.4 Округли сто „Дискриминација у Србији“

Датум: 8. фебруар 2008.

Место: Београд

Организатор: Београдски центар за људска права

Носилац трошкова: Организатор (Канадска агенција за међународни развој)

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

- Дискусија о извештају о раду државних органа са закључцима и препорукама.

10.5 Посета Заводу за хитну медицинску помоћ Нови Сад

Датум: 19. фебруар 2008.

Место: Нови Сад

Организатор: Покрајински омбудсман

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 3

На састанку је разговарано о неопходности постојања заштитника пацијентових права као посебне институције у оквиру заштите људских права.

10.6 Састанак омбудсмана Србије

Датум: 20. фебруар 2008.

Место: Шабац

Организатор: Покрајински омбудсман

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

- Активности и рад омбудсмана Србије након посете Европском институту за омбудсмане у јулу 2007.
- Планирање будућих заједничких активности и сарадње

10.7 Семинар „Регионалне смернице за инспекцију и надзор затвора“

Датум: 21. фебруар 2008.

Место: Београд

Организатор: Канцеларија Савета Европе у Београду

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

10.8 Конференција „Уставни суд, Врховни суд и Заштитник грађана у заштити права грађана“

Датум: 22. фебруар 2008.

Место: Београд

Организатор: Заштитник грађана, у сарадњи са Уставним и Врховним судом Републике Србије, Мисијом ОЕБС у Србији и Омбудсманом Каталоније

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

- реформе правног система
- нове могућности заштите права грађана
- разграничење надлежности и сарадња Заштитника грађана, Уставног суда и Врховног суда Србије

10.9 Представљање публикација Београдског центра за људска права

Датум: 27. фебруар 2008.

Место: Нови Београд

Организатор: Београдски центар за људска права

Носилац трошкова: Организатор

Представљање публикација Београдског центра за људска права «Људска права у Србији 2007. и Мониторинг и извештавање о активностима правних институција у Србији у областима организованог криминала, ратних злочина, дискриминације и насиља у породици»

10.10 Промоција извештаја „Примена конвенције о правима детета у Србији и права детета у Србији - како то виде деца“

Датум: 28. фебруар 2008.

Место: Београд

Организатор: Центар за права детета

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

10.11 Семинар о родним улогама и сексуалности, дискриминација и насиље, правна регулатива

Датум: 7.март 2008.

Место: Извршно веће Војводине, Нови Сад

Организатор: Покрајински омбудсман, ЛАБРИС

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 16

- родне улоге и сексуалност, хомофобија
- говор мржње, дискриминација и насиље, правна регулатива

10.12 Семинар „Забрана тортуре“

Датум: 10 -12. март 2008.

Место: Скопље

Организатор: Београдски центар за људска права

Носилац трошкова: Форум центар за документацију и стратешка истраживања у Скопљу

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 2

- Упознавање са најважнијим питањима која се односе на људска права од стране правника који делују у различитим секторима управе, правосуђу и адвокатури у земљама у региону.
- Упознавање са правном теоријом и праксом у области људских права у иностранству, као и са одлукама надзорних тела која су установљена међународним уговорима о људским правима
- Прекорачења овлашћења од стране полиције, проблем принудне хоспитализације и психијатријских институција

10.13 Регионални семинар о људским правима за правнике

Датум: 10.-14. март 2008.

Организатор: Центар за права детета – Београд

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

- **(В модулу на мастеру за права детета)**
 - Независне институције – омбудсмани
 - Регионални семинар о људским правима за правнике

10.14 Конференција о имплементацији, заштити и мониторингу права детета на локалном нивоу: Научене лекције и изазови

Датум: 14. март 2008.

Место: Београд

Организатор: УНИЦЕФ (Савет за права детета Владе Републике Србије)

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

- Заштита права детета
- Механизми заштите на локалном нивоу
- Искуства заштите дечијих права у Војводини

10.15 Омбудсман као медијатор

Датум: 25. март 2008.

Место: Зрењанин

Организатор: Покрајински омбудсман

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 4

- Први циклус пројеката са територија Баната
- Текуће активности и развој пројекта у 2007/8. години
- Активности медијатора, препоруке за будућност
- Трибина „Медијација-Лакши пут из конфликта“

10.16 Међународна конференција безбедних заједница Југоисточне Европе

Датум: 23. и 24. април 2008.

Место: Бачки Петровац

Организатор: Општина Бачки Петровац, Безбедна заједница Бачки Петровац и Национални центар за превенцију повреда и промоцију безбедности Нови Сад

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

- Животно окружење и безбедни производи
- База података ризика, повреда и насиља
- Безбедност, повреде и насиље децембар - Безбедност и повреде особа са посебним потребама
- Безбедност, повреде и насиље старих
- Безбедност и повреде на раду
- Безбедност и повреде у саобраћају
- Безбедност и повреде у слободно време
- Спортске повреде

- Породично насиље

10.17 "Омбудсман као медијатор"

Датум: 28. мај 2008.

Место: Нови Сад

Организатор: Покрајински омбудсман

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 2

- О пројекту "Омбудсман као медијатор".
- Презентације институција/организација које се у Србији баве медијацијом.

10.18 Изложба радова о правима детета

Датум: 02. јун 2008.

Место: Будимпешта

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

Организатор: Парламентарни омбудсман Републике Мађарске

Носилац трошкова: Организатор

Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић је, на позив Парламентарног омбудсмана Републике Мађарске, 02. јуна 2008. г. учествовао у отварању изложбе дечјих ликовних радова посвећених људским правима и правима детета, коју је Парламентарни омбудсман Републике Мађарске организовао након завршетка раније расписаног конкурса. После расписивања конкурса обратио се Покрајинском омбудсману са предлогом да наша институција преведе и објави текст конкурса како би на конкурс могли да пошаљу своје радове и ученици наших школа. Покрајински омбудсман је преведени текст објавио на свом сајту, уз позив школама и ученицима да учествују на конкурс. Своје радове на овај конкурс послало је око 40 ученика из Србије, а међу награђенима било је четворо ученика из школа у Војводини.

Као потврду добре сарадње две институције на овом пројекту, Парламентарни омбудсман Републике Мађарске, др Сабо Мате, упутио је позив Покрајинском омбудсману АП Војводине да учествује у отварању изложбе и присуствује додели награда у просторијама Омбудсмана Мађарске, што је прихваћено са задовољством. Једнодневни боравак у Будимпешти је искоришћен и за размену мишљења са парламентарним и осталим омбудсманима Мађарске о могућим видовима будуће сарадње.

10.19 Конференција „Једнакост полова на дневном реду националних и локалних парламената“

Датум: 13-15. јун 2008.

Место: Стара Загора, Бугарска

Организатор: Бугарска фондација за истраживање полова

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

- Дискусија о потреби посебног закона за једнаке могућности мушкараца и жена.
- Улога жена у процесу доношења одлука.
- Проблем сиромаштва, образовања, здравља, насиља итд.
- Универзални и регионални инструменти за једнакост жена и мушкараца
- Конвенција УН о уклањању свих облика дискриминације жена
- Преглед националног законодавства, политике и праксе, будућих трендова у Бугарској, Србији, Македонији и Косову.

10.20 Семинар "Јавне набавке"

Датум: 16. и 17. јун 2008.

Место: Нови Сад, Србија

Организатор: Извршно веће АПВ

Трошкови: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 3

Циљ семинара: Стицање и обнова практичних знања у области спровођења поступка јавних набавки.

- План набавки
- Отворени поступак
- Рестриктивни поступак
- Евиденција о јавним набавкама

10.21 Конференција „Функционисање омбудсмана у крхким демократијама“

Датум посете: 27. јун 2008.

Место: Будимпешта, Мађарска

Организатор и носилац трошкова: Парламентарни омбудсман Републике Мађарске, Међународни центар за демократску транзицију (ICDT) у Будимпешти

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић је, на позив Међународног центра за демократску транзицију (ICDT – International Centre for Democratic Transition) у Будимпешти и Парламентарног омбудсмана Републике Мађарске, 27. јуна 2008. г. учествовао на конференцији „Функционисање Омбудсмана у крхким демократијама“ у Будимпешти. Рад током конференције је био организован у 3 сесије. Покрајински омбудсман је у оквиру друге сесије представио досадашња искуства у организацији и деловању институције, са освртом на главне тешкоће са којима се институција омбудсмана сусретала у свом дотадашњем раду, и начинима њиховог превазилажења.

10.22 Отварање Кампа толеранције младих подунавских градова и регија под називом: "Интеркултурални дијалог"

Датум: 27. јул 2008.

Место: Бачка Топола

Организатор: Скупштина и Извршно веће АП Војводине, Скупштина општине Бачка Топола и Дунавски биро Нови Сад/Војводина

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

10.23 Дванаеста годишња конференција Европске мреже омбудсмана за децу (ЕНОС)

Датуми одржавања: 02-07. септембар 2008. године

Место: Даблин, Република Ирска

Организатор и носилац трошкова: Европска мрежа омбудсмана за децу (ЕНОС)

Учесници из канцеларије Покрајинског омбудсмана: 2

У периоду од 2. до 7. септембра 2008. Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић је учествовао у раду 12. годишње конференције Европске мреже омбудсмана за децу (ЕНОС), која је била одржана у Даблину у Републици Ирској. Рад на конференцији одвијао се у оквиру 5 тематских сесија:

- Међународне активности усмерене на проширење примене УН Конвенције о правима детета;
- Активности у Европи усмерене на примену Конвенције о правима детета;
- Примена Конвенције о правима детета на националном нивоу – Примери добре праксе
- Коришћење међународних механизма ради обезбеђивања примене Конвенције о правима детета
- Разговор представника деце и омладине са представницима међународних организација и институција омбудсмана

После завршетка конференције одржана је и седница Генералне Скупштине ЕНОС-а. На тој седници је одлучивано о институцији омбудсмана која ће председавати ЕНОС-ом у периоду 2009/2010 године, обављен је избор нових носилаца функција у Извршном одбору ЕНОС-а и разматрана су питања која се односе на организацију рада Мреже у наредној години. На Генералној Скупштини ЕНОС-а је констатовано да је институција Покрајинског омбудсмана 2008. године постала чланица ЕНОС-а (на ранијим конференцијама Покрајински омбудсман је учествовао у својству посматрача).

10.24 Конференција „Заштита индивидуалних и колективних права националних мањина и надзор над њиховим остваривањем“

Датум: 25.- 27. септембар 2008.

Место: Космај, Србија

Организатор: Заштитник грађана

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 2

- Остваривање права националних мањина и механизма надзора.
- Улога заштитника грађана (омбудсмана) у систему заштите и унапређења права националних мањина.
- Судска заштита колективних права националних мањина.

10.25 Посета Комесара за људска права Савета Европе Републици Србији

Датум: 13. - 17. октобар 2008.

Место: Београд

Организатор: Савет Европе, Канцеларија у Београду

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

10.26 Панел о теми „Улога мађарске заједнице у дефинисању статуса Војводине“

Датум: 16. октобар 2008.

Место: Нови Сад

Организатор: Хелсиншки одбор за људска права у Србији

Носилац трошкова: Министарство иностраних послова Републике Мађарске, Хелсиншки одбор за људска права у Србији

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 2

**10.27 Јавна расправа о Нацрту
Закона о јавној својини,
својини и другим имовинским
правима Републике Србије,
аутономне покрајине и
јединице локалне самоуправе**

Датум: 20. октобар 2008.

Место: Нови Сад

Организатор: Министарство финансија Републике Србије, Покрајински секретаријат за финансије

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

**10.28 Семинар „Губитак
живота и незаконито
поступање. Обавезе државе
које произилазе из Европске
конвенције о људским
правима у вези са кршењем
права, спровођења истраге и
процесуирања“**

Датум: 24-25. октобар 2008.

Место: Београд

Организатор: Београдски центар за људска права, Мисија ОЕБС у Србији, AIRE centre, Правосудни центар

Носилац трошкова: Министарство иностраних послова Велике Британије, Вестминстерска фондација за демократију, Мисија ОЕБС у Србији

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

10.29 Посета делегације Саветодавног комитета Оквирне конвенције за заштиту националних мањина Савета Европе Републици Србији

Датум: 4. новембар 2008.

Место: Београд

Организатор: Министарство за људска и мањинска права Републике Србије

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 3

10.30 Међународна конференција „Независност и самосталност институције омбудсмана“

Датум: 6-7. новембар 2008.

Место: Нови Сад

Организатор: Покрајински омбудсман

Носилац трошкова: Мисија ОЕБС-а у Србији, Савет Европе, Влада Немачке

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 10

Конференција је одржана 6. и 7. новембра 2008. у Новом Саду у организацији Покрајинског омбудсмана у сарадњи са Комесаром за људска права Савета Европе и финансијским доприносом немачке владе, као и Мисијом ОЕБС-а у Србији.

Циљ ове конференције био је да омогући дискусију, размену искустава и развој професионалне платформе у раду и деловању за све институције омбудсмана на међународном, регионалном и локалном нивоу. На конференцији је учествовало 28 представника из 21 националне или регионалне институције омбудсмана и/или институције која се бави људским правима у Европи (21 у функцији излагача и 7 гостију). Уз њих, на конференцији је учествовало и више десетина представника међународних и домаћих институција и организација из Србије (омбудсмана, представника органа управе, невладиних организација, домаћих и иностраних универзитета, итд). Учесници и гости су на конференцији представљали институције из следећих земаља/региона: Каталоније (Шпанија), Аустрије, Естоније, Грчке, Шведске, Болцана (Италија), Мађарске, Румуније, Македоније, Црне Горе, Албаније, Хрватске, Словеније, Босне и Херцеговине, Словачке, Србије, Војводине, Европског института за омбудсмане (Аустрија),

Међународног института за омбудсмана (Канада), Европског омбудсмана, Савета Европе (Француска).

Теме излагане на конференцији обухватиле су структуралне, организационе, законодавне и функционалне аспекте од значаја за гарантовање и остваривање независности и самосталности деловања институције Омбудсмана у односу на друге државне органе и друштвене субјекте, као кључних карактеристика институције за пуно и ефикасно остваривање њених функција. Конкретне теме биле су следеће:

- Друштвено-политички значај независности институција за заштиту људских права
- Европски омбудсман као независна, надржавна и наднационална институција
- Основни елементи независности омбудсмана у пракси
- Упоредни преглед: национални и регионални омбуди европских земаља – Избор и разрешење омбуда
- Независност институција омбудсмана у Европи – Резултати недавне упоредне правне анализе
- Италијански модел деловања регионалног омбудсмана – Искуства Болцана
- Механизми за спречавање сукоба интереса у институцији омбудсмана и њихов значај за независност рада институције
- Комуникација омбуда са јавношћу и медијима
- Формирање стручне службе омбуда: особље, унутрашње процедуре и начела пословања, организационо-технички аспекти и комуникација
- Утврђивање и реализација буџета институције омбуда
- Препоруке омбудсмана и механизми њиховог спровођења
- Финансијска транспарентност као фактор независности институције омбуда
- Донације као извор финансирања институције омбуда
- Искуства омбудсмана у превазилажењу изазова у односима са извршном и законодавном влашћу
- Однос омбуда и невладиних организација
- Омбудсман Хрватске као национална институција за заштиту људских права са статусом А
- Искуства Покрајинског омбудсмана у односима са извршном влашћу

Учесници су нарочито истакли исцрпан и информативан програм конференције, као и изузетан избор излагача. Конференција је била посебно значајна због могућности непосредне размене искустава институција омбудсмана на разним нивоима. Сва излагања са конференције биће преведена на српски, односно енглески језик и објављена у посебном зборнику током 2009. године.

На основу излагања и дискусија, донети су и следећи

ЗАКЉУЧЦИ

Конференције „Независност и самосталност институције омбудсмана”, одржане у Новом Саду од 6-7. новембра 2008.

На основу размене искустава током конференције „Независност и самосталност институције омбудсмана” одржаној у Новом Саду 6-7. новембар 2008. године, ми, представници националних, регионалних, локалних институција омбудсмана и учесници Конференције, усвајамо следеће закључке:

1. Независност и самосталност институције омбудсмана представља један од темељних принципа њеног деловања. Ауторитет, ефективност деловања и поверење грађана у институцију суштински су зависни од њене фактичке независности и самосталности, будући да омбудсман нема наредбодавна и извршна овлашћења према органима чији рад настоји да коригује и унапреди својим препорукама. Стога су гаранције за заштиту и поштовање независности и самосталности омбудсмана нужне за потпуно и ефективно остваривање основних функција институције: непристрасног надзора над радом извршних органа и носилаца јавних овлашћења, и заштите и унапређења људских права.
2. Принцип независности и самосталности омбудсмана је врло сложен и обухвата много различитих аспеката који утичу на његово остваривање у пракси. Стога је приликом оцењивања нивоа независности и самосталности институције потребно имати у виду све релевантне аспекте.
3. Предуслов ефикасног рада омбудсмана у заштити људских права је његова/њена потпуна независност од извршне власти. Такође, омбудсман мора бити независтан и од утицаја политичких партија и других политичких организација, носилаца пословних и других парцијалних интереса, као и других субјеката и појединаца који би могли утицати на законитост, правичност и непристрасност у деловању омбудсмана.
4. Принцип независности и самосталности се нарочито остварује адекватним нормативним оквиром, обезбеђивањем потребних материјалних средстава за рад институције и успостављањем механизма за њено очување и за поступање извршних власти на основу препорука омбудсмана, као и стварањем контекста у којем ће положај институције у систему државних органа бити јасно и доследно дефинисан.
5. У поступцима које води омбудсман, други државни органи дужни су да сарађују доследно уважавајући независност и самосталност институције, и тиме омогуће ефикасно вођење поступка.
6. За потпуно остваривање независности и самосталности институције посебно је значајно питање финансирања омбудсмана. Омбудсман стога треба да активно учествује у планирању сопственог буџета, уз пуну самосталност у коришћењу одобрених буџетских средстава.

7. Сарадња и размена практичних искустава између институција омбудсмана, како омбудсмана различитих надлежности унутар одређене државе, тако и на међународном нивоу, потребна је како би се унапредио рад сваке од тих институција. Учесници Конференције ће настојати да ту сарадњу унапреде кроз размену информација и искустава у решавању представки и другим видовима деловања институције, као и кроз узајамну подршку у поштовању и заштити стварне независности и самосталности институције омбудсмана.
8. Учесници конференције оцењују да медији могу значајно допринети јачању независности и самосталности деловања омбудсмана у заштити и унапређењу људских права, и да је, стога, потребно стално унапређивати сарадњу са медијима у овој области.

10.31 Међународни научни скуп „Приватна безбедност – стање и перспективе“

Датум: 14. новембар 2008.

Место: Нови Сад

Организатор: Факултет за правне и пословне студије

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

10.32 Учешће на конференцији „Људска права – обећана земља права, али и правичности“

Датуми студијске посете: 16-18 новембар 2008.

Место: Софија, Бугарска

Организатор: Омбудсмани Бугарске и Холандије

Носиоци трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

У периоду од 16. до 18. новембра 2008. године Покрајински омбудсман је боравио у Софији на конференцији посвећеној примени принципа правичности у практичном деловању омбудсмана. У раду Конференције учествовали су Европски омбудсман, представници омбудсмана више европских држава, представници међународних организација, као и Владе и невладиног сектора Бугарске. Теме су се односиле на различите аспекте примене принципа

правичности у раду омбудсмана, на критеријуме добре управе, на однос управног права, правичности и људских права, на заштиту људских права вансудским механизмима (у које спада и омбудсман) и на могућа ограничења у примени правног позитивизма на заштиту људских права.

По завршетку конференције, Покрајински омбудсман др Петар Теофиловић је посетио институцију Омбудсмана Бугарске. Др Теофиловић је у разговору са Омбудсманом Бугарске Гином Ганевом представио досадашње деловање Мреже омбудсмана за децу југоисточне Европе, коју је од 2006. до краја 2008. године координисала институција Покрајинског омбудсмана и том приликом упутио позив да се од 2009. године и институција Омбудсмана Бугарске укључи у ову мрежу.

10.33 Конференција „Европа – глобални играч у енергији“

Датум: 23-24. новембар 2008

Место: Беч

Организатор: Европски Форум „Alpbach“ у сарадњи са Федералном Економском комором Аустрије

Носилац трошкова: Покрајински омбудсман (трошкови регистрације), остали трошкови организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

10.34 Мрежа „Живот без насиља“

Датум: 24. новембар 2008.

Место: Нови Сад

Организатор: Покрајински омбудсман

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 2

- Улога Скупштине у борби против насиља у породици
- Стратегија против насиља у породици и свих облика родно заснованог насиља (2008-2012)
- Насиље у породици и одговор институција - подаци за 2007. годину
- Судска пракса у области насиља у породици
- Едукација стручњака и стручњакиња за рад са женама које су доживеле или доживљавају насиље

10.35 Међународни научни скуп "Избеглице, расељена лица и емигранти на простору бивше Југославије"

Датум: 27. и 28. новембар 2008.

Место: Сремска Каменица

Организатор: CHDR (Центар за историју, демократију и помирење), Balkan Trust for democracy, IHJ (Институт за историјску правду и помирење) и Факултет за европске правно-политичке студије

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 2

10.36 Отварање информационог центра о Европској унији

Датум: 2. децембар 2008.

Место: Нови Сад

Организатор: Универзитет у Новом Саду

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

10.37 Свечано отварање четвртог издања Фестивала о људским правима – VIVISECT

Датум: 8. децембар 2008.

Место: Нови Сад

Организатор: Војвођанка – Регионална женска иницијатива

Носилац трошкова: Покрајински секретаријат за образовање и културу, АП Војводина, Република Србија, NED и C.S. Mott фондација

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

10.38 Свечана седница Скупштине града Новог Сада поводом Међународног дана људских права

Датум: 10. децембар 2008.

Место: Нови Сад

Организатор: Град Нови Сад

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

10.39 Седница Одбора Народне скупштине Републике Србије за европске интеграције и Одбора Скупштине АП Војводине за европске интеграције и међународну регионалну сарадњу

Датум: 15. децембар 2008.

Место: Нови Сад, Скупштина Града Новог Сада

Организатор: Канцеларија Савета Европе у Србији

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

Скуп је био посвећен процесу интеграције Србије Европској унији и достигнућима која су на том плану постигнута, а учествовали су посланици Народне Скупштине Републике Србије и Аутономне Покрајине Војводине, чланови и чланице Одбора за европске интеграције. На скупу су говорили амбасадори неколико земаља Европске уније – Француска, Румунија, Мађарска, председник Скупштине АП Војводине Шандор Егереси и потпредседница Скупштине АП Војводине Маја Седларевић, Покрајинска секретарка за међународну и регионалну сарадњу Ивана Дулић Марковић. Представница Покрајинског омбудсмана, заменица Даница Тодоров, говорила је на скупу о теми: Димензија људских права у процесу европских интеграција.

10.40 Семинари у оквиру програма успостављања активне мреже независних вансудских институција за заштиту људских права

Комесар за људска права Савета Европе је почетком 2008. године започео са реализацијом програма чији је циљ успостављање активне мреже независних вансудских институција за заштиту људских права (у које првенствено спадају институције омбудсмана, уз друге независне институције и тела основана за заштиту људских права) у земљама чланицама Савета Европе, који је посебно усмерен на државе које нису чланице Европске Уније. Програм заједнички финансирају Савет Европе и Европска Унија, а носилац Програма је Канцеларија Комесара за људска права Савета Европе. Трошкове путовања и смештаја представника институција-учесница носе организатори.

Програм обухвата 10 семинара/радионица током 2008. и 2009. године (по 5 семинара током године) за делегиране представнике/це институција о појединим актуелним темама из области заштите и унапређења људских права. Током 2008. године сусрети представника институција били су организовани у Падови у Италији (у сарадњи са Центром за људска и мањинска права Универзитета у Падови) затим у Царском Селу код Санкт Петербурга у Руској Федерацији (у сарадњи са Центром за хуманитарне и политичке студије „Стратегија“ у Санкт Петербургу, и у Будимпешти у Мађарској. Циљ Програма је размена искустава, представљање метода рада и примера из праксе институција-учесница ради унапређења њиховог деловања, а посебно:

- у области подизања нивоа свести грађана у својим земљама о сопственим правима
- у утврђивању потенцијалних или постојећих проблема у области људских права
- у домену ефикасног поступања ових институција у оквиру њиховог мандата
- ангажовање на конструктивном дијалогу са домаћим властима ради избегавања или решавања проблема у области заштите људских права
- подстицање брзе мобилизације међународних партнера када је то неопходно.
- у пружању подршке успостављању нових институција за заштиту људских права на националном, регионалном или локалном нивоу тамо где оне не постоје.

Рад у оквиру Програма одвија се на семинарима на којима се учесници упознају са међународним нормативним оквирима и прописима појединих земаља релевантним за оцену и унапређење стања у одређеним областима људских права и са приступом и методима деловања институција-учесница у тим областима, уз

упоредни преглед праксе институција-учесника у конкретним случајевима. Теме семинара утврђује Комесар за људска права уз консултације са независним институцијама укљученим у овај Програм. У плану је издавање вишејезичног приручника Комесара за људска права Савета Европе о питањима обухваћеним темама семинара, намењеног независним институцијама за заштиту људских права и другим актерима у области људских права.

Институција Покрајинског омбудсмана учествује у Програму од почетка његове реализације. Главни позитивни ефекти семинара остварују се кроз упознавање учесника са стандардима и деловањем сродних институција у другим земљама-чланицама Савета Европе и унапређење деловања Покрајинског омбудсмана кроз овај вид размене мишљења, знања и практичних искустава. Током 2008. године Покрајински омбудсман је учествовао у раду пет семинара организованих у оквиру Програма. Извештаји са ових сусрета одржаних током 2008. године следе у наставку.

10.40.1 Семинар „Права лица лишених слободе: Улога домаћих институција успостављених по Опционом протоколу уз Конвенцију о забрани тортуре, и оних које то нису“

Датум одржавања: 9. и 10. април 2008. г.

Место: Падова, Италија

Организатор: Комесар за људска права Савета Европе и Центар за људска и мањинска права Универзитета у Падови

Носилац трошкова: Савет Европе и Европска Унија

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

Први дводневни семинар у оквиру Програма Комесара за људска права Савета Европе одржан је у Падови. У раду је учествовало више од 60 учесника - представника двадесет и једне институције Омбудсмана, других институција, као и домаћих и међународних организација које прате остваривање и заштиту права лица лишених слободе на локалном, регионалном, националном и/или међународном нивоу.

Првог дана рада главне теме су обухватиле излагања и дискусије учесника о Европској конвенцији за спречавање тортуре и Опционом протоколу уз ову конвенцију, о компатибилности Конвенције о забрани тортуре и Европске конвенције о људским правима, о институционалним и функционалним условима које треба да задовоље домаћи превентивни механизми који се успостављају према Опционом протоколу уз Конвенцију о спречавању тортуре, о разлозима за и против успостављања нових институција за надзора у овој области и о институцијама формираним независно од Опционог протокола. Излагачи су били представници Центра за људска и мањинска права Универзитета у Падови, Омбудсман Кипра, представници Омбудсмана Пољске, Шпаније, француског Медијатора и Националне комисије за људска права Грчке.

Другог дана рада теме су обухватиле излагања и расправу о могућим видовима сарадње домаћих и међународних тела за заштиту права лица лишених

слободе, о сарадњи између различитих домаћих организација и институција у овој области, и размену искустава и мишљења учесника о актуелним проблемима у овој области. Излагачи су били представници Европске комисије за превенцију тортуре Савета Европе, омбудсмана Словеније и Јерменије и директор Светске организације против тортуре.

Семинар је био садржајан и представљао је прилику за размену искустава учесника, од којих су неки били из земаља које су успоставиле нове посебне институције за праћење стања лица лишених слободе, а други из земаља које нису успоставиле такве институције него су праћење стања у овој области повериле другим постојећим телима, или немају никаква тела која би се бавила мониторингом стања у овој области.

10.40.2 Семинар „Жалбе на рад полиције и поступање домаћих институција за заштиту људских права по тим жалбама“

Датум одржавања: 20.-21. мај 2008.

Место: Санкт Петербург, Руска Федерација

Организатор: Комесар за људска права Савета Европе и Центар за хуманитарне и политичке студије „Стратегија“ из Санкт Петербурга

Носилац трошкова: Савет Европе и Европска Унија

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

Други дводневни семинар у оквиру Програма Комесара за људска права Савета Европе одржан је у конгресном центру «Пушкин» у Царском Селу код Санкт Петербурга. У раду је учествовало више од 60 учесника - представника тридесет институција Омбудсмана из држава-чланица Савета Европе, других институција и организација које у својим државама поступају по жалбама на рад полиције, као и међународних тела и организација које се баве питањима остваривања и заштите људских права у овој области.

Првог дана рада уводне теме су се односиле на улогу Уједињених нација и Савета Европе у мониторингу у области повреда људских права од стране полиције у земљама-чланицама Савета Европе. Излагачи су били директор Светске организације против тортуре, Специјални извештач УН о тортури и саветница Комесара за људска права Савета Европе. Следила су излагања представника институција из више земаља о стању у овој области и искуствима омбудсмана са овом врстом притужби на рад полиције. Уз представнике из Естоније, Ирске, Шпаније и Руске Федерације, у овом блоку је излагање имао и Покрајински омбудсман, др Петар Теофиловић, који је дао преглед случајева из досадашње праксе ове институције у случајевима када су се представке грађана или поступци покренути по службеној дужности односили на поједине аспекте рада полиције, о оствареним облицима сарадње Покрајинског омбудсмана и полиције у извесним питањима од значаја за заштиту људских права, а део излагања био је посвећен сарадњи институција омбудсмана различитих нивоа у Србији у овој области.

Другог дана у излагањима и расправи обухваћене су теме о аргументима за и против успостављања специјализованих независних тела за поступање по жалбама на рад полиције. У овом делу излагачи су били представници Комитета УН за превенцију тортуре, председник мађарске Независне комисије за жалбе против полиције, чланица француске Националне комисије за кодекс поступања безбедносних служби, Шеф за истраге и надзор Омбудсмана Грузије, и представник Универзитета у Перму у Руској Федерацији.

Семинар је омогућио квалитетну и обухватну размену искустава и мишљења учесника о моделима праћења рада полиције и поступања по жалбама против ње, у циљу успостављања што ефикаснијих механизма за предупређивање односно адекватно и делотворно реаговање на повреде људских права до којих може доћи у различитим областима деловања полиције као специфичног органа управе. У плану је издавање посебног зборника излагања и закључака од стране Комесара за људска права Савета Европе.

10.40.3 Радионица „Заштита људских права ирегуларних миграната: улога националних структура за заштиту људских права“

Датум: 17-19. јун 2008.

Место: Падова, Италија

Организатор: Комесар за људска права Савета Европе и Центар за људска и мањинска права Универзитета у Падови

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

Трећи дводневни семинар у оквиру Програма Комесара за људска права Савета Европе одржан је у Падови, уз учешће 40 представника двадесет институција Омбудсмана из држава – чланица Савета Европе, других институција и организација које се у својим државама баве правима миграната и тзв. ирегуларних миграната, као и међународних тела и организација које се баве питањима остваривања и заштите људских права у овој области.

Уводне теме су се односиле на дефиниције ирегуларних миграната и појмова који се користе за одређивање проблема њихове заштите, о препрекама у приступу минималним социјалним правима, прихватиштима и транзитним центрима/зонама за смештај ирегуларних/илегалних миграната. Било је речи о међународним правним стандардима у области ирегуларних миграната и улози међународних организација, пре свих Европске уније, Савета Европе и ОЕБС-а у превенцији трговине људима. Једна од сесија била је посвећена заштити права ирегуларних миграната током уласка, остајања и напуштања земље на основу искуства Италије, Луксембурга, Грчке, Аустрије и Француске, а представљане су и студије случаја пред Европским судом за људска права.

Излагачи су били: члан Мреже европске социјалне повеље, стручњаци у области заштите миграната и људских права из Велике Британије, стручњаци за азил и миграције из Италије, Канцеларије европског Комесара за људска права и Омбудсмана Шпаније.

Представници институција говорили су о стању у овој области и искуствима омбудсмана са овом врстом проблема. Заменица Покрајинског омбудсмана Даница Тодоров је предочила да Покрајински омбудсман не поступа у заштити ирегуларних миграната, јер то произилази из надлежности, те нема искуства у мониторингу центара за смештај ирегуларних миграната, нити у случајевима трговине људима. Покрајински омбудсман учествује у различитим облицима консултативних састанака, као што је национални тим против трговине људима, а највише искуства има у раду са избеглицама, интерно расељеним и расељеним, пре свега, због статусних питања, социјалне помоћи, смештаја, заштите права детета и насиља у породици.

Другог дана семинара разговарано је о заштити права ирегуларних миграната током остајања у земљи и одласка, као и заштити у оквиру Европске социјалне повеље, затим, заштити коју пружају националне структуре за људска права у Грчкој, заштити коју нуде структуре за заштиту људских права и невладиних организација у Француској, заштити у одсуству националних структура за људска права у Италији. Излагачи су били представници Омбудсмана Луксембурга и Аустрије, мреже европске социјалне повеље, Националне комисије за људска права у Грчкој, француске асоцијације за помоћ мигрантима и италијанског Министарства за унутрашње послове, одељења за имиграцију.

Семинар је омогућио квалитетну размену искустава о поступању институција и моделима заштите ирегуларних миграната и трговине људима у циљу успостављања што ефикаснијих механизма за делотворно реаговање поводом повреде људских права до којих може доћи када је реч о лицима која улазе у земљу и остају у прихватилиштима до регулисања њиховог положаја – евентуалног добијања азила или напуштања земље у коју су ушли илегално.

10.40.4 Сусрет стручњака институција за заштиту људских права „Улога националних структура за заштиту људских права у промовисању и заштити слободе изражавања и права на информације“

Датум: 21-24. октобар 2008.

Место: Падова, Италија

Организатор: Комесар за људска права Савета Европе и Центар за људска и мањинска права Универзитета у Падови

Носилац трошкова: Савет Европе и Европска Унија

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

У периоду од 21. до 24. октобра 2008. године Покрајински омбудсман је боравио у Падови на сусрету уприличеном за размену искустава стручњака у институцијама за заштиту људских права. Тема сусрета је била „Улога националних структура за заштиту људских права у промовисању и заштити слободе изражавања и права на информације“. Рад се одвијао током три дана, и обухватио је следеће сесије:

- Отварање и циљеви сусрета
- Слобода изражавања и право на информацију – међународни инструменти за заштиту и унапређење ових права
- Границе слободе изражавања; сукоб слободе изражавања и других индивидуалних права (прописи и пракса)
- Стандарди Савета Европе и преглед случајева Европског суда за људска права у вези са слободом изражавања и правом на информације
- Границе слободе изражавања; Говор мржње и повреда верских осећања (прописи и пракса, и преглед стандарда које је успоставио Савет Европе)
- Заштита новинара, и право на заштиту извора информација (прописи и пракса)
- Приступ информацијама и званичним документима

10.40.5 Семинар под називом: Улога државних структура у промовисању и заштити права особа са инвалидитетом

Датум одржавања: 01.12.-04.12.2008.

Место одржавања: Будимпешта

Сврха: Размена искустава и упознавање са Конвенцијом о правима особа са инвалидитетом

Организатор: : Комесар за људска права Савета Европе

Носилац трошкова: Организатор

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

Семинар је био изузетно значајан с обзиром на то да је Република Србија потписала Конвенцију о правима особа са инвалидитетом, јер је остварена драгоцену размену искустава учесника.

11. ПРОЈЕКАТ „ОМБУДСМАН КАО МЕДИЈАТОР”

11.1 Циљеви пројекта¹⁰³

Општи циљ пројекта је изградња капацитета омбудсмана на покрајинском и општинском нивоу путем подизања свести грађана Војводине о могућностима за остваривање њихових људских права у толерантнијем друштву користећи медијацију као једну од техника ненасилног решавања сукоба.

11.2 Корисници пројекта у 2008. години

Обуку из медијације је током другог циклуса (2007-2008) године завршила укупно 61 особа.¹⁰⁴

На почетку другог циклуса приметно је било интересовање за учешће у обуци широког круга сарадника и познаника особа које су обуку прошле током прве године пројекта.

У другом циклусу обуке (2007-2008) учествовало је 75 полазника чија је структура наведена у наставку. Полазници су били подељени у три групе, док је четврта група/пројектна активност усмерена на интензивније промовисање активности пројекта и медијатора у заједници.

До краја 2008. сви учесници су прошли једанаестодневни семинар (укупно три семинара, од којих је први одржан у јесен 2007. године), док су преостала два семинара планирана за пролеће 2008. године.

11.3 Представници општинских тела

Осим представника општинских Комисија за представке и жалбе грађана и Савета за међунационалне односе, у други циклус обуке укључени су и чланови општинских комисија за представке и жалбе грађана, као и чланови општинских мировних већа.

¹⁰³ За детаље о настанку пројекта видети Извештаје Покрајинског омбудсмана за 2006. и 2007. годину.

¹⁰⁴ Исто – Корисници/циљне групе.

11.4 Представници мреже „Живот без насиља”

Представници ове војвођанске мреже, чије је оснивање покренуо Покрајински омбудсман са циљем ефикаснијег решавања проблема насиља у породици, прошли су основну обуку у медијацији како би у својим заједницама умели да посредују у решавању проблема између грађана и државних институција које се баве насиљем у породици.

11.5 Средњошколци

Основну обуку из медијације завршило је 18 ученика/ца Гимназије у Зрењанину како би у својој школи почели да примењују медијацију у решавању конфликта међу својим вршњацима.

11.6 Носиоци и партнери у реализацији пројекта

Носиоци пројекта су Покрајински омбудсман АП Војводине и Нансен Дијалог Центар Србија из Београда.

Непосредни партнери и учесници у реализацији пројекта су 4 општинска омбудсмана из Војводине/Србије (Сомбор, Зрењанин, Шабац и Суботица).

Посредни партнери су локалне самоуправе у 22 војвођанске општине, 2 средње школе и 24 општинска тима из мреже „Живот без насиља”.

11.7 Активности и резултати пројекта у 2008. години

Осим већ наведених активности на припреми пројекта, у 2008. години спроведене су и следеће пројектне активности које су произвеле и следеће конкретне резултате:

- У пролеће је одржано 6 семинара (2. и 3. семинар) другог циклуса за 3 групе полазника обуке за медијаторе (15 радних дана са 75 полазника);
- 61 особа је завршила једанаестодневну обуку у оквиру другог пројектног циклуса;
- Одржан је један координациони семинар / састанак особља, партнера и пројектног тима (у фебруару у Новом Саду);
- Одржано је 5 састанака са медијаторима у оба циклуса у циљу промовисања медијације и разматрања актуелних питања о овој теми (у Суботици, 2 у Новом Саду, Ср. Митровици и Зрењанину), од којих је један одржан у присуству представника Норвешке националне асоцијације медијатора;

- Свечана додела диплома другој генерацији медијатора који су прошли обуку у оквиру пројекта у Новом Саду (80 присутних), између осталих и представници Омбудсмана Каталоније, Заштитника грађана Републике Србије, Републичког центра за медијацију и Асоцијације медијатора Србије;
- Одштампан је нови промотивни материјал пројекта на језицима у службеној употреби у Војводини како би се медијаторима на терену олакшало промовисање медијације (лифлети, брошуре, мајице, оловке и значке);
- На сајту Покрајинског омбудсмана страница о медијацији на свим језицима у службеној употреби у АПВ и енглеском (www.ombudsmanapv.org/medijacija) се редовно ажурира;
- Направљена је анкета међу медијаторима полазницима првог циклуса обуке о њиховим активностима на пољу медијације која је показала да су медијатори који су нудили медијацију у 50% случајева успешно привођили процес крају. Препоруке медијатора са терена су следеће: да је потребно интензивније радити на промовисању/популаризацији медијације у локалним заједницама, едукацији медијатора, њиховом умрежавању, као и мотивисању локалних самоуправа да обезбеде услове за рад медијаторима, те да се медијација уведе као један од редовних поступака у оквиру рада локалних власти;
- Покрајински омбудсман је у свом поступању предложио укупно 4 медијације, од којих су 2 започете, две одбијене, а једна завршена успешно;
- Покрајински омбудсман је Републичком центру за медијацију упутио захтев за признавање/акредитацију програма обуке медијатора у оквиру овог пројекта, а на основу Закона о медијацији, како би медијатори који испуњавају законске услове, односно услове Центра, били уврштени у списак медијатора при овом Центру;
- У медијима чије извештавање се прати у Покрајинском омбудсману¹⁰⁵ је током 2008. године забележено 55 чланака и прилога о медијацији, од којих се 44 непосредно односи на овај пројекат;
- Завршни извештај и предлог активности Покрајинског омбудсмана за 2009. годину предат је Нансен дијалог центру у јулу 2008. ради припремања предлога пројекта за 3. годину реализације. До краја 2008. године овај предлог активности/пројекта није званично одобрен од стране донатора.

У међувремену је Служба за управљање људским ресурсима Извршног већа АП Војводине у сарадњи са Нансен дијалог центром покренула пројекат „Медијација на радном месту у покрајинским огранима“ у оквиру кога је предвиђен избор и обука медијатора при свакој покрајинској служби/органу у посредовању у споровима у области радних односа.

¹⁰⁵ О детаљима о праћењу написима у медијима у Покрајинском омбудсману видети део извештаја о медијима.

12. ПРОЈЕКАТ „СЛОБОДА ИЗРАЖАВАЊА И ЉУДСКА ПРАВА НОВИНАРА У ВОЈВОДИНИ“

У оквиру овог пројекта Покрајински омбудсман је спровео истраживање о слободи изражавања и људским правима новинара у Војводини током 2007. године, његови резултати анализирани су и прелиминарно обрађени током 2008, а припреме за његово коначно издавање, заједно са пропратним стручним радовима, предвиђене су за прву половну 2009. године.

Током 2007. и 2008. године новинари у Србији и Војводини били су суочени са случајевима грубог кршења људских права новинара и слободе изражавања медија, а чији су најдрастичнији примери били напади и јавне претње новинарима.

Процес приватизације медија у Србији и додела националних, регионалних и локалних фреквенција емитерима непосредно је утицала на слободу говора/изражавања у контексту специфичности Војводине (вишејезичност, вишекултуралност, постојање регионалног РТВ сервиса) што посредно може да утиче на кршење људских права новинара у оквиру њихове професије.

Посебним тематским текстовима о проблемима који се непосредно дефинисани у задацима истраживања (видети под „Задаци“) као и публикавањем целокупног истраживања, Покрајински омбудсман је желео да постигне виши степен информисаности и едукованости новинара и шире јавности о људским правима која имају везе са слободом говора и информисања, као и оних који се односе на новинарску професију.

Циљ истраживања је прикупљање и анализа ставова новинара/ки приватних и државних електронских и штампаних медија у Војводини о могућностима за остваривање њихових људских права у оквиру професије, друштвеном положају њихове професије, слободи говора/изражавања у светлу специфичности Војводине (вишејезичност, вишекултуралност, постојање регионалног РТВ сервиса), приватизације локалних медија и учесталих напада на новинаре посредством упитника и испитивања 450-500 новинара/ки са територије АП Војводине.

Истраживање је спровео Покрајински омбудсман у сарадњи са Катедром за журналистику Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду.

13. ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН И МЕДИЈИ

Најчешћи начин иступања у јавности Покрајинског омбудсмана (ПО) су **најаве догађаја, позиви и саопштења за медије** (којих је у **2008.** години било **укупно 59**), конференције за новинаре, трибине, интервјуи и гостовања поводом различитих **тематских** активности и пројеката у оквиру четири области деловања канцеларије (општа питања, заштита права детета, заштита права националних мањина и равноправност полова). У 2008. години ПО је организовао¹⁰⁶ укупно 49 оваквих **догађаја**, односно једнократних или виšekратних тематских активности/пројеката који су за свој примарни или секундарни **циљ** имали **промовисање рада институције**, што је за 14 догађаја (28,57%) више у односу на претходну годину.

13.1 Оглашавање поводом представки грађана/ки¹⁰⁷

У току 2008. године Покрајински омбудсман се у 3 наврата огласио поводом притужби и/или представкама грађана/ки:

- 20. маја: Поводом дугог чекања на издавање личне карте у новосадској полицији
- 11. јула: Поводом уклањања башти угоститељских објеката у Змај Јовиној улици у близини Владичанског двора у Новом Саду
- 10. септембра: Поводом неприступачности објекта поште у Војвођанској улици у Новом Саду

13.2 Оглашавање по службеној дужности о дневно актуелним догађајима/темама¹⁰⁸

Током 2008. године Покрајински омбудсман се огласио поводом 14 оваквих догађаја/тема:

- 22. јануара: Поводом излива националне и верске нетрпељивости у Арадцу и Новом Саду

¹⁰⁶ Ово су догађаји у којима је Покрајински омбудсман учествовао као главни организатор или суорганизатор. Догађаји на којима је институција учествовала у некој другој функцији дати су у тематским деловима извештаја, као и у одељку о посетама, путовањима и сл.

¹⁰⁷ За детаље о овлашћењима Покрајинског омбудсмана по овом питању видети Одлуку, Оп. Цит, чланове 8, 21, став 1 и 2, 32, 33 и 34.

¹⁰⁸ Одлука. Оп. цит. Члан 13, став 4.

- 23. јануара: Поводом учесталих написа у медијима о злостављању деце и неодговарајуће заштите права детета
- 20. фебруара: Поводом напада на имовину грађана и вандалских испада током протеста због проглашења независности Косова
- 21. фебруара: Поводом учешћа деце у протестима због проглашења Косова (апелу су се придружили и омбудсмани Зрењанина, Сомбора и Суботице)
- 10. марта: Поводом забране женског мировног марша за 8. март – Дан жена
- 9. априла: Поводом истицања црне заставе са кукастим крстом на зграду Ректората Универзитета у Новом Саду
- 23. априла: Поводом посете А. К. Који је рањен у тучи у Суботици
- 8. маја: Поводом 9. маја, Дана победе над фашизмом и Дана Европе
- 15. јула: О поштовању механизма за родну равноправност, поводом конституисања органа власти АП Војводине
- 13. августа: Поводом објављивања документа „Технички услови за подсистеме, уређаје, опрему и инсталације Интернет мреже“ који је усвојила Републичка агенција за телекомуникације
- 2. септембра: Поводом изјаве државног секретара у Министарству рада и социјалне политике о довођењу жена са Далеког истока ради удаје у Србији
- 4. септембра: Поводом разбијања прозора на згради Филолошке гимназије у Суботици
- 19. новембра: Поводом Дана Конвенције о правима детета
- 9. децембра: Поводом Међународног дана људских права

13.3 Годишњи и посебни извештаји

На основу измене „Одлуке о оснивању Покрајинског омбудсмана“ („Службени лист Аутономне Покрајине Војводине” број 16/2005) Извештај Покрајинског омбудсмана за 2007. годину поднет је председнику Скупштине АПВ у предвиђеном року (до краја марта 2008. године).

Током 2008. године Покрајински омбудсман Скупштини АП Војводине није поднео ниједан посебан извештај.

13.4 Прес клипинг (праћење написа и извештаја у медијима)

Покрајински омбудсман у свом раду користи и „Барометар”, званични прес клипинг Покрајинског секретаријата за информације, „Огледало”, недељни преглед написа у штампи, као и „Преглед”, званични месечник истог Секретаријата у којем се бележе сви значајнији догађаји у Скупштини и Извршном већу АП Војводине током протеклог месеца.

Осим тога у канцеларији Покрајинског омбудсмана се редовно прате написи у 5, односно 6, дневних новина („Дневник”, „Политика”, „Грађански лист”, „Данас” и „Мађар Со”/Магуар Сзó/ а од априла 2008. и „Блиц“) док се написи и медијски извештаји у другим медијима, нарочито регионалним и локалним које не обухвата „Барометар”, као и на радијима, прате посредством евиденције у Покрајинском омбудсману.

У 2008. години архивирано је укупно 4.838 новинских чланака из поменутих дневних новина.

У табеларним приказима у наставку наведене су теме, односно области остваривања и заштите људских права и њихова заступљеност у 2008. години на које се односе написи у горе наведених 6 дневних листова.¹⁰⁹

1. Преглед броја архивираних исечака из новина у 2008. години по областима рада Покрајинског омбудсмана и месецима

Област рада / Месец	Општи послови	Права националних мањина	Заштита права деце	Родна равноправност	Укупно по месецима:
Јануар	216	108	97	63	484
Фебруар	175	52	99	51	377
Март	179	74	83	45	381
Април	50	31	35	18	134
Мај	112	28	67	20	227
Јуни	193	43	75	35	346
Јули	257	47	86	33	423
Август	180	43	57	23	303
Септембар	242	64	41	63	410
Октобар	283	88	109	47	527
Новембар	157	58	57	73	345
Децембар	268	43	58	57	426
Укупно у 2008:	2312	679	864	528	4383

Занимљиво је да се у свакој тематској области издваја по једна до две, од 5 тема које су доминантне у њиховом укупном рангирању¹¹⁰:

¹⁰⁹ Уз симболичан број прибављених чланака и извештаја из регионалних и локалних медија.

¹¹⁰ Рангирање је урађено методом бодовања три најзаступљеније теме (од 3 бода за прву до 1 бода за трећу најзаступљенију тему) у свакој области по месецима. Нпр. у области „заштита права детета” су у октобру 2008. три најзаступљеније теме биле насиље, образовање и здравство, те су оне добиле по 3, 2 односно по 1 бод. На крају је вредност тема по појединим областима сабрана за свих 12 месеци и тиме су добијене теме о којима је у одређеној области највише писано.

2. Преглед учесталости тема/области на које се односе архивирани исечци из новина у 2008. години

Теме	Општи послови	Права националних мањина	Заштита права деце	Родна равноправност	Укупно
Насиље	-	-	25	31	56
Здравство	12	-	8	17	37
Толеранција	-	25	2	5	32
Образовање	1	1	31	-	33
Медији	29	3	-	-	32
Управа	17	-	5	4	26
Роми	-	26	-	1	27
Верски живот	-	14	-	-	14
Политика	4	2	-	4	10
Рад	1	-	-	7	8
Омбудсман(и)	3	1	-	1	5
Инвалиди	2	-	-	-	2
Људска права	-	-	-	2	2
Социјално	2	-	-	-	2
Демографија	-	-	1	-	1
Полиција	1	-	-	-	1
Укупно:	72	72	72	72	288

* (Невладине организације)

** (Особе са инвалидитетом)

Области остваривања, заштите и кршења људских права о којима медији најчешће пишу су насиље (нарочито у породици, вршњачко насиље или насиље као последица помањкања националне или верске толеранције), образовање, медији, Роми, толеранција, односно њено одсуство и здравство.

3. Најзаступљеније теме у 2008. по областима рада Покрајинског омбудсмана

Најзаступљеније теме	Општа питања	Права националних мањина	Заштита права детета	Родна равноправност
1. тема	Медији	Роми	Образовање	Насиље
2. тема	Државна управа	Толеранција	Насиље	Здравство
3. тема	Здравство	Верски живот	Здравство	Рад и запошљавање

Прегледом структуре архивираних чланака већ на први поглед се примећује да су одређене теме типичне за поједине тематске области рада ПО, односно да постоји тенденција да се поједине друштвене групе обухваћене овим областима (попут деце, жена и мањинских националних заједница) везују за поједине теме и појаве у друштву. С обзиром на специфичности ових друштвених група, та чињеница не изненађује, али сасвим јасно указује да се о њиховим правима у одређеним областима говори више него о другима.¹¹¹

¹¹¹ Видети Годишње извештаје Покрајинског омбудсмана за 2006. и 2007. годину.

Ако се изузме категорија „медији”, која је помно праћена због посебног тематског истраживања/пројекта, у 2008. години је поново велики број чланака у свим областима који се баве насиљем¹¹², као и оних који говоре о толеранцији, односно о њеном одсуству/ниском степену заступљености, и који се баве Ромима.¹¹³ Написи о осталим највишим категоријама (нпр. образовању и здравству) су остали међу најбројнијима и у 2008. години, док је број написа о осталим темама приближно у истим оквирима као и 2006. и 2007. године.¹¹⁴

13.5 Редовна тематска гостовања у електронским медијима

Од пролећа 2005. године Покрајински омбудсман, заменици/це омбудсмана и сарадници/це редовно једном месечно, прве среде, учествују у једночасовној емисији Радио Новог Сада/Радио Војводине, програма на српском језику, током које се повремено јављају и слушаоци/тељке са коментарима или постављају питања. Представници/це Покрајинског омбудсмана у овом програму промовишу људска права, саму институцију Покрајинског омбудсмана и њене надлежности, а говори се о редовним активностима и пројектима Покрајинског омбудсмана, као и о самим типовима представки грађана/ки и поступању Покрајинског омбудсмана.

13.6 Особље задужено за односе са јавношћу

Од фебруара 2004. године Покрајински омбудсман има стално запослену особу на месту извршиоца за односе са јавношћу (назив радног места по систематизацији: саветник за односе са јавношћу и програме сарадње).

Осим горе поменутих активности, које обухватају и учешће у тематским пројектима и истраживањима Покрајинског омбудсмана, као и делимично послове протокола и планирања, ова особа има задатак да усклађује наступе институције у јавности, да одржава контакте са представницима медија, као и да са њима договара непосредне сусрете са представницима Покрајинског омбудсмана различитим поводима који нису непосредно повезани са неким догађајем у организацији саме институције (нпр. утврђивање датума, тема, динамике и дужине посебних интервјуа о одређеним темама, уговарање гостовања на радију или ТВ-у, снимања у самој канцеларији, итд.). Извршилац за односе са јавношћу се такође бави промовисањем рада Покрајинског омбудсмана

¹¹² Нарочито због повећања броја вести и краћих чланака о службеним поступцима који се покрећу због насиља у породици, те пресудама у оваквим случајевима, као и о вршњачком насиљу међу децом и младима.

¹¹³ Број чланака о Ромима у 2008. је у збиру нижи у односу на 2007. годину, али је у категорији „права националних мањина“ порастао, што говори о томе да су питања у вези са Ромима у овој специфичној области била медијски боље пропраћена у односу на нека друга питања заштите права националних мањина. Чланци у овој категорији заведени под кључном речи „толеранција“ се у већој мери него ранијих година баве управо њеним одсуством и случајевима дискриминације на националној и/или верској основи.

¹¹⁴ Видети Годишње извештаје Покрајинског омбудсмана за 2006. и 2007. годину.

у јавности, а према потреби и на основу овлашћења Покрајинског омбудсмана може обављати и улогу портпарола институције.

13.7 Штампани материјал и публикације

Покрајински омбудсман је у 2008. години, осим другог штампаног материјала мањег обима (лифлета, флајера, брошура, итд) израдио три тематске публикације:

- Пет година рада Покрајинског омбудсмана 2003-2008. (на српском и енглеском)
- “Насиље над женама у породици 2008. – Подаци и активности институција на територији АП Војводине” (на ЦД-у).
- Зборник радова са Треће конференције и састанака „Мреже омбудсмана за децу у Југоисточној Европи” током 2008. године.

13.8 Статистика медијских активности Покрајинског омбудсмана у 2008. години

У својој бази података на крају 2008. године Покрајински омбудсман је имао податке о 218 новинара/ки из 80 медијских кућа и/или њихових посебних редакција (локалних, регионалних и националних дневних новина и периодичних часописа, ТВ станица, радија, новинских агенција и независних продукцијских кућа) са којима је током протеклих 5 година остварио непосредне контакте.

Током 2008. Покрајински омбудсман је медијима послао укупно 59 званичних саопштења за јавност, најаву догађаја, позива медијима и сл. од којих су се неки односили на серије догађаја у одређеном периоду (нпр. у случају најаве посета ПО терену). На месечном нивоу је у просеку било готово 5 повода за оглашавање у медијима.

4. Заступљеност ПО у медијима током 2008. године

Врста медија	Број написа / прилога
ТВ	133
Штампа	168
Радио	39
Укупно:	340

Током 2008. године Покрајински омбудсман је евидентирао 340 написа/прилога о свом раду у штампаним и електронским медијима.¹¹⁵

¹¹⁵ Посебно тешки за праћење су прилози на радију који се понављају у вестима или репризираним емисијама, а дешава се да прилог буде снимљен, али не буде емитован. Телевизијски прилози су забележени према броју емисија/првих емитовања, али не и по броју њихових реприза (нпр. у

На основу евиденције представника медија који су долазили на догађаје у организацији ПО, осим наведених медија, о активностима ПО су извештавале и новинске агенције „Бета”, „Срна” и „Танјуг”, као и вебсајтови и/или портали појединих медија.

13.9 Веб-сајт Покрајинског омбудсмана

Веб-сајт (www.ombudsmanapv.org) је током 2008. године допуњен. На њему корисници могу наћи основне информације о институцији, скинути релевантна документа, поднети представку (на свих 5 језика и 2 писма у службеној употреби у Војводини) и информисати се о текућим догађајима и актуелностима у Покрајинском омбудсману. Новина је страница која говори о медијацији,¹¹⁶ а на сајт се редовно постављају вести, најаве и саопштења институције.

За потпуни завршетак основне поставке сајта потребна је дорада и спецификавање садржаја појединих тематских области рад Покрајинског омбудсмана.

13.9.1 www.ombudsmanapv.org – статистика

У току 2008. године интернет презентација Покрајинског омбудсмана на адреси www.ombudsmanapv.org посећена је 3.650 пута и укупно је погледано 7.308 страница презентације. Просечно, при свакој посети погледано је 1,97 страница.

3.650 посета је остварило 1.976 **различитих** посетилаца који су у просеку проводили 2 минуте и 16 секунди на сајту.

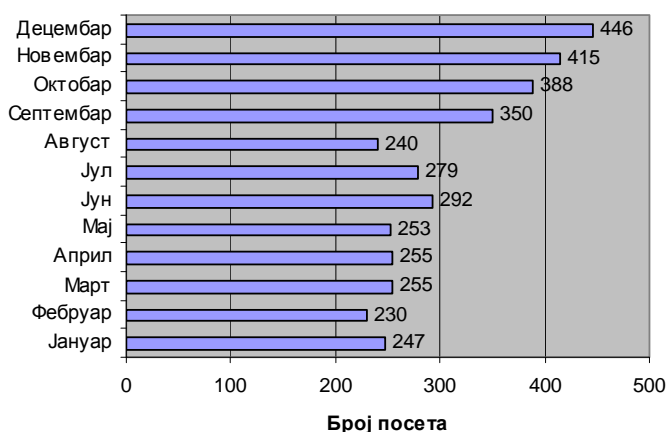
Интернет презентацији се најчешће приступало са претраживачких машина на интернету (Google, Yahoo, MSN) (2.108 посета или 57,75%), директним укуцавањем адресе сајта у интернет претраживачу (1.212 посета или 33,20%) и путем линкова са других сајтова (330 посета или 9,04%).

Детаљнији приказ података везаних за сајт дат је у приложеним табелама и графиконима.

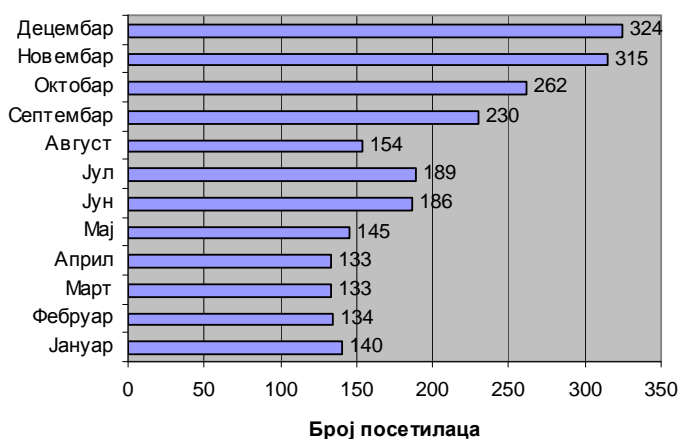
вестима). Слободна процена је да је са овим понављањима реалан број радијских и ТВ прилога о раду Покрајинског омбудсмана за 20% виши.

¹¹⁶ За детаље видети део извештаја о пројекту „Омбудсман као медијатор”.

13.9.1.1 Број посета по месецима

13.9.1.2 Број посетилаца по месецима

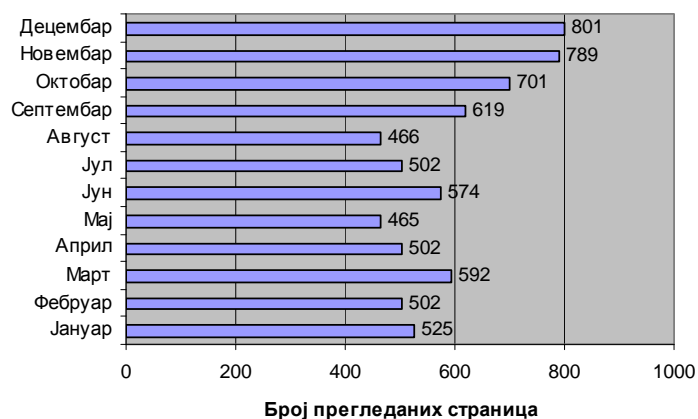

13.9.1.3 Број прегледаних страница

Сваки посетилац интернет презентације може погледати једну или више страница. Следећа табела и графикон показује колико је страница посећено у сваком месецу током 2008. године и укупан број посећених страница у 2008. години.

Из овога произилази да је један посетилац у просеку посетио три странице интернет презентације.

Месец	Број страница	Процент
Јануар	525	7,46%
Фебруар	502	7,13%
Март	592	8,41%
Април	502	7,13%
Мај	465	6,61%
Јун	574	8,16%
Јул	502	7,13%
Август	466	6,62%
Септембар	619	8,80%
Октобар	701	9,96%
Новембар	789	11,21%
Децембар	801	11,38%
Укупно	7038	100,00%

13.9.1.4 Број посета сајту по државама

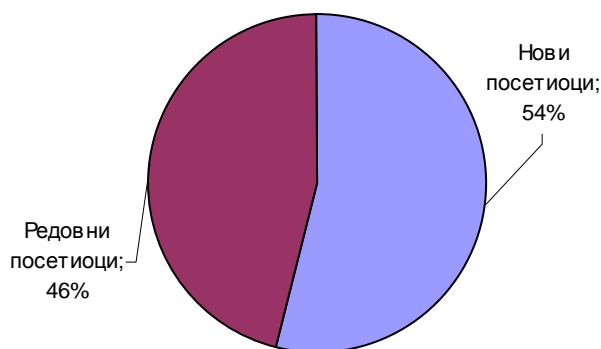
Држава	Број посета	Процент
Србија	3323	91,04%
Мађарска	47	1,29%
Босна и Херцеговина	44	1,21%
Непознато	32	0,88%
САД	22	0,60%
Немачка	17	0,47%
Словенија	16	0,44%
Румунија	11	0,30%
Француска	11	0,30%
Италија	11	0,30%
Хрватска	11	0,30%
Остало	105	2,88%
Укупно	3650	100,00%

Највећи број посетилаца сајта током 2008. долазио је из Републике Србије, а приметно је да су посетиоци из осталих земаља посећивали сајт у мањем броју и то највероватније у случајевима претраге у неком од интернет претраживача.

13.9.1.5 Нови и редовни посетиоци

Под новим посетиоцима подразумевамо посетиоце који први пут посећују интернет презентацију Покрајинског омбудсмана, док редовним посетиоцима сматрамо посетиоце који су се два или више пута враћали на сајт.

Однос нових и редовних посетилаца

Из ових података закључујемо да је чак 46% посетилаца посетило нашу интернет презентацију и након тога се враћало поново на сајт ради добијања одређених информација.

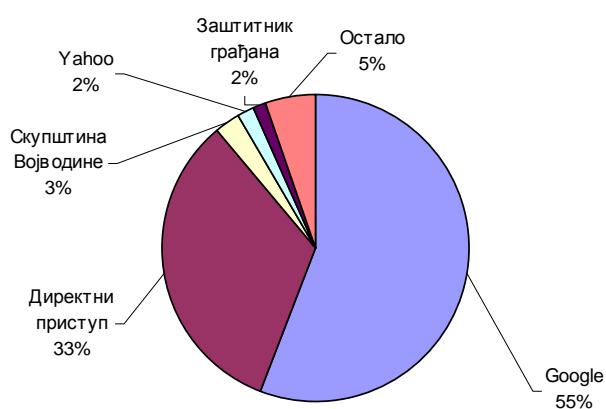
13.9.1.6 Начин на који посетиоци долазе до сајта

Најчешћи извор преко којег посетиоци долазе до адресе или линка ка нашем сајту је Google страница (55,73%) или директним приступом, тј. директним укуцавањем адресе сајта у адресну линију претраживача (33,21%). Тачно 55 корисника интернета је нашем сајту приступило путем линка који се налази на

интернет презентацији Заштитника грађана Републике Србије, а 105 корисника је до наше презентације дошло путем сајта Скупштине АП Војводине.

Дата табела и график детаљније приказују начин доласка посетилаца на наш сајт:

Извор	Број посета	Процент
Google	2034	55,73%
Директни приступ	1212	33,21%
Скупштина Војводине	103	2,82%
Yahoo	55	1,51%
Заштитник грађана	55	1,51%
Остало	191	5,23%
УКУПНО	3650	100,00%

13.9.1.7 Кључне речи и изрази

Посетиоци који су на наш сајт долазили путем претраживача попут Google-а или Yahoo-а, најчешће су то остваривали укуцавањем следећих речи у претраживач:

Кључна реч	Број	Процент
покрајински омбудсман	934	25,59%
омбудсман	250	6,85%
омбудсман војводина	122	3,34%
омбудсман нови сад	73	2,00%
омбудсман војводине	62	1,70%
www.ombudsmanapv.org	40	1,10%
омбудсман апв	31	0,85%
омбудсман покрајински	24	0,66%
покрајински омбудсман војводине	21	0,58%
омбудсман ап војводине	18	0,49%
УКУПНО	3650	100,00%

14. СТРУКТУРА И ОРГАНИЗАЦИЈА ИНСТИТУЦИЈЕ

На основу чл. 6. ст. 1. и 2. Одлуке о Покрајинском омбудсману („Службени лист АПВ“ број 23/2002, 5/2004, 16/2005), утврђено је да институција Покрајинског омбудсмана има, поред покрајинског омбудсмана и 5 заменика омбудсмана и то за област заштите права националних мањина, права детета, равноправности полова и људских права, од којег броја се најмање један заменик бира из мање заступљеног пола и припадника националних мањина. У извештајном периоду, имајући у виду почетак рада Покрајинског омбудсмана од 2003. год. приликом избора на мандатни период од 6 година, од укупног броја, изабрана су два заменика женског пола и један заменик припадник националне мањине.

Правилником о унутрашњих организацији и систематизацији радних места у стручној служби Покрајинског омбудсмана број:ОМ – 127/2005 од 14.05.2005. год. **систематизовано је 27 радних места**, од којег броја је **са високом стручном спремом предвиђено 23 радних места**, а **са средњом стручном спремом 4 радна места**. Због повећаног обима послова, Одбору за административна и имунитетска питања, достављен је предлог за повећања броја извршилаца послова у пословима финансија, за једно радно место са средњом стручном спремом. У извештајном периоду, **на неодређено време** попуњено је **14 извршилачких радних места** (11 извршилаца послова са високом стручном спремом и 3 извршиоца послова са средњом стручном спремом), а **на одређено време** 4 извршилаца послова са високом стручном спремом (замена одсутних запослених због порођајног одсуства, привремено и повремено повећаног обима послова, мировања радног односа због обављања функција у другом органу).

У извештајном периоду је остало **непопуњено** на неодређено време **13 извршилачких радних места**.

Од укупног броја **попуњених** извршилаца радних места на неодређено и одређено време, **14 извршилаца** послова је женског пола, **4 извршиоца** послова мушког пола, а по **националној структури**, **7 извршилаца** послова је српске националности, **3 извршиоца** послова хрватске националности, **5 извршилаца** мађарске националности, **1 извршилац** послова словачке националности и **2 извршиоца** послова војвођанске националности.

У извештајном периоду, Покрајински омбудсман је посебну пажњу посветио стручном усавршавању бираних и запослених лица, кроз организовање и присуствовање семинарима који се баве заштитом људских права, похађања курсева за оспособљавање за рад на компјутеру, стручног усавршавања језика који су у службеној употреби на територији АПВ и страног језика и стручном обуком запослених за рад са трећим лицима.

15. ФИНАНСИЈСКИ ИЗВЕШТАЈ

Средства за финансирање рада Покрајинског омбудсмана у складу са чланом 41. Одлуке о Покрајинском омбудсману ("Службени лист АПВ", број 23/2002 и 5/2004 и 16/2005) обезбеђују се у буџету Аутономне Покрајине Војводине. Средства се планирају у складу са утврђеним наменама које проистичу из делокруга рада Покрајинског омбудсмана и утврђују се за сваку календарску годину доношењем Одлуке о буџету АП Војводине. Ову Одлуку на основу члана 21. тачка 5. Статута Аутономне Покрајине Војводине ("Службени лист АПВ", број 17/91) доноси Скупштина АП Војводине.

Услови и начин вођења пословних књига, састављање, приказивање и достављање финансијских извештаја се обавља у складу са Уредбом о буџетском рачуноводству («Службени гласник РС» бр. 125/2003 и 12/2006) па Покрајински омбудсман као директни буџетски корисник доставља свака три месеца Покрајинском секретаријату за финансије извештај о извршењу свог буџета.

У току 2008. године је од стране Сектора за буџетску инспекцију и ревизију Покрајинског секретаријата за финансије извршена контрола наменског и законитог коришћења средстава одобрених из буџета АП Војводине за 2006, 2007. и прву половину 2008. године.

На основу Одлуке о буџету АП Војводине за 2008. годину ("Службени лист АПВ", број 21/08) из буџетских средстава је планиран приход од 35.914.331,60 динара, док је у утрошено укупно 33.506.357,42 динара, дакле средства из буџета су извршена са 93,30% у односу на план.

Средства из буџета су у највећој мери утрошена на реализацију планираних активности у 2008. години, те делимично и на суфинансирање реализације пројеката «Мрежа омбудсмана за децу у југоисточној Европи».

Из средстава остварених донацијом од Save the Children Norway – извор финансирања 06 – намењених за наставак реализације пројекта "Мрежа омбудсмана за децу у југоисточној Европи" утрошено је у току 2008. године 854.485,59 динара.